

T.C.

Ardahan Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı

ÂŞIK MEHMET OKTAY ERKANÎ'NİN ŞİİRLERİNİN TEMATİK BAKIMDAN İNCELENMESİ

Buse Eda ERKAYA

Dr. Öğr. Üyesi Serkan BALCI

Yüksek Lisans

Ardahan, 2024

ÂŞIK MEHMET OKTAY ERKANÎ'NİN ŞİİRLERİNİN TEMATİK BAKIMDAN
İNCELENMESİ

Buse Eda ERKAYA

Dr. Öğr. Üyesi Serkan BALCI

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı

Yüksek Lisans

Ardahan, 2024

KABUL VE ONAY

Buse Eda Erkaya tarafından hazırlanan “Âşık Mehmet Oktay Erkanî'nin Şiirlerinin Tematik Bakımdan İncelenmesi” başlıklı bu çalışma, 25.06.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Serkan BALCI (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Fatih EGE

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa ŞENEL
Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Ardahan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Ardahan Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

25/06/2024

Buse Eda ERKAYA

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) *Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*
- (2) *Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*
- (3) *Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

** Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.*

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının **Dr. Öğr. Üyesi Serkan BALCI** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Buse Eda ERKAYA

ÖN SÖZ

Âşık Mehmet Oktay Erkanî'nin Şiirlerinin Tematik Bakımdan İncelenmesi adlı bu tezde, Çıldır Âşıklık Geleneği hakkında bilgi verilmiş ve Âşık Mehmet Oktay'ın eserleri derlenmiştir. Prof. Dr. Erdoğan Altınkaynak'ın kitabındaki şiirler ve tarafımızca derlenen şiirler incelenerek tematik çalışma yapılmıştır. Bu konu seçiminde yaşamımız boyunca âşıklık geleneğinin yoğun olarak varlığını hissettirdiği yörede doğup büyümek ve âşıkları çokça görmek fırsatı etkili olmuştur.

Bu çalışma; bir giriş, beş bölüm ve bir sonuçtan oluşmaktadır. Giriş kısmında kültürün önemi, âşıklık geleneğinin ve âşıkların toplumdaki önemi anlatılmıştır. Birinci bölümde çalışmanın öneminden, amacından, Çıldır tarihi ve coğrafyasından, Çıldır ve civarının ekonomisinden bahsedilmiştir. İkinci bölümde âşıklık geleneği ve âşık edebiyatından, günümüzdeki âşık edebiyatından, ekonomik hayat tezahürlerine göre âşıklardan ve Âşık Mehmet'in ekonomik hayat tezahüründeki yerinden, Çıldır'da âşıklık geleneğinden ve Âşık Şenlik Kolu'ndan, Âşık Mehmet'in Âşık Şenlik Kolu'ndaki yerinden söz edilmiştir. Üçüncü bölümde Âşık Mehmet Oktay'ın hayatına, âşık fonksiyonlarına, Âşık Mehmet ve bade içme, Âşık Mehmet'in bildiği usta malı eserler, katıldığı yarışmalar, üzerine yapılan çalışmalar, yurt dışı deneyimi, bildiği âşık havaları, hikâyeleri, şiirlerinin türleri, hicivleri, terifleri, yaptığı atışmalar, dudakdeğmez ve âşıkların icra süreçleri hakkındaki düşüncelerine yer verilmiştir. Dördüncü bölümde yararlanılan ve derlenen şiirlerin incelenmesinden ortaya konulan temalar üzerine çalışma yapılmıştır. Beşinci bölümde ise tarafımızca derlenen şiirler yerini almıştır.

Çalışmamda bana yardımcı olan değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Serkan Balcı'ya, sabrı ve iyi niyetiyle çalışmamda yer alan değerli halk ozanımız Âşık Mehmet Oktay'a ve her zaman bana destek olan sevgili aileme teşekkürlerimi sunarım.

Buse Eda Erkaya

Ardahan-2024

ÖZET

ERKAYA Buse Eda. *Âşık Mehmet Oktay Erkanî'nin Şiirlerinin Tematik Bakımdan İncelenmesi*", Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2024.

Âşıklık Geleneği, halkın kültür değerlerini içinde barındırmış ve kültürü geleceğe yansıtmıştır. Âşık Edebiyatı'nda çağlar boyunca sayısız saz şairi yetişmiştir ve geçmişin toplum yaşayışını günümüze kadar kendi hazinelerinde taşımışlardır. Âşıklık Geleneği kaynağının temelini toplumun sözlü kültüründen almıştır. Âşık, bu geleneğin icracısıdır. Âşık güzellikleri övdüğü, acıları dramatik bir dille vurguladığı, kahramanlık hikâyelerini coşkuyla anlattığı ve toplumsal olayları ele aldığı kendi deyişlerini veya ustasının deyişlerini, yöresel ezgilerle saz eşliğinde söyler. Günümüzde devam eden bu gelenek, kaynağını halktan ve coğrafyadan almaktadır. Dilinden dökülen her kelimenin altında kendi coğrafyasından izler taşır. Çünkü coğrafya, toplumların yaşam biçimini oluşturarak kültürün ortaya çıkmasında büyük bir rol oynamıştır.

Bu çalışmada Çıldır Âşıklık Geleneği hakkında bilgi verilmiştir ve bu geleneğin temsilcilerinden olan Çıldır Âşık Mehmet Oktay Erkanî'nin eserleri derlenmiştir. Prof. Dr. Erdoğan Altınkaynak'ın "Çıldır Âşık Mehmet Oktay Erkanî Hayatı- Sanatı- Eserleri" adlı kitabında yer alan şiirlerden ve tarafımızca derlenen şiirlerden yararlanarak aşk, göç, ayrılık, gurbet, bölünmüşlük, özlem, vatan, millet, Atatürk sevgisi, yiğitlik, kahramanlık, askerlik, aile, kadın, ölüm, ilâhi aşk, hastalık, memleket sevgisi, yaşlılık, çocukluk hatıraları, bade içmek, Ankara, savaş, 12 Eylül, birlik ve beraberlik, mahkûm, toplumsal sorunlar, insan, evlilik, Çıldır Gölü, dünya, zaman, festival, bahar, kış, şehitler, Dede Korkut, Mehmetçik, öğretmen, Ardahan, âşık, Ahıska Türkleri, arkadaşlık, bilgisizlik, evlat, barış, sevgi, saygı, 15 Temmuz, çoban, Amerika, Karabağ ve anne konuları ele alınarak tematik çalışma yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler:

Âşıklık Geleneği, tematik çalışma, Âşık Mehmet, Çıldır.

ABSTRACT

ERKAYA Buse Eda. *Thematic Review of Her Poems Âşık Mehmet Oktay Erkanî's*, Master's Thesis, Ardahan, 2024.

The tradition of minstrelsy, hasting the societies cultural vawes and reflected of the culture to the future. In the literature of minstrelsy, through the ages, countless musical instrument poets have grown up and they carry the life of ancient society from past to now with their own attributions. The main thing which create the tradition of minstrelsy are societies. Minstrelsy is the most important practieon person in this situation. Minstrelsy, shows his/her art with musical enstrument and traditional melody where he/she proised the beauty, emphasized the suffering in a dramatic way, telling the neroic story with enthusiasm and his/her own sayings abouth societies issves, or his/her mosters sayings. This tradition, which is continuing today, feeded from geography and society, in his/her every single word, he corries the every points of his geography. Because geography, has an important rose in emergence of socities lifestyle.

In this study, giving information about tradition of Çıldır minstrelsy which contorns deep sing in tradition of minstrelsy and representatives of this tradition, Çıldırly minstrel Mehmet Oktay Erkanî's works have been compiled. Taking advantage of Prof. Dr. Erdoğan Altınkaynak's work "Çıldırly Aşık Mehmet Oktay Erganî's Life- Art- Works" love, migration, seperation, expatriation, divison, missing, homelana, nation, love of Atatürk, valor, heroism, military, family, woman, death, love of divine, illness, love of nameland, ageing, childhood memmorres, drinking bade, Ankara, war, 12 September, awareness of being together, prisoner, social problems, human, marriage, lake of Çıldır, world, time, festival, spring, winter, marthyrs, Dede Korkut, soldier, teacher, Ardahan, minstrelsy, Songs of Ahıska, friendship, lack of knowledge, child, peace, love, respect, 15 July, sepherd, America, Karabağ and mother issues made in the considprition of thematic study.

Keywords:

Tradition of minstrelsy, thematic study, minstrel Mehmet, Çıldır.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM.....	2
1.1. TEZİN ÖNEMİ.....	2
1.2. TEZİN AMACI.....	2
1.3. ÇILDIR TARİHİ VE COĞRAFYASI	3
1.4. ÇILDIR VE CİVARININ EKONOMİSİ	4
2. BÖLÜM.....	5
2.1. ÂŞIKLIK GELENEĞİ VE ÂŞIK EDEBİYATI.....	5
2.1.1. Günümüzde Âşık Edebiyatı	7
2.1.2. Ekonomik Hayat Tezahürlerine Göre Âşıklar	8
2.1.2.1. Köylü Âşıklar	9
2.1.2.2. Göçebe Âşıklar.....	10
2.1.2.3. Denizci Âşıklar.....	11
2.1.2.4. Asker Âşıklar	12
2.1.2.5. Şehirli Âşıklar	13
2.1.3. Ekonomik Hayat Tezahüründe Âşık Mehmet Oktay`ın Yeri	14
2.2. ÇILDIR`DA ÂŞIKLIK GELENEĞİ	14
2.3. ÇILDIR`DA ÂŞIK KOLLARI VE ÂŞIK ŞENLİK KOLU.....	16
“2.3.1. Şenlik Kolu	17
2.3.2. Âşık Mehmet Oktay`ın Şenlik Kolundaki Yeri	17
3. BÖLÜM.....	18
3.1. MEHMET OKTAY (ERKANÎ)	18
3.1.2. Âşık Mehmet Oktay Erkanî ve Bade İçme	21

3.1.6. Âşık Mehmet Oktay Erkanî`nin Yurt Dışı Deneyimi	23
3.1.7. Âşık Mehmet Oktay Erkanî`nin Bildiği Âşık Havaları	23
3.1.8. Âşık Mehmet Oktay Erkanî`nin Hikâyeleri, Türleri, Temaları	24
3.1.9. Âşık Mehmet Oktay Erkanî`ye Ait Şiirlerin Türleri	28
3.1.10. Âşık Mehmet Oktay Erkanî`nin Hicivleri	28
3.1.11. Âşık Mehmet Oktay Erkanî`nin Terifleri (Övgüleri)	29
3.1.12. Âşık Mehmet Oktay Erkanî`nin Yaptığı Atışmalar	29
3.1.13. Âşık Mehmet Oktay Erkanî`nin Şiirlerinde Dudakdeğmez	31
3.1.14. Âşık Mehmet Oktay Erkanî`nin Âşık İcra Süreci Hakkındaki Düşünceleri	32
4. BÖLÜM.....	36
4.1. TEMATİK ÇALIŞMA.....	36
4.1.1. Aile.....	36
4.1.2. Ahıska Türkleri	39
4.1.3. Ankara.....	42
4.1.4. Kadın- Anne.....	46
4.1.5. Amerika	49
4.1.6. Ardahan.....	51
4.1.7. Arkadaşlık.....	53
4.1.8. Askerlik – Şehitlik	55
4.1.9. Âşık.....	58
4.1.10. Aşk- İlahi Aşk.....	60
4.1.11. Göç- Gurbet	64
4.1.12. Kahramanlık- Yiğitlik.....	67
4.1.13. Hastalık- Ölüm.....	69
4.1.14. Özlem- Ayrılık.....	73
4.1.15. Vatan- Millet- Memleket Sevgisi	74
4.1.16. Atatürk Sevgisi	77
4.1.17. Bölücülük – Savaş	79
4.1.18. Barış- Sevgi- Saygı – Birlik ve Beraberlik	83
4.1.19. Bilgisizlik- Dünya.....	86
4.1.20. Öğretmen	89
4.1.21. Evlilik- Yaşlılık.....	92
4.1.22. Karabağ.....	95
4.1.23. Çıldır Gölü- Festival	97

4.1.24. Bade İçmek	98
4.1.25. 12 Eylül- 15 Temmuz	100
4.1.26. Dede Korkut.....	102
4.1.27. Evlat- Çocuklar	104
4.1.28. Bahar- Kış	106
4.1.29. İnsan- Zaman- Çocukluk Hatıraları	108
4.1.30. Çoban- Mahkûm	111
4.1.31. Toplumsal Sorunlar	113
5. BÖLÜM.....	116
5.1. ÂŞIK MEHMET OKTAY'IN TARAFIMIZCA DERLENEN ŞİİRLERİ.	116
5.1.1. 8'liler.....	116
5.1.1.1. Geçemedim	116
5.1.1.2. Doktor Gelmedi	117
5.1.1.3. Beni	117
5.1.1.4. Geşti	118
5.1.1.5. Bu Senemde Bele Geşti.....	118
5.1.1.6. Ne Söylüyem.....	119
5.1.1.7. Ahıska Türkleri	120
5.1.1.8. Adresim.....	121
5.1.1.9. Ey Olur Oğul.....	122
5.1.1.10. Yılmaz Âşık Şenlikoğlu	123
5.1.1.11. İç Ayak.....	124
5.1.1.12. İnsanoğlu.....	125
5.1.1.13. Bir O Yandan Bir Bu Yandan	126
5.1.1.14. Sevdası Bendedi.....	126
5.1.1.15. Kıymetimi Bilen De Yok	127
5.1.1.16. Efsane Ol.....	128
5.1.1.17. Kara Usta.....	129
5.1.1.18. Amerika.....	130
5.1.1.19. Gidiyorum	131
5.1.1.20. Karabağ'da	132
5.1.1.21. Köylü Kızları.....	133
5.1.1.22. Gel.....	134
5.1.1.23. Anam.....	135

5.1.1.24. Yavaştan Yavaştan	136
5.1.1.25. Atar Seni	137
5.1.2. 11'liler.....	137
5.1.2.1. Dedim Dedi	137
5.1.2.2. Ardahan	138
5.1.2.3. Naile Hoca.....	139
5.1.2.4. Unutmam.....	139
5.1.2.5. Eline Saz Alan Gelmiş	140
5.1.2.6. Solmuşam Beyim	141
5.1.2.7. Dostum Sana Bir Nasihat	142
5.1.2.8. Vatanım	143
5.1.2.9. Tutmadı	144
5.1.2.10. Baş Koyulmaz Mı	144
5.1.2.11. Cumhuriyet Atatürk	145
5.1.2.12. Sevgide Saygıda Barışta Gördüm	146
5.1.2.13. Ezgi Hoca 'ya	147
5.1.2.14. Ay Gözel	147
5.1.2.15. Kaybettim	148
5.1.2.16. Çobanlar	149
5.1.2.17. Vatanına Sahip Çıktı Bu Millet.....	150
5.1.2.18. Birlik İçinde	151
5.1.2.19. Gördüm	151
5.1.2.20. Ne Sevgi Ne Saygı Ne Barış	152
5.1.2.21. Ne Zaman	153
5.1.2.22. Asılsızda Soy Olmaz	154
5.1.2.23. Atatürk	155
5.1.2.24. Az Kaldı	156
5.1.2.25. Şikayetim Var.....	157
5.1.2.26. Elde Neler Var.....	158
5.1.2.27. Çocuklar	159
5.1.2.28. Sevdığım	160
5.1.2.29. Zaman.....	161
5.1.2.30. Zamana	162
5.1.2.31. Bir Yandadı	162

5.1.2.32. Doğunma	163
5.1.2.33. Kalamazsın Ki	164
5.1.2.34. Yusuf Bayraktar	165
5.1.3. Divaniler	166
5.1.3.1. Divan	166
5.1.3.2. Öğretmenim	167
5.1.3.3. Utanır Mı Hiç	168
5.1.3.4. Satranç	168
5.2. ATIŞMALAR.....	169
5.2.1. Karahanlı Murat Yıldız – Âşık Mehmet Atışması.....	169
5.2.2. İbrahim Hoca – Âşık Mehmet Atışması	171
5.2.3. Âşık Mehmet - Sıddık Alagöz Atışması	174
5.2.4. Sıddık Alagöz– Âşık Mehmet Atışması	176
5.2.5. Mahperi – Âşık Mehmet Atışması.....	178
5.2.6. Âşık Mehmet – Âşık Kara Atışması	180
5.2.7. Âşık Mehmet – Ezgi Hoca Atışması.....	181
5.2.8. Şahbazoğlu - Âşık Mehmet Atışması	182
5.2.9. Âşık Nargile Mehtiova - Âşık Mehmet Oktay Erkânı Atışması.....	184
5.2.10. Âşık Dursun - Âşık Mehmet Atışması.....	185
5.2.11. Âşık Mehmet - Âşık Dursun Atışması.....	186
5.3. ÂŞIK MEHMET OKTAY'IN TARAFIMIZCA DERLENEN HİKÂYELERİ	188
5.3.1. Tulumba Hasan İle Kirkire İsmail	188
5.3.2. Daş Çoban	190
PROBLEMLER VE ÇÖZÜM YOLLARI.....	194
SONUÇ.....	195
KAYNAKÇA	196
EKLER.....	202
EK 1. ORİJİNALLİK RAPORU FORMU	202
EK 2. ETİK KURUL İZNİ	203
ÖZ GEÇMİŞ.....	204

KISALTMALAR

Bknz : Bakınız

Dr. : Doktor

Km : Kilometre

M. : Metre

M.Ö : Milattan Önce

Prof. : Profesör

s. : Sayfa

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

Vb. : Ve benzeri

GİRİŞ

Kültür toplumun geçmişini, geleceğini ve yaşadığı zamanı en iyi şekilde yansıtan bir aynadır. Halkın değerleri, gelenek ve görenekleri, hayat tarzları, sosyal ve siyasal olguları kültürü oluşturan temel etmenlerdir. Türk toplumunun önemli parçalarından biri olan âşıklık geleneği de toplumun aynası niteliğindedir. Âşıklar, halkın duygu, düşünce ve sosyal yapılarını tarihi ve güncel özellikleriyle dile getiren halk şairleridir. Toplumu ayakta tutan kültürün gelecek nesillere aktarılmasında ve bilincin oluşmasında etkilidir. Yaptığımız çalışmada bu geleneğin önemi vurgulanarak geleneğin parçası olan Çıldır Âşıklık Geleneği işlenmiştir. Kuzeydoğu Anadolu Âşıklık Geleneği içerisinde büyük bir öneme sahip olan Çıldır Âşıklık Geleneği, güçlü bir geçmişe sahiptir. Yüzyıllar boyunca geleneğin büyük bir parçası olan bu yöre, tarihte adını altın harflerle yazılı olarak gördüğümüz âşıkların doğup büyüdüğü yerdir. Dolayısıyla bu yörede âşıklık geleneği yoğun bir şekilde görülmektedir. Âşık Şenlik gibi usta bir halk ozanının yaşadığı bu yörede, günümüzde hâlâ âşıklık geleneği varlığını göstermektedir. Kültürün aynası niteliğinde olan âşıklar, düğünlerde, âşık toplantılarında ve birçok yerde icralarını yapmaktadırlar. Yörenin her taşında, toprağında geleneğin izleri kendini var etmektedir.

Sosyo kültürel yapı içerisine benzersiz bir mücevher gibi yaşayan âşıklık geleneği, güncelliğini korur. Günümüzdeki toplumsal olaylar, halkın yaşantıları ve düşünceleri doğrultusunda homojen bir karışımla ortada olan âşıklar, şiirlerinde birçok konuyu ele almışlardır. Bu çalışmada şiirler incelenmiş ve ele alınan konular ile ilgili tematik inceleme yapılmıştır. Bu doğrultuda âşığımız, tamamen halkın bağrından çıkan seslerin dile dökülmüş bir yansıması olarak gözler önüne serilmiştir. Âşıklık geleneğinin önemi her dizede çarpıcı bir deyişle bizlere sunulmuştur. Çalışmada, âşıklık geleneği hakkında detaylı bilgi, Çıldır Âşıklık Geleneği ve eserlerini derlediğimiz âşığımız hakkında bilgi verilmiştir.

1.BÖLÜM

1.1. TEZİN ÖNEMİ

Çıldır Âşıklık Geleneği hakkında bilgi sunulması ve Âşık Mehmet Oktay'ın eserlerinin derlenmesi, Prof. Dr. Erdoğan Altınkaynak'ın “Çıldırli Âşık Mehmet Oktay Erganî Hayatı- Sanatı- Eserleri” adlı kitabındaki şiirlerden ve derlenecek olan şiirlerden yararlanarak aşk, göç, ayrılık, gurbet, bölünmüşlük, özlem, vatan, millet, Atatürk sevgisi, yiğitlik, kahramanlık, askerlik, aile, ideal kadın, ekonomik zorluk, ölüm, ilâhi aşk, hastalık, memleket sevgisi, yaşlılık, işçi, çocukluk hatıraları, bade içmek, Ankara, savaş, 12 Eylül, birlik ve beraberlik, mahkûm, toplumsal sorunlar, yokluk, insan, evlilik, Çıldır Gölü, dünya, zaman, festival, bahar, kış, şehitler, Dede Korkut, Mehmetçik ve öğretmen konuları ele alınarak tematik okuma yapılması tezin konusu olarak belirlenmiştir. Çalışılan konu yukarıda belirttiğimiz amaç doğrultusunda ve yaşadığımız bölgenin yakınlığı, kültür ile iç içe olma avantajı gerekçesiyle seçilmiştir. Bu konunun çalışılması teoriye bilgi kaynağı olarak katkı sağlayacaktır. Âşıklık geleneğinin asırlar boyunca nesilden nesile aktarılması, usta çırak ilişkisi doğrultusunda olmuştur. Çırak ustasından eğitim alır, kendi eserlerinde, icrasında ustasından izler taşır ve bir bağlantı kurar. Yapılan çalışmalar geçmişten günümüze kadar birbiriyle bağlantı içinde olmuştur. Çalışmamız bu bağlantının gelecek nesillere aktarılması ve kaynak olarak kullanılması için yapılacaktır. Âşıklık geleneğinin önemi ve toplum içindeki değeri çalışmamızda yer alacaktır. Âşık Edebiyatı'nın günümüzdeki temsilcilerinden olan Çıldırli Âşık Mehmet Oktay Erkanî çalışmamızda yer alacak ve eserleri derlenecektir. Bu derleme sonucunda Prof. Dr. Erdoğan Altınkaynak'ın elimizde bulunan kitabındaki şiirler ele alınarak tematik inceleme yapılacaktır. Daha önce yapılmış benzer çalışmalardan farkı ise derlenecek eserlerin ilk kez bu çalışmada olmasıdır. Çalışmanın Türk Halk Edebiyatı'na katkısı ise, çalışmanın Âşıklık Geleneği'nin Çıldır Bölgesi'ndeki yerinin önemini ortaya koyması, tematik okumasının yapılmasıyla birlikte konu için yeni ve ilgili bir kaynak olmasıdır.

1.2. TEZİN AMACI

Bu çalışmada, Âşıklık geleneğini ve bu geleneğin günümüzdeki âşıklarından Âşık Mehmet Oktay'ın derlediğimiz eserleri doğrultusunda nesillere tanıtılması ve yaşatılması

amaçlanmıştır. Âşık Edebiyatı'nın evrensel ve bölgesel öneminin, çalışmamızda konu başlıkları üzerinden belirtilmesi, Çıldır'da büyük önem taşıyan âşıklık geleneği hakkında bilgi verilmesi, bir derleme çalışması olması ve tematik okuma doğrultusunda şiirlerin derin izleklerinin anlaşılması hedeflenmiştir. Çalışmamızda her bölüm, planlanması ve gerçekleştirilmesi için gerekli olduğu düşünülen kavramsal yapıları ve bilgileri içerecek biçimde sunulmaya çalışılacaktır. Böylece çalışmamızdan yararlanacak kişilerin, her bilgiyi ilgili yer ve aşamada alması sağlanmaya çalışılacaktır. Sonuç olarak çalışmamızın faydalı olacağı kişilerin, bütün bunları, daha kolay bütünleştirmesi ve uygulayabilecek duruma gelmesi amaçlanmıştır.

1.3. ÇILDIR TARİHİ VE COĞRAFYASI

Tarihte birçok devletin hakimiyeti altına giren Çıldır'ın tarihi 6000 yıl öncesine dayanmaktadır. Milattan önceye dayanan bu tarihte Çıldır; Hurriler, Kitanlılar, Urartular, Sakalar, Selçuklular, Kıpçaklar, Harzemşahlar, Moğollar, Safeviler, Osmanlılar gibi devletlerin hakimiyeti altında olmuştur. 93 Harbi'nden sonra Rusların eline geçmiş Bolşevik İhtilali sırasında Gürcüler bağımsızlıklarını ilan ederek Çıldır'ı işgal etmişlerdir. Kurtuluş Savaşıyla Kazım Karabekir komutasındaki askeri birlikler 25 Şubat 1921'de Çıldır'ı düşman işgalinden kurtarmışlardır. *“Soğuk Savaş yıllarında Demir Perde ülkeleriyle sınır olması nedeniyle sürekli bir tehdit altında idi. Esasında bölge insanının pek çoğu, Gürcistan, Ermenistan gibi ülkelerden kaçarak buraya yerleşmişti. Kurtuluş savaşı sırasında da aktif rol oynamışlar, birebir çatışmalarda bulunmuşlar, siyasi mücadeleler vermişlerdi”* (Altınkaynak, 2015, s. 15).

Türkiye'nin Kuzey Doğusunda ve Ardahan il sınırları içerisinde yer alan Çıldır, volkanik özelliğe sahip dağların ve kütlelerin çevrelediği yüksek plato alanında kurulmuştur (Değ, 2003, s. 1). *“Rakım itibarıyla Türkiye'nin çatısı konumundadır. Kış uzun sürer. Soğuk alabildiğine hüküm sürer”* (Altınkaynak, 2015, s. 15). Ortalama 1950 metre yükseklikte düz bir alandan oluşan Çıldır, toplam 1163 kilometrekare yüzölçümüne sahiptir. Çıldır ve Aktaş göllerine sahip bölgenin en yüksek dağları Keldağ ve Gökdağ'dır. İlçede Kura ve Karasu olmak üzere iki akarsu bulunmaktadır. İlçe Gürcistan ve Ermenistan ile sınır komşusudur. Doğuda en uzun sınıra sahiptir. Kuzeyinde Posof, Kuzey Batısında Hanak, Batısında Ardahan, Doğusunda Gürcistan, Güney Doğusunda Ermenistan ve Güneyinde Arpaçay ile çevrilidir.

1.4. ÇILDIR VE CİVARININ EKONOMİSİ

Çıldır ve civarında büyük ölçüde hayvancılık ve hayvancılığa dayalı tarım ekonomisi görülmektedir. Hayvancılıktan dolayı et ve et ürünleri, süt ve süt ürünleri, arıcılığa dayalı bal üretimi Çıldır'ın ticari yapısını oluşturmaktadır. Tarım büyük oranda iklime bağlı gerçekleşmektedir. Bu durum Çıldır'ın tarımda gelişmesini engellemiştir. Çıldır ve civarı sanayi koşullarına elverişli değildir. Ulaşımın zor ve maliyetli olması, iklimin elverişsiz olması, önemli ticaret merkezlerine uzak olması gibi olumsuz özellikleri ekonomik olarak farklı alanlarda gelişmesine engel olmuştur. Çıldır'ın yerli halkı tarım ve hayvancılığın yanı sıra Çıldır Gölü'nde balıkçılık yaparak geçimlerini sağlamaktadırlar. Büyükbaş hayvancılığın yoğun olarak yapılması hayvancılığa katkı sunmuştur ve süt ürünlerinde kaşar üretimi ön plandadır. Sınır kapılarına sahip olmasına rağmen dış ticaret seviyesi düşüktür. Bu durumunda Çıldır ve civarının gelişmesi için tecrübeli yöneticilerin bölgeye atanmasıyla değişimler yaşanabilir. Doğal ve tarihi güzelliklerin turizme kazandırılması gereklidir. Hayvancılığın gelişmesi için modern yöntemler kullanılmalı, eğitimler verilmelidir. Ekonominin gelişmesi için gerekli bütün çalışmalar yapılmalıdır (Topçuoğlu-Oral-Demir, 2016, s. 136-142).

2. BÖLÜM

2.1. ÂŞIKLIK GELENEĞİ VE ÂŞIK EDEBİYATI

Âşıklık geleneği kültürümüzde önemli bir yere sahiptir. Halkın sözcüsü olan âşıklar, yüzyıllar boyunca varlığını sürdürerek toplumun en önemli kültür parçalarından biri haline gelmiştir. Âşık Edebiyatı, kaynağını toplumun sözlü kültüründen alır ve kendini besler. Toplumun dini değerleri, ahlâkî özellikleri, maddi ve manevi kültür öğeleri, düşünce yapısı, siyasî, sosyal, ekonomik, felsefi bellekleri, yaşadığı coğrafi konum, hayat tarzı vb. gibi birçok özellikten almaktadır. Âşıklar, sazlı, sazsız, doğaçlama söyleyiş ve yazma gibi birçok yolla icralarını gerçekleştirirler (Durbilmez, 2008, s. 87).

Geleneğe uygun bir şekilde şiir söyleyebilen, karşılıklı atışma yapabilen ve hikâyeye anlatabilen, âşıklık geleneğini icra edebilen kişiye “âşık” bu icra biçimine ise “âşıklama” denilmektedir (Kaya, 2007, s. 298). Âşıklar manzum ve mensur eserler ortaya koyarak kendilerine “âşık tarzı” denilen bir üslup oluşturmuşlardır. Bu sanatı icra eden temsilciler, usta âşıkların yanında çıraklık yaparak kendilerini geliştirmektedirler. Çırak, ustasına bakarak ve onu taklit ederek kendini yetiştirebilir. Ustasından gördüğü ve öğrendiği her şey çırak için geleceğe bir adım daha atmaktır. Çırağın şiirlerinin konusu bile ustanın şiirlerinden seçilir. Nitekim insanın doğasında taklit mevcuttur. Bir çocuk ilk olarak annesini ve babasını kendine idol seçer, onları taklit etmeye başlar. Büyüdükçe çevresini görür, taklit yoluyla hayatını şekillendirmeye ve çevreye uyum sağlamaya çalışır. Âşıklık geleneğinde bu böyledir. Çırak ustasını kendine idol seçer ve onu taklit eder. Kendisi yeterli seviyeye ulaştığında onun çırağı aynı takliti yapar. Böylece bir ustanın şiir anlayışı çırağının kendi yorumuyla bütünleşerek nesilden nesile devam eder. Âşıklar tarafından söylenen şiir ve hikâyeler; sevgiliye duyulan özlemi, ilâhi aşkı, kahramanlık hikâyelerini ve dönemin toplumsal sorunlarını konu edinir. Âşık güzellikleri övdüğü, acıları dramatik bir dille vurguladığı, kahramanlık hikâyelerini coşkuyla anlattığı ve toplumsal olayları ele aldığı kendi deyişlerini veya ustasının deyişlerini, yöresel ezgilerle saz eşliğinde söyler. Bozkır kültürüne hâkim olan Türkler, köklü ve çok eskiye dayanan bir kültüre sahiptir. Âşık edebiyatı köklü kültürün etkisiyle gelişmiştir. Oğuzlarda ozan, Kırgızlarda Baksı- Bahşı, Altay Türklerinde Kam, Tunguzlarda Şaman olarak bilinen hekim, sihirbaz, rakkas özelliklerine sahip kişiler toplumda önemli bir yere sahiptir. Ölülerle konuşmak,

transa geçmek, hastaları tedavi etmek, inanç doğrultusunda davranışlarda bulunmak gibi özelliklere sahip bu kişiler halk tarafından saygı görmüşlerdir. Bu kişiler Altaylarda ve Yakutlarda varlığını sürdürmeye devam etmekle birlikte ozanlar, âşık olarak günümüzde var olmaktadır. Halk şiirinin ilk örnekleri bu kişilerle hayat bulmuştur.

Âşıklık geleneği, Türklerin ilk çağlarından beri kendini gösteren ve günümüze kadar gelen güçlü bir gelenektir. Şamanizm inancının yaygın olduğu zamanlarda şamanlar içinde bulundukları trans ve ruh halleriyle birtakım hareketler doğrultusunda sözler söyleyerek hoş nağmelerle ve zihinde kalıcı hecelerle halkın din insanları ve yol göstericisidirler (Çobanoğlu, 2006, s. 74). Türk edebiyatı İslamiyet'in kabulüyle sosyal ve siyasî gelişmeler doğrultusunda Arap-Fars geleneğiyle ortaya çıkan Divan edebiyatı Türklerin özünü, geçmişini ve geleceğini oluşturan Türk halk edebiyatı olarak ikiye bölünmüştür (Artun, 2007, s. 4). İslamiyet öncesi Türk edebiyatında ozanlar av törenlerinde ve şöenlerde kahramanlık destanları anlatmıştır. Bu dönemlerde Âşık edebiyatı destan geleneği ve mistik edebiyat olarak varlığını sürdürmüştür. Destan geleneğinin icracıları olarak ozanlar bilinmekte, ozan- baksı geleneği oluşmaktaydı. Köprülü, ozan- baksıların Atilla zamanında, Atilla'nın başarılarını ve kahramanlıklarını anlatan şiirlerin icracıları olduklarını söylemiştir (Köprülü, 1989, s. 57-58).

Kahramanlık, aşk, zaferler, siyasî, sosyal ve dini olaylar gibi birçok konu ozanların şiirlerinde mevcuttu. Eski Türklerde şöen olarak bilinen ziyafetlerde, yuğ adı verilen cenaze törenlerinde ve av törenlerinde kopuz eşliğinde şiirlerle destanlar söylenir, halkın içinde bulunduğu yaşam tarzı ve yaşanan olaylar hikâyeler eşliğinde anlatılırdı (Köprülü, 1989, s. 49). Gelenek İslamiyet'ten sonra divan edebiyatıyla duraklama dönemine girmiştir. İslamiyet'ten önce varlığını belirgin bir şekilde gösteren gelenek, farklı edebiyatların toplumda yer edinmesine rağmen toplumda ve kültürde tutunmayı başarmıştır. Oğuzlarda büyük bir öneme sahip geleneğin en güzel örneği, Dede Korkut Hikâyelerinde yol gösterici, bilge, toplumun düzenini sağlayan, danışman görevi yapan ve törenlerde dualar okuyup destanlar anlatan Dede Korkut'tur (Ergin, 1986, s. 55-56). Âşık edebiyatı, geleneğin İslamiyet'in kabulünden sonraki hali olarak bilinmektedir.

Dini-mistik gelenek 11. yüzyıl ile birlikte Anadolu'ya göç eden Yesevi tarikatı ilk Türk tarikatı olarak bilinen, dini ve tasavvufi bilgileri halka yaymak için müzik eşliğinde ilk girişimlerde bulunan, icralar eden tarikatla başlamış bir geleneğin öncüleridir. 13. yüzyılda yetişen Mevlana ve Yunus Emre gibi büyük sanatçılar kendi yollarını

oluşturarak halka bilgiler vermişlerdir. Türkçe yazdığı şiirlerle halkta büyük etki bırakan Yunus Emre, bu tarzın en büyük şairi olarak bilinmektedir (Günay, 1999, s. 28).

*“Keleci bilen kişinin yüzünü ağ ede bir söz
Sözi bişirüp diyenün işini sağ ide bir söz”*

Yunus Emre (Elçin, 1988, s. 1)

Âşık edebiyatı Anadolu’da ilk zamanlarda dini motiflerle kendini göstermiştir. Ancak daha sonraları Selçuklu ordusunda kopuz eşliğinde söylenen epik şiirlerle hayat bulmuş ve halkın yerleşik hayata geçmesiyle birlikte göçebe kültürüne ait olan epik şiirin yerini âşık şiiri almaya başlamıştır (Boratav, 1982, s. 168). Köprülü’ye göre Anadolu Beylikler Döneminde kendini gösteren ozanlık geleneği, 15.yy’a kadar varlığını sürdürmüş daha sonra yerini âşıklık geleneğine, ozan kelimesi yerini âşık kelimesine bırakmıştır (Köprülü, 1993, s. 353).

2.1.1. Günümüzde Âşık Edebiyatı

Günümüzde âşık edebiyatı son yıllarda yaşanan gelişim ve değişimler sonucu sekteye uğramıştır. Teknolojinin hızla gelişmesi ve yayılmasıyla âşık edebiyatı bir nevi ilgi görmemeye başlamıştır. Kırsal kesimden sanayi ve şehir yaşantısına geçiş ile birlikte geleneğin parçası olan âşık edebiyatı değerini yitirme yolunda hızla ilerlemiştir. Günümüzdeki âşıklar çoğunlukla saz çalmayı bilen ve yazdığı şiirleri söyleyen kişilerden oluşmakla birlikte artık eski zamanlardaki bade içerek ve usta-çırak ilişkisi doğrultusunda söyleyip saz çalan âşıklardan çok az görülmektedir. Teknolojinin gelişimi bir yandan âşıklık geleneğini insanların farklı müzik dallarına yönelmesi açısından olumsuz etkilemiş bir yandan da âşıkların kitle iletişim araçları yoluyla şiirlerini tüm dünyada duyurmalarına olanak sağlamıştır. Ancak geçmiş dönemlerdeki âşıklık geleneğinin yok olması yönünden olumsuz bir durumun olduğunu inkâr etmek doğru olmaz.

Türkiye’nin geçirmiş olduğu büyük değişikliklerle birlikte kırsal alandan kente olan göçler şehirleşmeyi hızlandırmıştır. Bu göçlere katılan ve kentte yaşamaya başlayan âşıklarla birlikte şehir hayatına göre şekillenen gelenek yeni bir oluşum geçirmiştir. Yeni oluşumla birlikte şehirli âşık kavramı ortaya çıkmıştır. Bu şehirli âşıklar, kentlerde yaşayan insanların yaşam koşullarını, yaşadıkları acılı olayları, mutluluklarını ve üzüntülerini, düşünce ve duygularını şiirlerine konu edinmiştir (Artun, 2007, s. 20). Kırsal alandan kente göç eden âşıklar günümüzdeki âşıklık geleneğini şehirde yaşatmaya çalışmaktadırlar.

Günümüzde âşıklık geleneği önemini yitirme yolunda ilerlese bile hâlâ varlığını sürdürmektedir. Yeni nesillere bu geleneği aşılayarak geleneği yaşatmak ve varlığını nesilden nesile aktarmak mümkündür çünkü âşıklık geleneği kaynağını halktan ve bulunduğu toplumun kültüründen almaktadır.

2.1.2. Ekonomik Hayat Tezahürlerine Göre Âşıklar

Her toplumun kendine ait değerleri ve kuralları vardır. Âşıklık Geleneği böylesi bir değer topluluğunun ortak ürünüdür. Edebî eserler ve toplumların temsilcileri olan sanatçılar bizlere bu değerleri tanıtarak, özümüzün nesilden nesile aktarılacak devam etmesine büyük katkı sağlarlar. Toplumun her kesiminden izler, bizlerin ortak yaşam biçiminde kültürümüzü korumanıza ve kültürümüzün gelişmesine yardımcı olur. Coğrafyamız içinde yaşayan insan aslında kendi içindeki benliği benzetme unsurlarıyla kendi tabiatına uydurur böylece sosyokültürel hayatı meydana getirir. Şiirlere konu olan bu sosyokültürel hayat insanın değer yargılarını içinde barındıran benzetme unsurunu şiire taşıyan boyutta kendini korur. Âşıklık geleneği bu hayatın en büyük parçalarındandır ve toplumun her kesiminden insan tipini içinde barındıran en önemli sanat dalıdır.

Âşıklık geleneğinde önemli olan sadece deyişler değildir. Âşıkların şiir konularını etkileyen en önemli çevresel faktörlerden biri coğrafyadır. Anadolu konumu itibarıyla zengin coğrafyaya sahiptir. Âşıklar Anadolu'nun dört bir yanında icralarını göstermişler, bulundukları coğrafya ve orada yaşayan halkın yaşam tarzı âşıklık geleneğini biçimlendirmiştir. Sosyal statü şiirlerin konusunda önemlidir. (Ergun, 2014, s. 158). Çünkü yaşam tarzı ve coğrafi unsurlar insanın hayatına yön veren ve temel geçim kaynağını sağlayan bir olgudur. Bu aynı zamanda kültürü etkileyen ve insanın yaşam şeklini başlatmasında bir araç niteliği taşır. İnsanın yaratılışından dolayı yaşadığı ortamı, doğayı olduğu gibi kabul etmek yerine onu, kendi varlığını anlamlandırma, kendini bulma, hayatta kalabilme arzusu üzerine dönüştürme kabiliyetine sahip tek canlı türüdür. Bu dönüştürme kabiliyetinin yüzyıllar boyu biriktirdiği bilgi, gelenek ve ürünler ise kültürün ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Âşıkların doğup büyüdüğü yerler, ekonomik durumları ve içinde bulundukları toplum şiirlere yansır. Ekonomik tezahürlerine göre âşıklar: köylü, göçebe, denizci, asker ve şehirli âşıklardır.

2.1.2.1. Köylü Âşıklar

Köylü toplumların temel geçim kaynağı tarımdır. Hayvancılığı ise kendi ihtiyaçlarına göre yaparlar. Köylü halkı belirli bir toprağa ve coğrafyaya tâbi oldukları için dini duyguları oldukça gelişmiştir. Bir arada yaşadıkları için toplum baskısı ve dedikodu yaygındır. Köylüler genellikle tarımla uğraşırlar bu yüzden en önemli meslek onlar için çiftçilik. Çiftçinin en sevdiği şey yağmurdur. Çünkü ekinlerin olgunlaşması için yağmura ihtiyaç duyulur. Yağmur rahmettir, rahmetin olduğu yerde bolluk ve bereket vardır. Köylü toprağını işler ve ekinini yetiştirir. Köylünün yağmuru sevdiği kadar korktuğu bazı durumlarda vardır. Bunlardan biri sel diğeri kuştur. Sel olursa ekin sular altında kalır ve yok olur, kuşlar ekine dadanır ve zarar verirler. Ancak en çok korktukları şey kuraklıktır. Kuraklığın olduğu yerde aç kalırlar. Ekin olmaz ve başka gelir kaynakları olmadığı için açlık ve sefalet çekerler. Köylü halkı yaz boyu çalışır ve kış mevsimi onlar için tatil zamanıdır. Çiftçilikten başka yaptıkları bir iş olmadığı için kış gelince boşta kalırlar. *“Eski zamanları düşündüğümüzde, televizyon, radyo, internet, kasetçalar gibi vakit geçirme ve eğlence unsurlarının olmadığı zamanlarda insanların birbiriyle hoşça vakit geçirmek ve eğlenmek maksadıyla birlikte olması kaçınılmazdır. Sözlü kültürün yaygın ve zengin olması bir yerde bu soğuk ve uzun kış aylarına bağlı olmasından kaynaklanmaktadır diyebiliriz. Hasadını ambarına koymuş, hayvanlarının yemini-otunu temin etmiş bir kişiden daha mutlu kim olabilir. Bu durumda yapılacak şey, hayvanların bakımını bitirdikten sonra ki bunu da genellikle kadınlar ile çocuklar yaparlar, can sıkıntısını giderecek vasıta aranmasıdır.”*(Altınkaynak, 2019, s. 68). Bu yüzden eş, dost, akraba bir araya gelecek vakit bulur. Köylüler köy odaları denen yerlerde toplanırlar. Burada sıraya göre gençler ve çocuklar oturur, en başköşede misafirler ve sanatçılar yer alır. Köy odalarında bir araya geldikten sonra çeşitli oyunlar oynarlar, şarkılar, türküler, maniler söylerler, halk hikâyeleri ve destanlar anlatırlar. Köy odalarında aynı zamanda sosyal dayanışma mevcuttur. Ölüm, düğün, şenlik vb. gibi durumlarda birbirlerine destek olur ve yardım ederler. Bu gibi zamanlarda küsler barıştırılır, yoksullar doyurulur, hastalar tedavi ettirilir. Köylü halkı genel itibarıyla akrabadırlar. Evlilikleri kendi içlerinden yaparlar, köyün dışından kız almak veya köyün dışına kız vermek çok nadir görülür. Sebebi ise mirasın bölünmesini istemeyişleridir. Mirasa ortak çıkması ve mirasın bölünmesi aralarındaki bağın zayıflamasıdır. Dış etkenlere karşı kendilerini korurlar ve belirli kurallara göre yaşarlar. Bir kişi başka birinin canına veya malına zarar verecek

olursa o kişiye ceza verirler. Bu ceza genellikle yoksullara ve yardıma muhtaç olanlara yardım etme cezasıdır. Eğer suçlu cezayı kabul etmezse onu kendi içlerinde dışlarlar ve bir daha aralarına almazlar. Köylü toplumların duruşları diğer toplumlara göre farklıdır. Genellikle eğik veya kambur şekilde dururlar. Çünkü köylü ekiniyle uğraşırken yere doğru bakmak zorundadır. Yere doğru bakmazsa ekinini ezme tehlikesi olur. Elleri genelde yıpranmış olur çünkü yaz mevsimi boyunca elleri topraktan çıkmaz ve ellerindeki izler emeklerinin izleridir. Kış boyu o izlere bakarak zorlu şekilde yaşam tarzlarını hatırlar ve ona göre davranırlar. Bu yüzden israf onlar için emeklerin boşa çıkışıdır ve genellikle israftan kaçınırlar.

Köyde yetişen şairler yaşadıkları dönemin sorunlarını şiirlerine taşırlar. Köylü halktan biri olan şairler, ekonomik durumların, coğrafi özelliklerin köylü için oluşturduğu yaşam biçimine hakimdirler. Şiirlerini yaşadıkları toplumun özellikleri doğrultusunda yazar ve geleneği eğlenmek için toplandıkları köy odalarında, düğünlerde icra ederler. En güzel örneklerden biri Âşık Veysel Şatıroğlu'dur. Sorunları ele alarak yaşadığı dönemde dünyanın geldiği durumu şu dörtlüklerle anlatmıştır:

“Dünya güzellendi tadı kalmadı

İnsanın edebi udu kalmadı

Günahın sevabın adı kalmadı

Hakikate giden iz belli değil” Âşık Veysel (Kaya, 2011, s. 223).

2.1.2.2. Göçebe Âşıklar

Hayvancı, yaylacı ve göçebe toplumların temel geçim kaynağı hayvancılıktır. Göçebe ve yaylacı toplumların yaylak ve kışlak arasında geçen bir hayat tarzları vardır. Yaşam biçimleri sebebi ile sert bir mizaca sahiptirler. Günün çoğunu çayırda, dağda geçirdikleri için olumsuz hava şartlarına dayanıklı ve güçlüdürler. Belirli bir yerleşim yerleri olmadığı ve hayvancılıkla uğraştıkları için dini ve felsefi düşünceleri zayıftır. Her aile kendi arasında bir otoriteye sahip olduğu için kan davası bu toplumlarda oldukça yaygındır. Gururlu bir kişilikleri vardır. Hayvancılık onlar için sadece geçim kaynağı değil aynı zamanda özgüvenlerinin temelini oluşturan bir araçtır. Hayvana ve doğaya hükmederler ve özgüven duyguları gelişmiştir. Benzetme unsuru olarak kendilerine doğanın vahşi yönünü örnek alırlar. Dağ, ova, çiçek, hayvan vb. gibi.

Hayvancı toplumların en çok korktuğu şey kurttur. Çünkü kurt bir sürüye saldırdığında tek bir hayvanı değil sürüdeki bütün hayvanları öldürür. Ağzına kan değmiştir bir kere. İntikamcı, özgür ruhlu, aile bireylerine en fazla sahip olan hayvandır. Kurtlar sürü halinde dolaşır ve avlanır. Liderler sürüyü toparlamak ve kontrol altında tutmak için en arkadan gelir, genç kurtlar ise sürüye zarar gelmemesi ve olabilecek saldırıları önlemek için en önde giderler. Kurt, Türk kültürü açısından önemli bir yere sahiptir ve kutsal bir hayvandır. Türklerin sembolü Bozkurt'tur. Özgürlük ve cesareti Türklere ilham olmuştur. Aynı zamanda kurt sert doğa olaylarına karşı direnebilen ve her yerde yaşayabilen tek hayvandır. Göçebe toplumlarda kurdu kendilerine idol hayvan olarak seçmişlerdir. Bu toplumlar, sert iklim koşullarına dayanıklı, olabilecek tehlikelere karşı hazırlıklı, cesaretli ve güçlüdürler. Bir diğer örnek aldıkları hayvan ise kartaldır. Kartal göklerin sahibi ve yırtıcılığıyla bilinir. Göçebe toplumlarda insanlar, yüksek tepelere çıkarak etrafı gözetler ve kontrol ederler. Tehlikeyi önceden görme ve hayvanlara gelebilecek zararlara karşılık önlem alırlar. Ayrıca yollarını bulmak içinde tepelere çıkar ve etrafı keşfederler. Göçebe toplumların tepelere ve dağlara çıkarak gözetim yapması onların duruşuna yansır. Nitekim göçebe toplamlardaki insanlar, dik ve sağlam duruşlu kişilerden oluşur. Sezgileri kuvvetlidir, kahramansı yapıya sahiptirler. Kendi korkularıyla yüzleşmekten çekinmezler. Sert rüzgara karşı durdukları ve gün boyu güneş altında kaldıkları için tenleri koyudur. Rüzgara karşı durmaları, rüzgarın getirdiği sesleri duymak, tehlikeye karşı önlem almak, hayvanları otlatmak için bol otun nerde olduğunu ve kokusunu alabilmek üzerine geliştirilmiş bir yöntemdir. Göçebe ve yaylacı toplumlara en güzel örnek Karaca Oğan'dır.

“Nasıl methedeyim şöyle güzeli

Elinde bergüzar gül ile oynar

Alma yanak kiraz dudak diş sedef

Espir ela gözler mil ile oynar”

Karaca Oğlan (Kaya, 1994, s. 184).

2.1.2.3. Denizci Âşıklar

Deniz kenarında yaşayan toplumlar genellikle kolay bir yaşam tarzına sahiptir. İklimi ılıman bir coğrafya olduğu için verimli topraklara ve bol mahsule sahiptirler. Aynı

zamanda deniz ürünlerinden en iyi şekilde faydalanırlar. Temel geçim kaynakları ticarettir. Verimi bol topraklarda zengin ve hayalci toplum oldukları için eğlenceye ve alkole çok düşkündürler. Halk edebiyatında bülbül, sabahın erken vaktinde tatlı meyve ağaçlarından beslenir ve o meyvenin suyunu içerek sarhoş olur, ötmeye başlar. Denizci toplumlarda bu böyledir. Tatlı meyvelerin ve zengin mahsullerin sarhoşluğuna kapılırlar. En büyük korkuları yine onlara bu derece tatlı hayatı sunan denizdir. Çünkü deniz bolluğun yanı sıra korkunun da kaynağıdır. Denizin en büyük dezavantajı tufandır. Su insana hayat verdiği gibi ölümünde bir parçasıdır. İçine aldığı her şeyi kendiyile birlikte sürükler ve ölüme terk eder. Bir başka korkunç yönü ise içinde bilinenin dışında bilinmeyen varlıkların olmasıdır. Bu yüzden denizci toplumlar kendilerini bilinmeyenin içinde bilinmezliklere örtülmüş, meçhul kişiler olarak görürler. Aynı zamanda denizler korsanların evidir. Yağmacı, hırsız, çapulcu kişilere ev sahipliği yapar. Bu yüzden denizci toplumlar, hayatta kalabilmek ve kendilerini korumak için sağlam ve cesur duruşlu, güçlü kişilerdir. Saldırılarına karşı kendilerini savunabilecek ve hayatta kalmak için savaştıkları kişiliğe sahiptirler. Denizci toplumda yetişen âşık bu özelliklere sahiptir ve şiirlerinde denizci toplumun yaşam tarzı, ekonomik durumu ve kültürel yapısı konu olarak karşımıza çıkar. Denizci ve asker âşıklara en güzel örnek Kayıkçı Kul Mustafa'dır. Genç Osman Destanı ile meşhurdur.

“Kalktı yelken eyledi Murad Reis

Baş başa düşmana varırın demiş

Vaktinize hazır olun gaziler

Ya ser verir ya ser alırın demiş”

Kayıkçı Kul Mustafa (Sakaoğlu, 2014, s. 67).

2.1.2.4. Asker Âşıklar

Askerler ise ölüme hayat veren, korkunun içinde korkusuzluğu yaşayan, kellesi koltuğunda gezen, cesaretin ve kahramanlığın tanımını oluşturan kişilerdir. Her an ölümle burun buruna olmaları onlara aslında ölüm korkusunu aşılayan bir olaydır. Hayatta en çok ölümden korkarlar. Bu yüzden öldürmeye meyilli, acımasız ve kılıcından kan damlayan topluluklardır. İnsanın başka bir insanı öldürmesi kolay bir şey değildir. Ona bu cesareti vermek için manevi bir güce ihtiyaçları vardır. İşte bu güçler; şehit ve gazi olma arzusu,

fetih ve gazalar ruhlarını ele geçirir ve düşmana karşı onların merhametini kör eder. Akan kanlarda kaybolmalarını, ölümün getirdiği korkuyla önüne çıkan her şeyi yok etmelerine sebep olur. Nitekim savaşlarda ordunun başında olan komutan veya padişah, askerin korkusuzca savaşması için hem vatan sevgisini aşılır hem de ölümü onlara hatırlatarak manevi yönden güçlenmesini sağlar. Âşık Edebiyatı'nda hem asker hem şair olan sanatçılar vardır. Kayıkçı Kul Mustafa en önemli örnektir. Bunun yanında Geda Muslî, Oğuz Ali, Öksüz Dede, Çırpanlı gibi isimleri sayabiliriz. Asker şairler şiirlerinde savaşları ve kahramanlıkları işlerler. Aşağıdaki şiir buna örnektir.

“ Be Hakk’ın sevgili kulu

Yardımcın Muhammed Ali

Kalelerin içi dolu

Leşkeri döktün mü geldin”

Öksüz Dede (Sakaoğlu, 2014, s. 36).

2.1.2.5. Şehirli Âşıklar

Şehir, ticaretin en yoğun olduğu, göç alan ve insan topluluğunun en fazla olduğu yerdir. Her dilden, dinden, ırktan ve mezhepten insanları içinde barındırdığı için kültür açısından zengindir ve önemli bir değere sahiptir. Farklı kültürlerden insanlar bir arada uyum içinde yaşarlar, birbirlerine her daim rakiptirler ancak saygılı bir şekilde yaşamlarını sürdürümler. Rekabet kan davalarıyla sonuçlanmaz. Şehrin merkezinde ibadethaneler vardır ve ticaret, ibadethanelerin çevresinde yapılır. Çünkü insanların en çok toplandığı yerler bu yerlerdir. En merkezde ise yönetici vardır. Şehir büyük taş binalarla çevrilidir. Savunma güçlüdür. Dar sokaklar ve avludan avluya geçiş için küçük kapılar mevcuttur. Çok sayıda kültürün bir arada olmasından dolayı şehirlerin yapısı ve dili kozmopolittir. Şehir eğitimin en üst safhada olduğu yerdir. Şairlerin eserlerinde dil ağırdır ve yüksek sanat değerleri vardır. Şehirli olan parçaları zenginlik unsuru olarak görümler. Benzetme unsurları da bu şekildedir. Altın, gümüş, inci, elmas, zümrüt vb. Şehirli olan en çok korktuğu şey hırsızdır. Çünkü hırsız bir kere dadandı mı artık onun sonu gelmez ve her şeyi talan eder. Köylü ve göçebe toplumlar şehirli olan ürettikleri ürünleri verirler ve şehirli olan kendine göre o ürüne fiyat biçerek kolay yoldan kazanç sağlar. Bu yüzden göçebe ve köylü toplum, şehirli toplumu sevmez. Şehirli âşıkların

eserlerinde kadın tipi nadide, nazik bir yapıdadır. Her toplumun sanatçıları bulundukları coğrafya ve kültür çerçevesinde şiirlerini söylerler ve bölgenin şartlarına göre değerlendirmeler yaparlar. Şehirde kadın naiftir, köyde kadın kuvvetlidir, göçebe toplumda kadın hızlı ve çeviktir. O bölgede yaşayan şairler şiirlerinde hayat tarzlarını tasnif ederler. Şehirli şairlere Âşık Ömer, Gevheri, Dertli, Âşık Abbas, Erzurumlu Emrah, Bayburtlu Zihni gibi isimleri örnek verebiliriz. Şehirli âşıklarda dini felsefi konular şiirlerine tasavvufi bir şekilde yansımıştır. Şehirli âşıkların şiirlerindeki başka bir özellik süslü olması ve yabancı kelimelerin şiirde bulunmasıdır. Şehirli âşıklara Âşık Ömer en güzel örnektir.

“İste muradını Bârî Huda'dan

Bekle tevekkülü geçme rızadan

Yakar Arş u Kürs'ü geçer semadan

Feryâd-ı garibe olur mu perde” Âşık Ömer (Alptekin, 2014, s. 46).

2.1.3. Ekonomik Hayat Tezahüründe Âşık Mehmet Oktay'ın Yeri

Çıldır bölgesinde yaşayan Âşık Mehmet Oktay, ekonomik hayat tezahürleri içinde hayvancılık ve hayvancılığa dayalı tarım sınıfında yer alır. Bu sınıftaki kişiler yaşam biçimleri sebebi ile sert bir mizaca sahiptirler. Olumsuz hava şartlarına karşı dayanıklı ve güçlüdürler. Gururlu ve özgüvenlidirler. Sözlerini esirgemez, saldırgan, kavgacı bir karaktere sahiptirler. Âşık Mehmet saldırganlık ve kavgacılığı kendinden silmiş durumdadır (Altınkaynak, 2015, s. 15).

2.2. ÇILDIR'DA ÂŞIKLIK GELENEĞİ

Anadolu'nun kültürel belleğinin yanı sıra kültürel çeşitlilik ve zenginliğinin önemli bir ifadesi olan Âşıklık geleneği; yüzyıllar boyunca kendini yaşatmış, halkın sözlerini ve gerçek yaşantısını gözler önüne seren bir gelenektir. Çeşitli sahalarda kendini belli eden, yüzyıllar boyunca nesilden nesile kendini aktarmayı başarmış ve günümüzde varlığını hâlâ sürdürebilen kültürümüzün nadir parçalarından biridir.

Kuzeydoğu Anadolu sahasında belirgin bir şekilde kendini gösteren Çıldır Âşıklık Geleneği, halkın sosyal yaşantısını, sevincini, üzüntüsünü, kutlamalarını içinde barındıran köklü bir gelenek olarak benliğini sürdürmektedir. Âşıklar icralarını köy odalarında, kahvehanelerde, düğünlerde, festivallerde, çağrıldıkları yerlerde gösterirler.

Çıldır âşıklarından Âşık Mehmet Oktay'a göre düğünlerde saz çalmayan âşıklar âşık sayılmazlar (Dursun, 2018, s. 46). Âşığın âşık olabilmesi için düğünlerde yeteneğini göstermesi ve diğer âşıklarla atışma yapması gereklidir. Yeteneğini halkın önünde sergileyen âşık, âşık olarak kabul edilir.

Usta- çırak ilişkisi âşıklık geleneğinde büyük bir öneme sahiptir. Çırak ustasından öğrendikleriyle kendini geliştirir. Ustasının deyişiyle kendi yorumunu harmanlayarak ortaya kendine has bir üslup koyar. Âşıklar şiir söylerken çırak ustasının yanında bulunur. Ustasını dikkatli bir şekilde gözlemler, icra sırasında yapması gereken bir şey olursa yapmak zorundadır.

Çıldır Âşıklık Geleneği'nde âşıkların hikâye anlatması çok önemlidir. “*Âşık bir mecliste icrasına başlarken doğrudan hikâye anlatmaz. İlk başta orada bulunan kişileri saz ve söz eşliğinde hikâyeye hazırlamak ve onları ortama alıştırmak ister*” (Altınkaynak, 2019, s. 37). Âşıkların bu durumda yaptıkları ilk şey; hoşlamadır. “*Hoşlama ile birlikte genellikle 15 heceden oluşan kendilerine veya usta bir âşığa ait olan bir divan söylerler*” (Altınkaynak, 2019, s. 37). Divanın hemen ardından tecnis gelir. “*Bu tecnis Türkiye’de sadece Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde meydana gelen Cigalı tecnislerdir. Bu tecniste şiirin dörtlüklerinde ikinci ve üçüncü mısralarda meydana getirilen cinaslar en belirgin özelliştir*” (Altınkaynak, 2019, s. 38). “*Tecnisten hemen sonra genellikle 8’li hece ölçüsünden oluşan Kaçari veya Hoşdamak söylenir*” (Altınkaynak, 2019, s. 40). “*Bütün bunlardan sonra âşık her ihtimale karşı icrasını gösterdiği topluluğa istek parçalarının olup olmadığını sorar. Eğer yok ise hangi hikâyeyi dinlemek istediklerini sorar. Orada toplumun büyüklerinden olan biri bahşişini âşığa verir ve kendi isteğini dile getirir*” (Altınkaynak, 2019, s. 41). Buraya kadar olanlar hikâyenin fasıl kısmıdır.

“*İkinci kısım olan döşeme kısmında ise âşık yine doğrudan hikâyeye başlamaz. Bir tekerleme ya da uzun bir şiir söyler*” (Altınkaynak, 2019, s. 41). Daha sonra üçüncü bölüm olan asıl hikâyeyi anlatmaya başlar. Hikâye anlatımı sırasında mola kısmı vardır. *Âşık mola verdikten sonra “(Nerede kalmıştık?) diye sorar. Topluluktan biri eğer kalınan yeri söylerse ona ceza verilir. Âşık aynı soruyu tekrar sorar ve bu kez (Ustası bilir.) diye cevap alır ve hikâyeyi anlatmaya devam eder*” (Altınkaynak, 2019, s. 43). “*Son bölüm olan duvak kapamada ise hikâye bittikten sonra âşık, hayır duaları ederek icrasını sonlandırır*”(Altınkaynak, 2019, s. 42).

Çıldır Âşıklık Geleneği'nde sözlü kültür oldukça çeşitli ve yaygındır (Altınkaynak, 2015, s. 15). Geleneğin yoğun bir şekilde hissedildiği bölgede birçok âşık yetişmiştir. Toplumla özdeşleşen bu âşıklar geleneğin yayılmasını ve çeşitlenmesini sağlamışlardır.

2.3. ÇILDIR'DA ÂŞIK KOLLARI VE ÂŞIK ŞENLİK KOLU

Âşık edebiyatının yüzyıllar boyunca devam etmesini sağlayan en önemli etken, usta- çırak ilişkisidir. Saza ve söze kabiliyeti olan genç, âşığa çırak olur. “Çırak, ustasının yanında gezer, ustası onu âşıklar meclisine sokar, çırak uzun yıllar boyunca ustasına hizmet eder ve âşıklığın vecibelerini öğrenir. Zamanı gelince mahlasını alan çırak ustasının izniyle şiir söylemeye başlar” (Kaya, 1997, s. 499). Çırak yıllar boyunca ustasının yanında eğitim görerek onun tekniğini, tavrını, üslubunu, kültür ve dile bağlılığını benliğinde oluşturur. Ustası öldükten sonra onun bu özellikleriyle kendi yeteneğini yoğurarak ustasının geleneğini meclislerde yaşatır. Çırak artık usta ünvanı alır ve kendisi için çırak seçer. Onun çırağı da kendisinden eğitim almaya başlar ve bu döngü bu şekilde devam eder. Zamanla bu şekilde ilerleyen döngü yerini âşık koluna bırakır. Böylece âşık kolları meydana gelir. Âşık kolları adını âşık koluna ismini veren âşıktan alır. İsmi veren bu âşıklarında elbette ustaları vardır ancak bu âşıklar şiirlerinin ve sözlerinin âşık edebiyatında güçlü bir yer edinmesiyle ustalıklarını gösterirler, kendi ustalarının önüne geçerek gelecek nesillere daha fazla etki ederek isimlerini âşık kollarına verirler (Kaya, 1997, s. 499-500).

Âşık kollarının devam edebilmesi için veya yeni bir âşık kolunun oluşabilmesi için birtakım kurallar gereklidir, bunlardan bazıları şunlardır;

- “1. Odak hüviyetindeki usta âşığın dil ve üslubu,
2. İşlediği konular,
3. Usta âşığın başından geçen ve hafızalardan silinmeyecek izler bırakan çeşitli olaylar,
4. Usta âşığın karşılaşmaları,
5. Usta âşığın tasnif ettiği hikâyeler,
6. Usta âşığın kendisine ait ezgiler,
7. Usta âşığa ait ayaklar” (Kaya, 1997, s. 499- 508).

“2.3.1. Şenlik Kolu

Hasta Hasan’ın çırakları: Nuri, Şenlik.

Şenlik’in çırakları: Bala Kişi, İbrahim, Gazeli, Ali, Bala Mehmet, Namaz, Kasım, Asker, Mevlüt, Nesib, Süleyman, Hüseyin, Gülistan.

İbrahim’in çırakları: Çerkez, İlyas, (Çırağı: Rüstem Alyansoğlu), İsrail, Hüseyin.

Kasım’ın çırakları: Nuri Şenlik, Yılmaz Şenlik, Şeref Taşlıova, Fikret Şenlik, Dursun Durdağı, Salih Şenlik, Şevki Halıcı, Abbas Seyhan, İslam Erdener, Mehmet Hicranî.

Şeref Taşlıova’nın çırakları: Sadrettin Ulu, Nuri Şahinoğlu, Hikmet Arif Ataman, Şah İsmail.

Gülistan’ın çırakları: Murat Çobanoğlu, Nusret Yurtmal, Hakkı Baydar, Murat Yıldız.

Murat Çobanoğlu’nun çırakları: Mürsel Sinan, Arif Çiftçi, Metin Bektaş.

Murat Yıldız’ın çırakları: Günay Yıldız, İlgar Çiftçioğlu, Mahmut Karataş” (Kaya, 1997, s. 506-507).

2.3.2. Âşık Mehmet Oktay’ın Şenlik Kolundaki Yeri

Âşık Mehmet Oktay, Çıldır Âşıklık Geleneği’nde büyük bir öneme sahip olan Âşık Şenlik Kolu’na mensuptur. Âşık Mehmet’in ustası kendi köyünden olan Âşık Dursun’dur. Âşık Dursun’un ustası Âşık Kasım’dır. Âşık Kasım’ın ustası ise babası Âşık Şenlik’tir. Âşık İsrail Uzunkaya, Tunay Aksu, Mehmet Yılmaz, Faruk Erdoğan ve Ömer Dumanoglu Âşık Mehmet’in çıraklarıdır.

3. BÖLÜM

3.1. MEHMET OKTAY (ERKANÎ)¹

Mehmet Oktay, 1949 yılında Ardahan'ın Çıldır ilçesine bağlı Güvenocak Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Ortaokul son sınıfta eğitimini bırakmıştır. Geçimini çiftçilikle sağlamaktadır. Âşık Mehmet Oktay ismini dedesinden almıştır. Dedesi Hacca gittiği için ailesi Hacıgiller olarak bilinmektedir. Babasının adı Zülfikar, annesinin adı ise Gülfiz'dir. Beşi erkek ikisi kız olmak üzere yedi kardeşlerdir. Âşıklık kendisine ağabeyi, dedesi ve dedesinin amcasının oğlundan gelmiştir. Eşinin adı Mine'dir ve ikisi oğlan üçü kız olmak üzere beş çocuğu vardır. Askerliğini Erzincan'da yapmıştır. Âşık Şenlik Kültür Derneği'ne yaklaşık otuz yıl boyunca başkanlık yapmıştır. Dinî eğitimini Âşık Dursun Durdağı ile birlikte köyde camiye giderek oradan almıştır ve dini şiirleri bulunmaktadır.

Konya Âşıklar Bayramı, Kars Âşıklar Bayramı, Borçalı Âşıklar Şenliği, çeşitli illerdeki Âşıklar Toplantısı ve Âşık Şenlik Anma Gecesi katıldığı âşık toplantılarıdır. Katıldığı toplantılara ait katılım belgeleri ve ödülleri vardır. Divani, Tecnis, Semai, Lebdeğmez (Gül Yüze, Açarında), 7'li, 8'li, 11'li tarzlarda şiirleri mevcuttur. Ortaokulda şiir söylemeye başlamıştır. İlk şiiri 1969'da 20 yaşında yazdığı;

Bir kuraklık oldu altmış dokuzda

Gayet yaman oldu halleri Kars'ın

Tırlara paslandı kamyonu doldu

Bölük bölük oldu malları Kars'ın dörtlüğü ile başlayan şiiridir. Konya Âşıklar Bayramı'nda Feyzi Alıcı, Mehmet Oktay'a Erkanî mahlasını vermiştir. Ayrıca Âşık Şenlik Kolu'na mensuptur.

Daimî adresi doğduğu köy olan Güvenocak Köyü ve Çıldır ilçe merkezinde oğluna ait olan traktör tamir ve bakım atölyesidir.

3.1.1. Âşıkların Fonksiyonları ve Âşık Mehmet Oktay Erkanî

¹ Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Buse Eda Erkaya tarafından Ardahan iline bağlı Çıldır ilçesinde Traktör ve Tamir Bakım Atölyesi'nde 26.04.2022 tarihinde Âşık Mehmet Oktay ile görüşme yapılmıştır. Bu görüşmede Âşık Mehmet Oktay'a Kültür Bakanlığına ait Hegem'den alınan sorular sorulmuştur ve bu sorular dahilinde bu çalışma yapılmıştır.

Toplumun yaşamı boyunca sergilediği uygulamalar içerisinde hem ferdi hem sosyal uygulamalar mevcuttur. Çeşitli festivallerde, şölenlerde, bayramlarda hoşça vakit geçirmek, eğlenmek, sosyalleşmek için buluşmak bireyin ve toplumun vazgeçilmezidir. Bu uygulamalarda gelenek kendine yer edinmiştir. Âşıklar icralarını gerçekleştirirken çeşitli fonksiyonları göz önünde bulundururlar. Bunlar:

“a. Hoşça vakit geçirmek: Radyo, televizyon, sinema, müzik çalar aletler, internet ve sosyal paylaşım sitelerinin olmadığı yıllarda insanların roman ve müzik ihtiyacını birlikte gideren ürünler olarak âşık tarzı hikâyeler, son derece önemli bir fonksiyonu üstlenmişlerdir. Özellikle uzun kış gecelerinde, misafir ağırlamalarda, özel toplantılarda ve düğünlerde anlatılırlar.

b. Geleneği yaşatmak: Usta-çırak ilişkisi içinde yetişen anlatıcı, icra ortamında hem ustasını hem bağlı olduğu âşıklık kolundan kişileri ve hem de ünü çevreye yayılmış olan büyük üstatları anarak, onların da eserlerinden örnekler vererek ve ustasından öğrendiği şekilde anlatarak zincirin bir halkasını oluşturup geleneği yaşatırlar.

c. Yaygın eğitime katkı sağlamak: Hikâye icrasında dinleyenlerin sosyal statüsüne göre yerleşiminde, hizmet görenine kadar bir ortak davranış sergilenir. Dolayısıyla gruba yeni katılanlar bu davranışları görerek öğrenir ve uygular. Topluluk içinde teşrifat ve teşkilatın, adabı muaşeret kurallarının tamamı görerek ve uygulayarak öğrenmeye vesile olur. Ayrıca, çırak veya çıraklar da burada gördüklerini kendi eğitimlerinden sayarlar.

d. Protesto eylemini gerçekleştirmek: Âşık toplumun gören gözü, duyan kulağı, söyleyen dilidir. Çarpıklıkları dile getirmek de görevleri arasındadır. Bu da hiciv veya taşlama yoluyla karikatürize ederek ortaya konur.

e. Toplumun genel kurallarını ve ahlaki değer yargılarını yaşatmak: Her toplumun yazılı kanunları dışında bir de, adına örf denilen sözlü kanunları vardır. Bir davranış, yaşayış, uygulayış, ortaya getiriş hukuki olabilir ama ahlaki olmayabilir. Âşıklar, hukuki de olsa ahlaki olmayan yönleri, toplumun düşüncesi doğrultusunda dile getirir. Bunların dışında yeni olan bir şeyin duyurumunu, dillendirmesini de yaparlar”(Altınkaynak, 2019, s. 44).

Âşık Mehmet Oktay, yukarıda belirttiğimiz fonksiyonları şiir ve hikaye icralarında dikkate almıştır. Âşıklık geleneğinde büyük bir öneme sahip olan bu fonksiyonlar geleneğin amacını belirtmektedir. Âşık Mehmet, geleneğe uygun olarak

toplumun sözlerini dile getirirken aynı zamanda icrasını dinleyen topluluğun hoşça vakit geçirmesini dikkate almıştır. Anlatılan hikâyeler, saz eşliğinde söylenen şiirler meraka ve heyecana sebep olur. Sazın tınısındaki nağmeler, dinleyicilerde hoş duyumsamalar bırakır. Heyecanı doruğa çıkaran hikâyelerin sonu merak duygusuyla bütünleşerek beklenir. Âşık, güzel vakit geçiren topluluğu gördüğünde amacına ulaşır. Tüm bunları yaparken ustasından gördüğü her şeyi icrasında barındırması ve usta malı eserleri anlatarak icrasına devam etmesi Âşık Mehmet'in geleneği güçlü bir şekilde yaşattığını kanıtlar. Şenlik Koluna mensup olması, usta-çırak ilişkisi doğrultusunda âşıklığa adım atması ve kendi çıraklarını yetiştirmesi, geleneği yaşatmasının yanı sıra çıraklarının eğitiminde verdiği derslerle bir nevi yaygın eğitime katkı sağlamıştır. Toplumun sözcüsü olma özelliği gösteren Erkanî, şiirlerinde topluma olumsuz etkileri olan siyasal, sosyal, ekonomik vb. konuları ele alarak protesto eylemini sazıyla bütünleşen sözcükleriyle gerçekleştirmiştir. Eserlerinde hemen hemen her konuya değinen Erkanî, şiirlerinde toplumun değer yargılarına ve ahlaki özelliklerine nasihatler doğrultusunda değinmiş ve toplumun kurallarını yoğun bir şekilde vurgulamıştır. Âşık Mehmet Oktay'ın gittiği bir düğünde, âşıklık fonksiyonlarından protesto eyleminde söylediği şu dizeleri örnek verebiliriz:

“Bin dokuz yüz seksen senen

Ne kötü zamana kaldık

Hiçbir söz tutmuyor bina

Ne kötü zamana kaldık

Kızlar oğlanlardan koca

Belli değil gündüz gece

Nikâha istemez hoca

Ne kötü zamana kaldık

...

Mehmet ikrarından gel geç

Kötü insan görürsen kaç

Kızda pantol erkekte saç

Ne kötü zamana kaldık” (Altınkaynak, 2015, s. 15).

3.1.2. Âşık Mehmet Oktay Erkanî ve Bade İçme

Bade içmek âşıklık geleneğinde önemli bir yere sahiptir. Âşık, hayatında yaşadığı olumlu veya olumsuz olayların etkisiyle ıssız veya kutsal bir yerde uykuya dalar. Bu yerler genelde yalnız bir ağacın dibi, kimsenin kolayca gidemediği dere/ırmak kenarı gibi ıssız yerlerdir. Âşık rüyasında kutsal bir kişinin elinden (pir, derviş, Hızır) bade içer ve rüyasında sevgilisinin resmini görür. Uyandığında saz çalarak dilinden sözler dökülmeye başlar. Böylece âşıklık ilmine nail olur. Âşık Mehmet Oktay Erkanî bade içmesiyle alakalı şu sözleri dile getirmiştir:

“Âşıklık ilmini benden sorma kapalı kalsın

Allah’la kul arasındadır kapalı kalsın”(Altınkaynak,2015, s. 12)

Bu sözlerle bade içip içmediğini kendisine saklamıştır. Bade içme hakkında büyüklerinden duyduğu bilgileri vardır. Bade içmekle alakalı bilgilerini şu dizelerle dile dökmüştür:

“Anam toplar idi ocak başına

Sap olardık eveliğin aşına

Dayanırdık zemherinin kışına

Navruz bayramında bahar gelende

Das duvar dibinde yaz böcükleri

Göy keçi doğardı çift gıdikleri

Baş vurur çıkardı gaz cücükleri

Navruz bayramında bahar gelende

Duzdu gılik yer düşe yatardık

Aşın gazanına bir şans atardık

Üreğimizde biz bir dilek tutardık

Navruz bayramında bahar gelende

Âşık Mehmet söz söylemez boşuna

Kolu komşu toplanırdı başına

Dinleyenin giderdi hoşuna

Navruz bayramında bahar gelende” (Altınkaynak, 2015, s. 95).

3.1.3. Âşık Mehmet Oktay Erkanî'nin Bildiği Usta Malı Eserler

Bildiği usta malı eserler mevcuttur. Bunlar:

“Salman Bey, Latif Şah, Sevdakâr ile Gülenaz Sultan, Ercişli Emrah ile Selvihan, Diligam Yahya Bey, Necip Bey, Ali İzzet Bey, Kaçak Nebi, Mansur Bey, Âşık Şenlik ve Şenlik Kolu'na bağlı aşıkların atışmalarını, öykülü türkülerini, serencamlarını, hikâyelerini bilip söylemektedir” (Altınkaynak, 2015, s. 13).

Kendisine ait dört tane hikâyesi vardır. Bunlar: *“Hamithan ile Zülfînaz, Telli Kader ile Cengi Talih” (Altınkaynak, 2015, s. 127-142).* Tulumba Hasan ile Kirkire İsmail ve Daş Çoban (Bu iki hikâye çalışmamızda yapmış olduğumuz derlemelerde mevcuttur). Destan olarak ise Koroğlu'nun *“Hasan Paşa”* kolunu bilmektedir.

3.1.4. Âşık Mehmet Oktay Erkanî'nin Katıldığı Yarışmalar

Yaşadığı bölgenin önemli âşıklarından biri olan Erkanî, Türkiye'de düzenlenen birçok âşık toplantısına ve âşık bayramlarına katılmıştır. Bu toplantılarda düzenlenen yarışmalarda atışma dalında karşılaşmalar yaparak ödüller ve katılım belgeleri almıştır. Katıldığı yarışmalarda atışma dalındaki ustalığını göstermiştir. Erkanî'nin katıldığı yarışmalar şunlardır:

“1985 Konya Âşıklar Bayramı'nda katıldığı atışma dalında üçüncü olmuştur.

.1987 Konya Âşıklar Bayramı, Âşık Ferrahi seksiyonunda atışma dalında ikinci olmuştur.

.2010 Kars Âşıklar Bayramı, atışma dalında ikinci olmuştur.

.2010 TRT AVAZ Âşıklar Yarışmasına katılmıştır.

.Ankara/Mamak Belediyesi Şiir Yarışmasına katılmıştır” (Altınkaynak, 2015, s. 129).

3.1.5. Âşık Mehmet Oktay Erkanî Üzerine Yapılan Çalışmalar

Âşıkların tanıtılması ve geleneğin nesillere aktarılması için âşıklar üzerine çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Âşık Mehmet Oktay Erkanî bu çalışmalara konu olan değerli halk ozanlarımızdan biridir. Bu çalışmalar:

Doğan Kaya, (2014). Mehdihan İle Zülfinaz. *Bilimsel Eksen*,7-18.

Doğukan Öztürk, (2004). *Çıldırli Âşık Mehmet Oktay Ergani*. (Basılmamış Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği, Ankara.

Erdoğan Altunkaynak, (2015). *Çıldırli Âşık Mehmet Oktay (Ergani) Hayatı-Sanatı-Eserleri*. Ankara: Karadeniz Dergi Yayınları..

Fatih Ege, (2019). Âşık Mehmet Oktay (Ergani) Örneğinde Halk Şiirinde Gölge Arketipi Unsurlarının Tespiti, *Erasmus Sempozyum Bildirisi*.

Emine Güven, (2018). *Ergani, Mehmet Oktay*. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü.

Ayrıca çeşitli programlardaki tanıtımlar, gazete ve dergilerde yayınlanmış şiirleri Erkanî üzerine yapılmış çalışmalardır.

3.1.6. Âşık Mehmet Oktay Erkanî'nin Yurt Dışı Deneyimi

Türkiye'de birçok yerde icrasını gösteren Âşık Mehmet, yurt dışında da çeşitli âşıklarla bir araya gelerek atışmalar yapmış ve şiirlerini söylemiştir. Gürcistan'ın başkenti Tiflis'e yakın Dmanisi kentinde bulunan Armutlu Yaylası'nda 26-27 Temmuz 2017 tarihinde düzenlenen Borçalı Âşıklar Şöleni'ne Bilal Ersarı ve Gültekin Bulut ile birlikte katılmıştır. Burada Bilal Ersarı, Gültekin Bulut ve şenliğe katılan âşıklarla atışmalar yapan Âşık Mehmet, dönemin Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan valilerine, başkanlarına methiyeler söylemiştir. Azerbaycan, Türkiye ve Gürcistan devletlerinin kardeş ülke olduklarını vurgulamıştır. Prof. Dr. Erdoğan Altunkaynak ile birlikte İran üzerinden Güney Azerbaycan'a üniversitede düzenlenen bir programa katılmak için yola çıkan Âşık Mehmet, yolda rahatsızlanması sebebiyle geri dönmek zorunda kalmıştır ve programa katılamamıştır. Çıldır Belediyesi ve araştırmacılarla birlikte Âşık Şenlik Coğrafyası'nı gezerek derlemeler ve araştırmalar yapmıştır.

3.1.7. Âşık Mehmet Oktay Erkanî'nin Bildiği Âşık Havaları

Bölgede ve âşık geleneği içindeki havaların tamamını bilmektedir. Bunlar: “Atüstü, Azaplı Havası, Bala Memmed, Baş Muhannes, Baş Saritel, Bayramoğlu, Bozlak,

Celili, Cigalı Tecnis, Civan Öldüren, Çıldır Divanı, Çıldır Güzellemesi, Çobankere, Derbeder, Dilkesik, Diligam, Döşeme, Dudak Değmez, Eşrefi, Gahramanı, Garabağ Şikasta, Garaçı, Gazel, Geraylı, Gevheri, Gocorbaşı, Göğçe Gülü, Göğçe Güzellemesi, Guba Kerem, Gurbet El, Gülebeyi, Gülgezi, Güllü Karaçı, Gürcistan Gazeli, Hasta Hasan Havası, Hicranı Havası, Hoşdamak, İrevan Çukuru, Kaçak Nebi, Kağızmanlı Hıfzı Ağzı, Kasapoğlu Divanı, Keçelioğlu Havası, Kerem Güzellemesi, Keremi, Kesik Kerem, Keşişoğlu, Köroğlu, Köroğlu Güzellemesi, Köroğlu Koçaklaması, Köroğlu Tekerlemesi, Lala, Mansırı, Memmed Bağır, Merdanoğlu, Mereke Divanı, Meşti Rüstem, Muğam, Muhannes, Nahçıbanı, Orta Muhannes, Orta Sarıtel, Otalı Güzellemesi, Posof Ağzı, Sarıtel, Ser Suhara, Siberek, Sicilleme, Sultani, Sümmani Divanı, Sümmani Havası, Süsenberi, Şahnazı Divanı, Şarabanı, Şeki Sicillmesi, Şenlik Koçaklaması, Şer Hatayı, Şikasta, Tecnis, Türkmen Güzellemesi, Ummani Havası, Veysel Havası, Yanık Kerem, Yerli Divanı, Yerli Havası, Yerli Yanığı, Yıldızeli, Yörük Güzellemesi, Yüce Dağlar, Zarıncı” (Altınkaynak, 2015, s. 14).

3.1.8. Âşık Mehmet Oktay Erkanî'nin Hikâyeleri, Türleri, Temaları

Kendisine ait dört hikâyesinin olduğuna değinmiştik. Bunlar: “*Hamithan ile Zülfinaz, Telli Kader ile Cengi Talih*” (Altınkaynak, 2015, s. 127-142). Tulumba Hasan ile Kirkire İsmail ve Daş Çoban (Bu iki hikâye çalışmamızda yapmış olduğumuz derlemede mevcuttur).

Kahramanlık ve Aşk Hikâyeleri türünde eserleri bulunan Âşık Mehmet, hikâyelerini anlatırken mensur ve manzum bir karşım ile anlatır. Mensur kısımda düzyazı biçiminde olay anlatılırken, manzum kısımda 8'li ve 11'li hece ölçüsüyle hikâyeyi hareketlendiren ve heyecan uyandıran şiirler söyler. Genellikle aşk, kahramanlık, sevdâ, ayrılık konularını içinde barındırmaktadır. Hamit Han ile Zülfinaz hikâyesinde aşk teması yoğun bir şekilde işlenmiştir. Cengi Talih ile Telli Kader Hikâyesinde kahramanlık konusu çarpıcı bir şekilde işlenirken aşk ve memleket sevgisi temaları göze çarpmaktadır. Tulumba Hasan ve Kirkire İsmail Hikâyesinde dünya malına düşkün olmanın doğurduğu sorunlar ele alınmakla birlikte güvene karşı ihanet teması karşımıza çıkmaktadır. Daş Çoban Hikâyesinde ise aşk, kahramanlık ve sahiplik konuları ele alınmıştır. Bu temaları bir arada hikâyelerinde işleyen Âşık Mehmet, geleneksel saz şairlerinin hikâye tarzını başarılı bir şekilde ortaya koymuştur.

Hamit Han ile Zülfinaz Hikâyesi

Epizot:

- Mehti Han zamanın şahlarından biridir. Selmi Sultan Mehti Han'ın eşidir.
- Han'ın ve sultanın yaşlarından dolayı çocukları olmaz. Bu duruma kederlenerek dua ederler. Duaları kabul olur.
- Mehti Han rüyasında bir oğlunun olduğunu ve adının Hamit Han olduğunu görür. Selmi Sultan hamile kalır ve bir oğlan çocuğu doğurur.
- Hamit Han iyi bir eğitim görür ve avcılıkta ustalaşır.
- Bir gün ava çıkar ve yolda Yönüberi Dayı ve Danacı Hasan adına iki kişi görür. Onlara yakınlarda köy veya kasaba olup olmadığını sorar.
- Daha sonra Yamaçlı Köyü'ne gider ve orada çeşmenin başında Danacı Hasan'ın kızı Zülfinaz'ı görür, aşık olur.
- Hamit Han saraya döner ve annesine durumu açıklar. Selmi Sultan oğlunu bölgenin güçlü âşığı Balyemez Kanber'in yanına gönderir.
- Balyemez'in çıraklarından olan Mehmed kızı Gülçimen Hamit Han'a sevdalanır. Hamit Han, Gülçimen'i kardeşi olarak görür.
- Selmi Sultan Hamit Han'ın Zülfinaz'a sevdalandığını Mehti Han'a söyler. Şah, Ahmet vezir ile birlikte kızı istemeye gider ancak Danacı Hasan hoş karşılamaz.
- Ahmet vezir, Mehti Han'a Danacı Hasan'ın dilinden anlayan birinin gönderilmesini söyler. Âşık Kanber'i gönderirler.
- Âşık Kanber, Danacı Hasan ile konuşur ve onu ikna eder. Daha sonra gelip durumu şaha anlatır.
- Mehti Han düğün hazırlıklarını başlatır. Danacı Hasan'a ve karısı Hürigüzel'e büyükleriyle ilgili sorular sorar ve kızın aslında asalet olan bir aileden geldiğini anlar ve sevinir.
- Kırk gün kırk gece düğün yapar. Gençler muradına erer.

Cengi Talih ile Telli Kader Hikâyesi

Epizot:

- Zerkerim'de İskender Ağa, Albız'da Zaro Ağa, Ciyahor'da Cebrail Ağa adında üç ağa vardır.

- İskender Ağa'nın Cengi Talih adında bir oğlu ve Telli Kader adında bir kızı vardır. Zaro Ağa'nın İstapan adında bir oğlu ve Cebrail Ağa'nın da bir oğlu vardır.
- Bir gün İskender Ağa'nın yanına Çerkes Seyis adında bir derviş misafir olarak gelir.
- İskender Ağa'nın kızı Telli Kader'e elçiler gelmeye başlar. Zaro Ağa ve Cebrail Ağa da gelen elçilerdendir fakat Telli Kader, bu ağaların oğullarını istemez.
- Ağalar Telli Kader'i zorla almak için İskender Ağa'ya savaş açmak isterler. Çerkes Seyis, İskender Ağa'ya savaş çıkmaması için çocukları götürmeyi teklif eder.
- İskender Ağa, diğer ağalardan altı ay müsaade ister. Çerkes Reis, Cengi Talih'i ve Telli Kaderi Batum'a götürür ve pehlivan olarak yetiştirir.
- Telli Kader orada Çerkez beyi Remzi Bey'in oğlu Rasim Bey ile, Cengi Talih ise Remzi Bey'in kızı Gülbeyaz ile evlenir.
- Ağalar İskender Ağa'yı sıkıştırlar. Gerçeği öğrenen ağalar, Zerkerim'i kuşatırlar. İskender Ağa ve karısını Zaro Ağa esir alır, İskender Ağa'nın malını ve hayvanlarını da Cebrail Ağa gasp eder.
- Telli kader ve Cengi Talih eşleriyle ve 50 pehlivanla baba yurduna dönerler.
- Cengi Talih Cebrail Ağa'yı yener ve malına, mülküne el koyar. Telli kader Zaro Ağa'yı yener ve babasını kurtarır.
- Bir müddet sonra Cengi Talih kötü hastalığa yakalanır. Ağaları ve ailelerini Ermenistan'a sürgün ederler.
- Cengi Talih ölür. Annesi oğlunun ölümüne dayanamayıp kalp krizi geçirir ve bir hafta çekmeden İskender Ağa'da ölür.
- Telli Kader her şeyi fakire fukaraya dağıtır, eşi Rasim Bey, kayınbabası Remzi Bey, Semender ve Gülbeyaz ile Batum'a doğru yola çıkar.
- Telli Kader ailesinin ölümüne dayanamaz ve yolda kendini Çoruh Nehri'ne atar. Semender Telli Kader'in arkasından atlar.
- Remzi Bey eve gelince her şeyi karısı Fatma Hanım'a anlatır. Fatma Hanım üzüntüden felç geçirir.

Tulumba Hasan İle Kirkire İsmail Hikâyesi

Epizot:

- Vakti zamanında kimseyi hazmetmeyen Kirkire İsmail ve gözü doymayan, paraya düşkün, bölgenin beyi olan Tulumba Hasan adında iki kişi vardır.

- Tulumba Hasan'ın İmdat ve Mecit adında oğulları ve Nargüzel adında bir kızı vardır.
- Kirkire İsmail, Tulumba Hasan'ı kışkandığından ona oyun yapmak ister. Tulumba Hasan'ın kiraladığı Kurt Mösük adındaki celladı kafaya alır.
- Beyin oğullarını cahil mektebine vermesi ve kızını da okutmaması için ikna eder.
- Kurt Mösük, Tulumba Hasan'ı kandırarak ikide bir parasını alır. Bir gün Kurt Mösük Tulumba Hasan'ın oğlu İmdat için Cimcime Began'ın kızını bulur. Tulumba Hasan'a İmdat'ın bu kızla evlenmek istediğini söyler.
- Cimcime Began hazır yiyen, elini verenin kolunu koparan birisidir. Öteki oğlu Mecit'i ise Batakçı Yusuf'un kızıyla evlendirir.
- Aradan zaman geçer, Tulumba Hasan yaşlanır ve hiçbir iş yapamaz hale gelir.
- Bunu gören fırsatçılar Tulumba Hasan'ın malını yağmalamaya başlar.
- Bu durum karşısında çocuklarının hiçbir şey yapmadığını gören Tulumba Hasan, çocuklarının boş okuduğunu ve cehaletin ne kadar kötü olduğunu anlar.
- Kirkire İsmail ve Kurt Mösük planlarının işe yaradığını görür ve Tulumba Hasan'ı dize getirirler.

Daş Çoban Hikâyesi

Epizot:

- Kafkaslardan gelen Emin Bey zengin bir göçebedir. Emin Bey'in Şhriban adında karısı ve Naile adında güzeller güzeli bir kızı vardır.
- Emin Bey, Çıldır'ın Kısır Dağı'nın Ciyahor mevkiinde taş oyması, tarihi bir mağarayı görür ve burada kalmaya karar verir.
- Çok fazla hayvanı olan Emin Bey, on on beş tane çoban tutar. Mağarayı oyduzan Bey, bir taş görür. Bu taşı yarmak çok zordur.
- Çobanlardan biri olan Bahtiyar, taşı yarabileceğini söyler ancak kimse ona inanmaz.
- Bahtiyar, Emin Bey'in kızına aşıktır. Emin Bey bunu öğrenince çok sinirlenir. Beş delikanlı yollar ve çobanın getirilmesini ister.
- Bahtiyar, önce taşı yarmak daha sonra kızı almak için geleceğini söylese de gençler onu zorla götürmek ister. Çoban, hepsini bir tarafa savurur.
- Gençler durumu Bey'e anlatır, bey sinirlenir. Şhriban Hanım, Bey'i ikna eder. Çoban gelip taşı yarmaya başlar. Bunu gören Bey, kızı vermemek için ailesiyle kaçmaya karar verir.

- Çoban taşı yarar ve mağara tamamlanır. Bahtiyar arkadaşlarını kıza elçi göndermek ister fakat kimse cesaret edemez.
- Çoban, Bey'e ve hanımına name okur ve kızı kaçıtır.
- Emin Bey, kızını ve kuzularını habersiz şekilde geri almak için adamlarını gönderir. Çoban, sevdiği kıza ve kuzulara sahip çıkar.
- Bey, bunun üzerine iki yüz adamını gönderir. Adamlar gittiklerinde çobanın, kızın ve kuzuların taşa döndüğünü görür. Böylece orası Daş Çoban olarak kalır.

3.1.9. Âşık Mehmet Oktay Erkanî'ye Ait Şiirlerin Türleri

Prof. Dr. Erdoğan Altınkaynak'ın “Çıldırılı Âşık Mehmet Oktay (Erganî) Hayatı-Sanatı-Eserleri” adlı çalışmasında “63 adet 8'li, 115 adet 11'li, 21 adet 16'lı şiir yer almaktadır. 1 adet 7'li, 3 adet tecnisi, 1 muamma, 1 âşık name, 8 atışması ve 14 adet terif adı verilen övgüsü ile eser sayısı toplamda 247 şiir yer almaktadır. Bu rakamlarla âşığın en fazla 11'li hece ile yazmaya veya şiir söylemeye yatkın olduğu ortaya çıkmaktadır”(Altınkaynak, 2015, s. 14). Bu çalışmada ise 24 adet 8'li, 34 adet 11'li, 3 adet Divanî, 1 adet Satranç ve 11 adet atışma bulunmaktadır. Aynı zamanda her iki çalışmada hicivleri bulunmaktadır. Bu verilerden yola çıkarak Âşık Mehmet Oktay'ın âşıkname, atışma, divanî, dudakdeğmez, hiciv, muamma, satranç, tecnis, terif, türlerinde şiirleri mevcuttur.

3.1.10. Âşık Mehmet Oktay Erkanî'nin Hicivleri

Birçok konuyu şiirlerinde ele alan Âşık Mehmet, zaman zaman şiirlerinde eleştirilerde bulunmuştur. Savaşlara neden olan ülkeleri ve kişileri, yol yordam bilmeyen, cahilce sözler söyleyen ve davranışlarda bulunan, asılsız, soysuz, saygısız kişileri, hayırsız evlatları, eşine karşı olumsuz davranışlarda bulunan kadınları ve zamane gençlerini şiirlerinde hicvetmiştir. Âşık Mehmet Oktay'ın hicivlerine Prof. Dr. Erdoğan Altınkaynak'ın “Çıldırılı Âşık Mehmet Oktay (Erganî) Hayatı-Sanatı-Eserleri” adlı çalışmasındaki şiirlerden ve tarafımızca derlenen şiirlerden aşağıda belirttiğimiz örnekleri verebiliriz:

“Sever İsen Bir Güzeli, Bilemezsin, Deremezsin, Kızlar, Muhannet, Cehalet, Bilmez, Asılsız, Kötü Kadının, Kalamıyorum, Pezevenk, Adam Var, Küskünüm, Karılar,

Biri Amerika Biri İsrail 1-2” (Altınkaynak, 2015, s. 3-94), Ey Olur Oğul, Amerika, Ay Gözel, Asılsızda Soy Olmaz, Zamana.

3.1.11. Âşık Mehmet Oktay Erkanî'nin Terifleri (Övgüleri)

Âşık Mehmet, doğaçlama olarak söylediği terifleri hakkında halk tarafından tanınmış, kahramanlık göstermiş, fakire fukaraya yardım etmiş, iyiliği ile bilinen, nam salmış ehli kişilere söylenen övgüleri terif olarak tanımlamıştır. Âşıklar terifler söylerken kim daha güzel söylerse en güzel onun terifi seçilir. Birde âşıkların usulünde bulunan saza para asmak için söylenen terifler vardır. Bu terifler mecliste ortamı şenlendirmek için söylenir. Dügünlerde kız ve oğlan tarafına söylenen övgüler ve rast gele birine söylenen övgüler terif değildir. Teriflerin kolay olmadığını ve doğaçlama şeklinde anlık olarak ağızdan sözlerin döküldüğünü belirtmiştir. Eserlerinin ortaya çıkışında çeşitli hikâyeleri olan âşığımız ustası Âşık Şenlik, Dede Korkut, Atatürk, köyünde görev yapan doktorlar ve öğretmenler, önem verdiği kişiler ve Mehmetçik için terifler söylemiştir. Âşık Mehmet Oktay'ın, Mustafa Kemal Atatürk'e yazdığı terifi örnek olarak verebiliriz:

“Birinci cihan harbinde imkân buldu Atatürk

Hasta idi derdimize derman buldu Atatürk

Erzurum Samsun'a gitti Sivas'ta bir kongre

Kurtarmak için zamanı imkan buldu Atatürk” (Altınkaynak, 2015, s. 107).

Âşık Mehmet Oktay'ın teriflerini, Prof. Dr. Erdoğan Altınkaynak'ın “Çıldırılı Âşık Mehmet Oktay (Erganî) Hayatı – Sanatı - Eserleri” adlı çalışmasındaki şiirlerden ve tarafımızca derlenen şiirlerden yola çıkarak şu şekilde sıralayabiliriz:

Atamız Kemal Atatürk, Atatürk, Prof. Dr. Ramazan Korkmaz, Ziyettin Korkmaz'a (Akrostiş), Ufuk Alpay'ın Doktoruna Hatıra, Dede Korkut, Almagül Hanım, Hilmi Bey, Şenlik, Şenlik 2, Mehmetçik'e, Öğretmendir, Ayhan Sarıca (Altınkaynak, 2015, s. 107-115), Yılmaz Âşık Şenlikoğlu, Kara Usta, Naile Hoca, Cumhuriyet Atatürk, Atatürk, Yusuf Bayraktar.

3.1.12. Âşık Mehmet Oktay Erkanî'nin Yaptığı Atışmalar

İrticalen şiir yazıp söyleyebilen Âşık Mehmet, atışma dalında usta bir âşıktır. Mensup olduğu âşıklık sahasında çoğu âşıkla atışma yapan Erkanî, Gürcistan, Azerbaycan, İran gibi birçok ülkeden gelen âşıklarla ve yurt dışında gittiği yerlerdeki

âşıklerle atışmalar yapmıştır. Katıldığı yarışmalarda atışma dalında aldığı ödüller ve katıldığı toplantılarda yaptığı atışmalar, kendisinin atışmadaki ustalığını kanıtlar. Âşık Mehmet Oktay'ın atışmalarına Prof. Dr. Erdoğan Altınkaynak'ın “Çıldırli Âşık Mehmet Oktay (Erganî) Hayatı-Sanatı-Eserleri” adlı çalışmasındaki şiirlerden ve tarafımızca derlenen şiirlerden aşağıda belirttiğimiz örnekleri verebiliriz:

Âşık İsrâfil – Âşık Mehmet Atışması, Âşık Hüseyin'in Âşık Mehmet'in Yanına Gelmesi, Çıldırli Cami İmamı İbrahim Hoca ve Çıldırli Âşık Memet Oktay Erganî Atışması, Âşık Şenlik'in Torunu Âşık Salih ile Âşık Mehmet'in Atışması, Karı Koca Atışması, Gelin Âşık Mehmet Atışması, Dudak Değmez Atışma, Şehitler Anısına Atışma (Altınkaynak, 2015, s. 118-126), Karahanlı Murat Yıldız – Âşık Mehmet Atışması, İbrahim Hoca – Âşık Mehmet Atışması, Âşık Mehmet - Sıddık Alagöz Atışması, Sıddık Alagöz– Âşık Mehmet Atışması, Mahperi – Âşık Mehmet Atışması, Âşık Mehmet – Âşık Kara Atışması, Âşık Mehmet – Ezgi Hoca Atışması, Şahbazoğlu - Âşık Mehmet Atışması, Âşık Nargile Mehtiova – Âşık Mehmet Oktay Erkanî Atışması, Âşık Dursun – Âşık Mehmet Atışması, Âşık Mehmet – Âşık Dursun Atışması.

Âşıklarda atışmalar doğaçlama yapılır ve doğaçlama yapılırken ilk başta bir usûl vardır. Mehmet Oktay bu usulü anlatırken kendisinden örnek vermiştir. Artvin'e giden Âşık Mehmet, orada bulunan Âşık Kara ile birlikte birbirlerini tanımak amaçlı deyişlerde bulunduklarını belirtmiştir ve şu sözleri dile getirmiştir:

Âşık Mehmet

Şavşat ilçesinde duymuştum seni
Kara Usta ziyarete gelmişem
Elması, ayvası, meyvesi boldu
Demesinler ticarete gelmişem

Âşık Kara

Ben severim âşıkları ozanı
Benim için nezakete gelipsen
Dostun dosta armağanı olmaz mı
Arzu edip sen hürmete gelipsen

Âşık Mehmet

Yıllar yedi ömürde ki zamanı
Kuruttu damarda dolaşan kanı
Der çıldırdı Mehmet Oktay Erkânı
Ardahan Artvin'di yöre gelmişem

Âşık Kara

Kara der ki bizde bizi hoş gördük
Gönül alak başka yöne ne gerek
Elimizde gelenek ile görenek
Usûl erkân budur töre gelipsen

3.1.13. Âşık Mehmet Oktay Erkanî'nin Şiirlerinde Dudakdeğmez

Âşıklık geleneğinde şiir türlerinin içinde zor bir şekilde icrası gerçekleştirilen Lebdeğmez, âşıkların bireysel olarak veya atışmalarda dudaklarının arasına iğne veya kibrit çöpü yerleştirerek dudak ünsüzleri olan b, f, m, p, v harflerini kullanmadan hünerlerini sergiledikleri bir şiir türüdür. Atışmalarda verilen ayaklara uygun söylenilen şiirde bir yanılma veya başarısızlık durumu olursa iğne âşığın dudaklarına batar ve başarısız sayılır. Böylece başarılı âşık, bu şiir dalındaki hünerini ortaya koymuş olur. *“Lebdeğmez şekil özelliği içinde en zor meydana getirileni “cigalı tecnis” tir. Âşık Mehmet'in lebdeğmez cigalı tecnis şeklinde üç adet eseri vardır” (Altınkaynak, 2015:13).* Bunlar:

“Gülemen,

Gül Yüze (Dudakdeğmez),

Açarında (Dudakdeğmez)” (Altınkaynak, 2015, s. 12).

Gül Yüze şiirini Âşık Şenlik'in dudakdeğmez tecnisi hedef alınarak, ustalığını ortaya koymak için oluşturmuştur. Açarında şiirini yine ustalık göstermek amacıyla oluşturmuştur. Âşık Mehmet, bu tecnislerin 11'li hece ölçüsü ile meydana getirilen, aaaaaaab kafiye düzenine sahip, genellikle ikinci ve üçüncü mısraları arasında cinasları olan bir tür olduğunu söylemiş ve ardından bu dizeleri örnek olarak vermiştir:

*“Ezel bahar yaz ayları gelende
 Ya bir çiçek ya bir çimen gülemen
 Zalim felek koymadı ya ağlayamam gülemen
 Gönlümün bağrına bir fidan diktim
 Korkarım ki hasret kalam gülemen
 Ben de âşık oldum toprağa taşa
 Düşündüm sazımla verdim baş başa
 Men ezizem baş başa
 Niçin verdim baş başa
 İki ölçtüm bir biştim
 Ölüm kalım baş başa
 Zalim felek beni saldı telaşa
 Koymadı ki ya ağlıyam gülemen” (Altınkaynak, 2015, s. 105).*

3.1.14. Âşık Mehmet Oktay Erkanî'nin Âşık İcra Süreci Hakkındaki Düşünceleri ²

Âşık Mehmet, âşıklık icrasının sürecini ilk başta bir toplumda veya mecliste icraya ilk başladığı zaman âşıkların ağız anahtarı olan hoş sözlerle başladığını söylemiştir. Daha sonra sözlerini yanında âşık varsa ilk önce âşık kalkar, çırak varsa çırak kalkar en son olarak da usta kalkar şeklinde devam ettirmiştir. Âşık ilk olarak (*Allah milletimize, devletimize birlik ve beraberlik, sevgi, saygı, barış nasip etsin. Allah bizlere bu çatının ve bayrağın altında gelecek nesillere geleneği bırakmayı nasip etsin, izan etsin. Hoş geldiniz.*) şeklinde bir Hoşlama ile başlar. Daha sonra kendi eserleri ya da bir başka ustaya ait bir divan söyler. Divaniler genellikle toplumun genelini ilgilendiren dini, ahlâkî, siyasî ve felsefî konuları içeren 15 heceli şiirlerdir. Divaniye başlamadan önce âşık, sazının tellerini kontrol eder. Mecliste hazır bulunan kişilerin dikkatini kendi üzerine toplar divan söyleyerek hünerini ortaya koyar. Divaniler 15'li hece kalıbıyla aaba kafiye düzeni ile

² Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Buse Eda Erkaya tarafından Ardahan İline bağlı Çıldır ilçesinde Traktör ve Tamir Bakım Atölyesi'nde 23.05.2022 tarihinde Âşık Mehmet Oktay ile Doğaçlama ve Âşıkların İcra Süreçleri hakkında görüşme yapılmıştır.

söylenir. 4+4+4+3 veya 8+7 ya da 8+4+3 durakladır. Âşık Mehmet burada bir divan örneği vermiştir:

Haram yiyip faiz verip alan utanır mı hiç
 Yetim malı fakir hakkı çalan utanır mı hiç
 Ben ona insan demem ki derim ki içi dışı bir olsun
 Gösterişe riya namazı kılan utanır mı hiç

İtibar, itimat kalktı gösteriyor zamana
 İyi kötüyü seçemedim aklım döndü harmana
 Aniden kurulmuş on beş kat gökdelenler yan yana
 Tepeden tırnağa haram olan utanır mı hiç

Âşık Mehmet Erkanî der cehalet üzdü bizi
 Dersin kâmilin olmayan yobazlar çizdi bizi
 Ne onur var ne de gurur hiçte kızarmaz yüzü
 Vicdanı ayak altına salan utanır mı hiç

Âşık Mehmet, böyle bir divandan sonra kendi yöresinde (Doğu- Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi) söylenen cigalı tecnis söylendiğini belirtmiştir. Âşık Mehmet bu türe bir örnek vermiştir:

*“Ezel bahar yaz ayları gelende
 Ya bir çiçek ya bir çimen gülemen
 Zalım felek koymadı ya ağlayamam gülemen
 Gönlümün bağrına bir fidan diktim
 Korkuram ki hasret kalam gülemen” (Altınkaynak, 2015, s. 105).*

Daha sonra âşık, bir türkü daha söylemek isterse söyler. Bu bir nasihat ya da güzelleme olabilir. Bu bölüm genellikle döşeme bölümüdür. Döşemede fıkra veya tekerleme söylenebilir. Âşık Mehmet bir nasihat söyleyerek örnek vermiştir:

Âşık olup da sazını
 Çalmayana ne söyleyeyim

Oturup kamilden dersini
Almayana ne söyleyeyim

Dünya da yok malimetin
İnsanlıkta yok hürmetin
İlim sanat kıymetini
Bilmeyene ne söyleyeyim

Cahillerin her sözü gam
Olmaz söz sohbetim şakam
Okuyup gezip de adam
Olmayana ne söyleyeyim

Nolur sinek konsa bala
Boş vızırlar çala çala
Yüz bin nasihat ile yola
Gelmeyene ne söyleyeyim

Mehmet Oktay etme avaz
Boş kafa seni anlamaz
Allah rızasına namaz
Kılmayana ne söyleyeyim

Bundan sonra âşık hikâye anlatmaya geçer. Anlatmadan önce topluma bildiği hikâyeleri sayar. Daha sonra topluma anlatmasını istedikleri hikâyeleri sorar. İstek hikâye varsa anlatır yoksa kendisi istediği bir hikâyeyi anlatmaya başlar. Hikâyesini anlatmadan önce bir Ser Suhara söyler. Bu bölümde yine hikâyeden önce olan döşeme kısmına girer. Bu, vasiyet, nasihat ya da koçaklama olabilir. Burada söylenecek şiir uzun olmalıdır. Âşık Mehmet bu bölüm için şu örneği vermiştir :

“Gönül çok hassastır bir kıldan ince

*Ne otel ne saray ne de han değil
Hak emretti Âdem havadan oldu
İnsanoğlu çizen bir plan değil*

*Nefsine aldanıp kendine kanma
Rast gele güzele boşuna yanma
İnsan bir fotoğraf yapılır sanma
Damarlarda kan var yalnız gön değil*

*Mümin Müslümanlar biliyor gayet
Yüz dört suhuf geldi hep ayet ayet
Kuran'da yazılı doğru hakikat
Tüm âlimler söyler yalnız ben değil*

*Ozan Mehmet hak yarattı kalemi
Cebrail getirdi kime selamı
Kün emriyle hak eyledi âlemi*

Hakkı inkâr eden bir insan değil” (Altınkaynak, 2015, s. 84).

Daha sonra hikâye anlatılır. Hikâyeden sonra âşık isterse bir türkü yine söyler. En son olarak hayır duaları ederek icra sonlandırılır.

Örnek

Allah vatanımızı milletimizi korusun. Halkımıza uzun, sağlıklı, izanlı ömürler nasip etsin. Bereketiniz evinizden, imanınız kalbinizden, dualarınız dilinizden eksik olmasın. Sağ olun, var olun.

4. BÖLÜM

4.1. TEMATİK ÇALIŞMA

Edebiyatımızda ve hayatımızın tamamında etkili olan her şey halk şiirinde ve edebiyatında karşımıza çıkmaktadır. Çünkü edebiyat da kültür gibi kaynağını halktan almaktadır. Sosyal, siyasal, ekonomik, felsefi olaylar ve olgular insanın hayat tarzını ve yaşantısını etkilemektedir. Coğrafya, içinde bulunduğumuz toplumun sosyokültürel yapısı, dini inanış, tarihi olaylar vb. her şey kültürü ve edebiyatı oluşturan temel etmenlerdir. Hâl böyleyken halk şairleri, yazarlar, şairler ve sanatçılar eserlerini ortaya koyarken bu etmenlerden etkilenmemeleri mümkün değildir. Âşıklar, yaşadıkları toplumdan izler taşıyan ve o toplumun kültürünü bizlere canlı olarak sunan önemli kişilerdir. Çalışmamızda Ardahan- Çıldır Âşıklık geleneğine mensup olan Âşık Mehmet Oktay'ın derlemesini yaptığımız eserlerinden ve Prof. Dr. Erdoğan Altınkaynak'a ait olan “Çıldırli Âşık Mehmet Oktay Ergani Hayatı- Sanatı- Eserleri” adlı kitabında yer alan âşığımızın eserlerinden çıkardığımız temaların incelemesi aşağıda yapılmıştır.

4.1.1. Aile

Bir toplumun temel yapısını aile oluşturmaktadır. Toplumun gelenek ve göreneklerini, kültürel yapısını gelecek nesillere aktarmak, toplumu ayakta tutan aile kurumuna aittir. Bu kurum bütün toplumlarda evrensel olarak kabul edilmektedir. Bütün bunlar dikkate alındığında ailenin tanımını şu şekilde yapmak mümkündür: “Aile, biyolojik ilişkiler sonucu, insan türünün sürekliliğini sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal yönleri bulunan toplumsal bir birimdir.” (Sayın, 1990, s. 2). Ailenin önemi tüm toplumlarda her geçen gün daha çok artmaktadır. Kurumsal olarak güçlü bir niteliği olan aile, Türk geleneğinde yeri sarsılmayan ve derin bir değere sahip güçlü bir sistemdir. Türklerde akraba bağları kuvvetli ve geniştir.

Türkler yerleşik hayata geçmeden önce göçebe olarak hayatlarını devam ettiren bir millettir. Konar göçer bir yaşam tarzı olduğu için çadırlarda çekirdek aile olarak kalırlardı. Fakat boylar halinde belli bölgelerde yaşadıkları için geniş aile yapısına sahip

bir millettir. Aile Türklerin geniş coğrafyalarda varlıklarını koruyabilmelerine büyük katkı sağlayan kutsal bir kurumdur. At üstünde ok atıp, kılıç sallayan erkekler ailenin reisiydiler. Yine aynı özellikleri olan kadınlar, hem aile düzenini sağlama hem de savaşçı olarak ailelerini korumada büyük ve güçlü bir yere sahiptiler. Ataerkil bir aile yapısına sahip olan Türklerin aile yapısının özelliklerini içinde barındıran eserler mevcuttur. Bu eserlerin en önemli olanı Dede Korkut Hikâyeleri'dir. Oğuzların hayatını anlatan bu eserde günlük hayat tarzları, gelenek ve görenekleri, aile içinde ve dışındaki her türlü yapıyı bizlere sunması açısından değerli bir kaynaktır. Bu kitabın ön sözünde söylenen atasözü niteliğinde olan soylamalar, Oğuzların aile yapısının işleyişini gözler önüne serer (Demirbilek, 2020, s. 269).

Geçmişten bugüne kadar olan Türk aile yapısında saygı, aile büyüklerine ve ailenin diğer fertlerinin birbirlerine gösterdiği tutum ile özdeşleşir. Ailede baba eve gelirken, eşi ve çocukları onu ayakta karşılayarak babalarına duydukları saygıyı ve sevgiyi gösterirler. Küçükler aile büyüklerini ziyaret ederken saygılarını göstermek amaçlı ellerini öper ve alınlarına koyarlar. Bu Türklerin saygı gelenekleri arasında yer almaktadır. Bir aileye misafir gittiğinde misafirin en iyi şekilde ağırlanması o aile için büyük önem teşkil etmektedir. En iyi şekilde misafirperverlik gösterilir ve güler yüz eksik edilmez. Eğer aile misafirine karşı güler yüzlü değilse o misafir için evde istenmediğinin bir göstergesi olarak kabul edilir ancak bu Türk aile örf yapısında büyük bir utanç olarak görülmektedir. Ailede kızın ahlakı annesinin ahlakıyla aynı kabul edilir çünkü Türklerde kız evladı anne tarafından yetiştirilir. Erkek evladın davranışları ise babanın yansıması olarak kabul edilmektedir. Toplumu oluşturan her bir birey aile büyüklerinin yetiştirmesi sonucu kendi benliğine kavuşmaktadır. Birey ilk eğitimini kendi ailesinden almaktadır bu yüzden aile toplumun en küçük yapı taşı olarak kabul edilir.

Âşık Mehmet Oktay, evlilik için bir gençle kaçan kızın ailesi ile gencin ailesini barıştırmak için kızın ailesinin evine gider ve orada sert bir tepkiyle karşılaşır. Bunun üzerine Türk örf ve adetlerine uygun bir şekilde misafire davranmayan aile için şunları söyler:

“Asla saygı bilmez kaygısız, dertsiz

Kendisi bakar kör akli yetersiz

Enzübesmelesiz dili şadetsiz

Beş vakitten birin kılmaz asılsız

...

Hayvan desen eşeklere yazıktı

Doruk desen arabaya kazıktı

Mehmet söyledi canından bıktı

Âlim toplumuna girmez asılsız” (Altınkaynak, 2015, s. 62).

Türk toplumunun önemli değeri olan aile, toplum ve insan ilişkisinde büyük bir rol oynar. Aile birey için geçmişin somut örneği, geleceğin ise ön izlemesi olarak değerlendirilebilir. Çünkü birey içinde bulunduğu ailede geleceğinin planlamasını yapar. Bu planda örf, adet, sosyal hayat, siyasi hayat, kültürel yaşantı, davranış biçimi, bilinçaltı ve düşünce yapısı kendiliğinden doğar. Tüm bunların belirleyicisi aslında bireyin ailesinde ortaya çıkar. Bir çocuk gözünü açar açmaz ilk olarak çekirdek ailesini görür. Zaman ilerledikçe çocuk büyür ve bu aşamada ailesini rol model alır. Bu durumda aileler yetiştirdikleri bireyleri davranış ve düşünce yapısıyla etkiler. Benzer etkiler bir araya geldiğinde toplum yapısı oluşur. Âşık, şiirinde toplum yapısına aykırı davranan bir ailenin davranışlarını eleştirerek düşüncelerini sözlerine dökmüştür.

“Asla saygı bilmez kaygısız, dertsiz” (Altınkaynak, 2015, s. 62).

Bu cümlesiyle evindeki misafire Türk örf ve adetlerine uygun davranmayarak kültürümüzdeki aile yapısına zıt hareket ettiğini dile getirmiştir. Elbette bu davranış doğru bir davranış değildir. Aile içinde bulunan bireylere kötü bir örnek teşkil etmektedir ayrıca saygısızlık Türk kültüründe kabul görmeyen, ayıplanan bir davranıştır.

“Kendisi bakar kör akli yetersiz”(Altınkaynak, 2015, s. 62).

Bu ifadesiyle bu kişinin halk dilinde cehalet kavramının karşılığını vermiştir.

“Enzübesmelesiz dili şadetsiz

Beş vakitten birin kılmaz asılsız” (Altınkaynak, 2015, s. 62).

Bu sözlerde dini özelliklere vurgu yapan âşığımız, Türk töresinde İslamiyet öncesi ve İslamiyet sonrası Türk kültürünün birleşimini şiirinde gözler önüne sermiştir. Besmele dahi çekmeyi bilmeyen, cehalet içinde yüzen bir insanın misafire davranış şeklinin geleneğe aykırılığı elbette kaçınılmazdır.

“Hayvan desen eşeklere yazıktı

Doruk desen arabaya kazıktı”(Altınkaynak, 2015, s. 62).

Cümlelerinde âşığımız, hayvanlar aleminde dahi böyle bir tavrın olmadığını, bu zihniyette bir kişinin hiçbir varlığa benzetilmemesi gerektiğini göstermiştir. Çünkü bizim halkımız, kendisine karşı yapılan olumsuz davranışlarda kişileri, akıl denen nimetin verilmediği diğer canlılara benzeterek ironi yapar. Bu durum karşıdaki kişi için bir çeşit olumsuz eleştiri niteliğindedir. İnsanoğlunu diğer varlıklardan ayıran en önemli özelliği akıl gibi muhteşem bir nimete sahip olmasıdır. İnsan düşünebilen bir varlıktır. Bu özelliği davranışlarını kontrol etmeye ve zihniyetini oluşturmaya temel etkindir. Bu durumda toplumlarda insanların yanlış davranışları düşüncesizlik olarak kabul görülür ve hor karşılanır. Âşık, bu dizelerinde düşüncesiz davranan ev sahibini eleştirerek, düşünce yeteneği olmayan varlıklardan bile daha alt statüde olduğunu göstererek bu kişiye ders vermek istemiştir.

“Mehmet söyledi canından bıktı

Âlim toplumuna girmez asılsız” (Altınkaynak, 2015, s. 62).

Âşık, bu kişi hakkında söylediği sözlerden dolayı usandığını dile getirerek aslında toplumda bu kişiliğe sahip birçok insanın olduğunu ve bu kişilere verilen nasihatlerin etkisi olmadığını gördüğü için aynı nasihatleri vermekten ve bu kişilerin gelenekleri hiçe saymasından usandığını dile getirmiştir. Bu tarz kişilerin alim toplumundan yani kendini iyi yetiştirmiş, cehalete kapılmamış bir toplumundan olmasının mümkün olmadığını vurgulayarak insanlara örnek alınması gereken kişileri âlimlik üzerinden anlatmak istemiştir.

4.1.2. Ahıska Türkleri

Ahıska, Kafkasya Bölgesi'nin güneybatısında, Gürcistan içerisinde yer almaktadır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Rusya, Ahıska halkını tehlikeli olarak görmüş ve Orta Asya'ya sürmüştür. Özbekistan'a yerleşen Ahıska Türkleri oradan da sürüldükten sonra Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan tarafından kabul edilmiş ve göçmen olarak buralarda yaşamışlardır. Bugün göçmen olarak on beş ülkede yaşayan Ahıska Türkleri, nedensiz bir şekilde ana vatanlarından sürgün edilmiştir. Türklerin adaletini bilen Ahıska Türkleri, din ve dil birliğinin olması nedeniyle Türkiye'ye kendilerini daha yakın hissetmişlerdir.

Sovyet sürgünüyle binlerce kişi hayatını kaybetmiş ve birçok yere dağılarak yaşamlarına devam etmişlerdir. Bu durum ise yaşadıkları ülkelerde birçok sorunla

karşılaşmalarına ve sosyal ve kültürel hayata uyum sağlamakta zorluk çekmelerine neden olmuştur.” *Ahıska ‘nın 1927 yılına kadar geçen sürede Ahıska Türklerinin ileri gelenleri hapis edilmiş, 1930’lu yıllarda baskı ve şiddete maruz kalarak çeşitli suçlamalarla ceza evlerine atılmışlardır ve o insanlara ne olduğuna dair günümüzde dahi hala bir bilgi bulunamamıştır. Ahıska Türklerinin maruz kaldığı zorbalıklardan bir diğeri de Gürcü şovenizminin güçlenmesi ile birlikte soyadlarının Gürcü soyadlarına dönüştürülmesi olmuştur. 1938’de Ahıska Türkleri, Azerbaycan milleti olarak kayıtlara geçmişlerdir. 1940 yılında Rusya kendi çıkarları doğrultusunda Ahıska Türkleri ‘nin dillerini Gürcüce ‘ye çevrilerek Türk kimliklerinden tamamen koparmak istemiştir. 1940 yıllarında Almanya’ya asker olarak gönderilen Ahıska Türklerinin yakınları da demir yollarında kötü koşullarda çalıştırılarak hayatlarını kaybetmişlerdir” (Seferov- Akış, 2008, s. 396).*

“1944 yılında Stalin, Devlet Savunma Komitesi’ne dayanarak Ahıska’nın birçok köyünden 120 bin Türkü vagonlarla soğuk hava şartlarında Orta Asya’ya sürgün etmiştir. Ural Dağlarına yaklaşan vagonda soğuktan dolayı birçok Ahıska Türkü hayatını kaybetmiştir. Orta Asya’ya sürülen Ahıska Türkleri, Özbekistan’da Fergana Vadisi’ne yerleşmişler, yüz binden fazla Türkün yerleştiği bu yerde Özbekler hoşnut olmamış ve 1989’da Sovyetler dağıldığı sırada bu anı fırsat bilip Ahıska Türkleri ‘ne şiddet uygulamışlar, iki millet arasında savaş başlamış ve Ahıska Türkleri, Özbekler tarafından seilmeyen millet olmuşlardır. Bu süreçte binlerce Ahıska Türkü, işkence görmüş, evlerini kaybetmiş ve öldürülmüşlerdir. Savaşlar esnasında Türkiye’ye geçmeyi başaran Ahıska Türkleri’nin bir kısmı Artvin ve Ardahan’da yaşamışlardır. Günümüzde de bu illerin yanı sıra Ankara, Ağrı, İzmir, İstanbul, Bursa gibi pek çok şehirde yaşamaktadırlar” (Seferov-Akış, 2008, s. 398- 400).

Sovyetler zamanında sürgün hayatı yaşayan ve eziyetlere maruz kalan Ahıska Türkleri, zor şartlarda, dışlanarak, haksızlığa ve zorbalığa uğrayarak vatanlarından ayrı, kopuk bir şekilde yaşamışlardır. Bütün bunlara rağmen gelenek ve göreneklerini korumayı başarmışlardır (Agara, 2004, s. 285).

Âşık Mehmet Oktay, Ahıska Türklerinin yaşadıkları zorluklar için şunları söylemiştir;

Geçmişte çok çile çekti

Güzel Ahıska Türkleri

Her biri çelik bilekti

Güzel Ahıska Türkleri

...

Hürriyetlerin aldılar

Piyade yola saldılar

En son vatana geldiler

Güzel Ahıska Türkleri

Tarihte yaşanan birçok olaylar olumlu ve olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bu durum yaşanan anı ve geleceği büyük ölçüde etkilemektedir. Ahıska Türklerinin yaşadığı kötü olaylar, çektikleri acılar ve işkenceler, gördükleri muameleler Türk toplumunda derin bir yaraya sebep olmuştur. Yaşanan haksızlıklar sadece Ahıska Türklerine değil bütün Türk halkına bir hançer gibi saplanmış geleceğe üzücü bir hatıra bırakmıştır. Âşık şiirinde Ahıska Türklerine duyduğu hüznü bizlere yansıtmıştır.

Geçmişte çok çile çekti

Güzel Ahıska Türkleri

Âşık, Ahıska Türkleri için söylediği bu dizelerde, tüm Türk toplumunun kanayan yarasına değinmiştir. Bu kanayan yara öyle bir yaradırki geçmişten günümüze kadar tüm benliğimizle acısını hissettirmiştir. Zorlu koşullarla karşı karşıya kalan Ahıska Türkleri, işkenceler, sürgünler, zorlu hayat koşulları, yurt özlemi, benlikten alıkoyulma gibi zulümlere uğramıştır. Çektikleri çileler halk şiirlerinde, hikayelerinde ve tarihin tozlu sayfalarında yer edinmiştir. Âşık, Ahıska Türkleri için beslediği sevgiyi dile getirerek hislerimize tercüman olmuştur.

Her biri çelik bilekti

Güzel Ahıska Türkleri

Ahıska Türkleri, yaşadıkları coğrafyanın vermiş olduğu etkiyle güçlü ve kuvvetli bir bedene sahiptirler. Nitekim coğrafya insan kaderinde büyük bir etkiye sahiptir. Bu güzel Türklerin çektiği acılar her ne kadar zalimce olsada günümüze kadar varlıklarını sürdürmeleri çelik bilek olmalarından kaynaklanmaktadır. Çelik bilek kavramı sadece fizyolojik olarak değil ruhsal benlikle de ilgilidir. İnsanoğlu yaşamından önce ruhuyla hayat bulmuştur. Bedene kavuşan insan fiziksel olarak yaşadığı her şeyi

önce ruhsal benliğinde hisseder. Âşık, çelik bilek olarak adlandırdığı Ahıska Türklerinin sadece fiziksel olarak değil ruhsal olarak da dayanıklı olduklarını simgelemiştir. Türklerin ilk ortaya çıkışından günümüze kadar doğalarında var olan bu özellik dünya için her daim bir korku olarak görülmüştür. Çünkü Türk halkının zafer ve yenilgileri ne kadar uzun veya kısa sürmüş olsada mutlaka yeni bir yurt ve devlet kurmaları, her yenilginin ardından yeni zafer doğurmaları ve yüreklerindeki gücün bileklerine çelik bir kuvvet şeklinde yansması her millette görülen bir özellik değildir. Bu özel manevi güç Türk toplumu için her daim varlığını korumuş ve maneviyat maddi hayatla ruh kazanmıştır.

Hürriyetlerin aldılar

Piyade yola saldılar

Özgürlük, tüm toplumların ve devletlerin sahip olmak için can verdikleri değerli bir olgudur. Elbette bu olgu Türklerin simgesi olarak dünyada bilinmektedir. İlk Türk devletlerinden günümüze kadar özgürlük kurt simgesi olarak karşımıza çıkar. Türklerin kurt simgesi, doğayla insanın bütünleşmesinde kurdun özgürlüğüne en fazla düşkün olan ve evcilleştirilemeyen tek hayvan olması özelliğiyle karşımıza çıkar. Kurt özgürlüğü elinden alınca ızdırap içinde can veren bir yapıya sahiptir. Geçmişten günümüze Türk toplumu özgürlüğünü kaybetmemek için savaşmış, yenilgiye uğradığında hiçbir devletin boyunduruğu altında kalmamak için göçebe yaşamıştır. Esir düşen Türkler ise mutlaka esaretten kurtulmak için çabalamış ve bu doğrultuda büyük devletler dahi kurmuşlardır. Bu durum Türkler için özgürlüğün önemini bizlere göstermektedir. Ahıska Türklerini anlatan bu dizelerde âşık, özgürlüğü elinden alınan bir milletin yaşadığı sürgünle birlikte yurdundan koparılışını ifade ederek, Ahıska Türklerinin çektiği ızdırapları ifade etmek istemiştir. Sürgün sırasında yaşanan acı olay tarihte yerini alan zulümlerden biridir. Birçok Ahıska Türkünün donarak öldüğü ve sürgün bölgesinde karşılaştıkları kötü davranışlar kalplerde büyük hüznümlere yol açmıştır. Bu hüznü şiirlerinde barındıran âşık, adeta tüm milletimizin sesi olmuştur. Yaşanan bütün kötü olaylardan sonra yurtlarına kavuşan Ahıska Türkleri ülkemizde ve Ahıska'da yaşamaktadırlar.

4.1.3. Ankara

3000 yıllık bir geçmişe sahip olan Ankara, Anadolu'nun en eski kentlerinden ve Eskitaş devrinden beri var olan yerleşim yeri olarak bilinmektedir. Ankara'da tarih öncesi

yerleşimler dikkate alındığında şehrin eski çağlardan günümüze kadar sürekli bir yerleşim merkezi olduğu görülmektedir. “*Paleolitik çağa ait eserlerin Çubuk Çay’ı yakınındaki yerlerde ortaya çıkması, Ahlatlıbel yakınlarında Kalkolitik (Bakır Çağı) ve Koçumbeli’de Bronz Çağı’na ait saray kalıntılarının bulunması Ankara’nın en eski çağlardan beri yerleşim yeri olarak kullanıldığına kanıt olarak gösterilebilir*”(Oygür, 2020, s. 4).

“*Ankara, Hititler tarafından ele geçirildiği dönemde bir şehir olarak kabul görüp görmediği tam olarak bilinmemekle birlikte Ankara’da Hititlere ait herhangi bir kalıntı bulunamamıştır. Hitit döneminde yerleşim yeri kalenin etrafı olarak görülmüş, Gavurkale ise Hititlere ait kutsal bir yer olarak bilinmektedir. Önemli bir yerleşim yeri olarak Frigler döneminde önem kazanan Ankara’da Friglerin ilk yerleşim yeri Hacı Bayram Tepesi olduğu düşünülmektedir. Frigler Ankara’ya gemi çipası anlamına gelen “Ankyra” ismini vermişlerdir. Kimmerlerin istilası üzerine Frig Krallığı yıkılır. Daha sonra Kimmerler Ankara’dan çekilir ver şehir Lidyalıların hakimiyeti altına girer. Pers Kralı Kirus, M.Ö. 547 yılında Lidyalıları yenerek Ankara’nın sahibi olur. Pers Kralı 2. Darius Kral Yolu’nu Ankara’dan geçirmesinden sonra Ankara, konum olarak hem ticari hem de askeri merkez haline dönüşür. M.Ö.333 yılında Büyük İskender, Persleri yenerek Ankara’yı ele geçirmiş ve böylece Ankara’da Helenistik Dönem başlamıştır. Bu dönemden sonra Anadolu’da Roma dönemi başlar. M.Ö.281 yılında Anadolu’ya Galyalılar geçmeye başlamıştır. Romalılar bu topluluğa Galatlar adını vermişlerdir. Galatlar üç kabile olarak Anadolu’ya yerleşmişler ve Tectosagis kabilesi Ankara’yı ele geçirmiş ve Ankara Kalesi’ni inşa etmişlerdir. Roma Kralı Vulso, Galatları yenerek Ankara’yı tekrar ele geçirmiş ve fethettiği diğer toprakları başka milletlerin yönetimine vererek tarihte ilk defa Anadolu, Ankara’dan yönetilmiştir. Stratejik olarak önemli bir konumda olan Ankara, ticaret, savaşlar ve merkezi konumuyla önemli bir yer olarak tarihte yerini almıştır. M.S. ilk iki yüzyılda en aydınlık dönemini yaşayan şehir, Metropolis ünvanını alarak Roma’nın en görkemli üçüncü şehri olmuş ve adı Ancyra olarak anılmıştır” (Oygür, 2020, s. 5-9).*

Bizans döneminde Ankara dinsel açıdan önemli bir şehir olmuş ancak başkent olmaktan çıkmıştır. Anadolu’nun her kesimden merkezinde olan bu önemli şehir, bu dönemde dinlenme şehri ve zamanla Bizans’ın sınır şehri olmaktan kaçmamıştır. Daha sonra Norman Krallığı altına giren Ankara 1073 yılında Selçuklular tarafından ele geçirilir. Haçlı Seferleri sırasında tekrar Bizans’a geçen şehir, 1127 yılında kesin olarak

Danışmentlilerin hakimiyetine girer. Daha sonra Selçuklulara geçen şehir sırayla Türk hükümdarlarının egemenliğine girmiş ve Dar-ül Hısn olarak adlandırılmıştır. Köseadağ Savaşı ile Anadolu Moğol egemenliğine geçmiş, Anadolu Selçuklularının yıkılışı esnasında Ankara Ahiler tarafından yönetilmiş ve daha sonra Osmanlı Devleti kurularak 1354 yılında Ankara'yı fethetmişlerdir. 1402 yılında Ankara savaşı sonucu Timur'un eline geçen Ankara, 1413 yılında Çelebi Mehmet'in tahta geçmesiyle tekrar Osmanlı'nın olmuştur. Osmanlı'nın yıkılış esnasında başlayan Kurtuluş savaşıyla birlikte Ankara yeniden önemli bir hâl alır. Atatürk Kurtuluş Savaşı'nı arkadaşlarıyla birlikte Ankara'dan yürütür. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte Ankara başkent olmuştur (Oygür, 2020, s. 10- 22).

Âşık Mehmet Oktay'ın, başkentimiz olan Ankara'nın önemi vurguladığı sözleri şu şekildedir;

“Tarihler sembolü ana yurdumuz

Selçukludan anımızdır Ankara

Bir çatı altında topladı bizi

Şeref ile şanımızdır Ankara

...

Bir yanı Çankırı bir yanı bolu

Yurdun her yanına açıktır yolu

Saygı gösteriyor tüm Anadolu

Can içinde canımızdır Ankara” (Altınkaynak, 2015, s. 51).

Ankara, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin başkenti ve Anadolu için özel bir mücevherdir. Gerek konumu gerekse tarihi itibarıyla asırlar boyu güvenli ve uygarlıklar tarafından rağbet gören bir şehir olmuştur. Ankara, bizim için kurtuluşun sembollerinden biridir. Kurtuluş Savaşı'nda verilen mücadelede önemli bir değere sahip olan şehir, millet hakimiyetinin ve vatanın bütünlüğünün simgesidir. Âşık, şiirinde Ankara'ya duyduğu sevgiyi dile getirerek hislerimize tercüman olmuştur.

“Tarihler sembolü ana yurdumuz

Selçukludan anımızdır Ankara” (Altınkaynak, 2015, s. 51).

Bu dizelerde anlatıldığı üzere Ankara, ilk çağlardan günümüze kadar önemli bir yerleşke olmakla birlikte Türkler için büyük bir önem arz etmektedir. Günümüzde

Anadolunun başkenti ve milletin temsili olarak bilinen şehir, Orta Asyadan göç eden Oğuz Türkleriyle birlikte tarihimizde var olmaya başlamıştır. Selçuklulardan sonra Osmanlı için Anadolu topraklarının önemli mevkisi olan Ankara, Timur Devletiyle yapılan savaşta mekan görevi görmüş ve Osmanlının sağladığı Anadolu siyasi birliğinin dağıldığı yer olarak tarihe birkez daha imza atmıştır. Bu savaştan sonra tekrar güçlenen Osmanlı, yıkılış sürecinde Avrupa devletlerinin işgaline uğramıştır. Bu olay Türk milletinin uyanışını ve kurtuluş mücadelesinin başlamasını sağlamıştır. Bu mücadelede büyük rol oynayan Ankara, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kurulduğu ve milletin temsil edildiği yer olarak tarih sahnesine çıkmıştır.

“Bir çatı altında topladı bizi

Şeref ile şanıımızdır Ankara” (Altınkaynak, 2015, s. 51).

Halk şairimiz “Bir çatı altında topladı bizi” dizesinde Türkiye Büyük Millet Meclisine vurgu yaparak tek bir çatı altında Türk milletinin toplandığını ve mücadele için tek bir ruh, binbir bedenle düşmana karşı özgürlük, vatan sevgisi, millet birliği ve ortak milli binç gücüyle savaş vermiştir. “Şeref ile şanıımızdır Ankara” dizesinde milli kurtuluşa vurgu yapılmış ve Ankaranın Türk milleti için şan ve şerefın sembolü olduğu dile getirilmiştir.

“Bir yanı Çankırı bir yanı bolu

Yurdun her yanına açıktır yolu” (Altınkaynak, 2015, s. 51).

Yukarıdaki dizelerde Ankaranın Anadoluğun göbeğinde oluşu, yurdun her tarafından ortak bir noktada buluşulabileceği bir konumda oluşu vurgulanarak başkent seçilmesinin sebebi anlatılmıştır. Bu konum kurtuluşun konumu şeklinde ifade edilebilir. Düşmanın etrafı sarması ancak Anklara içine ulaşamaması bir nevi Türk milletinin gücünü göstermektedir. Çünkü Ankara milletin temsil edildiği bir şehirdir. Ayrıca Atatürk`ün mezarının bulunduğu Anıtkabir de bu şehirde bulunmaktadır.

“Saygı gösteriyor tüm Anadolu

Can içinde canımızdır Ankara” (Altınkaynak, 2015, s. 51).

Bu dizelerde Türk halkının bu değerli şehre duyduğu saygı vurgulanarak önceki dizelerde anlatılmak istenen düşünceler desteklenmiştir.

4.1.4. Kadın- Anne

Kadınlar yaradılışlarından günümüze kadar toplumlarda varlığını ve önemini hissettirmiş, değerli canlılardır. Kadın, tarihin derinliğinde kendine önemli bir yer edinmiş ve tarihi olaylarda büyük bir role sahip olmuştur. Türklerin en eski çağlarda kadına verdiği önem, kaynaklardan günümüze kadar gelmiştir. Göçebe hayat yaşayan eski Türk kadınları alp tipi özelliklerine sahip; at binen, ok atan, kılıç kullanan, erkeklerle savaşa giden kadınlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu özelliklerin yanı sıra kadınlar, evlatlarını ahlaklı, güçlü ve devletine bağlı bir şekilde yetiştiren, yeri geldiğinde evinin kadını yeri geldiğinde kurultayın başkanı yeri geldiğinde de savaşta orduya komuta eden güçlü ve akıllı varlıklar olarak tarihte kendilerini göstermiş varlıklardır. Türk hükümdarları yeri geldiğinde hatununa danışmayı ihmal etmemişlerdir. Bunun yanı sıra kadınlar destanlarda tıpkı at ve silah gibi kahramanın yardımcısı olarak görülmektedir. *“Türk töresinde kadın kutsaldır, kadının dövülmesi veya itilip kakılması büyük ceza gerektiren bir davranıştır. Kadınlar daima erkeğin yanında olan ve erkeğe ilham kaynağı olan özelliğe sahiptir”* (Bars, 2014, s. 83). Oğuz Kağan Destanı’nda Oğuz boylarının türeyeceği kağanlar kutsal kadınlardan dünyaya gelmiştir. Dede Korkut Hikâyeleri’nde alp tipi özelliği gösteren kadınlar bulunmaktadır. Banu Çiçek alp tipi özelliği gösteren kadına en güzel örneklerden biridir. Selçuklular zamanında kadınlar kendilerine ait topraklarda ve saraylarda yaşayıp, hüküm sürerlerdi. Osmanlı Devleti döneminde kadınlar sosyal hayatta daha ön planda karşımıza çıkmaktadır. Devletlerin kuruluşunda önemli bir yere sahip olan kadınlar kahramanlık ve anne özellikleri ile ön planda olmuşlardır.

Hayat şartları kadınların kişilik özelliklerinde büyük bir etkiye sahiptir. Sert iklim koşullarında yaşayan ve konar-göçer bir hayat süren kadınlar daha çok savaşçı ve kahramanlık özelliklerini taşıırken, yerleşik hayat şartlarına mensup kadınlar daha çok sosyal özellikleri barındırmaktadır. Osmanlı Devleti döneminde şehzadeler küçük yaşta tahta geçemeyeceği durumlarda şehzadelerin tahta oturacağı yaşa kadar valideleri yani sultanlar devletin yönetimini sağlarlardı.

İslam hukukunda kadınlar çeşitli haklara sahiptirler. Haklarını savunmaları için mahkemeye başvurarak kendilerini güvenceye alabilirlerdi. Erkeğin kadını boşama hakkı olduğu gibi kadında erkeği boşama hakkı vardı. Ayrıca imam nikahında kadınların ekonomik güvencesi olması bakımından kadın kocasından mehir talep etmektedir.

Kadınlar kendileriyle ilgili her durumda haklarını arayabilmektedirler. “Hz. Muhammed (Cennet annelerin ayakları altındadır) diyerek kadına ve annelere verilen önemi en güzel şekilde ifade etmiştir” (Bars, 2014, s. 85). Ayrıca İslam dininde kadın erkeğin koltuk altındaki kemikten yaratılmıştır çünkü kadınlar korunması gereken ve Allah’ın erkeğe verdiği değerli bir emanet olarak görülmüştür. Kadınlar yaratılışları itibarıyla güzel varlıklardır. Bu nedenle edebiyata ve birçok sanat dalına ilham kaynağı olmuştur. Kadınlar için şiirler, şarkılar yazılmış ve birçok kadın figüründe resimler ve heykeller yapılmıştır.

Kadın elbette tüm toplumlarda aynı şekilde kabul görmemektedir. Antik Yunan Çağı’nda kadın felaketin sembolü olarak görülmektedir. Truva Savaşı’nın sebebi Helen olarak bilinmekte ve kadın üzerine birçok insanın ölümünün gerçekleştiği ve şehirlerin yıkıldığı söylenmektedir. Ayrıca bu dönemde kadın erkek ayrımı katı bir şekilde yapılmakta ve kız çocukları doğdukları günden itibaren erkeklerden daha az saygı görmekteydi. Havva’yı günah işleyen ilk kişi olarak kabul etmeleri ve Hesiodos’un Pandora- Havva benzetmesi kötülüklerin başlangıcı olarak Pandora’yı görmesine neden olmuştur. Pandora Altın Çağın sonunu getiren ve yer yüzüne bütün kötülükleri saçan kadın olarak tasnif edilmiştir. “Platon’a göre kadın toplumu bir arada tutan ve toplumun devamını sağlayan unsurdur” (Karaaslan, 2016, s. 162-163). Yunan Mitolojisi’nde kadın tanrıçalar olmakla birlikte birçok toplumun mitolojisinde kadın tanrıçalara rastlamak mümkündür. Kadın bazı toplumlarda hak ettiği değeri göremesede kadının dünya üzerindeki değeri ve önemi göz ardı edilemez.

Kadınların pasif rol oynadığı toplumlarda ve ön planda tutulduğu toplumlarda ortak kadın özelliği olan **anne** olgusu kutsal sayılmaktadır. Anne evine sahip çıkan, evlatlarını yetiştiren ve düzeni sağlayan, eşine ve ailesine bağlılık gösteren, ahlâkî değerleri ailesine öğreten kişidir. Türk toplumunda evlatların toplum içindeki ahlakı annenin eğitiminden geçer. Topluma ve vatana hayırlı evlatlar annelerle yeşermektedir. “Türkler kutsal saydıkları hakları belirtmek için (Ana hakkı Tanrı hakkıdır.) atasözünü kullanmışlardır” (Yılmaz, 2004, s. 119). Devletlerin uzun süre ayakta kalması yine güçlü aile yapılarıyla mümkündür, bu aile yapılarını ise ailede en önemli sorumluluğu üstlenen anneler oluşturmaktadır. Çocuk ve anne bir bütün olarak toplumsal varlığın ilk aşamasını meydana getirmektedirler. Çocuk doğumundan kendi işini görecektir yaşa gelene kadar fiziksel olarak anneye muhtaçtır ancak çocuk ruhen kaç yaşına gelirse gelsin annesine

ihtiyaç duymaktadır. Anne koruyucu ve merhamet duygusu yüksek bir varlıktır. Anne sevgisi sevgilerin en yücesi olarak kabul edilir. Anne geleceğin temsili olan çocuğun rehberidir, çocuğu dünyaya getirme ve ona ilk eğitimi verme görevi anneye aittir. Kadını erkekten ayıran en büyük özellik anne olmasıdır. Eski Türklerde kadın eşine gösterdiği desteği eşi öldüğünde oğluna göstererek alp kadını oluşturur (Yılmaz, 2004, s. 119). İlk insanın yaratılışından günümüze kadar kadın ve anne önemini korumuş, varlığının verdiği destek her daim hissedilmiştir.

Âşık Mehmet Oktay annesine duyduğu özlemi şu sözlerle dile getirmiştir;

Beni kundağa beledin

Anam keşke ölmeseydin

Beşiğime nenni söyledin

Anam keşke ölmeseydin

...

Yemedin bize yedirdin

Geymedin bize geydirdin

Aç iken söznen doyurdun

Anam keşke ölmeseydin

Tarihler boyu önemli bir varlık olan kadın, doğurganlığı, insan ırkının devamı, aile yapısının sembolü, çok yönlü, çalışkan, emektar gibi birçok özelliğe sahiptir. Türk tarihinde kadına verilen değerin en güzel örneği hatunların devlet yönetiminde söz sahibi olabilmeleri ve kadınlara karşı kötülüklerin ağır cezalara yol açması gösterilebilir. Öte yandan savaşlarda kadınların büyük rollerinin olması, tarihte önemli kadın savaşçıların ve hükümdarların olması kadınların toplumumuzdaki önemini bizlere gösterir. Geçmişten günümüze kadar kadınların en belirgin özelliği aile dediğimiz toplumun en küçük ama en önemli yapısını bir arada tutan kutsal bir varlık olmasıdır. Anne, eş, evlat rollerinde olan kadınlar olduğu gibi bunların yanı sıra yönetici, savaşçı, fedekar ve benzeri birçok sorumluluğu yürüten kişidir. Âşık, örnek verdiğimiz şiirinde anne rolündeki kadın özelliğini kendi annesini örnek vererek işlemiştir. Fedakar olan annesine duyduğu özlem aslında hepimizin annelerimize duyduğumuz özlemin kendisidir.

“*Beni kundağa beledin*” cümlesinde şair, kadını anne üzerinden anlatarak Türk toplumunda kadının analık duygusuyla birleşen doğurganlık sembolünün örneğini vermiştir.

“*Yemedin bize yedirdin*

Geymedin bize geydirdin” dizelerinde annenin aile yapısında büyük bir rol oynadığını anlatan halk şairimiz, bireyin dünyaya geldiğinde büyümesine ve geleceğine katkıda bulunan değerli varlık olan annenin fedakarlıklarından bahsederek kadının önemini ve değerini vurgulamıştır. Anneler toplumda ve inanışta kutsal kabul edilen varlıklardır. Bunun sebebi olarak annelik iç güdüsüyle hareket ederek birçok fedakarlıkta bulunması ve yeri geldiğinde evladı için canını ortaya koyması gösterilebilir.

“*Aç iken söznen doyurdun*” cümlesinde annenin bireyin kişiliğinin oluşmasında oynadığı rolü ahlak, terbiye ve eğitim doğrultusunda oluşarak kişinin yaşantısına aktardığını anlatmak istemiştir. Bir kelime bazen insanın en çaresiz olduğu anda hayata bağlanmasına sebep olmakla birlikte bazende onu olumsuzluğa sürükleyerek hayatını alt üst edebilir. Bu durumda çaresiz olan anne evlatlarını sözleriyle doyuraran güçlü bir özelliğe sahip olmasıyla şiirde karşımıza çıkar.

“*Anam keşke ölmeseydin*” cümlesinde ise insanın kaç yaşında olursa olsun annesine duyduğu özlem ve ihtiyaç halk şairimizin annesi için söylediği bu dize ile hayat bulmuştur.

4.1.5. Amerika

1492 yılında Kristof Kolomb tarafından keşfedildiği bilinen Amerika, keşfedilmeden önce yerli halkıyla ilkel bir yaşam süren millete sahipti. Kolomb'un keşfinden öncede başka milletler tarafından keşfedildiği öne sürülmüştür ancak resmi keşif tarihî Kolomb'un keşfi olarak kabul edilmiştir. Piri Reis 1513'te çizdiği dünya haritasında Amerika Kıtası tam ölçüleriyle çizilmiş ve Antartika Buzul Dağları haritada yerini almıştır. Osmanlının ticaret yollarını ele geçirmesi üzerine Kolomb Uzakdoğu'ya yeni ticaret yolları bulmak için keşfe çıkmıştır. Tesadüfen Amerika Kıtası'nı keşfetmesiyle yeni bir yaşam alanı ve ticaret noktası bulmuştur. Kolomb'un kıtada bulduğu altın ve değerli maden rezervleri kısa sürede Avrupa tüccarlarını ve kâşiflerini kıtaya çekmiştir. Kolomb'un seferlerinin sponsoru olan İspanyol Krallığı, kısa sürede Amerika Kıtası'ndaki en büyük sömürgelere sahip olan ilk Avrupa ülkesi olmuştur. Diğer

Avrupa ülkeleride kısa sürede sömürgeler elde etmişlerdir. Portekiz'in Brezilya'yı sömürgeleştirmesi Amerika Kıtası'nın işgaline yol açmıştır. Avrupalılar Amerika'ya göç ederek yerli halkı köleleştirmiş ve ölümlere neden olmuşlardır. Kısa sürede Amerika Avrupa'nın egemenliği altına girmiş ve istilaya uğramıştır. Göçlerin ardından yerli halkın inançlarını değiştirmek ve Hıristiyanlığı benimsetmek için Roma katolikleri ilk dini göçü başlatarak Amerika'ya yerleşmişlerdir. Avrupalılar Amerika yerli halkını köleleştirmiş ve dünyanın dört bir yanında bu insanları köle olarak satmışlardır. Göçler nedeniyle Amerika'da hızlı bir şekilde yayılan çeşitli salgın hastalıklar yerli halkın yüzde doksan beşinin ölümüne sebebiyet vermiş ve yerli halkın sahip olduğu geniş topraklar kolayca Avrupalıların eline geçmiştir (Kurtuluş, 2016, s. 876- 884).

Yüzyıllar boyu gelişen Amerika dünya eksininde zengin ve büyük bir devlet olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla devletler arasında yaşanan büyük savaşlar birçok ölüme ve toprak kayıplarına sebep olmuş, isyanlar başlamış ve yıkımlar gerçekleşmiştir. Bu savaşta Amerika tamamen tarafsızlık politikası izlemiş ve savaşa müdahale etmemiştir ancak küresel hedeflerin doğumu sonucu 2 Nisan 1917 yılında İtilaf Devletleri'nin yanına katılarak Almanya'ya savaş ilan etmiştir. Bu savaşın sonucunda ABD en güçlü devlet olarak savaştan çıkmıştır ve ekonomisi büyümüştür (Kuran, 1992, s. 198). Daha sonra Ekonomik Buhran sonucunda bütün dünyanın ekonomik krize girmesi, Amerika'nın küresel bir devlet yapsında olmasının göstergesidir. İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş dönemlerinde de önemli rollere sahip olan ABD günümüzde dünya üzerinde gelişmiş, bilim ve akademide ileri düzeyde olan, dünyayı yönetme potansiyelindeki güce sahip bir devlettir. Günümüzde devletler arasında yaşanan savaşlarda rol oynamaktadır. Dünya üzerinde yankı yaratan olaylar sanat ve edebiyata da yansımaktadır. Âşık Mehmet Oktay Amerika'nın bu tutumu üzerine şu sözleri söylemiştir;

“Vazgeç kan içmeden insan etinden

Sevgiye saygıya barışa yönel

Gel el çek şeytanın fitne felinden

Sevgiye saygıya barışa yönel

Dünyaya tehlike sohbetin sözüün

Baktıkça dökülür suratın yüzün

Çocuk eti görsen dönüyor gözün

Sevgiye saygıya barışa yönel” (Altınkaynak, 2015, s. 93).

Keşfedildiği günden bu yana büyük bir güç haline gelen ABD, asırlar boyunca yapılan savaşların ana sebebi olarak karşımıza çıkar. Bu nedenle dünya savaşlarında büyük yere sahiptir. Dökülen kanların ve ızdırapların verdiği üzüntüye sebep olmasından dolayı âşığımızın şiirlerine konu olmuştur. Örnek verilen şiirde âşık üzüntüsünü dile getirerek bu devleti eleştirmiştir.

“Vazgeç kan içmeden insan etinden

Sevgiye saygıya barışa yönel” (Altınkaynak, 2015, s. 93).

Bu dizelerde geçmişten beri savaşlara sebep olan Amerika için bir sitemde bulunan halk şairi, ikinci dizede bu ülkeyi sevgi ve saygı doğrultusunda dünya barışına çağırmıştır. Nitekim savaşların ardından yapılan barış antlaşmaları bir süreliğine iyi ilişkiler oluşmasına ortam hazırlasada bu barışlar sonsuza dek sürmemektedir. İktidar ve çıkar uğruna yeni savaşlar geçmişten beri her çağda çıkmış ve binlerce masum insanın ve hayvanların yok olmasına sebep olmuştur. Günümüzde devam eden bu çıkar uğruna yapılan savaşlar her ne kadar protesto edilsede savaş devam etmekte ve insanlar ölmektedir. Bu üzücü durum halkın sesi olan ozanlarımızın eserlerine de yansımıştır. Bu savaşların arkasında Amerika yönetici güç olarak saklanmaktadır. Şiirinde buna son vermesini isteyen halk ozanımız tüm dünyadaki insanların iç sesine ve sessiz çığlıklarına tercüman olmuştur.

4.1.6. Ardahan

Türkiye’nin en yüksek şehri olarak bilinen Ardahan, tarih boyunca Anadolu’nun önemli bir parçası olmuştur. Doğal güzellikleri, kalesi ve Çıldır Gölü ile bilinen şehir aynı zamanda birçok usta âşığın doğup yetiştiği bir yerdir. Âşık Mehmet Oktay Ardahan ili Çıldır ilçesine bağlı Güvenocak köyünde yaşamaktadır. Kendi memleketi Ardahan için şu sözleri dile getirmiştir;

“Bin dokuz yüz yirmi birin senesi

Güneş doğdu yirmi üç şubat gecesi

Can feda etti vatana nicesi

Bayrak dikti toprağına Ardahan

...

Der Çıldırly Mehmet Oktay Erganî

Şehit yatağıdır yurdun her yanı

Türk olanın sen için kurbandır canı

Sen hatırla Mustafa Kemal atanı

Eksik olmaz elde bayrak tutanı” (Altınkaynak, 2015, s. 52).

Önemli âşıklara ev sahipliği yapan ve Türkiye'nin sınırdaki şehirlerinden biri olan Ardahan, tarihte yerini almış, hikayeler ve şiirlere konu olmuştur.

“Bin dokuz yüz yirmi birin senesi

Güneş doğdu yirmi üç şubat gecesı” (Altınkaynak, 2015, s. 52).

Ülkenin kurtuluşunda büyük mücadeleler sonucu 1921 yılında kurtuluşa eren Ardahan, misakımilli sınırları içerisinde Türk yurdunun önemli bir parçasıdır. İkinci dizede geçen 23 Şubat gecesı doğan güneş, kurtuluşun ve özgürlüğün sembolü olarak bilinmektedir.

“Can feda etti vatana nicesi

...

Şehit yatağıdır yurdun her yanı

Türk olanın sen için kurbandır canı” (Altınkaynak, 2015, s. 52)

Halk şairimiz, dizelerinde Ardahan için savaşı, toprağını koruyan, vatanı için canını veren ve milleti için mücadele eden şehitlerimizden bahsederek bu uğurda yaşanan nice zorlukları bizlere bir kez daha hatırlatmıştır. Ülkemizin her köşesinde bulunan şehitlikler, bu vatan için ülkenin her yerinde savaş verildiğinin en önemli kanıtıdır. Ardahan bu vatan toprağının günümüzde sınır bölgesinde bulunan ve tehlikeye her daim yakın olan bir mevkidedir. Gürcistan ile sınır olan bu il, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı yıllarında Ruslara karşı direnerek büyük bir başarı elde etmiştir. Bu başarı tarihte yerini alarak Türk milleti için büyük bir değere sahiptir. Ardahanlı olan halk ozanımız elbette bu şanlı kurtuluşu şiirinde ele alarak bizleri bir kez daha gurur duygusuyla yüceltmıştır.

“Sen hatırla Mustafa Kemal atanı

Eksik olmaz elde bayrak tutanı” (Altınkaynak, 2015, s. 52).

Mustafa Kemal Atatürk, Kurtuluş Savaşını başlatarak ülkenin dört bir yanında milli mücadele ruhunu Türk halkına aşılamış, vatanın ve milletin bağımsızlığı için savaşmıştır. Halk şairimiz ilk dizede Türk halkına bu yüce gönüllü ve ulu önderi bütün nesillerin hatırlaması gerektiğini ve bu savaşın neden yapıldığını bütün nesillereimize anlatmamız gerektiğini bizlere göstermek istemiştir. İkinci dizede ise bu ülkenin şanlı bayrağının inmeyeceğini ve her daim bayrağı elinde tutacak, vatan aşkıyla yücelmiş bir Türk milletinin olacağını vurgulamıştır.

4.1.7. Arkadaşlık

Birbirine bağlı kişiler arasında karşılıklı olarak kurulan ilişkiye arkadaşlık denir. İnsan doğası gereği hayatı boyunca yeni mekanlar ve kişiler ile her daim karşılaşmaktadır. Çocukluğundan ölümüne kadar yanında birtakım insanlar bulunur. Bu insanlar gerek aile üyeleri gerek arkadaşlarıdır. Arkadaşlık insanın hayat boyunca olmazsa olmazlarından. Bu arkadaşlıklar eş, dost, komşu, iş, hayvan veya insanın değer verdiği nesnelerle oluşabilir. Arkadaşlık ilişkileri karşılıklı hoşgörü, itimat, anlayış dürüstlük ve güvenilirlikle sağlanır. İnsanlar arkadaşlık kurarken birtakım ortak özelliklerini keşfederek arkadaşlık ilişkilerini oluştururlar. Nitekim insanın bir hayvanla veya nesneyle arkadaşlık kurması o varlığa birtakım anlamlar yüklenmesiyle mümkün olur. Arkadaşlığa ait en eski teoriler Eski Yunan edebiyatında görülmektedir. Bu teoriye göre arkadaş iyi ve adil olmalıdır, toplumun yapısına göre erdemli ve arkadaşlarını savunan, koruyan bir yapıdadır. Bir insanın ilk arkadaşı ailesi olarak kabul görmektedir. Ancak aile ve insanın sahip olduğu varyet tek başına yeterlilik göstermemektedir, insan ömrü boyunca yeni kişilerle iletişim halinde olmalı ve arkadaşlık kurmalıdır. Kurduğu arkadaşlıklarda erdemlilik göstermek cesareten ve fedakarlıktan geçmektedir. *“Eski Yunanlılarda aynı özelliklere sahip erkekler bir araya gelerek bencillikten uzak bir arkadaşlık grubu kurmuşlardır ve bu gruba “Hetaery” adını vermişlerdir. Eski Yunan Felsefesinde Aristoteles’e göre ise üç tür arkadaşlık vardır. Bunlar: çıkarları için insanların birbirleriyle kurdukları arkadaşlık, zevke dayalı olarak arkadaşlık kurulan kişiyle hoş vakit geçirmeye dayalı arkadaşlık ve arkadaşının her haliyle insanlığını kabul ederek gerçek sevgiden oluşan erdemli arkadaşlıktır”* (Aytaç- Tan, 2019, s. 346- 348).

Türk halk anlatılarında arkadaşlık kahramanın yardımcıları ve ailesi olarak karşımıza çıkar. Destanlarda kahramanın en yakın arkadaşı atıdır. At, kahramanın

koruyucusu, başyardımcısı, yol göstericisidir. At sahibine olan bağlılığı ve tehlikeleri önceden sezip kahramanı uyaran olağanüstü özelliklere sahip bir varlıktır. Yine kahramanın yardımcılarından bilge kişi, kahramana öğüt veren, zor zamanında kahramana yardımcı olan önemli bir arkadaş olarak görülmektedir. Kahramanın kullandığı ok, yay ve kılıç kahramanın yardımcıları ve arkadaşları olarak yerini alır. Kahraman ok atarken, ok nereye düşeceğini iyi bilir, kılıç kahramanın zor durumunda aniden belirirverir, yay kahramanın kuvvetine kuvvet katarak kendini gösterir. Kahraman savaşa giderken yanında kırk yiğidiyle yola çıkar. Bu yiğitler kahramana bağlı arkadaşlarıdır. Destanlarda, halk hikâyelerinde kahramanın sevdiği/eşi kahramanın güvendiği arkadaş olarak bilinir (Balkaya, 2015, s. 88-111). Arkadaşlık halk anlatılarında, dünya toplumunda önemli değere sahiptir. Âşık Mehmet Oktay şiirlerinde arkadaşlık üzerine şu sözleri ifade etmiştir;

“Bahar güzelliği yaz özelliği

Bahçeler verdiği barda bell’ olur

Dostuna gönülden bağlanan adam

Düşende kıydığı varda bell’ olur” (Altınkaynak, 2015, s. 61).

Gerçek arkadaşlık bağı kutsal bağlardan biridir. İnsanlar hayata tutunmak için birtakım özelliklere ihtiyaç duyarlar. Bu özelliklerden biri de güvendir. Güven, zor kazanılan, çabuk kaybedilen değerli bir duygudur. Arkadaşlık bağı ve diğer tüm insan ilişkileri, güven üzerine kuruludur. Arkadaşlık kutsallığını bu duygunun gerçekliğiyle alır. Sır paylaşabilecek, dert anlatabilecek, sohbet edebilecek, mutlu ve mutsuz anlarda birlikte olabilecek gerçek bir arkadaş insanoğlu için önemli bir olgudur. Türk toplumunda bu arkadaş özelliği destanlar veya hikayelerde karşımıza sıkça çıkar. Bu arkadaş bir kişi, hayvan veya varlık olabilir. Kişinin/kahramanın iyi, kötü, zor anlarında yanında olup ona yardımcı olur.

“Bahar güzelliği yaz özelliği

Bahçeler verdiği barda bell’ olur” (Altınkaynak, 2015, s. 61).

Yukarıdaki dizelerde arkadaşlık semboller üzerinden verilmiştir. Mevsimler birbirinin ardı sıra gelir. İlkbahar, yaz, sonbahar, kış bir döngü içerisinde var olur. Ve bu mevsimler dizelerde arkadaş olarak sembolize edilmiştir. Baharın gelişi insan için güzel bir olgudur. Huzurun, kavuşmaların ve iyi olayların simgesidir. “Kış ardından bahar vardır.” cümlesi baharın yeni başlangıçların mevsimi olduğunu anlatır. Yaz mevsimi de

baharın en yakın arkadaşıdır. Zira insanoğlu bu mevsimleri mutluluğun sembolü olarak görmüştür. Yaz mevsimi, ayrı bir özelliğe sahiptir. Güneşin gökyüzünde en fazla görüldüğü mevsim olmasıyla ışığı simgeleyen bir mevsimdir. Çünkü ışığın olduğu yerde her zaman umut vardır. Halk şairimiz ilk dizede bu iki mevsimin arkadaşlığını ikinci dizede bahçelerin ve baharın getirdiği güzelliklerin yaz ayında devam etmesiyle vurgulamıştır.

“ *Dostuna gönülden bağlan* ” an adam

Düşende kıydığı varda bell' olur (Altınkaynak, 2015, s. 61).

Âşık bu dizelerde gönülden gelen bir dostluğun değerini her koşulda sadık bir arkadaş üzerinden anlatmıştır. Sadık bir dost mutlu, mutsuz anlarda arkadaşının yanında olan, ona her daim güvenen ve arkadaşı zor durumdayken onun yanında olan kişidir. İkinci dize gerçek dostun düştüğü yani en zor durumda olduğu zaman yanında olup onu düştüğü yerden kaldıran kişi olduğunu vurgulamıştır. Böyle koşulsuz ve gönülden bağlı dostluklar zor bulunan dostluklardır. Halk anlatılarında bu derece bağlı dost kahramanın her koşulda yanında olan atıdır. Anlatılarda sıkça rastladığımız bu durum, kahramanlık sürecinde faydası dokunan en önemli unsur olarak bilinmektedir.

4.1.8. Askerlik – Şehitlik

Askerlik geçmişten günümüze kadar Türk töresinde var olan, toplumun düzenini sağlamak amaçlı, vatani ve milleti koruyan önemli bir kuruluştur. Eski Türklerde askerlik sadece erkeğe özgü değil kadınlara verilen görevler arasında da vardır. Eski Türk kadını hem ailesinin düzenini sağlar hem de orduyla savaşa giderek milletini korurdu. Asker özelliğini gösteren bireyler alp tipi olarak tanımlanmıştır. Cesur, yiğit, kahramanlık gösteren, düzgün ahlaklı, ok ve kılıç kullanan, at binen kişiler alp tipi özelliklerini gösteren kişilerdi. Bunun yanı sıra Eski Türkler göçebe hayat sürdükleri için zamanlarının çoğunu at üzerinde geçirirlerdi. Bu koşullarda doğuştan savaşçı özelliğine sahip olmuşlardır. “*Askerlikle birlikte ordu sistemi ortaya çıkmış ve ordu düzenlenmesinde ilk olarak onlu sistemi kuran Metehan, askerliğe yeni bir boyut kazandırmıştır*” (Çetin, 2018, s. 164). Ordular savaş meydanlarında düşmanla çarpışarak vatanını ve milletini savunurlar. Savaş esnasında hayatını kaybeden askerler ise şehit olarak adlandırılmıştır. Eski Türklerde hiçbir Türk, kendi vatani ve milleti için hayatını esirgemezdi. Şehitlik görülen en üstün makam olarak kabul edilmiştir (Çetin, 2018, s. 164).

Şehitlik makamı bir askerin öldükten sonra gideceği en üstün makamdır. İslam dininde şehitlerin cennete gittiği ve şehidin can verirken hissettiği duyguyu ve cennette karşılaştığı muameleyi tekrar görmek ve hissetmek için defalarca şehit olmak istediği bilinmektedir. Ayrıca şehitler, savaş esnasındaki kıyafetleriyle defnedilmektedir. Kutsal bir makam olan şehitlik, her Türk askerinin hayalidir. Vatan, millet ve onur adına verilen mücadele, şeref ve namus olgularıyla birleşerek askerin motivasyon kaynağı olur. Osmanlı Devleti'nde asker, savaşa giderken motivasyon kaynağı olarak Mehter Marşı söylenirdi. Göktürklerde asker savaş esnasında can verdikten sonra Balbal adı verilen mezar taşları dikilir ve bu taşlar askerin yaşadığı dönemde öldürdüğü düşman sayısını temsil ederdi. Bu durum askerin millet tarafından daha çok saygı görmesini sağlardı.

Türk töresinde ahlak bakımından iki temel unsur bulunmaktadır. Bunlardan ilki vatana olan bağlılıktır. Her vatandaş vatanına şartsız, koşulsuz bir şekilde bağlı olmalıdır. Vatana ihanet en büyük suç olarak görülmektedir. İkinci temel unsur ise namustur. Ahlakın en değerli hazinesi olarak görülen namus, kadın üzerinden değerlendirilmektedir. Erkek ailesine mensup kadınların namusunu koruduğu sürece kendi namusunu korumuş sayılır. Askerin en önemli görevlerinden biri milletin namusunu korumaktır. Bu sebeple askerlik vatan ve namus borcu sayılmaktadır (Çetin, 2018, s. 166).

Âşık Mehmet Oktay, şehitler ve askerler için şiirler söylemiştir. Vatanın koruyucusu olan askerlerimiz günümüzde Mehmetçik olarak adlandırılmaktadır. Âşık Mehmet Oktay Mehmetçik ve şehitler için şu şiirleri dile getirmiştir;

“Çanakkale destanını

Yazdırdı Türk Mehmetçiği

Düşmana mezar bostanı

Kazdırdı Türk Mehmetçiği

...

Ezneli Yahya çavuşnan

Seyd' onbaşı komtanınnan

Mermi gemi bacasınan

Sızdırdı Türk Mehmetçiği” (Altınkaynak, 2015, s. 113).

“Şehitler ölmemiş kalbimizde sağ

Can içinde canımızdır şehitler

Tarihe altın yazıyla yazdık

Türkiyeme şeref şandır şehitler

...

Çıldırli Mehmet'im çekerim dert gam

Yan bakandan alacağız intikam

Kalpleri kararlı hulusları tam

Malazgirt'e Alpaslan'dır şehitler'' (Altınkaynak, 2015, s. 53).

Tarih sahnelerinde kendine büyük bir yer edinen askerlik hem kadın hem erkek için vatan görevi olmuştur. Asırlar süren savaşlarda halkı, vatanı, devleti korumak için askerlik mesleği ortaya çıkmıştır. Kutsal bir meslek olarak kabul edilen askerlik aynı zamanda oldukça zordur. Vatan uğruna binlerce şehit verdiğimiz askerlerimiz Türk toplumunda ayrı bir öneme sahiptir. Tarihte yer edinen önemli komutanlar, askerler başarılarından dolayı toplumda hikayelerin kahramanları, destanların kalbi, efsanelerin ahengi olmuştur. İslamiyetten önce ve sonra askere verilen değer Türk toplumunda aynen devam etmiştir. Savaş esnasında hayatını kaybeden askerlerimiz şehitlik mertebesine ulaşmış ve her daim Türk halkının kalbinde yaşamaya devam etmiştir. Devletlerin kurulmasında, yıkılmasında, güçlenmesinde büyük ölçüde katkısı olan askerler tüm toplumlar için önemli bir değere sahiptir. Âşık, şiirinde tarihten sahnelerle önemli askerlerimizi vurgulamış ve bizlerin bu değerli kişileri bir kez daha saygıyla anmamıza vesile olmuştur.

“Çanakkale destanını

Yazdırdı Türk Mehmetçiği'' (Altınkaynak, 2015, s. 113).

İlk dizede Çanakkale Savaşı'na değinen halk şairimiz, Türk tarih sahnesinde çok kıymetli olan bir savaşın izlerini şiirinde taşımıştır. Yunan birliklerinin Anadolu'yu işgaliyle başlayan bu muharebe binlerce şehitin verildiği bir savaştır. Bir destan niteliğinde olan savaş, askerlerimizin ve Türk milletinin vatan için verdiği canların en bilindik örneklerinden biridir.

“Ezneli Yahya çavuşnan

Seyd' onbaşı komtanınnan'' (Altınkaynak, 2015, s. 113).

Seyit onbaşının bu savaşta onlarca kilo ağırlığındaki mermileri taşıyarak düşman gemilerini batırması, Yahya çavuşun 67 askeriyle binlerce İngiliz askerini Gelibolu'da

durdurması tarih sahnesinde büyük kahramanların yanında yer almalarını sağlamıştır. Çanakkale Savaşı'nın destan olarak anlatılması Türk askerinin vatan uğruna imkansız başarmasından kaynaklıdır. Çanakkale Savaşı, düşmanın işgal için geldiği topraklarda denize dökülüğü ve bir milletin başarı öyküsüdür.

“Şehitler ölmemiş kalbimizde sağ

Can içinde canımızdır şehitler” (Altınkaynak, 2015, s. 53).

Şehitlik mertebesi her müslüman asker için pahacılmaz bir mertebedir. Asker, savaş esnasında vefat ederse şehit, yaralanırsa gazi olur. İlk dizede şehitlerin ölmediğini vurgulayan ozan, şehitlik mertebesinin yüceliğine değinmiştir. İslam inancında şehit olan biri ebediyete intikal ettikten sonra tekrar şehit olmak için dua eder. Çünkü şehit olduğu sırada hissettiği olağanüstü mutluluğu defalarca kez tatmak ister. Bu durum şehitlik mertebesinin ne derece önemli olduğunu açıklamaktadır. Ayrıca şehit olan bütün askerlerimizin kalbimizde yaşadığını, verdikleri mücadeleyi her daim hatırladığımızı ozanımız şiirinde dile getirmiştir.

4.1.9. Âşık

Âşık, halk şairi olarak bilinen, halkın duygu, düşünce ve fikirlerini yansıtan, topluma ayna olan kişiye denir. Saz şairi olarak bilinen âşıkları Dizdaroğlu iki kısma ayırmaktadır. *“Ona göre bir kısım âşıklar, okuma- yazma bilmeyen, öğrenim görmeyen, saz eşliğinde şiirlerini icra eden ve çoğunlukla hece ölçüsünü kullanan kişilerdir. Öteki kısım ise belirli bir öğrenim gören, aruz ve hece ölçüsünü kullanan ve saz çalan âşıklardır. Bazı âşıklarda yüksek zümreye hitap eden şiirler yazdıkları ve saz çalamadıkları için kalem şairleri olarak bilinirler”* (Dizdaroğlu, 1968, s. 195). Âşıklar bulundukları coğrafyanın özelliklerine göre şiirlerini icra ederler. Köylü âşıklar şiirlerini daha çok köy meydanlarında, düğünlerde ve festivallerde icra ederken, şehirli âşıklar kahvehanelerde ve benzer olan mekanlarda şiirlerini dile getirirler. Halk şairlerine İslamiyet öncesinde halk ozanları denilmekteydi. Günümüzde ozan, söz söyleyebilen ancak saz çalmayan halk şairine denmektedir. Âşık ve âşıklık geleneğine yönelik detaylı bilgi çalışmamızın ikinci bölümünde verilmiştir. Âşık Mehmet Oktay, ustasına ve diğer âşıklarla itafen şiirler yazmıştır. Ayrıca Âşık başlığı altında tüm âşıklara seslendiği bir şiiri vardır. Şu sözleri ifade etmiştir;

*“Eğer âşık isen şiir besteni
 Otur bir masada yaz gezme âşık
 Seher yeli değer bahar güneşi
 Sakın gurbet eli yaz gezme âşık
 ...*

*Âşık Mehmet çalar ahuzar teli
 Mızrap vurur perde dinler zar teli
 Ebrûşüm üstüne simizar teli
 Özün öz elinnen yaz gezme âşık” (Altınkaynak, 2015, s. 42).*

Halkın sesi ve toplumun aynası olan âşıklar geçmişten günümüze kadar varlığını devam ettirmiş ve bizlere çok değerli bir kültürü hediye etmişlerdir. Âşıklık geleneğini oluşturan âşıklar halkın kalbindeki yarayı, mutluluğu, sorunları, hüznüleri, güzel ve değerli anıları, tarihi, geçmişi, yaşantıları, duyguları, düşünceleri, sosyal ve kültürel yapıları tecrübeleriyle birleştirerek dile dökmüş, bizlere somut bir şekilde göstermişlerdir. Kültürümüzde önemli olan âşıklarımıza sahip çıkmak toplumun görevlerinden biridir.

*“Eğer âşık isen şiir besteni
 Otur bir masada yaz gezme âşık” (Altınkaynak, 2015, s. 42).*

Âşıklık mertebesi toplumumuz ve kültürümüz için çok önemlidir. Âşık olmak için adayın birtakım özelliklere sahip olması gerekir. Bu özelliklerden en önemlisi saz çalabilmektir. Elbette büyük âşıklar bade içerek çok özel bir yeteneğe sahip olmuşlardır. Bade içen âşık, saz çalma ve şiir söyleme yeteneğini kazanarak geleneğin oluşmasında büyük bir öneme sahiptirler. Âşığımız ilk iki dizesinde bütün âşıklara seslenerek âşık olabilmek için şiirlerin önemini vurgulayarak eleştirel bir tutumla öğüt vermiştir. Şiirlerin gelecek nesillere aktarılmasının en güzel yolu kalıcılığını sağlamaktır. Bunun içinde yazı en önemli araçtır. Âşık, diğer âşıklara gezmeden yaz diyerek, şiirlerin yazımındaki ciddiyetin kavranmasını ve güzel şiirler için sağlam bir düşünceye ihtiyaç olduğunu söylemek istemiştir. Elbette bu öğütler acemi ve yeni çıraklar için olsada bu geleneğin önemini kavrayamayan âşıklar içinde bir eleştiridir.

“Özün öz elinnen yaz gezme âşık” (Altınkaynak, 2015, s. 42).

Bu dizede âşıklara şiirin âşığın kendi eliyle dilinden dökülenleri yazması gerektiğini, şiir yazmayı ve çıraklığı yeterince önemsemeyen âşık adaylarına gezip

tozarak değil, kafa yorarak ve işini ciddiye alarak bu özelliğe sahip olabileceklerini anlatmıştır.

4.1.10. Aşk- İlâhi Aşk

Halk anlatılarında aşk, sevgiliye duyulan aşk ve ilâhi aşk olarak iki şekilde görülmektedir. Sevgiliye duyulan aşk, kadın ve erkek kahramanların birbirlerine duyduğu aşkı oluşturur. Metinlerde kahraman sevgilisine duyduğu aşk sonucu birçok olayla karşılaşır. Küçüklükten başlayan bu aşk bazen dere başında karşılaşarak bazen ailelerin isteği üzerine tanışmayla başlar. Divan edebiyatında genellikle aşıklar kavuşamadan ölür. Bu durum destanlarda, diğer halk anlatılarında olabilmektedir ancak bu metinlerde genel olarak mutlu sonla biten kavuşmalar görülmektedir. Aşık olan kahraman genellikle bozuk ruh haline, hastalıklı bir görüntüye bürünür ve toplumdan kendilerini soyutlamış bir hâl alırlar (Kara, 2014, s. 56). Bazı anlatılarda ise aşık kişi, sevdiğine kavuşabilmek için zorlu mücadeleler verir. Ferhat ile Şirin hikâyesinde bu durum açıkça görülmektedir. Ferhat Şirin'e kavuşabilmek için dağı deler. *“Dede Korkut Hikâyeleri'nden “Kam Püre Beg Oğlu Bamsı Beyrek” hikâyesinde Bamsı Beyrek ile Banu Çiçek birbirlerini görüp sevdalanırlar. Buradaki sevgili alp tipi özelliklerine sahip olan bir sevgilidir ve Banu Çiçek kendisini yenebilecek biriyle evlenecektir. Bamsı Beyrek ve Banu Çiçek ok atar, at koşturur ve güreş tutarlar. Beyrek, Banu Çiçek 'i hepsinde yenerek onun kalbini çalar. Daha sonra kavuşmak için zorluklar yaşarlar ve hikâyenin sonunda kavuşurlar”* (Ergin, 2016, s. 116- 153).

Türklerin İslamlaşma süreci sonucunda Anadolu'nunda İslamlaşmasında büyük bir rol oynayan tasavvuf anlayışı kendi dalında bir edebiyat olarak gelişmiştir. Bu anlayışa göre evrendeki en büyük aşk ilâhi aşktır. İnsan yaşamı boyunca ebediyete ulaşmak ister. Mecazi aşk Allah aşkına ulaşmak için sadece bir araç olarak görülmekle birlikte evrende varoluşun nedeninin aşk olduğuna inanılmaktadır (Artun, 2011, s. 177-178). Divan edebiyatında mecazi aşkın baskın olduğu görülmektedir ancak derine inildiğinde bazı eserlerde mecazi aşkın üzerinden ilâhi aşkın anlatılmak istendiği ortadadır. Şairler aşka tasavvufla birlikte kutsiyet katarak büyük bir değere sahip olan edebiyatın temeli kabul etmişlerdir (Kola, 2016, s. 68). Tasavvufta önemli olan kâmil insan olabilmektir. Kemale ermiş biri aradığı hakiki aşk olan ilahi aşkı bulmuş demektir. Bu yolda yaşadığı bütün zorlukların karşılığında ona en büyük ödül olarak ilahi aşk

verilir. Bu aşk yolculuğu insanın kendi içinde yaşadığı bir yolculuktur. Gerçek aşkı kalbinin en güzel köşesinde bulur. Bu yolda iyi, doğru, dürüst ve güvenilir bir insan olmalıdır. Kötülüklerden uzak duran ve daima iyilik peşinde koşan biri olmalıdır. Olgunluk seviyesine erişen insan, hakikate doğru yürüyen ve kemale ermiş biri olarak kabul görür. İlâhi aşkı ancak ruhunu ve kalbini keşfettiği zaman bulabilir.

Aşk her alanda kendini göstermesi özelliğiyle toplumsal olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşkın kaynağı üzerine bilimsel çalışmalar yapılmış ve çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Bunlardan biri: “*Kişiliği ile bizlere bir şeyler katabilen ya da kişiliğimizden bir şeyler alabilen insanları çekici bulduğumuz, bu nedenle onlara yöneldiğimiz düşüncesidir.*” (Özcan, 2014, s. 11). Bu aşk olgusu dünyevi aşk olarak bilinir. Âşık Mehmet Oktay’ın şiirlerinde hem ilâhi aşk hem de dünyevi aşk görülmektedir. Ayrıca âşığımızın yazdığı hikâyelerinde dünyevi aşk konusu işlenmiştir. Eşine ve gençlik yıllarında sevdalandığı kızlara duyduğu aşkı şiirlerinde görmekteyiz. Eşine aşkını şu sözlerle ifade etmiştir:

*“Felek inci dizmiş idi
Dışlerine nazlım senin
Gider idi saz çaldığım
Hoşlarıma nazlım senin*

*Her sabah kendi işinde
Marifet var her işinde
Gelir idim on beşinde
Düşlerine nazlım senin”* (Altınkaynak, 2015, s. 9).

Aşk duygusu insan yaşamının önemli bir parçasıdır. İnsanoğlu hayatının bir noktasında var olan ailesinin dışında yeni bir aile kurarak neslin devamını sağlar ve ruhundaki yalnızlık hissini bitirir. Bu yalnızlık hissi kişinin ruh ikizi olarak adlandırılan eş veya sevgilidir. İnsan bu kişiyi bulduğu vakit ona derin hislerle bağlanır, buna aşk denir. Bu derin his kimi zaman mutluluk kimi zamanda hüznü getirir.

*“Felek inci dizmiş idi
Dışlerine nazlım senin”* (Altınkaynak, 2015, s. 9).

Âşık, bu dizelerde sevgiliye duyduğu aşkı ve sevgilisinin güzelliğini feleğin cilvesiyle ve hayatın getirisiyle anlatmıştır. İnci dişleri olan sevgili âşık için önemli figürdür. İnci dişler güzelliğin sembolü olarak verilmiştir.

“Gider idi saz çaldığım

Hoşlarıma nazlım senin” (Altınkaynak, 2015, s. 9).

Âşık bu dizelerde sevgiliyle olan hatırasından bahsederek sevgiliyi anmıştır ve sevgilinin nazlı oluşuna değinmiştir.

“Her sabah kendi işinde

Marifet var her işinde” (Altınkaynak, 2015, s. 9).

Bu dizelerde sevgilinin marifetli oluşunu dile getirerek onu övgüyle ve sevgiyle anlatmıştır.

“Gelir idim on beşinde

Düşlerine nazlım senin” (Altınkaynak, 2015, s. 9).

Bu dizelerde âşık, aşık olduğu kızla genç yaşlarda kurduğu hayallerden bahsederek, güzel anılarla ve hoş edalarla bizlere duygularını ifade etmiştir.

İlâhi aşk için şu sözleri dile getirmiştir:

“Mümin sabah namazında

Kalkar Allah'ı zikreder

Gider kendi bostanına

Bakar Allah'ı zikreder

Hak'a aşığımız nice

Gizli söyler elif hece

Coşkun sular gündüz gece

Akar Allah'ı zikrede” (Altınkaynak, 2015, s. 27).

İnsan ruhuna işleyen ve kalpte gerek mutluluk gerekse derin yaralar bırakan özel bir duygu olan aşk Türk toplumunda hikâyelerde, destanlarda, şiirlerde, romanlarda kendine büyük bir yer edinmiştir. İnsanı değiştiren veya dönüştüren bir güce sahip bu duygu efsanelerde olağanüstü olaylara sebebiyet veren bir olgu olmuştur. Destanlarda aşk için savaşlar, uğraşlar yapılmış ve ağır bedeller ödenmiştir. Tarihte aşk duygusunun

yoğun yaşandığı olaylar sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bu güçlü duygu hem beşeri hem de ilahi olarak ikiye ayrılır. İlahi aşk, kişinin karşılıksız olarak tüm benliğiyle kendini, amacını ve değerlerini tanrıya adadığı en güçlü hissiyat olarak karşımıza çıkar. Aşk her iki haliyle de kişiye hem mutluluk hem ızdırap verir. Sevgiliye ulaşmak, kavuşmak yolunda engeller hep vardır. Beşeri aşkın en güzel örnekleri destanlarda, kahramanlık hikayelerinde, lirik şiirlerde ve divan edebiyatında görülmekle birlikte ilahi aşkın en güzel örnekleri ise tasavvuf edebiyatında karşımıza çıkar. Âşık, şiirlerinde hem beşeri hem de ilahi aşkı konu ederek ruhundan kesitleri bizlerle paylaşmıştır.

“Mümin sabah namazında

Kalkar Allah'ı zikreder” (Altınkaynak, 2015, s. 27).

Âşık bu dizelerde İslam dininde önemli bir ibadet olan namaz kılmayı, ilahi aşk doğrultusunda Allah'ı zikretmeyle bağdaştırmıştır. Çünkü namaz kılmak, kulun rabbi ile arasında hiçbir duvar olmadan birebir iletişime geçtiği ve dualar ederek, tövbelerle rabbinden bağışlanma dilediği bir ibadet çeşididir. Ruhlen arındığımız bu ibadetle kulun ilahi aşkla dolu kalbini görmek veya hissetmek mümkündür. İlahi aşkın temeli temiz ve iyi niyetli bir kalple mümkündür. Aksi olan tavırlarda ilahi aşkı görmek imkansızdır. İlahi aşk insanın hakikati arama yolunda en büyük adımdır. Nitekim ilaha duyulan aşk hakikatin kendisidir.

“Gider kendi bostanına

Bakar Allah'ı zikreder” (Altınkaynak, 2015, s. 27).

Bu dizelerde halk şairimiz, kulun Allah'ın hidayetinin yüceliğini baktığı her yerde görebileceğini ve her görüşünde rabbini zikrettiğini bizlere anlatmıştır.

“Hak'a aşığımız nice

Gizli söyler elif hece” (Altınkaynak, 2015, s. 27).

Hak aşığı olan kul, hakikatle birlikte dünyada ulaşabildiği ve varlığını bildiği her şeyde bir sırrın saklı olduğunu ve bu sırların hidayet doğrultusunda anlaşılabileceğini bilmektedir. Kutsal kitap olan Kuran bu sırların bir kısmını içinde barındırmaktadır. Bir harfin, bir hecenin dahi sırlarla yaratıldığını anlatmak isteyen âşığımız;

“Coşkun sular gündüz gece

Akar Allah'ı zikrede” (Altınkaynak, 2015, s. 27)

dizelerde coşkun bir şekilde akan suların dahi bu sırlarla bezeli olduğunu ve bu sırlara nail olduğunu bundan dolayı bütün varlıkların rabbini zikrettiğini ve ilahi aşka sahip olduklarını bizlere vurgulamıştır.

4.1.11. Göç- Gurbet

Orta Asya Türkleri'nin yaşantı tarzı olan konargöçer hayat tarzı günümüze kadar ulaşmıştır. Göçlere savaşlar, hastalıklar, geçim sıkıntısı, ekonomik zorluklar, hayvan yetiştiriciliği, işsizlik vb. gibi birçok olay sebep olmuştur. Tarihin derinliklerinden gelen bu olgu, dünyadaki farklı sorunlardan meydana gelmiş küresel insan hareketliliği olarak eski çağlarda karşımıza çıkmıştır. En eski Türk topluluklarında baskın bir şekilde görülen bu yaşam tarzı, toplulukların nesillerini devam ettirmek ve hayvanlarını besleyebilmek için sürdürdükleri bir hayattır. Kuraklık, savaşlar, doğal afetler gibi olaylarda göçler kitleler halinde yapılmıştır. Kitleler halinde yapılan bu göçler, kültürlerin kaynaşmasına sebep olmuştur. Toplulukların yaşadıkları coğrafyalarda mevsimsel değişimler, alanların daralması sonucu göç ettikleri bilinmektedir. Eski Türklerde siyasi nedenlerden dolayı (Moğol yayılması) göçler yapılmıştır. Bu göçler dünya çapında büyük olaylara sebebiyet vermiştir. Kavimler Göçü büyük kitleler halinde yapılan bir göç olarak tarihe geçmiş ve göç yapılan coğrafyalarda siyasi, ekonomik değişikliklere neden olmuştur. Büyük topluluklar halinde yapılan bu göç, ülkelere göç yapılan kişilerinde yaşam alanları daraldığı ve istila edildiği için yeni göçlere maruz bırakmış, birçok yeni devlet kurulmuştur (Bozkurt- Özgüzel, 2019, s. 817).

Göçler çeşitli şekilde karşımıza çıkmaktadır. Tarihin akışına göre değişen göçler, günümüzde iş olanakları, ekonomik zorluklar gibi nedenlerle olmaktadır. Ülkenin kendi içerisinde yapılan göç, iç göç ülkeler arası yapılan göç ise dış göç olarak adlandırılır. İç göçler, doğal felaketler, geçim sıkıntısı gibi nedenlerden meydana gelir ve mevsimlik olarak yapılan göçlerdir ancak zamanla süreklilik kazanabilme potansiyeline sahiptir. Dış göçler genellikle beyin göçü veya kalıcı yaşam için yapılan göçlerdir. Bu göçler yüzyılımız başlarında işçi göçü olarak kendini göstermiştir. Savaştan çıkan ülkede geçim sıkıntısı nedeniyle erkekler yurt dışında çalışmaya gitmişlerdir. Günümüzde hâlâ var olan bu göçler sürekliliğini devam ettirmektedir.

Göçler nedeniyle yurdundan uzaklaşan kişiler kendilerini gurbet olarak adlandırdıkları yerde bulurlar. Hiçbir insan kendi vatanından ve yurdundan kolay kolay

vazgeçmez. Bazı sorunlar ve zorluklar karşısında vatanından kopan kişiler gurbette yaşamlarını devam ettirmek zorunda kalırlar. Kültürel yozlaşmaya sebep olan bu ayrılıklar, ruhsal dengesizlikleri ve çöküşleri beraberinde getirmektedir. Yurt dışına çalışmak için giden bireylerde kendilerini gurbette olarak tanımlarlar. Hangi sebeple olursa olsun gurbette olan insanlar kendilerini farklı bir toplum ve kültür içerisinde bulurlar. Zamanla hareketlerinde değişiklikler görülür ve içinde bulunduğu toplumun kültürünü yaşamakta zorlanmaktadır. Bu durumun nedeni ise her bireyin içinde büyüdüğü toplumun mührünü kendi kimliğinde saklaması ve yaşatmasıdır. Ancak toplumsal ilişkileri iyi olan kişiler bu duruma kolay bir şekilde ayak uydurabilmekte ve kendi kültürünü bulunduğu kültürdeki toplumlara gösterebilmektedir. Âşık Mehmet Oktay şiirlerinde göç ve gurbet konularını işlemiştir. Kendisi gurbete çıktığı vakit şu sözleri dile getirmiştir;

“Gezip gurbet ele seyran eyledim

Gariplerin diyarıdır gurbet el

Gurbetlik dediğin ömür törpüsü

Bir ömürden tam yarıdır gurbet el

...

Ben bir köyün gördüm meler kuzusuz

Memet kimi dolaşır hem aç hem susuz

Ağız lezzetsiz yemeği tuzsuz

Dert ile gam pazarıdır gurbet el” (Altınkaynak, 2015, s. 61).

Türkler yerleşik hayata geçmeden önce göçebe hayat yaşamıştır. Bu yaşantı tarzı Türklerin savaşçı, atik, dış etmenlere dayanıklı ve özgür ruhlu bir kişiliğe sahip olmasında önemli rol oynamıştır. Göçebe hayat tarzı hayvancılık faaliyetini ön plana çıkarmıştır. Yerleşik hayata geçen Türkler, mimari, tarım gibi alanlarda kendini geliştirmeye başlamış böylece yeni özellikler edinmişlerdir. Türk tarihi uygarlığına katkı sağlayan yaşam tarzı tarihimiz açısından büyük önem teşkil etmektedir. Dünya savaşlarından sonra ortaya çıkan işsizlik sorunu Anadolu’da yaşayan birçok vatandaşın gurbete işçi olarak gitmesine sebep olmuştur. Bu sebeple ayrılıklar olmuş, özlem duygusu kendini belirginleştirmiştir. Topluma yansıyan bu hissiyat birçok kişi tarafından hissedilmiştir. Âşık şiirlerinde bu

olgulara yer vermiş toplumun hasret duygusunu ve gurbetçilerin vatan özlemini dile getirmiştir.

“Gezip gurbet ele seyran eyledim

Gariplerin diyarıdır gurbet el” (Altınkaynak, 2015, s. 61).

Âşık, bu dizelerinde gurbette bulunduğunu ve orada garipler dediği kişilerin yani vatanından, memleketinden uzak kalmış kişilerin ruh hallerinden bahsetmiştir. İnsan yabancı olduğu bir ortamda veya ülkede kendi memleketindeki gibi hissedemez. Çünkü memleketi o kişinin doğup büyüdüğü, varlığının ve benliğinin olduğu, hatıralarının biriktiği, sevdiklerinin bulunduğu yerdir. Gurbet insana bu özellikleri sağlamadığı için insan, kendini ötekileşmiş, garip hisseder. Âşık dizelerinde gariplerin diyarı diyerek bu konuya değinmiştir.

“Gurbetlik dediğin ömür törpüsü

Bir ömürden tam yarıdır gurbet el” (Altınkaynak, 2015, s. 61).

Gurbete çıkan insanlar genellikle çalışmak için memleketlerinden ve sevdiklerinden ayrılmak zorunda kalırlar. Bu durum hem onlar için hemde geride kalanlar için zordur. Gurbetteki yaşam standartları ne olursa olsun özlem duygusu ağır basınca gurbet çekilmesi zor bir yere dönüşmektedir. Çünkü insan her zaman manevi olarak daha güçlü veya güçsüz hale gelir. Âşık, bu dizelerinde gurbetin zorluğundan ve ömrün yarısını insandan aldığından bahsetmiştir.

“Ben bir köyün gördüm meler kuzusuz

Memet kimi dolaşır hem aç hem susuz” (Altınkaynak, 2015, s. 61).

Kuzusuz meleyen köy olarak simgelenen kişi anne ve baba olarak karşımıza çıkar. Nasıl koyun kuzusundan ayrı düşünce meler ise bir anne evladından ayrı kalınca arkasından ağlar ve evladını özler. Buradaki koyun evladı gurbete giden annedir. Ayrılığın verdiği acıyla özlemin birleşerek annenin duygularında açığa çıkması dizelerde görülür. Âşık, söz konusu olan evladın gurbette aç susuz çalıştığını söyleyerek kendi hislerini de paylaşmıştır.

“Ağız lezzetsiz yemeği tuzsuz

Dert ile gam pazarıdır gurbet el” (Altınkaynak, 2015, s. 61).

Gurbette olan kişinin yaşadığı hayattan memnun olmadığını simgeleyen âşık, gurbetin dert ve gam deryası meteforuyla gurbete çıkan kişinin hislerini tercüme etmiştir. Nitekim dertli olan kişi ne yaşadığı hayattan ne de yediği yemekten tat alamaz.

4.1.12. Kahramanlık- Yiğitlik

Halk anlatılarında ve şiirlerde çoğunlukla karşımıza çıkan konulardan olan kahramanlık ve yiğitlik genellikle destanlarda, halk hikâyelerinde, masallarda varlığını korumuş ayrıca şiirde epik şiir adı altında bizlere sunulmuştur. Destanlarda yer alan genel kahraman tipi kalıp olarak karşımıza çıkar. Yakut ve Sibirya destanlarında kahraman kültürel ve medeni özelliklere sahiptir. Arkaik destanlarındaki kahraman tipi, üreyerek halk oluşturma görevini üstlenmiştir. Çeşitli toplulukların destanlarında kahraman bazen Tanrının oğlu olarak dünyaya gelir bazen pasif özellikler gösterir. Türk destanlarında kahramanlar genellikle alp tipi özelliklerine sahip yiğit kişiler olarak görülür. Kahraman olabilmek için birtakım özelliklere sahip olması gerekmektedir. Kahramanın doğumu önceden haber edilir, olağanüstü bir şekilde doğar ve büyür. Olağanüstü bir kahramanlık göstererek ad almaya hak kazanır. Bu adı kutsal biri tarafından alır. Böylece ilâhi güçler tarafından korunur. Kahraman kendini ispatlamak ya da bir amaç uğruna maceraya çıkar. En iyi arkadaşı, yardımcısı genellikle atıdır. Atıyla birlikte vatanından ayrılan kahraman cesur ve güçlü biridir, düşmanlarıyla savaşır. Bu düşmanlar, olağanüstü varlıklar, kardeş, arkadaş, başka ülkelerin yöneticileri gibi kişiler olabilir. Genellikle masallarda kahraman yeraltına yolculuk yapar. Bu yolculuk esnasında kahraman sevdiği kız ile karşılaşır, macera sonunda bu kızla evlenir. Âşık edebiyatında halk hikâyeleri anlatılırken kahraman genellikle halkın içinden, sıradan biridir. Savaştığı kişiler, zengin, kötü ya da halka zulmeden kişilerdir. Bunun yanı sıra olağanüstü kişilerde olabilmektedir. Ancak bütün metinlerde kahraman yiğitlik özelliği gösterir.

Destanlarda kahramanlar kahramanlıklarını alabilmek için kendisini ispat etmesi gerekir. Bunu yiğitlik gösteren bir olayla yapması gerekir. Örneğin bir düşmanla savaşarak düşmanı yenmesi veya güçlü bir hayvanı öldürmesi ya da olağanüstü bir özellik göstermesi gerekir. Halk hikâyelerinde bu durum biraz daha günlük yaşantılardan oluşur. Halka zulüm eden birini yenerek yiğitliğini ispat edebilir veya önemli bir işi başararak kendini gösterebilir. Böylece kahramanlığını hak eden bir yiğit olarak karşımıza çıkar. Halk anlatılarında kahramanın yiğitliğini kabul ettirmesi için ad alması büyük önem taşır.

Adını hak ederek alan kişi kahraman ilan edilir. Ad verilirken kahramanın özellikleri dikkate alınarak verilir. Örneğin Dede Korkut Hikâyeleri’nde kahramanlara ad verilirken gösterdikleri yiğitlik sonucunda ad alırlar ve birey olarak topluma kendilerini kabul ettirirler (Düzgün, 2012, s. 9-19).

Âşık Mehmet Oktay, hem askerler için yazdığı şiirlerde hem de hikâyelerinde kahramanlık ve yiğitliği işlemiştir. Hikâyelerindeki baş kahramanlar genellikle yiğit ve cesur kişilerdir. Şiirlerinde ise kahramanlığı ve yiğitliği vurgulayan sözler söylemiştir. Çıldır ilçesinin kahramanı için yazdığı şiirde şu sözleri söylemiştir:

*“Tarih bin dokuz yüz yirmi birinde
Düşman idi dört bir yanı Çıldır’ın
Hemi şehit verdi hemi de gazi
Kızıl kandı bu meydanı Çıldır’ın*

*Geceleyin emaneti buyurdu
Yiğitliğini her tarafa duyurdu
Çete kurup bu Çıldır’ı korudu
Kaç yiğidi kahramanı Çıldır’ın” (Altınkaynak, 2015, s. 90).*

Türklerin en belirgin özelliklerinden biri olan kahramanlık, geçmişten günümüze kadar kendini her alanda var etmiştir. Türk toplumunda sayısız kahraman bulunmaktadır. Destanlar, hikâyeler, tarihi kaynaklar bu kahramanlardan sıkça söz etmektedir. Vatan, millet, devlet, onur ve şeref uğruna binlerce kahramana sahip olan Türk toplumu sayısız yiğit yetiştirmiş ve birçok savaşta galip gelerek adını dünya tarihine altın harflerle yazdırmıştır. Türklerin ruhunda yaşayan bu asil özellik geçmişte vardı, günümüzde var, gelecekte var olacaktır.

*“Tarih bin dokuz yüz yirmi birinde
Düşman idi dört bir yanı Çıldır’ın” (Altınkaynak, 2015, s. 90).*

Türk ulusunun kanında var olan kahramanlık duygusu tarihin her çağında kendini göstermiştir. Bu dizelerde düşman tarafından işgal edilen yerin *“Hemi şehit verdi hemi de gazi” (Altınkaynak, 2015: 90)* şehit ve gazi verdiğini *“Kızıl kandı bu meydanı Çıldır’ın” (Altınkaynak, 2015, s. 90)* şehitlerin kanıyla her tarafın kızıla boyandığını anlatan âşık,

verilen mücadelenin zorluğunu ve nice canlara sebep olduğunu dizelerinde çarpıcı bir şekilde göstermiştir.

“Çete kurup bu Çıldır’ı korudu

Kaç yiğidi kahramanı Çıldır’ın” (Altınkaynak, 2015, s. 90).

Bu dizelerde kahramanların birlikte vatanlarını kurtarmaları anlatılmıştır. Kahramanlık ve yiğitlik gösteren kişiler özgürlük duygusuyla hareket ederek ruhlarında yanan intikam ateşi, vatana ve millete duydukları sevgiyle birleşerek üstün bir manevi gücü ortaya çıkarır. Bu manevi güç fiziksel güçle birleşince zafer kazanılır ve milli gurur olarak tüm Türk halkına yansır.

4.1.13. Hastalık- Ölüm

İnsan doğası gereği doğar, yaşar ve ölür. Yaşamı boyunca birçok anı biriktirir ve olay yaşar. Ancak kaçınılmaz son olan ölüm, her canlının tadacağı hakikattir. İnsan kendini hayat boyu korumaya çalışır ancak birtakım hastalıklar bedeni ve ruhu zedeler. Doğada bulunan bakteriler ve yine insanoğlunun kimyasal atıkları nedeniyle oluşan bakteriler, solunum veya temasla insan bedenine girerek hastalıklara neden olur. Ancak insan ilk olarak ruhuyla var olmuştur. Ruh insanı insan yapan temel etkidir. Ruh sağlıklıysa bedende o kadar sağlıklı olur. Hastalıklara bakteriler kadar insanın yaşadığı olumsuz olaylar da neden olmaktadır. Bu yüzden insan önce ruhunu iyileştirmelidir. Manevi hastalıklar maddi hastalıklara yer açar. Halk anlatılarında hastalık, aileden biri, kahraman veya yardımcı kahramanlarda görülür. Hasta olan kişi önemli bilgilere sahip ya da vasiyeti yerine getirilmesi gereken bir aile büyüğüdür. Bazı anlatılarda kahramanın zayıf düşmesi için düşman tarafından birtakım hilelerle kahraman hasta edilir. Fakat bu anlatılarda genellikle kahraman ilahi güçler ya da yardımcı kahramanlar aracılığıyla iyileşir ve intikamını alır. Halk şiirlerinde hastalık konusu, sevilen bir kişinin hastalanması üzerine işlenir ve şiirlerde görülür. Ya da bir halk kahramanının veya âşığın, aile bireylerinden birinin hastalanması sonucu şiirlerde görülür. Âşık Mehmet Oktay hastalık için şu sözleri söylemiştir;

“Gönül bostanına dert gam ekmişem

Gahır çeke çeke belim bükmişem

Artık bu dünyadan elim çekmişem

Nezik beden ince belde gözüüm yok

Polattan yay idim erimişem men

El değmez çiçektim kurumuşam men

Zehri zerbab idim çürümüşem men

Giyeceğim kumaş şalda gözüüm yok” (Altınkaynak,2015, s. 45).

...

“Gönül bostanına dert gam ekmişem

Gahır çeke çeke belim bükmüşem” (Altınkaynak,2015, s. 45).

Hastalık insanda var olan ruhsal bozukluğun bedende yer edinmiş halidir. İlk dizede âşık, gönlünde bulunan derdin ikinci dizede belirttiği belini bükerek dert çekmesi, ruhundaki acının bedeninde hayat bularak insanı yıprattığı gerçeğini anlatmak istemiştir. Üçüncü dizede elini dünyadan çektiğini vurgulayan âşık, hastalığın insan psikolojisine verdiği zararı örnekler niteliktedir.

“El değmez çiçektim kurumuşam men

Zehri zerbab idim çürümüşem men” (Altınkaynak,2015, s. 45).

Bu dizelerde geçliğe ve gençliğin verdiği dinçliğe yaşlılık ve hastalık üzerinden vurgu yapılmış, bedenini taze bir çiçekten solan, kuruyan bir çiçeğe benzeterek hastalığı sembollerle vermiş ve çürümüşüm diyerek hastalığın ruhunda ve bedeninde bıraktığı izi kelimeler üzerinden bizlere betimlemiştir.

Kaçınılmaz ve gerçek olan ölüm, ilk çağlardan günümüze kadar insan zihninde yer etmiştir. Toplamların inançlarına göre şekillenen bu olgu, insanoğlunun yeni bir dünyaya geçişi için bir kapı niteliğinde görülmüştür. Dünyevi hayattan ve sevdiklerinden ayrılma olarak nitelendirilen ölüm, son olarak düşünölsede toplamların kültürel yapılarında ve dini inançlarında farklılık göstermektedir. İnsan için kolay olmayan bu gerçek, ritüeller ve törenlerle insanlarda normal bir olguya dönüştürölmeye çalışılmıştır. Bu törenler, kültürel hayatla birleşerek yaşamın sürdürölməsi ve sonsuz hayata geçişin somutlaştırılması olarak kendine yer bulmuştur. Aynı zamanda sonsuzluğun başlangıcı olan ölüm ritüelleri ruhun sakinleştirilmesi önceliğini taşıyan törenlerle bilinmezliğin içindeki korkuları insanoğlunun kendi zihinsel yapısında yok etmesi için toplamlara bir

olanak sağlamıştır (Sağır, 2017, s. 37). Her şeye rağmen insan ölümle yüzleşmekten her daim korkmuş ve ölümsüzlüğü aramaya çalışmıştır.

Ölüm korkusu insanoğlundaki en büyük korkudur. Yok olma endişesiyle pallelık gösteren bu korku ve kaygı, şiddetli bir acıyla ölmek, gergin bir bekleyiş, dünyadan ve arzulardan koparılma hissi ile birleşerek insanoğlunda büyük bir etkiye neden olmuştur (Göde-Tatlıcan, 2019, s.114). Halk anlatılarında ölüm, büyük önem arz eder. Ölümün gölgesi her daim insanın tepesinde gezer. Destanlarda kahramanlar maceraya atılırken yolculukları sırasında ölümle defalarca burun buruna gelir. Pir, derviş veya kutsal birinin veya yardımcı kahramanlardan birinin yardımıyla ölmekten kurtulan kahraman atıldığı macera boyunca birçok olay yaşar. Manas Destanı'nda baş kahraman Manas defalarca ölür ve dirilir. Atının gözyaşıyla, Allah'a edilen dua vb. olaylarla yeniden hayata dönen Manas, yolculuğuna devam eder. Söz konusu olan diriliş kahramanın başladığı yolculuğu bitirmesi için Tanrı tarafından ona verilen bir lütuf olarak kabul görür. Bu dünyevi hayatın kahramana yeniden verilmesidir.

Toplumlarda ölüm genel olarak yeniden bir dirilişin ön hazırlığıdır. Eski Türk geleneklerinde ölen kahramanın atı, eşyaları ve köleleri ölen kişiyle birlikte gömülürdü. Öldükten sonra öteki dünyada yeniden dirildiğinde dünyadaki hayatını orada yaşasın diye bu gelenek mevcuttur. Bazı toplumların ve dinlerin geleneklerinde ölünün cesedi yakılır, ceset küllerle öteki dünyada yeniden varolur veya ruhu sonsuzluğa kavuşur. Ateşle insan kendi ruhundan günahlarını arındırma inancı söz konusudur. İslam dininde ölü, törenle İslam gelenekleri doğrultusunda yıkanır ve kefenlenerek gömülür. Bu ölünün öteki dünyaya temiz bir şekilde göç etmesi için yapılır. Ancak İslam dininde ölünün bedeni daima kabrinde kalır ve zamanla çürüyerek toprağa karışır, ruhu ise başka bir aleme geçer. Bu kültürde ölünün hiçbir eşyası mezara gömülmez, dünya malından hiçbir şeyi ezeli ve ebedî dünyaya götürmesi mümkün değildir. İnsan dünyadaki amelleriyle ahirette yargılanır ve ölümünden sonra ona sadece amelleri eşlik eder.

Bazı toplumların inanışlarında ise insan öldükten sonra başka bir bedenle yeniden dünyaya gelir veya kemiklerde ruhu yaşar. Bu yüzden bu toplumlarda kemikler saygı duyulan nesneler olarak kabul edilir. Ölümsüz ruhun kemikte hayat bulduğu düşüncesiyle avlardan sonra kemikler itina ile saklanır veya çeşitli kutsal eşyalara dönüştürülür (Ocak, 2010, s. 170). Âşık Mehmet Oktay şiirlerinde ölüm konusuna yer vermiştir. Gurbette olan kişilerin memleket özlemi çeken ve vatanında ölmek isteyen bireylere ve ölümün

yaklaştığında hissettiklerini dile döktüğü şiirleri mevcuttur. Âşık ölümle ilgili şu sözleri dile getirmiştir;

“Gurbet elden öz elime

Yeteydim sonra öleydim

Gül gibi yâr sinesinden

Biteydim sonra öleydim

...

Yâda düştü baba ana

Hasretlik kar etti cana

Kendimi anavatana

Ataydın sonra öleydim

Mehmet der ki otağında

Vakti ihtiyar çağında

En sonu öz yatağında

Yataydım sonra öleydim” (Altınkaynak, 2015, s. 19).

Ölüm insanoğlunun tek gerçeğidir. Her canlı bir gün ölümü tadacaktır. İnsan ömrü boyunca ölüme yaklaştığını bilir ancak hiç ölmeyecekmiş gibi yaşar. Dünya düzeninde zamanı gelen kişi ölür ve yeni bir kişi doğar. Ancak ölüm bir son değil yeni bir başlangıç olarak kabul edilir. Ebedî hayatın başlangıcıdır. Âşık, şiirinde gurbette çekilen özlemin hissiyatıyla ölümün geldiği vakitte vatanında ölmeyi anlatarak insanın özünden geldiğini ve yine özüne döneceğini bizlere anlatmak istemiştir.

“Gurbet elden öz elime

Yeteydim sonra öleydim” (Altınkaynak, 2015, s. 19).

Âşık, ölümün kaçınılmaz bir durum olduğunun farkındalığıyla yazdığı bu şiirde insanın vatanına kavuşarak hasret giderdikten sonra ölümle buluşmak istediğini ve yine üçüncü dizede sevgilisine kavuştuktan sonra ölümün kaderindeki zamanını belirterek yarım kalmış hislerini tamamlanıp gerçeğe yüzleşmek istediğini dile getirmiştir. Sonraki dizelerinde anne ve babaya duyduğu hasreti anlatarak ölümü evinde ve yatağında beklediğini bizlere söylemiştir. İnsanoğlu yaşamı ve ölümü elbette kendini iyi hissettiği

yerde tatmak ister. Huzur ve aidiyet duygusu neredeyse en güzel yaşam ve en hafif ölüm kişi için orda gerçekleşir.

4.1.14. Özlem- Ayrılık

Halk anlatılarında kahramanların önemli sınavlarından birisi ayrılıktır. Kahraman, ailesinden, evinden, yurdundan, sevdiğinden ayrı düşer. Ayrılık kahraman için üzücü bir durumdur ve kahramana yaşanan zorluklara karşı güç verir. Aile bireylerinden ayrılık, kahramanın maceraya çıkması gerektiğinde olur. Aile büyüğü, baba ve anne kahramana hayır dualarını ederek onu yolcu ederler. Ayrılık süresince annenin duası her daim kahramanın yanında olur. Vatanı korumak için ayrılıkta kahramanın ayrılıklarından biridir. Dede Korkut Hikâyeleri'nde genellikle kahraman düşmanla savaşmak için yurdundan ayrılır ancak onun bu ayrılığını fırsat bilen düşmanlar yurda saldırır. Bu ayrılık türü genellikle yağmalara ve halkın esir düşmesine neden olur. Kahraman yurduna saldırı olduğunu öğrenince hemen geri döner, düşmandan öcünü alır ve aile bireylerinden esir düşen kişileri kurtarır. Kahraman macera yolculuğu esnasında sevdiği kadını bulur. Kahramanın sevdiği ile ayrılığı ise araya başka birinin girmesiyle veya kızın ailesinin kızı başkasına vermesiyle olur. Ancak anlatının sonunda bu ayrılık biter ve sevenler kavuşur. Bütün bu ayrılık esnasında kahraman yurduna, ailesine ve sevdiğine özlem duyar. Bu özlem ona kavuşma umududur. Özlem insanı sevdiklerine, vatanına ve ailesine bağlayan güçlü bir duygudur. Halk anlatılarında kahraman her daim özlem içerisinde olur. Ancak bu özlem onun zaafi asla olmaz. Çünkü kahraman genellikle güçlü ve sağlam kişiliğe sahiptir. Âşık Mehmet Oktay, şiirlerinde gurbette olan insanların vatanına duyduğu özlemi, sevdiğinden ayrılan kişilerin ayrılık acılarını ve özlemlerini, geçmişe duyulan özlemi vb. gibi konuları işlemiştir. Özlem ile ilgili şu sözleri dile getirmiştir;

“Dağları yeşerende bahar gelende

Gurbet elden ben köyümü özledim

Lale sümbül mor menekşe bitende

Gurbet elden ben köyümü özledim

Çıldır'ın düzünü kışın buzunu

Avlar idin ördeğini kazını

*Boşa çektim İstanbul'un nazını
Gurbet elden ben köyümü özledim*

*Çoğu tarla çayır bıraktı gitti
Bazılar evini virane etti
Yokluk birer birer gurbet attı*

Gurbet elden ben köyümü özledim” (Altınkaynak, 2015, s. 76).

Özlem ve ayrılık insanı ruhen yıpratıcı hislerdir. İnsan gurbette vatanını, askerde atasını, yaşlanınca anasını, kaybedince yıllarını özler. Yani özlem duygusu insanın ömrü boyunca her anında hissedeceği bir duygudur. Âşık şiirinde köyüne duyduğu özlemi dile getirerek gurbetçi kardeşlerimizin hislerini bizlere anlatmıştır.

*“Dağları yeşerende bahar gelende
Gurbet elden ben köyümü özledim” (Altınkaynak, 2015, s. 76).*

Bu dizelerde âşık, yine gurbet üzerinde ayrı kaldığı vatanına duyduğu hasreti anlatmak istemiştir. İlk dördlükte baharın gelişiyle yeşeren memleketin taşının, toprağının ayrı bir değer olduğunu anlatan âşık, memleketindeki çiçeklere kadar hasret beslediğini vurgulamıştır. Bu sözleriyle aslında bizlerin hislerini kelimelere dökmüştür.

*“Çoğu tarla çayır bıraktı gitti
Bazılar evini virane etti” (Altınkaynak, 2015, s. 76).*

Gurbete giden kişilerin evlerini, tarlalarını, yurtlarını geride bırakmaları âşığımızda bir hüzne sebep olmuş ve bunu şiirinde dile getirmiştir. Boş kalan evlerin virane olduğunu söyleyen ozan, geçmişteki köy halkına aslında özlem duyduğunu belirtmek istemiştir. Özlem ve ayrılığı şiirlerinde çokça gördüğümüz âşığımız, zaman zaman geçmişini hatırlayarak özlediğimiz şeyleri kelimeleriyle bizlere resmetmiştir.

4.1.15. Vatan- Millet- Memleket Sevgisi

Milletleşmiş toplulukların uğruna her şeylerini feda edecekleri, ortak duyguların bir arada toplanarak mücadele hissiyatıyla korunan yurdun toprak parçasına vatan denir. İnsanların doğup büyüdüğü, tarihte omuz omuza savaştığı, birlik ve beraberlik doğrultusunda milli bilincin hükmettiği topluluğa ise millet denir. Millet, vatan sevgisi ile yetişen bireylerin varlığını ve şerefini koruma duygusu ile bir araya gelir. Günümüzde

modern vatan olgusuyla geçmişteki vatan olgusu birbiriyle karıştırılmamalıdır. “*Batılı anlamda vatan kavramı olarak bilinen modern vatan olgusunu bizde ilk kez dile getiren, vatan şairi olarak bilinen Namık Kemal'dir*” (Kurt, 2009, s. 106-107).

Eski Türklerde vatan, hükümdarın koruması gereken kutsal yer olarak kabul edilmiştir. Göçebe hayat tarzı nedeniyle vatan kavramı eski Türk topluluklarında toprak parçası olarak görülmemiş, siyasi istikrar olarak kendini var etmiştir. Vatan içinde yaşayan halkın korunduğu ve refah içinde hayatını, şerefini sürdürdüğü, ataların emanetidir. Bu düşünceye sahip topluluklarda vatan özgürlüğünü koruyabildiğin yer olarak tanımlanır (Kafesoğlu, 1998, s. 235). Hükümdar milletini koruduğu sürece vatan daima var olur. “*Bu duruma örnek olarak Oğuz Kağan'ın “Daha deniz daha müren/ Günü tuğ olsun, gök kurikan.” sözleri hükümdarın milletin basında olduğu sürece güneşi bayrak, gökyüzünü de çadır yaparak her yeri vatan olarak gördüğünü ifade etmiştir*” (Kurt, 2009, s. 108). Yerleşik hayata geçişle birlikte tüm bu olgular doğrultusunda vatan yaşanılan toprak olarak görülmüştür. Âşık edebiyatındaki vatan ise gurbete çıkan âşığın/ kişinin diyarları gezerek icrasını gösterirken, uzaklaştığı memleketi ve sevgilisinin olduğu yeri vatanı olarak görmüştür. Bunun yanında elbette âşık yaşadığı ülkenin her toprağını vatan bellemiştir (Kurt, 2009, s. 110).

Vatan ve millet sevgisi sosyal sevgi olarak nitelendirilir (Ergen, 2006, s. 150). İnsan kendinden önce vatanını ve milletini sever. Yaşadığı çevre, aldığı nefes, yediği ekmek onun vatanıdır. Vatanı vatan yapan ise ona hayatı pahasına bağlı olan millettir. İnsan milletin güvenliği ve refahı için her türlü fedakârlığı yapmalıdır. Ancak bu şekilde gerçek sevgisini gösterir (Ata, 2013, s. 3). Millet ise aidiyet duygusuyla vatanına sahip çıkabilir. İnsanın gelecek nesillere bırakacağı en büyük miras vatan ve millet sevgisidir. Millet toplumsal, kültürel birlikle kendini var eder. Aynı düşünce ve amaç doğrultusunda hareket eder böylece temel değerleri oluşturarak hareket ederler (Viroli, 1997, s. 12).

Herkesin vatanı özüne mahsus
Türkiyem'in toprağına kurbanam
Bir sende dört mevsim var dediler
Yeşil yeşil yaprağına kurbanam
...
Dört yanı mavi deniz derya ummanı

Ovaları sisli dağın dumanı

Der Çıldırly Mehmet Oktay Erkanî

Soğuk çeşme bulağına kurbanam

İnsanların doğup, büyüdüğü, çocukluğunun ve hayatının geçtiği yer memleket olarak bilinir. İnsan memleketinden uzaktayken hasret çeker, duygulanır ve kavuşmak ister. Sevdiklerini ve büyüdüğü yeri görmek, hissetmek ister. İnsanın kişiliğinin parçası olan memleketi, kültürel özellikleriyle insanı var eden temel yapılardan biridir. Aile köklerinin bulunduğu yer, insanın hayat felsefesinin geliştiği yerdir. Göç, hastalık veya iş sebeplerinden dolayı memleketinden ayrı düşen birey, yeni yaşam alanına zamanla alışır ancak her daim memleketine sevgi ve özlem duyar (Uysal, 2020, s. 1-2). Memleket sevgisi insanın içindeki geçmişin güzelliğiyle anıların hakkaniyetinin birleşmesi sonucu oluşan değerdir. Âşık Mehmet Oktay vatanına, milletine ve memleketine duyduğu sevgiyi şiirlerinde dile getirmiştir.

Herkesin vatani özüne mahsus

Türkiyem 'in toprağına kurbanam

Vatan sevgisi insanın kişiliğinin varoluş biçimiyle oluşur. İnsan doğduğu ve büyüdüğü yerde kendi benliğinin başladığını anlar. Elbette hayatın getirdiği olaylarla bu benlik kendini bulur ve geliştirir. Yaşanılan coğrafya insan kaderinin oluşmasında büyük rol oynar. Hayatımızın şekillendiği ve kararlarımızın verileceği yer geleceğin yansımaları bizlere gösterir. Bu coğrafya insanın ruhuyla ve kalbiyle benimsediği vatanıdır. Vatana duyulan sevgi, millete olan bağlılık yüzyıllar boyunca Türk milletini ayakta tutmuş ve bu millete özgürlüğünü kazandırmıştır. Âşık, bu dizelerde Türkiye'ye duyduğu sevgiyi anlatmıştır. Toprağı, taşı altın olan ülkemiz kendine has güzelliklere sahip olmakla birlikte konumu nedeniyle kıtalar arası köprü görevi görmektedir. Tüm çağlarda medeniyetlere ev sahipliği yapan ülkemiz tarihi açıdan büyük değere sahiptir.

Bir sende dört mevsim var dediler

Yeşil yeşil yaprağına kurbanam dizelerinde vatanımızın coğrafi konumundan yola çıkarak bütün mevsimlerin yaşandığına değinen halk şairimiz bu güzel vatanın zenginliklerini şiirinde ele almıştır. Ayrıca sonraki dörtlükte etrafı sularla çevrili olan vatanımızın doğal oluşumundan bahsetmesi, Anadolu için geçmişten beri savaşların olma nedenini açıklar niteliktedir.

4.1.16. Atatürk Sevgisi

Cumhuriyetin kurucusu, ulu önder Mustafa Kemal Atatürk, 1881 yılında Selanik'te dünyaya gelmiştir. Başarılı ve verimli bir öğrenim hayatından sonra asker olarak yetişmiş ve daha sonra Kurtuluş Savaşı'nı başlatarak dünyaya adını duyurmuştur. Devleti ve milleti korumak, özgürlüğü savunmak için halkla birlikte mücadele veren Atatürk önderliğinde Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. İnsan haklarına ve sosyal hukuk devletine dayalı, laik bir sistemle bağımsız olan bu devletin milleti her daim Atatürk'ü sevmiş ve saygıyla anmıştır. Atatürk sadece Türkiye'de değil aynı zamanda dünyada lider olarak bilinmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'ni Türk gençliğine emanet eden Atatürk, gençlere verdiği önemi ve değeri göstermiştir. Bu nedenle 19 Mayıs'ı gençlere armağan etmiştir. Gençlik gelecek nesillerin temelidir ve iyi yetiştikleri takdirde ortak amaçlar etrafında, birlik ve beraberlik doğrultusunda geleceği şekillendirecek kişilerdir (Türkdoğan, 1999, s. 685). Toplumun her kesimine önem veren Atatürk, inkılapları ve ilkeleriyle yeniliklere açıklık getirmiş, ülkeyi kalkındırmak ve geliştirmek için çabalamıştır. Türk halkı için yaptığı bütün her şeyden sonra son nefesini verirken dahi ülkesini ve milletini düşünmüş 10 Kasım 1938'de hayata gözlerini kapamıştır. Türk halkı kendileri için bunca şey yapan ulu önderlerini unutmamış ve her zaman saygıyla kalplerinde yaşatmışlardır. Atatürk'e karşı duyulan bu sevgi ve saygı edebiyatta ve sanat dallarında kendini göstermiştir. Atatürk için yazılan şiirlerin, metinlerin yanı sıra resimler, heykeller vb. gibi birçok eser ortaya konulmuştur. Atatürk'ün kabri günümüzde Türkiye'nin başkenti Ankara'da Anıtkabir'de bulunmaktadır. Her yıl ölüm yıldönümünde ve milli bayramlarda saygı ve sevgiyle anılmaktadır. Atatürk'e duyulan sevgi halk arasında çok belirgindir. Bunun en güzel örnekleri halkın temsilcileri niteliğini taşıyan halk şairlerimizdir. Âşık Mehmet Oktay Atatürk'e duyduğu sevgiye yönelik birçok şiir yazmıştır. Atatürk için yazdığı bir şiirinde şu sözleri görmekteyiz;

“Bin sekiz yüz seksen birde

Atamız Kemal Atatürk

Takdir ederiz her yerde

Atamız Kemal Atatürk

*Hiç yoktan bir ordu kurdu
Türk'ü dünyaya duyurdu
Kurtardı bu güzel yurdu
Atamız Kemal Atatürk*

*Emanet bıraktı bizi
Cennet gibi ülkemizi
Aydınlattı hepimizi
Atamız Kemal Atatürk*

...

*Sabahın doğan güneşi
Türkiye'nin temel taşı
Erenlerin arkadaşı
Atamız Kemal Atatürk*

*Çıldırli Mehmet Erkanî
Emanet etti vatani*

Bu topraklar şehit kanı

Atamız Kemal Atatürk" (Altınkaynak, 2015, s. 107).

Kurtuluş Savaşı'nı başlatarak ülkeyi düşman işgalinden kurtarma yolunda ilk adımı atan Atatürk, Türk halkını uyandırmış ve düşman elinden kurtarmıştır. Asker ve silah arkadaşlarıyla büyük bir başarı hikayesi olan Kurtuluş Savaşı nice şehitler vermiş ve Türkiye Cumhuriyeti kurularak demokratik bir hayata geçilmiştir. Bu yolda öncü olan Atatürk ülkenin kurtulması için büyük bir çaba sarf etmiş ve bizlere Türkiye Cumhuriyeti'ni bırakmıştır. Birçok başarısından ötürü ulu önder olarak bilinen Atatürk, dünyada büyük bir saygı görmüş ve örnek insan olarak nitelendirilmiştir. Tarihte başarıları ve fikirleriyle ünlü birçok önder vardır. Bu önderlerden biri olarak aynı zamanda yaptığı ıslahatlar ve inkılaplarla çağdaş bir devlet ve milli iradeyi hâkim kılarak gelecek nesillere büyük bir miras bırakmıştır. Dünya çapında saygıyla anılan Mustafa Kemal Atatürk her daim kalbimizde var olacaktır.

"Hiç yoktan bir ordu kurdu

Türk ‘ü dünyaya duyurdu” (Altınkaynak, 2015, s. 107).

Osmanlı Devleti yıkılış sürecine girince ülkenin ve milletin bağımsızlığı tehlikeye girmiştir. İşgal süreçlerinin başlaması ve toprakların kaybedilmesi devletin çöküşünü hızlandırmış ve işgalci devletlerin hedeflerine ulaşmasına büyük bir olanak sağlamıştır. Bu duruma sessiz kalan İstanbul Hükümeti işgalcilere karşı koyamamıştır. Bu duruma sessiz kalmayan Atatürk ve silah arkadaşları Kurtuluş Savaşı’nı başlatarak tüm ülkede milli bilincin oluşmasını sağlamış ve ülkeyi kurtarmıştır. Yukarıda verdiğimiz dizelerde âşık, kaybedilmek üzere olan vatanın kurtuluşu için Türk milletinden oluşan bir ordunun Atatürk tarafından kurulduğunu ve bu milli iradenin tüm dünyada karşı konulamaz bir güç olduğunu anlatmak istemiştir.

“Kurtardı bu güzel yurdu

Atamız Kemal Atatürk” (Altınkaynak, 2015, s. 107).

Bu dizelerde yurdu kurtaran Atatürk’ü anan âşık, Türk toplumunda halk şairlerinin toplumun bağrından kopan ve yüreklerimizdeki Atatürk sevgisini gelecek nesillere şiirleriyle anlatan kişiler olduğunu birkez daha görmekteyiz.

“Emanet bıraktı bizi

Cennet gibi ülkemizi

Aydınlatı hepimizi

Atamız Kemal Atatürk” (Altınkaynak, 2015, s. 107) dizelerinde âşık, atamızın bu güzel vatanı Türk milletine emanet ettiğini hatırlatmış, çağdaş medeniyete geçme aşamasında bizleri aydınlattığını ve milletin iradesini hakim kıldığını şiirinde Atatürk’e duyduğu sevgiyle anlatmıştır.

4.1.17. Bölücülük – Savaş

Türkiye Cumhuriyeti çatısı altında yaşayan her vatandaş eşit haklara sahip kanunlarla yönetilmektedir. Dil, din ve ırk ayrımı yapılmaksızın her vatandaş Türk olarak kabul görür. Bu durumu Türkiye’nin aleyhine kullanmak isteyen kişiler ayrım yaparak gündem oluşturmak niyetinde bulunmuşlardır. Âşığımız bu kişiler için şu sözleri dile getirmiştir;

“Çalışma bölmeye ey kör köstebek

Bu vatanın toprağında al kan var

*Hemi şehit vermiş hemi de gazi
Kazma vursan her yanında al kan var*

...

*Türk olan sen dinle Mehmet Oktay'ı
Polis asker çelik bilektir yayı
Şerefli sancağı yıldızlı ayı
Dalgalandan bayrağında al kan var” (Altınkaynak, 2015, s. 91).*

Birlik ve beraberlik doğrultusunda varlığını devam ettiren Türk milleti geçmişten beri tüm devletler için güçlü ve sağlam bir rakip olmuştur. Yıkılan Türk devletlerinin yerine özgürlükten vazgeçmeyen Türk halkı mutlaka yeni bir devlet kurmuş ve bu devleti çağın güçlü devletlerinden biri haline getirmeyi başarmıştır. Bu özellik diğer çıkar devletlerinin ve örgütlerinin hoşuna gitmediği için Türk milletini bölmek ve ayrıştırmak isteyen birçok plan kurulmuş ancak amaçlarına ulaşamamışlardır. Bunun nedeni Türk milletinin birbirine sağlam bir şekilde bağlı olmasıdır.

*“Çalışma bölmeye ey kör köstebek
Bu vatanın toprağında al kan var” (Altınkaynak, 2015, s. 91).*

Bu dizelerde halkın sesi olan âşığımız, vatani ve milleti bölmek isteyen çıkarıcılara seslenmiştir.

“Hemi şehit vermiş hemi de gazi

Kazma vursan her yanında al kan var” (Altınkaynak, 2015, s. 91) dizelerinde bu seslenişe devam eden halk şairi, vatani kurtarmak için dökülen onca kandan ve şehitlerimizden bahsederek vatani düşmana vermemek için nasıl bir mücadele verildiğini omlara şiirlerinde anlatmak istemiştir. Bu sözlerle Türk milletinin onurunu ve beraberliğini vurgulamış, bölücülük yapmak isteyen kişilere karşı taviz verilmeyeceğini nitelemiştir.

*“Şerefli sancağı yıldızlı ayı
Dalgalandan bayrağında al kan var” (Altınkaynak, 2015, s. 91).*

Bu sözleriyle Türk bayrağının şehitlerin kanından oluştuğunu, şanlı ve şerefli bayrağımızın her zaman dalgalanacağını söyleyerek vatandan vazgeçmeyeceğini göstermiştir.

Savaş, en eski çağlardan beri varlığını sürdüren, toplumların amaç ve çıkarları doğrultusunda birbirlerine uyguladıkları kaba ve yıkıcı kuvvet olarak tanımlanır. Askeri, siyasi, hukukî, felsefi, sosyolojik gibi nedenlerle ortaya çıkan bu kuvvet farklı bakış açılarından kaynaklanan bir durumdur (Varlık, 2013, s. 116). Tarihin ilk çağlarından günümüze kadar kendini var eden savaş, halk anlatılarında büyük bir yer edinmiştir. Özellikle destanların birincil izleği olan bu kavram tarihi kişileri ve olayları içinde barındırması bakımından önem arz etmekte ve tarihin gidişatını değiştiren büyük olayların nedeni niteliğini taşımaktadır.

Farklı toplumlarda farklı anlamlar taşıyan savaş, Türk geleneğinde kutsal bir özellik olarak kabul edilir. Özgürlük için tek yol olarak savaşmak gerektiğini savunan Türkler, tarih boyunca birçok savaşta yer almıştır. Savaşın temel nedeni özgürlüğü ve toprakları tehdit eden durumlarda düzeni ve adaleti sağlamak için yapılan denge koruma faaliyetidir. Türklerde verilen kutsiyet Tanrı tarafından hükümdara bir emanettir. Oğuz Kağan Destanı'nda yeryüzü ve gökyüzünün Tanrı tarafından Oğuz Kağan'a verilmesi ve hakimiyet sürmesi, dünya üzerindeki her yeri kendi adaletinde özgürleştirilmesi toprak parçası ya da başka amaçlar doğrultusunda değil kutsal bir amaç uğruna savaşların yapıldığını anlatmaktadır. Bu bakımdan savaşın farklı nedenlerle ortaya çıktığı anlaşılmaktadır (Evola, 2003, s. 23).

Dede Korkut Hikâyeleri'nde savaş düşmanın saldırması üzerine çıkmakla birlikte, kahramanın ad alması için büyük önem taşır. Kahramanın ad alabilmesi için baş kesmesi, kan dökmesi gerekir. Gerçek bir savaşta savaşmayan veya düşmanı yenemeyen kişi ad alamaz. Bu nedenle savaşlar, kahramanların destanlarda ve efsanelerde yer alması bakımından önemlidir. Mitolojide Tanrıların ve olağanüstü varlıkların savaşları mitolojik anlatıların ve inançların oluşumunda farklı bir etken olmuştur. Yunan mitolojisinde ilk savaş Kronos'un babası Uronos'u tırpanlayarak öldürmesidir. Böylelikle ilk savaş olmuş ve saltanat sevdası doğmuştur (Can, 2020, s. 22). Tarihsel bağlamda sürekli olarak görülen savaş yüzyıllarca devletler arasında oluşmuş ve devam etmiştir. Birinci ve İkinci Dünya savaşları teknolojinin gelişimiyle paralellik göstererek dünya genelinde büyük yıkımlara ve katliamlara, birçok insanın ölümüne, hastalıklara ve coğrafyanın nükleer kimyasallara maruz kalmasına sebep olmuştur. Âşık Mehmet Oktay cephede savaşan askerler için, Sarıkamış Şehitleri için, egemenlik uğruna can veren bütün Mehmetçik için şiirler yazmıştır. Bu şiirlerden birinde şu sözleri söylemiştir;

“Bozulmaz bu güzel yapı

Düşmana yutturur hapi

Cephede düşman topu

İlk atanın aşığınız

Sallarız yedi cihanı

Demesinler atan hani

Kör kılıçla düşman kanı

Akitanın aşığınız” (Altınkaynak, 2015, s. 12).

Savaş dünyada ilk insanlık döneminden beri varlığını koruyan bir olgudur. Devletler güçlü kalabilmek ve varlığını sürdürmek için savaşımıştır. Dünyaya hâkim olma düşüncesi, sömürgecilik anlayışı, yeni topraklar elde etme isteği, ticaret güzergahlarını ele geçirme arzusu, güçlü ve yenilmez devlet olma hayalleri devletleri savaşa mecbur bırakmıştır. İşgal eden devletler, işgal edilen devletler arasında bu arzular doğrultusunda savaş kaçınılmazdır. Yıllardır süren savaşlar günümüzde hâlâ varlığını korumakta, insanlığa zarar vermeye devam etmektedir. Düşman saldırısına uğrayan devletlerin verdikleri mücadeleler yüzyıllardır şekil değiştirerek devam etmiştir. Âşık şiirinde haklı sebeplerden kaynaklı düşmana karşı verilen savaşı anlatarak insanların düşüncelerine tercüman olmuştur.

“Bozulmaz bu güzel yapı

Düşmana yutturur hapi” (Altınkaynak, 2015, s. 12).

Türkler savaşçı özelliğe sahip bir millettir. Tarih sahnesine ilk çıktıkları andan beri özgürlükleri için savaştan bu millet, ilk çağlarda göçebe hayat tarzı ve coğrafi koşullar nedeniyle dirençli, güçlü bir özelliğe sahiptir. Bu özelliklerini asırlarca devam ettirmişler ve Türk cihan hakimiyeti için savaşımlardır. Âşık, dizelerinde Türklerin bu yapısının bozulmayacağından bahsetmiştir.

“Cephede düşman topu

İlk atanın aşığınız”(Altınkaynak, 2015, s. 12) dizelerinde yapılan savaşlarda askerlerin ve kahramanların cephelerde mücadele etmesini düşmana atılan topla betimlemiştir. Diğer dörtlükte yer alan yedi cihanı sallamak cümlesiyle vatana karşı düşmanlık eden herkese karşı koyulabileceğini dile getirmiş, atamızı sorduklarında atanın

evlatları olarak orada bulunulacağını anlatmıştır. Elbette savaş hayatı ve vatani tehdit etmediği sürece yapılmamalıdır. Türkler aman dileyene zarar vermeyen bir millettir. Günümüzde barış politikalarına olumlu yaklaşan ve dünya barışına katkısı olan bir millettir.

4.1.18. Barış- Sevgi- Saygı – Birlik ve Beraberlik

Savaşların bitimiyle ortaya çıkan düzensizliklerin ve yıkımların tüm canlılara ve doğaya verdiği zarar gözle görülür bir şekilde belirgindir. Bunun için devlet adamları veya yöneticiler, bilir kişiler, halk anlatılarında ise kutsal kişiler düzeni yeniden sağlamak ve savaşın sonuçlarını belirlemek için savaş yapılan tarafları bir araya toplayarak anlaşmalar yaparlar. Bu anlaşmalar ateşkes ya da barış anlaşmaları olur. Dünyada her savaşın sonunda mutlaka barış olmalıdır. İnsanlar birbirleriyle sakin, rahat ve iyi geçinerek yaşamalıdır. Düşmanlıklar sona ererek anlaşmazlıklar barışçıl yöntemle sona erer. İdeal yaşam barış ortamında gerçekleşir. Demokratik düşünce yapısı tarih boyunca genişledikçe barışçıl yaşam baskın hale gelmiştir. Devletlerin birbirlerinin alanlarına, iç ve dış işlerine müdahale etmeden, her devletin uluslararası kurallara ve ideallere uyarak kendi hukukuyla halkının refahını sağlaması yapılan barışın önemini vurgulamıştır. Dünya savaşlarından sonra BM kurularak uluslararası barışlar yapılmak istenmiş ve bu yönde antlaşmalar imzalanmıştır. Çıkar çatışmalarının sonucunda masum insanlar ve canlılar hayatlarını kaybetmiş, doğa büyük bir zarar görmüştür. Bütün bunların önüne geçmek için barışlar yapılmıştır. Ticari ve devletler arası ilişkiler gelişmiş, savaş sebepleri azaltılmaya çalışılmıştır (Sandıklı-Kaya, 2013, s. 60-61). Barışın sürekli olabilmesi için dünyada insanı insan yapan en değerli duygu, sevgi gereklidir. Saygının en büyük niteliği olan sevgi beraberinde hoşgörü ve ince düşünceyi getirir. İnsan sevgisinin en güzel temsilcisi Yunus Emre'dir. *“Yunus Emre sevginin tohumlarının insanın kalbinin derinliklerinde yettiğini ve sevginin var olmasının en kolay yolu sözü seçerek konuşmaktan geçtiğini söyler”* (Araz, 2007, s. 1). Doğru ve güzel sözün sevgiyi kuvvetlendirdiğini ve saygının devamını kesinleştirdiği bir gerçektir. Sevmek, sevilmek ve hoş görülme olmak bütün savaşların önüne geçer. Dünyada barışın kalıcı olması için insanların din, dil, ırk, cinsiyet, renk ayrımı yapmaksızın birlik ve beraberlik içinde dostluk yaşayarak hayatlarını sürdürmeleri gerekmektedir. Mevlâna'nın *“Ne olursan ol yine gel.”* (Şafak, 2009, s. 75) sözü birlik ve beraberliğin, ayırım yapmadan hayatların

sürdürülmesinin en güzel örneğidir. Tüm devletlerin bütün bu güzel duygularla yaşayabilmesi için ise en büyük etmen saygıdır.

Saygı, insanların birbirlerinin haklarına, yaşam tarzlarına, dinlerine, ırklarına, dillerine ve sosyo kültürel değerlerine karşı hoşgörülü olmalarıdır. Saygının olmadığı yerde sevgiden, barıştan, birlik ve beraberlikten söz etmek pek mümkün değildir (Araz, 2007, s. 2). Saygı, günlük hayatımızda, sosyal ilişkilerimizde, uluslararası ilişkilerde olduğu gibi her konuda dikkat edilmesi gereken bir kavramdır. Saygı bunların yanında doğaya, canlıların yaşam ve coğrafyasına aynı zamanda vahşi hayatlarına, dünyaya, evrene ve yaratılmış olan her şeye karşı duyulması gereken bir olgudur. Saygı ilk olarak yaratana karşı duyulur. Çünkü bütün evren Allah'ın tüm canlılara verdiği nimettir. Kalbinde Allah'a karşı duyulan saygı ve sevgi insanın doğasında insanlığını bulması açısından önemli bir değerdir. Kalbinde bu değeri taşıyan insan, bütün evrene ve canlılara karşı sevgi besler. Bu durum saygının, sevginin kutsal kavram olarak algılanmasının sebebidir. Bu kutsal olgular insanlığın birlik, beraberlik içinde sevgi ve saygı doğrultusunda barışçıl yaşama öncülük etmektedir (Şentürk, 2008, s. 218). Âşık Mehmet Oktay bir halk şairi olarak, devletin ve milletin huzur içinde, bütün dünyanın sevgi, saygı, barış, birlik ve beraberlik içinde yaşamasını istediğini şiirlerinde şu sözlerle ifade etmiştir;

“Tarihte yeri var dilde destanı

Bu bayrak bu millet vatan bölünmez

Ölen şehit olmuş kalanda gazi

Bu bayrak bu millet vatan bölünmez

Bizler bir olalım elden bize ne

Batıda Edirne güneyde Girne

Dar gününde yardıma gelir birbirine

Bu bayrak bu millet vatan bölünmez” (Altınkaynak, 2015, s. 55).

...

Sevgi, saygı, barış için dile getirdiği sözleri;

Tatlı muhabbeti tatlı sohbeti

Sevgide saygıda barışta gördüm

Gönül alçaklığı dost ziyareti
Sevgide saygıda barışta gördüm

Okuma yazmada ilimdir hedef
Çekersen besmele bela olur def
Küçüklerde kusur büyüklerde af
Sevgide saygıda barışta gördüm

Dünyada düzenin sağlanabilmesi için öncü kişiler, barış ve hoşgörü ortamları oluşturmak için çaba sarf etmelidir. Barışın olmadığı bir dünyada kötülük ve savaşlar tüm canlılar için büyük bir tehdittir. Ölüm, yıkımlar, zalimlikler önü alınamaz bir duruma gelir. Bu hem dünyanın sonu hem de canlıların yok oluşu için korkunç bir yaptırım olur. Bu durumu önlemek için dünyadaki tüm devletler ve insanlar belirli kurallar çerçevesinde, hak ve özgürlüklere saygı duyarak, sevgi dolu ve barışçıl bir hayat sürmek için hep bir elden çalışmalıdır. Elbette barış ortamları her daim sürmese bile savaşlardan, yıkımlardan sonra mutlaka barış olmalıdır. İnsanlar birlik ve beraberlik içinde insan haklarına ve doğaya saygı duyarak yaşamalıdır. Âşık, şiirlerinde bu olgulara değinmiş insanlık için güzel bir örnek teşkil etmiştir.

*“Bizler bir olalım elden bize ne
Batıda Edirne güneyde Girne” (Altınkaynak, 2015, s. 55).*

İlk şiirde birlik ve beraberliğin öneminden bahseden âşık, bu dizelerinde milletimizin birlik içinde olması gerektiğini, ülkenin her köşesinin bir bütün olduğunu vurgulamıştır.

*“Dar gününde yardıma gelir birbirine
Bu bayrak bu millet vatan bölünmez” (Altınkaynak, 2015, s. 55).*

Birliğin ve beraberliğin zor günde, iyi günde her daim olması gerektiğini söyleyen halk şairimiz, yardımlaşmanın önemine değinmiştir.

*Tatlı muhabbeti tatlı sohbeti
Sevgide saygıda barışta gördüm*

Muhabbet ve sohbet, karşılıklı sevgi ve saygıda tat kazanır. Saygı insanın kişiliğinde ve toplumdaki yerinde büyük bir belirleyici araçtır. Temiz kalplerde bulunan sevgi ise saygının içinde var olan ve saygıyı güçlendiren bir etmendir. Her iki olgunun varlığıyla hoşgörü doğarak insan ilişkilerini iyileştiren ve düzelden bir durum ortaya çıkar. Bu toplumun düzenini sağlayan ve bağlılığını artıran değerli bir özelliktir. Âşığımızın bu özelliğe sahip oluşu şiirlerine yansımıştır.

Küçüklerde kusur büyüklerde af

Sevgide saygıda barışta gördüm

Bu sözleriyle âşığımız, kusuru olan kişileri affetmenin büyüklük olduğunu ve bu büyüklüğü olgun, kemale ermiş kişilerde görebileceğimizi belirterek sevginin ve saygının önemini birkez daha hissettirmiştir.

4.1.19. Bilgisizlik- Dünya

Bilgi insanı yaşamı boyunca var eden ve insana anlam katan önemli değerlerden biridir. Nitekim toplumsal işbirliği ve ahlaki değerler bütünüyle oluşmuş bir hayat tarzı kültürel değerlerle birleşmesinin yanında bilginin varlığıyla değer kazanmıştır. Adil bir hayat için bilgili toplumlara ihtiyaç vardır. Dünya başlangıcında insanlar, hangi dine, topluma ve kültüre ait olduklarını bilmemektedir. Bireysel yaşamlar sürmüşler ve zamanla topluluklar oluşturmaya başlamışlardır. Oluşturulan topluluklarda temel yapıları oluşturmak için gerçek dünyayla bağlantılı aynı amaç ve fikirler ortaya çıkmış ve adil devletler kurulmak istenmiştir. Ne yazık ki dünyanın geçmişten günümüze kadar olan süreçte insanoğluna verdiği avantajlar zamanla çıkar olarak görülmüş ve insanlar tarafından istilalara sebebiyet vermiştir. Bu durumda adil devletler yerine güçlü devletler kurulmaya başlanmıştır.

Dünyayı yaşadıkça ve keşfettikçe zamanla ortaya bilgi/bilgisizlik kavramı çıkmıştır. Üst ve alt tabakaların oluşumu bilgi ve zenginlikle ölçülerek kendini var eden hoşgörü yoksunu bir anlayış belirmiştir. Bilgisiz olan insanlar cahil olarak adlandırılmış ve hor görülmüşlerdir. Ancak insan dünyayı yaşadıkça bilgisinin yetersizliğini görmüş ve her saniye yeni bir şeyler öğrenmeye başlamıştır. Bazı durumlarda bildiklerinin yeterli olduğunu sanan ve her şeyi biliyormuş gibi davranan kişiler toplumda kendini var etmiştir. Aslında cahil kelimesi bu kişiler için kullanılmalıdır. Tabakalar oluşturan sınıf

kavramında köylü, işçi, memur, zengin gibi olgular yerleşmiş ve bilgisizlik kavramı yanlış bir şekilde aktarılmıştır. Köylü, işçi olmak bilgisiz birey olmayı değil bilgisiz toplumun olduğunu göstermektedir (Koç, 1994, s. 1). Bilgi anlayışı zaman içinde değişime uğramıştır. Aklın özgürleşen ruhuyla birlikte bilginin belirsizleşmesi düşüncesi ile yoğrulan bu anlayış, bilginin kesin olduğu ancak anımsama yoluyla kendini hayata dahil edebileceği ve her daim kendinden yenilikler ortaya doğuracağı düşünülmüştür. Bu anlayışla birlikte mutlak bilginin her zaman bilineceği mutlak olmayanın ise belirsizliklerle kendine yer edineceği düşüncesi ortaya konulmuştur. Mutlak olan yani gerçekte olan akıl yoluyla anlaşılabilir, varlık bilgiyi, yokluk ve belirsizlik ise bilgisizliği temsil eder (Erdoğan, 2008, s. 212-213).

Bilgi kavramının bilgelikle birlikte yoğun olarak işlendiği Dede Korkut Hikâyeleri'nde bilge arketipi olarak karşımıza çıkan kişi Dede Korkut'tur. Hikâyelerde, kahramana yol gösteren, ad veren ve hayır duaları okuyan bu kişi, toplumun düzenini sağlamada büyük rol oynar. Belirli zamanlarda ve olaylarda ortaya çıkan Dede Korkut bilgeliğin Türk halk anlatılarındaki en önemli temsilcisidir. Bunun yanında milleti millet yapan maddi ve manevi değerlere sahip olmak bilginin ışığı altında gerçekleşir. Bilgi insanda bulunan en önemli nimet olan aklın en değerli hazinesidir. Bilgisizlik genel olarak toplumları cehalete sürükleyen ve gerileten bir olgudur. Âşık Mehmet Oktay şiirlerinde dünya genelinden ve dünyada var olan bilgisizlikten bahsetmiştir. Bilgisizlik hakkında şu sözleri söylemiştir;

“İlimsiz hak kapısını

Açsanda aç bilmezsın

Bir çift kanat taksan bile

Uçsanda uça bilmezsın

Âlim söylemez karışık

Nasihatle söyler âşık

Cahilin üstünde ışık

Saçsanda saç bilmezsın” (Altınkaynak, 2015, s. 4).

Âşık Mehmet Oktay dünya ile ilgili şiirlerinde, dünyanın çilesi, güzelliği, iyi ve kötü yanları, insanların dünyadaki yaşantıları ve dertleri hakkında şiirler yazmıştır. Bu şiirlerden birini şöyle dile getirmiştir;

“Dert gamı bana yükledin

Yeter hıyanetin dünya

Bizi boşuna aldattın

Yokmuş ey niyetin dünya

Kandıracan daha neyle

Geçiyor günlerin böyle

Herkese bir bahaneyle

Kopar kıyametin dünya

...

Gözüm yok sultan hanında

Puşt dünyanın viranında

Mehmet Ozan ‘ın yanında

Kalmadı kıymetin dünya” (Altınkaynak, 2015, s. 17).

Bilgi kavramı insan için hayatın her anında var olmuştur. Dünya üzerinden her asırda, nesilde bilge kişiler düzeni sağlamış, önemli buluşlar ortaya çıkarmış, şu anda yaşadığımız dünyayı bizlere bırakmışlardır. Elbette bilgi sonsuza kadar var olacaktır. Geçmişteki bilgiler, günümüzdeki bilgilerle harmanlanarak geleceğe bir miras olacaktır. Türk toplumunda, bilgeliğe büyük önem verilir. Dede Korkut en güzel örnek olmakla birlikte tüm Türk devletlerinde hükümdarların bilim insanlarına büyük değer verdiği bilinmektedir. Ayrıca bu bilginler dünyada seyahat özgürlüğüne sahip olması bakımından tüm dünyada özgür kılınmış ve ortak bir düşünce yapısıyla hayatı şekillendirmeleri için ayrıcalığa sahip kişilerdir. Bilgisiz bir kişi nasıl cehalete boğulmuşsa bilgisiz bir toplumda yok olmaya mahkûm olacaktır. Bundan dolayı tüm uygarlıklar, devletler, toplumlar ve kişiler bilgili olmalı, bilgiye büyük bir saygı duymalıdır. Âşık, halkın sesi olarak bu duruma şiirlerinde yer vermiştir.

“İlimsiz hak kapısını

Açsanda aç a bilmezsin” (Altınkaynak, 2015, s. 4).

Bilgisiz bir dünya, boşuna geçen bir ömüre benzer. Bilim ve bilgi insanın merak ve sorgulama becerisiyle doğar. Dünyada ve hayatta nerede olduğunu, neden olduğunu merak etmeyen biri altı delik bir kutu gibidir. İçine ne koyarsan asla dolmayacaktır. İlimsiz hak kapısını aramakta buna benzer. Ne kadar çabalanırsa çabalansın ilim olmadığı sürece bir sonuca varılmaz. Âşık, dizelerinde bu durumdan bahsetmiştir.

“Cahilin üstünde ıfık

Saçsanda saç bilmezsin” (Altınkaynak, 2015, s. 4).

Devam eden dizelerde halk şairi, bilgisizliğin cehalete yol açtığını ve cahil bir insana ne anlatmak istenirse istensin bir işe yaramayacağını, öğütlerin cahil kişi tarafından alınamayacağını ve cehalete bürünmüş bir insanın bir alimin ilminden bir şey alamayacağını kelimelerine dökmüştür.

“Dert gamı bana yükledin

Yeter hıyanetin dünya” (Altınkaynak, 2015, s. 17)

Dünya insanoğlu için bir sınav yeridir. İyi ve kötü bütün anılarımız ve amellerimiz dünyada gerçekleşir. İnsanoğlu zorlu bir sınavın ardından ebediyete intikal ederek dünyadan göçüp gider. Bu sınavın getirdiği zorlukları dizelerinde bize anlatan âşık, dünyada yaşadığı dertlerinden bahsederek sitemde bulunmuştur.

“Mehmet Ozan ‘ın yanında

Kalmadı kıymetin dünya” (Altınkaynak, 2015, s. 17).

Daha sonraki dizelerinde sitemine devam eden âşık, bu sözleriyle dünyanın kendisinde öneminin kalmadığını yaşadığı zorluklara bağlayarak dile getirmiştir.

4.1.20. Öğretmen

İnsanın doğasında merak denilen olgu yer almaktadır. İnsan doğumundan ölümüne kadar her zaman bilinen ve bilinmeyen şeylere karşı merak içinde kalmıştır. Bu merakın zamanla getirdiği ön koşullardan biri öğrenmedir. Öğrenmenin ise en güzel ve güvenilir yanı bilgili ve profesyonel kişilerden ders almaktır. İşte bu ders veren kişilere öğretmen denir. Eğitimin ve öğretimin en önemli ögesi öğretmendir. Öğretmen insanı eğiten ve hayata hazırlayan kişidir. Kurumsal olarak değil de günlük hayatta çocuğun ilk öğretmeni annesidir. Anne çocuğunu rahminde eğitmeye başlar. Çocuk doğup büyüdüğü aşamada çevresinden etkilenir, öğrendiği şeyleri yapmaya başlar. Bu bakımdan öğretmen

aslında hayatın genelinde çocuğun öğrenmesine yardımcı olan her bir birey veya olay olabilir. Fakat kurumsal olarak ele aldığımızda öğretmen, profesyonel bir şekilde eğitimini tamamladıktan sonra öğrenciyi geleceğe hazırlayan kişidir. Tarihte ilk para karşılığında eğitim veren grup sofistler olarak bilinir. Şehirleri dolaşarak bilgilerini ve kültür birikimlerini insanlara aktararak insanlara meslekler kazandırmak istemişlerdir (Esen, 2004, s. 1). Zamanla toplumların gerek duydukları ihtiyaçlar değiştikçe eğitimden beklenen durumlar değişime uğramıştır. Bütün bunlar öğretmenliği uzmanlığa yükseltmiş, değerli kılmıştır. Günümüzdeki öğretmenler tamamen uzmanlık bilgileriyle ve donanımlarıyla eğitime katkıda bulunmuş, sofistlerin hayat deneyimiyle öğretiminden tamamen farklı yönde ilerlemektedirler. Öğretmen mesleğini icra ederken toplumun beklentilerine ve ihtiyaçlarına göre hareket eder. Nitekim öğretmen toplumun bir ferdidir ve kendisinin topluma fayda sağlayacağı gibi yetiştirdiği öğrencilerinde topluma faydalı insanlar olmasını hedefler.

Tarihte ilk yerleşik hayata geçen Sümerler, saraya bağlı okullarda öğretmenler yetiştirmişlerdir. Kil tabletlere yazdıkları yazıları öğrenciler okuyarak bilgi edinmişlerdir. Okul yönetiminde bir baş öğretmen, gözetmen ve resim görevlisi olmak üzere yetkili kişiler vardır. Mısır'da ise eski çağlarda erdemli insanların yetişmesinde rol oynayan öğretmenler Tanrı kadar kutsal görülüp saygı duyulurlardı (Sönmez, 2004, s. 30). İslam dininde anne ve baba çocuğun ilk öğretmeni olarak kabul edilir. Halife ise bütün Müslüman topluluğunun baş öğretmenidir. Öğretmenlere büyük saygı ve sevgi duyulmaktadır (Sönmez, 2004, s. 37). Âşık Mehmet Oktay şiirlerinde öğretmenliğin ne kadar kutsal bir meslek olduğunu bizlere göstermiştir. Yöredeki halkın ve âşığın öğretmenlere duydukları saygı ve sevgi eserlere konu olmuş ve öğretmenler için şu sözler âşık tarafından dile getirilmiştir;

“İlim dersi almasını

Bil, iste, bil öğretmendir

Bilmediğin dersi ondan

Gel iste al öğretmendir

Herkes de okula gider

Gitmeyen olur mu lider

Bir kelmesi köle eder

Kul iste kul öğretmendir

...

Sizden bekliyor gelecek

Temel sizde bu bir gerçek

Memet der ki öpülecek

El üste el öğretmendir” (Altınkaynak, 2015, s. 114).

Öğretmen kelime anlamı gereği öğretici, yol gösterici olarak bilinir. Her bir konunun veya bir yeteneğin ustası olan kişiler vardır. Usta çıraklarını eğitmekle, çırak ustasını dinlemekle yükümlüdür. Buradaki usta öğretmen olarak karşımıza çıkar. İyi bildiği konu veya bir bilgi hakkında kendini geliştiren ve topluma örnek kişi olan öğretmenler kutsal bir mesleğin yürütücüsü ve gelecek nesillerin temelini atan kişilerdir.

“İlim dersi almasını

Bil, iste, bil öğretmendir” (Altınkaynak, 2015, s. 114).

Öğretmenlik mesleği kutsal bir meslektir. Halkı cehaletten kurtarmanın en iyi yolu ilmi halka yaymaktır. Bunun kolay yolu ilmi bilen öğreticilerin halkı bilinçlendirmesidir. Âşık, bu dizlerinde insanların ilim dersini öğretmenlerden almaları gerektiğini ve ilmi her ne olursa olsun bilir kişilerden istemeleri gerektiğini söylemiştir.

“Sizden bekliyor gelecek

Temel sizde bu bir gerçek”(Altınkaynak, 2015, s. 114).

Türk milletinin geleceği bu milletin gençleriyle parlayacaktır. Bu parıltı ise ancak ilimle ortaya çıkacaktır. İlimin temeli ve geleceğin parlak garantisi gençlerimizin ve gelecek nesillerin alim ve irfanlılıklarıyla şekillenecektir. Âşık, bu dizelerinde gençlere seslenerek geleceğin ışıltısının Türk gençliğinde olduğunu vurgulamıştır.

“Memet der ki öpülecek

El üste el öğretmendir” (Altınkaynak, 2015, s. 114).

Âşık, bu sözleriyle ilim dünyasının temsilcileri olan değerli öğretmenlerimizin el üstünde tutulması gerektiğini Türk halkına şiirinde belirtmiştir.

4.1.21. Evlilik- Yaşlılık

İnsanın yaşamı boyunca hayatında geçiş evreleri olmuştur. Bu evreler doğum, ölüm, evlilik veya önemli bir olay olabilmektedir. Önemli evrelerden biri olan evlilik, iki kişinin aynı hayatı paylaşması ve aile kurması anlamına gelmektedir. Toplumlarda evliliğin gerçekleşmesi için birtakım ritüeller/törenler olmaktadır. Batı medeniyetlerinde genellikle kişilerin tanışıp nikah ve düğün töreniyle evlenmeleri yaygındır. Ancak Doğu medeniyetlerinde kültürel izlekler kendini belli eder. Bunlardan önemli topluluklardan biri olan Türklerde evlilik kız istemeyle başlar. Erkek tarafı kız tarafının evine gelerek kızı erkeğe isterler. Söz, nişan, kına gecesi, nikah, düğün ve düğünden birkaç gün sonra gerçekleşen el öpme ritüelleriyle evlilik tamamlanır. Neticede toplumun temel yapı taşı olan aile kurumunun oluşması için evlilik şart olarak kabul görür. Birey evliliği bilinçli olarak yapar. Evlilik bireyin sorumluluğunun kendi ailesinden çıkıp yeni bir ailede başlamasıdır. Bu netice doğrultusunda evli birey eşine ve eşinin ailesine karşı sorumluluk üstlenir (Görkem, 2021, s. 634).

Eski Türk toplumlarında tek eşlilik hakimken kumalık sistemi de görülmektedir. Erkek eşinden çocuk sahibi olamayınca yeni bir kadını kuma olarak getirir ve ondan çocuk sahibi olurdu. Bunun yanında siyasi ilişkiler doğrultusunda hakanlar barış veya ateşkes için prenseslerle evlenirlerdi. Türk hükümdarlarının en çok Çin prensesleriyle siyasi ilişkiler için evlendikleri görülmektedir (Ögel, 1971, s. 25). Destanlarda evlilik durumunda evlenecek kişilerin şartları ön planda tutularak yapılır. Erkek evleneceği kadının kendisi kadar yiğit ve cesur olmasını, kadının ise evleneceği erkeğin kendisini hak etmesini ister. Erkek kadınla evlenmek için birtakım sınavlara tabi tutulur ve sınavları geçtiğinde kadınla evlenebilir. İslam dininde çok eşli evlilik bulunmaktadır. Bu durum erkek için geçerlidir. Erkek soyunu devam ettirmek için birden fazla kadınla imam nikahı kıyabilir. Ancak bu nikâhta kadının geleceği için birtakım tedbirler alınır. Osmanlı Devleti döneminde padişah, devletin bekası için soyunu devam ettirmek zorundaydı bu yüzden padişahın bir haremi bulmaktaydı. Yine birçok toplumda çok eşlilik vardır ancak günümüzdeki yasalara göre tek eşlilik zorunlu kılınmıştır. Evlilik kutsal bir kurum olarak görülmektedir. Ailelerin akraba/dünür olma süreci ve evlilik süreci hayırlı bir iş olarak kabul edilir. Evlilik aile kuracak kişilere beraberinde bolluk ve bereketi getirir. Âşık Mehmet Oktay şiirinde boşanmak isteyen evli bir çift için evliliğin önemi şu sözlerle vurgulamıştır;

“Dostum sana nasihatim

İnanma elin özüne

Kayıp edip itimadın

İnanma elin sözüne

...

Memet dese haset olur

Kötü çirkin hasyet olur

Elde fitne fesat olur

İnanma elin sözüne” (Altınkaynak, 2015, s. 16).

Evlilik beraberinde yeni bir aile ve sorumluluk getiren bir kurumdur. Ailenin toplum içerisinde büyük bir önemi olmakla birlikte Türk halkı için aile kurma süreci de bir o kadar önemlidir. Bu önemi şiirinde bize yansıtan âşık, boşanmak üzere olan bir çifte bu şiiri nasihat olarak söylemiştir. Evlilikte en temel kural karşılıklı saygı ve sevgidir. Dışarıdan olan kişilerin aile içerisindeki olaylara karışması evliliğe zarar getiren bir durumdur. Âşık, bu sebepten dolayı şiirinde elin lafına kulak asılmaması gerektiğini savunarak bu çifte nasihatte bulunmuştur.

Âşık Mehmet Oktay şiirlerinde yaşlılığı şu sözlerle anlatmıştır;

“İnde ölmüş bir yılın

Çeviremez hiçbir plan

Gözü kör kurt hasta sırtlan

Aslansa da neye yarar

...

Yaşı yetmiş öv ha öv

Ömür bitmiş tutulmuş toy

Yıkık bina virane köy

Şenlense de neye yarar

Vefasız dost puşt muhannet

Kardeşe yapar hıyanet

Memet derki bin nasihat

Söyleşende neye yarar” (Altınkaynak, 2015, s. 17).

Hayatın en büyük gerçeği olan ölüm, kaçınılmaz bir durumdur. Yaşlılıkta tıpkı ölüm gibi her insanın başına gelecek biyolojik, fizyolojik ve ruhsal etmenlerin içinde var olduğu bir olgudur. Gençlik yaşlanınca kıymete binen bir dönemdir. İnsan gençken yaptığı şeyleri yaşlanınca yapamaz duruma gelebilir. Yaşlılık insanı ruhen ve bedenen gerileten bir durumdur. İnsan her saniye kaçınılmaz gerçeğe bir adım daha yaklaşır. Bu nedenle ruhsal olarak kendini bu duruma hazır hissetmek çok güçtür. İnsan yaşamı boyunca birçok tecrübe ve anı biriktirir. Genç iken yapılan hatalar yaşlılıkta görülmez çünkü kişi hatalarından ders çıkarmış ve olgunluk seviyesine ulaşmıştır. Yaşlılığın insana kattığı en önemli şey deneyimlerdir. Yaşlı insanlar genellikle hürmet ve saygı gören kişilerdir. Bu hürmet, saygı kişinin tecrübesinin ona kattığı değerdir. Yaşlılar, olacaklara karşı öngörülerini yüksek kişilerdir. Görüp geçirmiş ve feleğin çemberinden geçmiş olan bu insanlar toplumun değer yargılarını ve kültürünü tecrübelerinde saklarlar. Kendi nesillerine bu değerleri aktararak devam ettirirler. *“Yaşlı bireyin geçmiş hayatına bağlı olarak alışkanlıklarını değiştirmesi sosyal yaşlılığın göstergesidir. Fiziksel olarak harekette zorluk yaşaması fiziksel yaşlılığı gösterir. Zaman içerisinde yaşlanması kronolojik yaşlılığı, hafıza kaybı ve zihinsel fonksiyonlarda geride olması ise psikolojik yaşlılığı gösterir”* (Derleme, 2016, s. 86).

Toplumlarda yaşlılar saygı gören kişilerdir. Özellikle Türk toplumlarında yaşlılık önemlidir. Yaşlı kişiler bilgili kişiler olarak bilinirler. Türk kültüründe birey kendinden büyük biriyle selamlaşırken büyüğünün elini öper ve alnına koyar. Bu yaşlı kişinin yaşına, deneyimlerine gösterilen hürmettir. Bayramlarda, misafirliklerde ve hatta her an her yerde olan selamlaşmada bu durum görülür. Genç, büyüğünün elini öpmediğinde ailesinden terbiye görmediği varsayılır çünkü her aile bireyi çocuğuna büyüklerine nasıl davranması gerektiğini öğretmekle yükümlüdür. Yaşlılara duyulan saygı halk anlatılarında karşımıza çıkmaktadır. Kahraman maceraya çıkmadan önce büyüğünün elini öper ve hayır duasını alır. Eğer bunu yapmazsa yolda başına gelen felaketlerden kurtulamaz çünkü büyükler Tanrı tarafından kutsanmış kişilerdir. Ana, baba hakkı bir çocuk için en değerli hak olarak bilinmektedir. Dede Korkut Hikâyeleri'nde bu durum görülmektedir. Kahraman düşmanı yenerken veya yeneceğine yemin ederken *“Anam hakkı için- babam hakkı için, ak südin emdigüm ana”* (Ergin, 2016, s. 89) sözleri büyüklerin kutsal sayıldığını gösterir.

“Gözü kör kurt hasta sırtlan

Aslansa da neye yarar” (Altınkaynak, 2015, s. 17).

Yaşlanan bir insan ruhsal ve fiziksel olarak gençlik yıllarındaki kadar dinamik bir yapıya sahip değildir. Yaşlılık, bir ömrün simgesi, anıların birikmesi ve hakikate yapılacak yoldaki son duraktır. Âşık, yaşlılığı gözleri kör bir kurt ve hasta olan bir sırtlana benzeterek sembolize etmiştir. Kurt doğası gereği atik ve güçlüdür. Keskin görüş gücüyle en zor şartlarda bile hayatını devam ettirebilir. Ancak kör bir kurt doğanın sert şartlarına çok fazla dayanamaz ve kısa zamanda ölür. Yaşlı insanda kör kurt gibi gençken dayanabildiği şartlara yaşlandığında dayanamayabilir. Hasta sırtlanda aynı bu şekildedir. Âşık, benzetmelerini yaparken doğayla insan ruhunu bütünleştirmiştir.

4.1.22. Karabağ

“Oğuz boylarının dokuzuncu yüzyıldan itibaren Anadolu'ya göçleri sırasında bu bölgeye yerleştikleri bilinmektedir ve Bizans'ın doğuya doğru uzantısını kırmışlardır. Türklerin yoğun göçleriyle Azerbaycan da dahil olmak üzere Selçuklu Devleti'nin hakimiyeti altına giren Karabağ, Alparslan döneminde başkent olmuştur” (İşyar, 2004, s. 121). *“Daha sonra Moğol istilasıyla İlhanlılara geçen bölge önemini arttırmıştır”* (Taşkıran, 1995, s. 57). Daha sonra hanlıklar halinde yaşayan bölge Osmanlı ve Safevi Devleti arasında kalmıştır. Rusya tarafından sıcak denizlere inmek için önemli bir bölge olan Karabağ, tampon bir bölge halindedir. *“Rusya Kafkasya'ya yayıldıktan sonra 1805 Kürekçay Anlaşması ile Rusya'nın hükmü altına girdi”* (Türkmen, 2004, s. 14). Bu dönemde Hristiyanları Karabağ bölgesine yerleştirmişler ve az olan Ermeni nüfusu büyük bir artış göstermiş, Müslüman topluluklar ise zorla göç ettirilmiştir.

“1827 yılında ise Ermeni vilayeti kuruldu. Bolşevik İhtilali sonrası Karabağ, Azerbaycan'a bağlı hale geldi. Zamanla Ermeni ve Azeri gerginlikleri yaşandı ancak bu durum 1988'de Karabağ'ın Ermenilerin hakimiyeti altına geçmesiyle Karabağ Meselesi ortaya çıktı ve çatışmalar yaşanmaya başladı. Sovyetler dağıldıktan sonra Ermeni ve Ruslar köyleri yağmalayarak birçok ölümlere ve kayıplara sebep oldular. Azerbaycan-Ermenistan savaşları başladı, Azeri askerleri ve sivilleri öldürüldü. Tüm çalışmalara rağmen bir sonuç alınamadı” (Özyılmaz, 2013, s. 10-12). Karabağ sorunu 12 Temmuz 2020 yılında tarafların savaşıyla sonuç bulmuştur. Türkiye ve Azerbaycan diplomasisi ile Ermenistan daha önce gördüğü desteği bu kez alamamıştır. Türkiye Azerbaycan'a asker göndermiş, manevi destekte bulunmuştur. Savaşta binden fazla kişi hayatını kaybetmiştir. Türkiye'nin tecrübesinin büyük ölçüde destek verdiği 44 gün süren Karabağ Savaşı Covid

19 pandemi süreci nedeniyle gölgede kalmıştır ve 10 Kasım 2020’de Azerbaycan’ın zaferiyle sonuçlanmıştır (Kişi, 2021, s. 5). Âşık Mehmet Oktay Karabağ Savaşı’nda acı çeken insanlar için şu sözleri dile getirmiştir;

Sevgi, saygı, barış olsun

Azerbaycan Karabağ’da

Adalet yerini bulsun

Azerbaycan Karabağ’da

Yandı yürekler dağladı

Kız gelin kara bağladı

Nice analar ağladı

Azerbaycan Karabağ’da

...

Der Mehmet Oktay Erkanî

Barışmanın tam zamanı

Akmasın insan kanı

Azerbaycan Karabağ’da

Azerbaycan’a ait olan Karabağ, Türkler açısından önemli bir yerleşkedir. Çokça katliam yapılan ve uzun yıllar Ermenistan hakimiyetinde olan Türk yurdu zorlu uğraşlar sonucu savaş yoluyla geri alınmıştır.

Sevgi, saygı, barış olsun

Azerbaycan Karabağ’da

Âşık, şiirinde Karabağ için söylediği sözlerinde yıllardır süren acıların sonunda sevgi ve saygının olması gerektiğini savunmuştur.

Adalet yerini bulsun

Azerbaycan Karabağ’da

Bu dizelerde ise henüz geri kazanılmadan önce Karabağ için adalet istemiş ve Karabağ’ın Azerbaycan toprağı olduğunu vurgulamıştır.

Yandı yürekler dağladı

Kız gelin kara bağladı

Nice analar ağladı

Azerbaycan Karabağ'da

Hislerimizin yazıya döküldüğü bu dörtlükte Karabağ'da yaşanan acı olaylar anlatılmış, insanların hüznüleri yüreklerimize bir ateş gibi düşmüştür.

Barışmanın tam zamanı

Akmasın insan kanı

Karabağ'da akan insan kanlarının durmasını isteyen halk ozanı, barış içinde yaşamının çağrısını yapmıştır.

4.1.23. Çıldır Gölü- Festival

Ardahan ve Kars il sınırları içinde yer alan Çıldır Gölü, Doğu Anadolu Bölgesi'nin en büyük ikinci tatlı su gölüdür. Çevresindeki yerleşim yerleri tarıma elverişlidir. Ardahan ve Kars bölgesinde yaşayan insanlar çoğunlukla hayvancılık ve tarımla geçimlerini sağlamaktadır. Buna ek olarak Çıldır Gölü yakınlarında yaşayan kişiler balıkçılık yaparak geçimlerini sağlarlar (Koçyiğit-Aksu, 2018, s. 9). Tatlı su gölü olduğu için içerisinde canlıları barındıran göl, alabalığıyla meşhurdur. Kış aylarında çok soğuk olan hava nedeniyle Çıldır Gölü buz tutmaktadır. Bundan dolayı gölün üzerinde arabayla gezilebilmektedir. Göl, hem yaz hem kış aylarında festivallere ev sahipliği yapmaktadır. Yazları şenlikler halinde düzenlenen festivallerde çevre illerden, ilçelerden birçok kişi bulunmaktadır. Festivallerde âşıklar saz çalıp türkü söylemekte, birçok sanatçı şarkılarını dile getirmektedir. İlgi odağı haline gelen gölün çevresinde oteller kurulmuş, piknik alanları, yüzmek için sahil alanları yapılmıştır. Yerel kültürün tanıtıldığı etkinlikler düzenlenmekle birlikte kış aylarında festivaller düzenlenmiştir. 2022 yılında Kardan Perde Film Festivali düzenlenmiştir. Göl üzerinde kayak ve atlı kızaklarla etkinliklerin yanında su sporları yapılmaktadır. Bölge âşıklık geleneği bakımından zengin ve köklü bir geçmişe sahip olduğu için birçok âşığın eserlerinde yerini almıştır. Çıldırlı olan âşığımız Mehmet Oktay memleketinin inci tanesi olan bu güzel göl hakkında şunları söylemiştir;

“Ne güzel yaratmış seni yaradan

Salmıssın dünyada ün Çıldır Gölü
Berraktır suların mayan tertemiz
Sanki anan doğmuş dün Çıldır Gölü

...

Tartın ağır değerini verseler
Bu dünyadan geçenleri sorsalar
Mehmet derki namazıma dursalar

Çevirmem ki senden yön Çıldır Gölü” (Altınkaynak, 2015, s. 74).

Âşık, memleketinin incisi olan bu güzel göl için sözlerini dile getirirken duyduğu sevgiyi söz sanatlarıyla pekiştirerek anlatmıştır. Şiiri okuduğumuzda gözümüzde canlanan bu güzel göl, yöre halkı için mücevher niteliğindedir.

“Ne güzel yaratmış seni yaradan
Salmıssın dünyada ün Çıldır Gölü ” (Altınkaynak, 2015, s. 74).

Türkiye için önemli bir güzellik olan Çıldır Gölü, masmavi ve temiz tatlı suyuyla göz kamaştıran bir güzelliğe sahiptir. Şiirinde bu güzelliği vurgulayan âşık, memleketinin incisini şiirinde konu etmiştir.

“Tartın ağır değerini verseler” (Altınkaynak, 2015, s. 74) cümlesiyle gölün paha biçilemez olduğunu, *“Çevirmem ki senden yön Çıldır Gölü” (Altınkaynak, 2015, s. 74)* ancak her ne olursa olsun memleketinin simgesi olan bu gölden ve memleketinden vazgeçmeyeceğini dizelerinde görmekteyiz. Bu durum âşığımızın memleketine olan bağlılığını bizlere yansıtmaktadır.

4.1.24. Bade İçmek

Bade içmek âşıklık geleneğinde rüya âleminde gerçekleşen bir eylem olarak bilinmektedir. Âşıkların sözlerinden, biyografilerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda rüya alemi, kutsal ve gelecekte bahsedilen bir alem olarak kabul edilir. Âşığın âşık olma yolunda rüya âleminde kendisini birtakım olaylar bütünüyle bağdaştırır. Genellikle âşıklarda benzer şekilde görülen rüyalar âşığın zihinsel sürecinde kendini beslemektedir. Âşığın rüyasında pir, Hızır veya derviş elinden bade içmesi ve rüya âleminde uyandıktan sonra âşıklık yeteneğine kavuşması, geleneğin önemli bir ögesidir (Günay, 2021, s. 129). Âşığımız Mehmet Oktay Erkanî, kendisine bade içip içmediğine dair soruların yöneltilmesi üzerine şu cevabı vermiştir;

*“Yaterdim rüyamda bir piri baba
Nuş ettirdi işdiyimi açamam
Vücudumda koptu Nuh'un tufanı
Öz özüme şaştığımı açamam*

*Garişdı birbirine hayelim düşüm
Titredi saçlarım sızladı dişim
Önüme döktüler bir top ibrişim
Ağ karayı seçtiğimi açamam*

*Mehmet der ders verdi Şenniye baba
Açıklasam sıırım gelmez hesaba
Bana yön verende bir piri baba
Öz özümde geçtiğimi açamam” (Altınkaynak, 2015, s. 40).*

Bade içmek Âşıklık geleneği için çok önemli bir olaydır. Âşık, yolculuğuna bir rüyayla başlar. Rüyada badeyi pir elinden içen âşık, uyandığında muazzam bir yeteneğe sahip olur. Dilinden dökülen sözler sazıyla bütünleşerek âşığa unutulmaz anlar yaşatır. Bade içen âşıklar, yeteneklerini yöre halkına sunar. Sözcükler toplumu yansıtan kalbin sözleri olur. Gelenekte ayrı bir yere sahip olan bade içme her âşığımıza nasip olmaz. Âşık, şiirinde badeye dair sözlerini dile getirmiştir.

*“Yaterdim rüyamda bir piri baba
Nuş ettirdi işdiyimi açamam” (Altınkaynak, 2015, s. 40).*

Bade içip içmediğini tam olarak anlatmamıştır ancak âşığımızın sözlerini incelediğimizde bade içtiğini anlayabiliyoruz. İlk iki dizelerde bir pirin âşığımızın rüyasına girdiğini ve âşığımızın içtiği bir şeyi üstü kapalı söylediğini görmekteyiz.

*“Vücudumda koptu Nuh'un tufanı
Öz özüme şaştığımı açamam” (Altınkaynak, 2015, s. 40).*

Badeyi içen âşık, sonraki iki dizelerde hissettiği ruhsal değişiklikten bahsetmiştir.

*“Garişdı birbirine hayelim düşüm
Titredi saçlarım sızladı dişim*

Önüme döktüler bir top ibrişim

Ağ karayı seçtiğimi açamam” (Altınkaynak, 2015, s. 40).

Bu dörtlükte âşık badeyi içtikten sonraki fiziksel hislerini anlatmaktadır. Dörtlüğün üçüncü dizesinde uyanışını söylememiştir ancak biz uyandığını ve önüne konulan karmaşık iplikleri çözebildiğini anlıyoruz.

“Mehmet der ders verdi Şenniye baba

Açıklasam sırum gelmez hesaba

Bana yön verende bir piri baba

Öz özümden geçtiğimi açamam” (Altınkaynak, 2015, s. 40).

Bu dizelerde âşık, Âşık Şenlik Kolu'ndan olduğunu belirtmiş ve rüyasına giren pirin kendisine yol gösterdiğini anlatmıştır.

4.1.25. 12 Eylül- 15 Temmuz

1970’li yıllarda ortaya çıkan, temelinden 1980 yılına kadar birikmiş bir rejim krizi mücadelesiyle oluşan eylem 12 Eylül Darbesi’dir (Özçelik, 2011, s. 74-79). Âşık Mehmet Oktay 12 Eylül 1980 öncesi Türkiye’nin içinde bulunduğu durum üzerine şu sözleri söylemiştir:

“Türkiye toprağı kalbimiz bizim

Basılsa iz olur bastıramayız

Atatürk emanet etti bizlere

Üzerinden rüzgâr estiremeyiz

...

Bir karış toprağı yada vermeyiz

Can verir kan döker geri durmayız

Memet der ki esarete girmeyiz

Dünya hürliğümüz kısıtıramayız”(Altınkaynak, 2015, s. 54).

Âşık Mehmet Oktay 15 Temmuz darbe girişimiyle ilgili şu sözleri dile getirmiştir;

15 Temmuz gece Feto şerrinde

Vatanına sahip çıktı bu millet

Kötü emelleri çiğneyip aşır

Vatanına sahip çıktı bu millet

...

Asla böldürmeyiz biz ülkemizi

Sevip saymalıyız birbirimizi

Alevî Kürt'ü Laz'ı Çerkez'i

Vatanına sahip çıktı bu millet

Asker polis millet siperdi canı

Tarihlere yazmış nice destanı

Çıldır'dan der Mehmet Oktay Erkanî

Vatanına sahip çıktı bu millet

Tarihsel süreçte askeri darbeler Osmanlı Devleti'ne kadar dayanmaktadır. Türkiye'de birçok örnek bulunmakla birlikte yakın yazmanda büyük yankı oluşturan 15 Temmuz darbe girişimi tüm dünyada konuşulmuştur. Türk halkı sokaklara dökülmüş, tankların önünde kendini siper etmiş, birçok şehit verilmiş, darbe girişimi engellenmiştir. Tek bir yürek ve tek millet olarak darbeyi önleyen halk Türkün birlik ve beraberliğini, gücünü ve vatan sevgisini tüm dünyaya göstermiştir.

15 Temmuz gece Feto şerrinde

Vatanına sahip çıktı bu millet

Bu dizelerinde yapılan darbe girişiminde Türk milletinin vatanını savunmasını anlatan âşık,

Asla böldürmeyiz biz ülkemizi

Sevip saymalıyız birbirimizi

Alevî Kürt'ü Laz'ı Çerkez'i

Vatanına sahip çıktı bu millet

Sonraki dörtlüğün dizelerinde vatanın bölünemeyeceğini, milletin birliğini ve beraberliğini gözler önüne sermiştir.

4.1.26. Dede Korkut

“Oğuz boylarının hayatlarını, savaşlarını konu alan Dede Korkut Hikâyeleri’nin, ilk yazma nüshası Dresden Nüshası’dır. Bir giriş ve on iki hikâyeden oluşan bu nüshayı tanıtan ilk kişi ise Heinrich Friedrich von Diez’dir. Bir giriş ve altı hikâyeden oluşan ikinci nüshası ise Ettore Rossi tarafından bulunan Vatikan Nüshası’dır. Üçüncü nüshası olarak kabul edilen Ankara Nüshası Türk Tarih Kurumu kütüphanesinde bulunmaktadır” (Uzuntaş, 2021, s. 221). Bu hikâyeler destansı bir özellikle anlatılmış ve *“Oğuzname”* olarak adlandırılmıştır. *“Yakın zamanda bulunan Dede Korkut Hikâyeleri’nden 13. hikâye olan Salur Kazanın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürdüğü Boy Metin Ekici tarafından Türkistan Nüshası olarak adlandırılmış ve Türk dünyasına tanıtılmıştır. Bu hikâyeler birbirinin devamı niteliğinde olup ayrı başlıklar altında isimlendirildiği kabul edilmektedir”* (Çobanoğlu, 2019, s. 83). Âşık Mehmet Oktay, Dede Korkut için yazdığı şiirinde onun öneminden ve bilgeliğinden bahsederken şu sözleri kullanmıştır;

*“Aslı oğuz boyu oğuz Türkünden
İz bıraktın bize ey Dede Korkut
Kopuzunla muhabbetli dilinle
Saz bıraktın bize ey Dede Korkut*

*Bir sözün vardır bin bir manası
Hikâyenin masalların anası
Kalp sevgisi zamanın Mevlâna’sı
Öz bıraktın bize ey Dede Korkut*

...

*Mehmet Oktay içti aşkın zehrini
Geçemiyor bu gönlünün nehrini
Dünya telaşını felek kahrını*

Koz bıraktın bize ey Dede Korkut” (Altınkaynak, 2015, s. 110).

Dede Korkut, hikâyelerde önemli bir kahraman olarak bilinir. Bilgeliği temsil eden bu kahraman bazı kaynaklarda Korkut Ata olarak bazılarında ise Korkut olarak geçer. Dede Korkut, ozanların piri olarak bilinmektedir. Oğuz boylarının yaşantılarını iyi bilen Korkut, ihtiyarlık geldiğinde Dede Korkut olarak anıldığı düşünülmektedir. Dede

Korkut, hikâyelerde Oğuz boylarına yol gösteren, kahramanlara ad veren, iyi dileklerde bulunan, toplumun düzenini sağlayan, boylar arasında köprü görevi gören, bilge arketipi özelliklerini bünyesinde barındıran bir kahraman olarak karşımıza çıkar. Kahramanların baş yardımcılarında olan bu kişinin önemi hikâyelere verilen isimden anlaşılmaktadır (Ergin, 2016, s. 1). Yirmi dört Oğuz boyunun yaşamını ve kültürel hayatını destansı bir şekilde anlatan kişi olarak kabul gören Korkut Ata, Türk kültürünü ve coğrafyasını zengin temalarla anlatmış, Türklerin Anadolu'ya gelmeden önceki Kafkasya bölgesinde yaşadıkları maceraları ve düşman ile yapılan savaşların heyecanlı bir şekilde hikâyelere dökmüştür. Dede Korkut Hikâyeleri, Türk milletinin zengin kültürünü, sosyal, ekonomik, siyasî, askeri yapısını, kahramanların özelliklerini, alp ve bilge tipini, tabiatın kahramanın kişiliğindeki yerini, evlenme, düğün, toy, kurultay, aile yapısı gibi olguları, bozkır medeniyetini, Türk tarihini ve inançlarını muazzam bir şekilde bize sunar (Kaya, 2017, s. 4).

“Aslı oğuz boyu oğuz Türkünden

İz bıraktın bize ey Dede Korkut” (Altunkaynak, 2015, s. 110).

Oğuz boylarının mücadelelerini anlatan Dede Korkut Hikâyeleri'nde önemli bir bilge olan Dede Korkut, halk hikayelerinde ve şiirlerde yerini almıştır. Âşık, şiirinin ilk dizesinde Dede Korkut'un soyundan bahsetmiş, ikinci dizede Türk milleti üzerindeki etkisini anlatmıştır.

“Kopuzunla muhabbetli dilinle

Saz bıraktın bize ey Dede Korkut ” (Altunkaynak, 2015, s. 110).

Bu dizelerde Dede Korkut'un kopuz çalıp şiirler söylediğini belirten âşık, âşıklık geleneğinin tarihçesine vurgu yapmıştır.

“Bir sözün vardır bin bir manası

Hikâyenin masalların anası

Kalp sevgisi zamanın Mevlâna'sı

Öz bıraktın bize ey Dede Korkut” (Altunkaynak, 2015, s. 110).

İlk dizede Dede Korkut'un bilgelik özelliğini vurgulayan âşık, Korkut'un hikaye ve masal anlatıcısı ve boylar tarafından sevilen, saygı gören değerli bir kişiliğe sahip olduğunu anlatmıştır.

4.1.27. Evlat- Çocuklar

Tarihte ilk çağlardan günümüze kadar olan sürede aile çok önemli bir kurum olarak kabul edilmiş ve toplumun temeli olarak görülmüştür. Aile kurumunun önemli öğelerinden biri ise evlat sahibi olmaktır. Evlat hemen hemen her toplumda soyun devamı niteliğinde görülmüş özellikle soyun devamında erkek çocuğun yeri ayrı tutulmuştur. Çocuk doğduğunda bütün aile ve akrabalar soyun devam edeceği için mutluluk duyarlar. Evlat ilk insanlık çağında insanlığın türemesi için büyük bir önem arz etmekteydi. Çocukların çok olması insanlığın hızlı bir şekilde çoğalması anlamına gelmekteydi. Buna nazaran küçük toplumlarda ve kabilelerde çok evlat güçlü ailelere eşit sayılmaktadır. Nüfusun kalabalık olması her açıdan o ailenin güçlü olması anlamına gelmektedir. Evlat sadece neslin devamı açısından önem arz etmez. Halk anlatılarında evlat, Tanrı'nın verdiği ödül/nimet olarak görülmektedir. Çocuğu olmayan kişiler kutsanmamış kişiler sayılmaktadır. Buna bağlı olarak destanlarda ve halk hikâyelerinde çocuksuzluk motifi karşımıza çıkmaktadır (Yılmaz, 2016, s. 2). Buna en iyi örnek olarak “*Dede Korkut Hikâyeleri*’nden *Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı*’nda *Bayındır Han*’ın ziyafet verdiği yerde çocukların cinsiyetine ve çocuksuz olanlar için ak, kızıl ve kara otağ kurdurması, oğlu olanın ak otağa, kızı olanın kızıl otağa, çocuğu olmayanın ise kara otağa oturtulması buyruğu evladın önemini ve çocuksuzluk motifini bizlere sunmaktadır” (Ergin, 2016, s.4).

Dünya üzerinde bütün kültürlerde önemli bir yer tutan çocuk, insanın geçiş evrelerinden evlenme evresinin en önemli nedeni arasında yer alır. Toplamların çocuk sahibi olma evresi kültür, ırk, din gibi birçok unsur bağdaşır ve her toplumun çocuk doğma evresinde çeşitli törenleri veya töreleri bulunmaktadır (Örnek, 1995, s. 131). Destanlarda ve halk anlatılarında çocuğun doğması tıpkı yaşamı boyunca olan olaylar gibi olağanüstü özellikler gösterir. Çocuğu olmayan aile genellikle üzüntü ve keder içindedir. Bir pir veya derviş bu aileyi ziyarete gelir ya da ailenin babasıyla karşılaşır. Elindeki elmayı babaya uzatır ve elmayı ikiye bölerek karısıyla yemesini, elmanın kabuklarını ise kısırağına yedirmesini söyler. Bunu yaptıktan sonra eşi ve kısırağı aynı anda hamile kalır ve kahraman ile atı zamanı gelince olağanüstü bir şekilde doğar. Dünyaya gelen bu çocuk halkının kurtarıcısı ve kahramanı olur. Genellikle anaya babaya saygılı ve alp tipi özelliklerine sahip bir yiğittir.

Destanlarda çocuksuzluk genellikle Tanrı'nın aileye verdiği bir ceza olarak kabul edilir. Halk hikâyelerinde çocuksuzluk motifinin yanında çocuk aile için bir imtihandır.

Söz konusu evlat genellikle hayırsız evlat olarak geçer. Evlatlardan ilk olarak imtihan olan kişi ilk insan olan Adem'dir. Daha sonra birçok peygamber de evlatlarından dolayı imtihan edilmişlerdir. Hikâyelerde evlat imtihanı ise genellikle üç evlattan ikisinin kötü en küçüğünün ise iyi olmasından kaynaklanır. İlk iki evlat kendi çıkarları için birtakım olaylar yaşarken en küçük evlat ailesi ve halkı için maceraya atılır. Macera sırasında abilerinden yana ihanete uğrayan en küçük çocuk, anne ve babasının hayır dualarıyla zorlukları atlattır, evine döner ve genellikle abilerini affeder. Gerek destanlarda gerekse diğer halk anlatılarında önemli bir yere sahip olan evlat, tarihin tüm zamanlarında büyük bir olgu olmuş, günümüzde varlığını sürdüren bir kavramdır. Âşık Mehmet Oktay şiirlerinde gerek çocuklarla ilgili gerekse hayırsız evlatlarla ilgili sözler söylemiştir. Âşıklar toplumun aynası ve sözcüsüdürler. Bu bakımdan şiirlerinde her konudan ve olaydan bahsetmişlerdir. Âşık Mehmet Oktay evladından hayır görmemiş bir babanın isteği üzerine şu sözleri söylemiştir;

Ölür isem baş sağlığına
Durmasan ey olur oğul
Hoca yüyende yüzümü
Görmesen ey olur oğul

Hiç beni getirme dilen
Sahte göz yaş sile sile
Tabutuma konusu ile
Girmesen ey olur oğul

...

Mehmet Oktay boştur emek
Elbisen beş metre gömlek
Yedi kırkta hayır yemek
Vermesen ey olur oğul

Evladından hayır görmeyen bir babanın sözlerini dile getiren âşık, Türk kültüründe evlattan beklenen, aile yaşantısına uygun olan olguların oluşmadığını anlatmak istemiştir. Anne ve baba evlat sahibi olurken tüm benliğiyle evladının her

anında ona bakar, koruyup kollar. Türk geleneğinde anne ve baba yaşlandığında bakma sırası evlada aittir. Bu durum elbette genel olarak yaygın olsa da günümüzde kültürel değişimler ve zihinsel olgular farklılaştığı için, neslin geleneğe ve aileye bağlılığı azalmıştır. Bu şiirde bu duruma örnek teşkil etmektedir.

4.1.28. Bahar- Kış

Halk anlatılarında ve Klasik Türk şiirinde mevsimler oldukça önemli bir konu olmuştur. Klasik Türk şiirinde, mevsim-i sahra, nevrüz, mevsim-i gül gibi isimlerle adlandırılan bahar, aydınlığı, güzelliği, sevgiliyi, bülbülü, gülü gibi birçok unsuru içinde barındıran ve insanın huzurla dolduğu bir mevsimdir. Sevgilinin güzelliği bahara benzetilir, aşık ise baharın simgelerinden biri olan taşkın nehirlerle benzetilir. Gül ve bülbül baharın en güzel temsilcisidir. Bahar, iki mevsim arasındaki geçiş dönemidir (Gündoğdu, 2017, s. 17). Kışın ardından gelen, ağaçların ve yerlerin yeşerdiği, çiçeklerin açtığı, kuşların ortaya çıktığı, ötüştüğü, karların erimesiyle nehirlerin coşkun aktığı, bolluk ve bereketin mevsimidir. Tarihsel süreçte seferlere çıkılan mevsim olarak bilinir. Bahar evvelden günümüze kadar gelişi kutlamalarla karşılanmış bir mevsimdir, baharın gelişi nevrüz diye adlandırılarak kutlanılmaktadır. Elverişli bir iklim özelliği gösteren bu mevsim, tarlaların ekimi, ve toprağın yeşermesi bakımından tüm toplumlarda bereketin mevsimi olarak adlandırılmaktadır. Hemen hemen her toplumda sevinçle karşılanan bahar kendine halk anlatılarında yer bulmuştur. Destanlarda evliliklerin ve doğumların tasvirleri itibarıyla bahar aylarında olduğu anlaşılmaktadır. Kahramanın genellikle bahar aylarında maceraya atılması ve ad alma törenlerinin bahar aylarında yapılması dikkat çeken bir ayrıntıdır. Halk şiirlerinde tabiatın en güzel parçası olarak bilinen bahar mevsimi, güzellikleriyle ve bolluğuyla kendini var etmiş, insanın içine huzur veren bir mevsim olarak kendini göstermiştir. Âşık Mehmet Oktay, baharın güzelliğiyle ilgili şu sözleri dile getirmiştir;

“Göçmen kuşlar müjde verir havada

Bahar bayramında nevrüz gelende

Leyleklerde tak tak eder yuvada

Bahar bayramında nevrüz gelende

...

Kazlar yumurtlayıp gurka yatar

Sazlıklarda kurbağalar öterdi

Karla birlik kardelenler biterdi

Nevruz bayramında bahar gelende” (Altınkaynak, 2015, s. 95).

Aralık, Ocak ve Şubat aylarında gerçekleşen soğuk ve sert bir iklim olan kış mevsimi, ayrı bir güzelliğe sahiptir. Beyaz örtü olarak metinlerde geçen bu mevsim, soğuk olmasıyla birçok zorluğu beraberinde getirmiştir. Buzların ve karın her tarafı kapladığı yeşilin olmadığı bir mevsim olarak bilinen kış, beyazın ayrı güzelliğini bize yansıtmakla beraber sert iklim olarak ilk çağlardan günümüze kadar insanlara zorluk çektirmiştir. İlk çağlarda göçebe hayat şartlarında, avcılık döneminde insanlar kış aylarında çok zorluk çekmiş ve binlerce kişi soğuktan hayatını kaybetmiştir. Daha sonraki dönemlerde yerleşik hayata geçişle ve ateşin bulunmasıyla kış aylarındaki yaşantı kolaylaşmıştır. Âşık Mehmet Oktay Çıldır’da doğup büyümüş bir halk şairidir. Çıldır konumu gereği kışları Türkiye’nin en soğuk ili olan Ardahan’da bulunmaktadır. Sert geçen bu dönemde Çıldır’da bulunan göl buz tutmakta ve burada balıkçılık yapılmaktadır. Kars, Ardahan çevresi hemen hemen aynı iklime sahip olduğu için âşığımız şiirlerinde kış ayına doğrudan bir gönderme yapmamakla birlikte yer yer bu soğuk mevsimin bölgedeki etkisinden bahsetmiştir.

“Göçmen kuşlar müjde verir havada

Bahar bayramında nevruz gelende

Leyleklerde tak tak eder yuvada

Bahar bayramında nevruz gelende” (Altınkaynak, 2015, s. 95).

Âşık, baharın geldiğinin kanıtı olarak kuşların kış başlamadan önce göçmesi, ilkbaharda yuvaya geri dönmesi olarak nitelendirmiştir.

“Kazlar yumurtlayıp gurka yatar

Sazlıklarda kurbağalar öterdi” (Altınkaynak, 2015, s. 95).

Doğu memleketlerinde beslenen evcil hayvanlardan kazların yumurtlaması bahar zamanında gerçekleşmektedir. Karların eriyip hayvanların ortaya çıkmasıyla baharın geldiği anlaşılır. Şiirinde bu örneklerle yer veren âşık,

“Karla birlik kardelenler biterdi

Nevruz bayramında bahar gelende” (Altınkaynak, 2015, s. 95).

bu dizelerle doğadan örnek vererek baharın gelişinde duyduğu sevinci aktarmıştır.

4.1.29. İnsan- Zaman- Çocukluk Hatıraları

İnsan yaratılışı gereği canlıların en üstünü olarak bilinmektedir çünkü insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliği akıl denilen bir nimete sahip olmasıdır. İnsan var olmadan önce ruhlar yaratılmış ve ilk insan olan Âdem'in bedeni toprak ve su ile oluşmuştur. Ruh Adem'in bedenine üflenmeden önce İslam dininde Allah bütün meleklerin bu bedene secde etmesini istemiştir. Bütün melekler secde ederken meleklerin âlimi olarak bilinen ve ateşten yaratılmış olan şeytan, kendisinin daha üstün olduğunu savunarak Allah'ın emrine karşı gelmiş ve secde etmemiştir. Bunun üzerine cennetten kovulan şeytan, insanları yoldan çıkarmak için yemin etmiş, Âdem ve Havva'nın yasak meyveyi yemelerine, bundan dolayı da cennetten kovularak dünyaya sürgün edilmelerine sebep olmuştur. Dünya üzerinde buluşan Âdem ve Havva Allah'ın izniyle evlenerek insanlığın türemesini sağlamışlardır. Asırlarca süren insanlığın çoğalması ve şeytanın insanları yoldan çıkarması üzerine Nuh zamanında bir tufan oluşmuş ve Nuh'un gemisinde bulunan her canlıdan bir çift ve Nuh'un ailesi dışında yeryüzündeki bütün canlılar helak olmuştur. Tufandan sonra insanlık Nuh'un soyundan tekrar türemeye başlamıştır. İnsan doğası gereği doğar, yaşam sürer ve ölür. Mitolojide ve destanlarda insanlığın türemesi, yaşamı ve ölümü detaylı bir şekilde konu alınmıştır.

“Türk mitolojisinde insanlığın yaratılışı Tanrı Ülgen'in yeryüzünün tamamen sularla kaplı olduğu bir zamanda Erlik'e suyun dibinden çıkarmasını istediği toprağı/kumu suyun yüzeyine serpererek dünyayı ve insanları yaratması ve insanlara ruh üflemesiyle yaratılışın gerçekleştiği bilinmektedir” (Şayhan, 2018, s. 85).

“Yunan mitolojisinde Zeus'un insanları yaratması ve birçok mitolojide yaratılışın evreleri görülmektedir” (Can, 2011, s. 24). *“Türeyiş Destanı'nda Türklerin bozkurt tarafından türediği anlatılır”* (Çobanoğlu, 2020, s. 139). İnsanlığın var oluşuna dair çeşitli anlatıların yanı sıra geçmişten günümüze insanların yaşadığı olaylar geleceğe büyük etki etmiştir. Çıkarlar için yapılan savaşlar, açgözlülük insanların kalplerini mühürleyerek birçok ölüme ve kayıplara neden olmuştur. Bunun yanında kalpleri iyilikle dolu olan ve güzel işler yapan insanlarda dünyada her zaman var olmuştur. Halk anlatılarında bu durum iyilik ve kötülüğün savaşı olarak çokça karşımıza çıkmıştır. Halk şairlerinin eserlerinin temelini diğer bütün anlatılarda olduğu gibi insan oluşturmaktadır.

Halk şiirlerinde insan, gerçek hayattaki insanlığın konusu olarak karşımıza çıkar. Âşık Mehmet Oktay şiirlerinde insanlıktan çokça bahsetmiş, asılsız, cimri, kötü, hayırsız insanların yanında iyi, merhametli, soylu, kendini bilen insanları da anlatmıştır. Âşığımız insan için şu sözleri dile getirmiştir;

*“Sakın merhametin elden bırakma
Salsan da dünyaya ün insanoğlu
Kötülük yapmışsan hemen geri dön
İyiliğe çevir yön insanoğlu*

...

*Beş on karı alıp boşamış isen
Önüne geleni haşlamış isen
Memet der çok günah işlemiş isen
Kendi yaptığına yan insanoğlu” (Altınkaynak, 2015, s. 65).*

Âşık Mehmet Oktay zaman ve anılarıyla ilgili şu sözleri söylemiştir;

*“Her geçen günlerim düşer yâdına
Mahlede bir çocuk gördüğüm zaman
Kendimi yeniden çocuk bilirim
Anamı babamı sorduğum zaman*

*Zayıfladım şüphelendim tenimden
Eşim dostum hep çekildi yanımdan
Öz özüme usanmışım canımdan
Bastona sağ yanım verdiğim zaman*

*Tatlı sular zehir oldu yuduma
Koca Mehmet derler daha adıma
Her geçen günlerim düşer yâdına
Hem yürüyüp hem de durduğum zaman” (Altınkaynak, 2015, s. 81).*

Zaman, tüm evrenin içinde var olduğu ve olacağı süre olarak bilinir. İnsan yaşamı boyunca karşılaştığı her an zamanın bir parçasıdır. İnsanlığın var oluşu ve kıyamete kadar

sürecek olan bu kavram dünyanın ve evrenin geçmişini, şu anını ve geleceğini içinde barındırması bakımından her daim insan için büyük bir öneme ve değere sahip olmuştur. İnsan için kendi zamanı doğumuyla başlar ve ölümüyle sona erer. Ancak her toplumun bir geçmişi ve tarihi vardır. İnsan her daim zamanda yolculuk yapmak istemiş, geçmişini yeniden elde etmek ve geleceğe duyduğu merakı gidermek istemiştir. Ancak bu durum mümkün olamamakla birlikte günümüzde hâlâ bu isteği yerine getirebilmek için zamanda yolculuk yapılabilecek bir icat bulmaya çalışılmaktadır. İnsan geçmişini, tarihini bilmeli, geleceğe dair inancını kaybetmemelidir. Ancak içinde bulunduğu zaman dilimini çok iyi bir şekilde kullanmalıdır. Halk anlatılarında zaman unsuru çok fazla karşımıza çıkar. Ancak bu zaman, belirli bir zaman yerine mevsim, dönem, bir olay örgüsü içinde karşımıza çıkar. Özellikle destanlarda zaman hızlıdır. Kahramanın doğumu, büyümesi ve macera sırasındaki zaman dilimi çok kısadır. Bu birtakım olağanüstü özelliklerin getirisiidir. Zamanın insana kattığı en güzel şey ise anılardır. Bir insan anılarıyla var olur ve anılarıyla hayata gözlerini kapar. Âşık Mehmet Oktay, şiirlerinde zaman konusunu hatıralarıyla birleştirerek işler. Ayrıca geçmiş zamanı ve güncel zamanı insanlar ve kültür üzerinden değerlendirir. Âşığın çocukluk hatıraları, gençlik hatıraları şiirlerinde belirgin bir şekilde görülür. Kendi çocukluğunda yaşadığı güzel anılar, ailesi ve sevdikleriyle geçirdiği günler, yaptığı işler gibi birçok şeye duyduğu özlemi anlatır. Bunları anlatırken bazı şiirlerinde gençlere ve insanlığa nasihatler verir. Nasihat veren bir kişi hayatı her konuda deneyimlemiş demektir. Âşığımız gençlere verdiği nasihatlerde kendi anılarını gizlemiştir. Bu halk şairlerinin şiirlerinde sıkça görülen bir durumdur.

“Her geçen günlerim düşer yâdıma

Mahlede bir çocuk gördüğüm zaman” (Altınkaynak, 2015, s. 81).

Geçmişin özlemi her insanda mevcuttur. Biriktirdiğimiz anılar gözlerimizde bir film şeridi gibi kendini var ettiğinde, insan ruhunda hafif bir hüznle tebessümün birleştiği anlarda geçmişin özlemini kalbinde hisseder insan. Bu dizelerde âşığımız, çocukluk hatıralarını sözlerine dökerek duygularından bahsetmiştir.

“Zayıfladım şüphelendim tenimden

Eşim dostum hep çekildi yanımdan ” (Altınkaynak, 2015, s. 81).

Bu dizelerde âşık, fiziksel olarak gösterdiği değişimden bahsederek zamanın geçişinden ve yaşlılığından yakınmış, sevdikleriyle ayrı düştüğünü şiirinde paylaşmıştır.

Hem yürüyüp hem durduğum sözleriyle yaşlılığın getirdiği yorgunluktan yola çıkarak sitemini devam ettirmiştir.

4.1.30. Çoban- Mahkûm

Çoban, genellikle hayvancılıkla uğraşan toplumlarda hayvanları otlatan kişi olarak bilinir. Ancak çobanın toplumdaki yeri sadece bununla kalmaz. Çoban dağlarda ve kırlarda hayvanları otlattığı için dağları, bayırları, kırları çok iyi bilen, tehlikeleri önceden sezip bulunduğu köye haber edebilen, toplumun bekçisi ve habercisi konumundadır. Hayvancı toplumlarda kişiler çoban ararken ilk dikkat ettikleri şey çobanın kırdaki hırsızlık yapan, hayvan çalan kişilere karşı cesaretli olması ve kurtlara karşı hamleleri bilmesidir. Çoban cesur ise hayvanlara zarar verecek canlılar veya insanlar çobanın cesaretinden dolayı korkup kaçarlardı. Bu cesurluk aslında geçmişten gelen bir durumdur.

Türkler geçmişte göçebe hayat tarzı nedeniyle hayvancılıkla geçimlerini sağlamışlardır. Göçebe ve sert iklimde yaşayan insanlar genellikle savaşçı, özgürlüğüne düşkün ve cesur kişilerdir. Bu bağlamda yetişen herkes genel olarak alp tipi özelliklerini gösterirler. Dolayısıyla bu yaşam tarzına sahip olan kişilerin baş bekçisi çobanlardır. Çobanlar geniş alanlarda, uzaklarda hayvanları otlatırken köyüne/boyuna gelebilecek tehlikelerden önceden haberdar olur. Çoban toplumun kültürünün ve özgürlüğünün birleştiği noktada temsilci görevini görür. Tarihte süreklilik içeren kültürün güzel ahlakıyla bir bütün olan çoban, yardımsever, iyi kalpli ve topluma koruyuculuk yapan kişi özelliğiyle dikkat çeker. Dede Korkut Hikâyeleri'nde bu özelliklere örnek kişi Karacuk Çoban'dır. Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Boy hikâyesinde kahramanla başrolü bölüşen bu çoban, yağma sırasında tek başına boyu korumuş, düşmanı savurmuş cesur ve yiğit bir kahraman olarak karışımıza çıkmıştır. Salur Kazan'ın bu paylaşımı ilk başta istememesine rağmen çobanın Kazan'ın peşini bırakmaması ve onu korumak istemesi Kazan'da büyük etki yaratmış ve bu kahramanlığı çobanla paylaşmıştır (Eyüboğlu, 2021, s. 137). Halk anlatılarında çobanların diğer özelliği ozan/âşık olmasıdır. Dağ, bayır gezen çobanlar genellikle saz çalar ve türkü söylerler. Çobanlar hem asker hem de gönül insanı olabilirler. Kültürün içinde var olan çobanlar toplumun değerlerini en iyi bilen kişiler olmak suretiyle de bilgelik özelliğine sahiptirler (Yılmaz, 2011, s. 521). Bu özelliklerin zıttı olarak Dede Korkut Hikâyeleri'nde Basat'ın Tepegöz'ü Öldürdüğü Boy hikâyesinde Aruz'un çobanı olan Sarı Çoban, peri kızını kirleterek günah işlemiş ve

bunun karşılığında ceza olarak Tepegöz oğuzun başına gönderilmiştir. Söz konusu çoban doğanın saf ve temiz yanını temsil eden su perisine yani doğaya karşı bir ihlalde bulunmuştur. Buradaki çoban tipi Karacuk Çoban tipinden farklıdır. Karacuk Çoban oğuz boyunu korumak için savaşıyor ve düşmana korku salan, cesur biri iken Sarı Çoban tipi oğuzun başına bela açan ve bir sürü insanın Tepegöz tarafından öldürülmesine sebep olan kişi olarak karşımıza çıkar. Nitekim iki ayrı çoban tiplmesine karşın halk anlatılarının genelinde çoban iyi bir tip olarak bilinir (Ergin, 2016, s. 15). Âşık Mehmet Oktay çobanlar için söylediği şiirinde çobanın hayvan otlatma vasfından ve dağlara çıkmalarından şöyle bahsetmiştir;

İlkbaharın çoban tuttuk nahıra
 Üç aşağı beş yukarı aynıdı
 Çiftine isterler bilmem kaç para
 Üç aşağı beş yukarı aynıdı
 ...
 Kalkınca Karaca Dağı'nın karı
 Haziranda sürü çıkar dışarı
 Mor alaca imek kırmızı sarı
 Üç aşağı beş yukarı aynıdı

Mahkûmlar toplum içerisinde birtakım suçlar işleyerek özgürlüklerini kaybeden kişilerdir. Haklı veya haksız yere kaybedilen bu özgürlük insanın en değerli olgusudur. İnsan özgür olduğu sürece hayatı anlamlandırabilir. Mahkumluk geçmişte zindanlarda geçirilen ömürle günümüzde ceza evlerinde geçirilen zamanın ortak ismidir. Dış hayattan kopuk olarak farklı din, dil, ırk ve mezhepten birçok kişinin aynı çatı altında birlikte yaşaması ve bunun doğurduğu sorunlar karşısında kendine ait bir sistemi olan ceza evlerinin insan üzerinde bıraktığı psikolojik sorun kalıcı ve yıpratıcı bir hâl almaktadır. Ceza evlerinde bulunan koşullar mahkûmların işledikleri suça göre ayrılmaktadır (Şahin, 2020, s. 43).

Mahkûm ve ceza evleri birçok halk anlatısında kendine yer etmiştir. Uzun yıllar mahkûm olan insanlar hayatı iyi bilen ve tecrübe sahibi olan kişiler olarak toplumda bilinmektedir. Ailelerinden, evlerinden, sevdiklerinden, özgürlüklerinden uzak olan bu kişiler ceza evlerinin zorluğunun yanı sıra ruhlarının almış olduğu darbelerle yaşama

sevinçleri yok olan kişiler olarak örneklendirilebilmektedirler. İnsanın üzerinde oluşan bu baskı zamanla intihara kadar kişiyi sürüklemekte hatta akıl sağlığını dahi yitirmesine sebep olmaktadır. Psikolojik sorunlara sahip olan bu kişiler ceza evlerinden çıktıklarında hayata normal bir şekilde devam etmekte büyük zorluklar yaşarlar. Âşık Mehmet Oktay Konya kadınlar ceza evinde mahkûm kadınları görünce onlar için şu sözleri dile getirmiştir;

“Meşgul gördüm halinize acıdım

Kaderden çekeriz cefa bacılar

İnsanoğlu beşer şaşar demişler

Gençlik idi gitti kafa bacılar

...

Benim her sözümün var bir manası

Her biriniz bir yuvanın anası

Mehmet’in de size haktan duası

Oldu size bu bir defa bacılar” (Altınkaynak, 2015, s. 56).

Çeşitli sebeplerden dolayı özgürlüğünü kaybeden kadınlar için bu sözleri söyleyen âşık, ” *Kaderden çekeriz cefa bacılar” (Altınkaynak, 2015, s. 56)* dizesinde bu kişilerin kader mahkumu olduklarını ben diliyle bütünleştirerek anlatmak istemiştir. Üçüncü dizede insanoğlunun beşer olduğunu ve hata yapabileceğini söyleyen halk ozanı, dördüncü dizede bu durumu gençliğin verdiği cehalete bağlamıştır. Son dizede mahkumların aile konumlarından bahsetmiş ve mahkumlara dualarını ileterek şiirini bitirmiştir.

4.1.31. Toplumsal Sorunlar

Toplumun tarih boyunca karşılaştığı birçok sorun insanlara olumsuz etkilerde bulunmuş ve geleceğe dair endişelerin olmasına yol açmıştır. Savaşlar, göçler, işsizlik, çevre kirliliği, ulaşım sorunları, yoksulluk, eğitimsizlik, hastalıklar, açlık gibi birçok sorun yüzyıllar boyunca etkisini sürdürmüş ve günümüzde hâlâ varlığını devam ettirmektedir. Ekonomik gücün olmayışından kaynaklı olan açlık ve yoksulluk tarih boyunca birçok kişinin ölümüne sebep olmuştur. Bunların ardı sıra veba, çiçek, Covid 19 gibi çareleri sonradan bulunan salgın hastalıklar toplu kayıplara neden olmuştur. İşsizlik sorunu büyük önem arz etmekle birlikte insanların iş bulmak için göç etmelerine

sebebiyet vermiş, ailesinden, sevdiklerinden ve vatanından uzak kalmasına neden olmuştur. Bilinçsiz sanayileşme sürecinde meydana gelen çevre kirlilikleri dünya üzerinde yaşayan bütün canlıların yaşamlarına tehdit oluşturacak biçimde çoğalmış, yüzyıllar boyunca süren savaşlar artık kimyasal silahlarla yapılmaya başlanmış ve dünya üzerinde küresel sorunlara yol açmıştır. Halk insanı olan âşıklar, yüzyıllar boyunca bu sorunlardan bahsetmiş ve nesilden nesile aktarmışlardır. Âşık Mehmet Oktay bulunduğu çevre ve dünya genelinde olan sorunları şiirlerinde barındırmıştır. Savaşlar, işsizlik, yoksulluk, darbeler, bireysel sorunlar, yeni nesillerin sorunları, göçlerden dolayı oluşan boşlukları, insanların değişimini ve daha birçok sorunu ele almıştır. Bu konu hakkında şu sözlerini örnek verebiliriz;

*“Fosfor gübre tabiatı değişti
Ekmeğin tadı yok, suyun tadı yok
Tekel maddesine yaprak karıştı
Kahvenin tadı yok, çayın tadı yok*

*İnsanlar göç etti yöre değişti
Sağlam adam gözün gören değişti
Gelenek görenek töre değişti
Düğünün tadı yok toyun tadı yok*

...

*Şair, öz yazdığı sözü dinlemez
Söyler başkasına bizi dinlemez
Basar sinesine sazı dinlemez*

Ozan Mehmet bu Oktay'ın tadı yok”(Altınkaynak, 2015, s. 57).

Âşık şiirinde, halkın geçim kaynaklarına sahtelik bulaştığını, her şeyin kimyasının değiştiğini, düzensiz göçlerin sonuçlarını, geleneğin, örf ve adetlerin, neslin değiştiğini dile getirerek sitem etmiştir. Toplumsal sorunlar her gün biraz daha artmakta ve dünya her gün farklılaşmaktadır. Bu durum elbette günlük yaşantımıza, düşüncelerimize ve hatta hedeflerimize yön vermeye, değiştirmeye, dönüştürmeye sebep olmaktadır. Günümüz dünyasında toplumsal değerlerin önem kaybettiği çarpıcı bir şekilde görülmekte ve bu durum elbette üzücü olaylara sebebiyet vermektedir.

“Fosfor gübre tabiatı değişti

Ekmeğin tadı yok, suyun tadı yok ” (Altınkaynak, 2015, s. 57).

Kimyasal maddelerin tabiata karışmasıyla var olan doğal yapının değişmesine sitem eden âşık, bu durumun gıdaya kadar ilerlediğinden bahsederek durumun ne kadar ciddi olduğunu vurgulamıştır.

Gelenek görenek töre değişti

Düğünün tadı yok toyun tadı yok ” (Altınkaynak, 2015, s. 57).

Eski gelenek ve törenin günümüzde olmadığını anlatmaya çalışan âşık, düğün üzerinden örnek vererek sözlerini desteklemiştir. Nitekim hemen hemen her alanda mevcut olan sorunlar tüm dünyayı etkilemektedir. Bu durum için alınması gereken önlemler hızlandırılmalı ve insanlar daha teferruatlı bir şekilde bilinçlendirilmelidir.

5. BÖLÜM

5.1. ÂŞIK MEHMET OKTAY'IN TARAFIMIZCA DERLENEN ŞİİRLERİ³

5.1.1. 8'liler

5.1.1.1. Geçemedim ⁴

Komşularımı benzettim

Birbirinden seçemedim

Nasibim yokmuş gurbette

Bende sizden göçemedim

Gam gelir kederim artar

Ayrılık ölümü tartar

Ana baba köyde yatar

Onun için geçemedim

Demeyin ki ben boş oldum

İçmedim ben sarhoş mu oldum

Kanadı kırık kuş oldum

Havalanıp uçamadım

Geçmedim gönül nehrini

Katlandım çektim kahrını

Verdiler ecel zehrini

Öz elimnen içemedim

³ Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Buse Eda Erkaya tarafından Ardahan iline bağlı Çıldır ilçesinin Güvenocak Köyü'nde yaşayan Âşık Mehmet Oktay ile kendi evinde 01.05.2024 tarihinde görüşme yapılarak derlenmiştir.

⁴ İstanbul'da Güvenocak Köyü 'ne ait dernekte gençlere söylenmiş bir şiiirdir.

Dünyada şaşdım bu işe
 Ömür de döndü enişe
 Mehmet Oktay var yetmişe
 Yaşlılıktan kaçamadım

5.1.1.2. Doktor Gelmedi ⁵

İçerime ateş düştü
 Köz geldi doktor gelmedi
 Alevimi söndürmeye
 Büz geldi doktor gelmedi

Cestim canıma siper
 Yatak yorgan ganım emer
 Yarama ektiler biber
 Tuz geldi doktor gelmedi

İştahım yok su etmeye
 Hasta yarayı çekmeye
 Mehmet Oktay dert dökmeye
 Şaz geldi doktor gelmedi

5.1.1.3. Beni ⁶

Ben feleğe neylemiştim
 Vurdu yere serdi beni
 Sağ yanım üste yatırdı
 Yedi toprak kurdu beni

⁵ Âşık Sabri'nin sözlerine karşılık sonradan yazılmış bir naziredir.

⁶ İstanbul Beylikdüzü Ermit Fuarı 'nda Ardahan'ı tanıtmak için gittiğinde söylenmiş bir şiiirdir.

Akşam oldu güneş battı

Kader kara talih yattı

Azrail yakamı tuttu

Öldürmekti derdi beni

Mehmet Oktay gurban merde

Boyun eğmezdi her ferde

Muhannetler bir namerde

Yesir köle verdi beni

5.1.1.4. Geçti ⁷

Bir güzele meyil verdim

Halimi sormadı geçti

İşmar elli kuş oynattı

Bir ikrar vermedi geçti

Bülbüldüm gülün dalında

Örükler tel tel belinde

Durur iken ben yolunda

Sanki hiç görmedi geçti

Mehmet Oktay der Erkanî

Sanki mücevher lisani

Canım ederdim gurbani

Muhannet durmadı geçti

5.1.1.5. Bu Senemde Bele Geçti⁸

⁷ Âşık Tunay'ın söylediği bir sözün karşılığında söylenmiştir.

⁸ 2018 yılında acılı bir olay üzerine söylenmiş bir şiiirdir.

Ben feleğe neylemiştim
 Bu senemde bele geşti
 Birkaç dakika alamadım
 Bu senemde bele geşti

Hesabımı çözemedim
 Şiirlerim dizemedim
 Çıkıp alem gezemedim
 Bu senemde bele geşti

Derdime bulamadım çara
 İçerimi almış yara
 Günnerim hep geşti kara
 Bu senemde bele geşti

Dostlarım beni unuttu
 Yaşlılık yakamı tuttu
 Rüzgar esti yel kuruttu
 Bu senemde bele geşti

Mehmet Oktay sabır taşı
 Telli sazı arkadaşı
 Dinmedi gözümün yaşı
 Bu senemde bele geşti

5.1.1.6. Ne Söylüyem ⁹

Âşık olup da sazını
 Çalmayana ne söylüyem

⁹ Genç âşıklara nasihat için söylenmiştir.

Oturup kâminden dersin
Almayana ne söylüyem

Dünyadan yok malümetin
İnsanlığa yok hürmetin
İlim sanaat kıymetin
Bilmeyene ne söylüyem

Cahillerin her sözü kam
Olmaz söz sohbetim şakam
Okuyup gezipte adam
Olmayana ne söylüyem

Nolur sinek konsa bala
Baş vızıldar çala çala
Yüz bin nasihatle yola
Gelmeyene ne söylüyem

Mehmet Oktay etme avaz
Boş kafa seni anlamaz
Allah rızasına namaz
Kılmayana ne söylüyem

5.1.1.7. Ahıska Türkleri ¹⁰

Geçmişe çok çile çekti
Güzel Ahıska Türkleri
Her biri çelik bilekti
Güzel Ahıska Türkleri

¹⁰ Posof'ta Ahıskalılar Gecesi'nde söylenmiştir.

Diyar diyar dolaştılar
 Nice engeller aştılar
 Vatanına kavuştular
 Güzel Ahıska Türkleri

Hürriyetlerin aldılar
 Piyade yola saldılar
 En son vatana geldiler
 Güzel Ahıska Türkleri

Geçmesi okuyup yazdım
 Kendini sizden çok üzdüm
 Hafızamda böyle dizdim
 Güzel Ahıska Türkleri

Bizde sizdeniz vallaha
 Emanet olun Allah'a
 Âşık Mehmet der billaha
 Güzel Ahıska Türkleri

5.1.1.8. Adresim ¹¹

Bin dokuz yüz kırk dokuzda
 Doğdum oldu tarih sayı
 Yirmisinde aşık oldum
 Çokta çaldım düğün toyu

Alçak gönül tabahatım

¹¹Adres soranlar için yazılmıştır.

Bilmem var mı kabahatım
 Dolaştırdı sana hatım
 İkram aldım kahve çayı

Âşık Mehmet nice yıldır
 Açık adresini bildir
 İl Ardahan ilçem Çıldır
 Zinzal Güvenocak köyüm

5.1.1.9. Ey Olur Oğul ¹²

Ölürsem başsağılığına
 Durmasan ey olur oğul
 Hoca yüyende yüzümü
 Görmesen ey olur oğul

Hiç beni getirme dile
 Sahte göz yaş sile sile
 Tabutuma konusu ile
 Girmesen ey olur oğul

Artık olmaz gönül taze
 Konuşsam ollam geveze
 İmam ile beni beze
 Sarmaşan ey olur oğul

Yoludur ihtiyar peder
 Çok çekti üzüntü keder
 Benle kabristana kadar

¹² Babasına hizmet etmeyen bir oğul için babasının vasiyeti üzerine söylenmiş bir şiiirdir.

Varmasan ey olur oğul

Mehmet Oktay boştur emek

Elbisen 5 metre gömlek

Yedi kırkta hayır yemek

Vermesen ey olur oğul

5.1.1.10. Yılmaz Âşık Şenlikoğlu ¹³

Baba Şenlik ‘ten yadigâr

Yılmaz Âşık Şenlikoğlu

Gurbet gezdi diyar diyar

Yılmaz Âşık Şenlikoğlu

Kardeş Salih, Nuri abisi

Âşık Kasım ‘dır babası

Hoş hikâye anlatması

Yılmaz Âşık Şenlikoğlu

Toy ile düğün eyledik

Sohbetle meclis eyledik

Seninle çaldık söyledik

Yılmaz Âşık Şenlikoğlu

Hasta ecel avarası

Kim bilir kimin sırası

Şahı kurtarmaz parası

Yılmaz Âşık Şenlikoğlu

¹³ Baba Şenlik ‘in torununun ölümü üzerine yazılmıştır.

Mehmet der Oktay Erkanî
 Mazlumu Sedai irfanı
 Zülal, Şenlik, Sümman hani
 Yılmaz Âşık Şenlikoğlu

5.1.1.11. İç Ayak

Yaylada yaz		sularda yaz
Buharsız yaz	×	olmaz ayaz
Eyle avaz		derdini yaz
Bilen olsa		gelen olsa

×

Dert satanda		zar yatanda
Tan doğanda	×	gün batanda
Sır yağanda		buz tutanda
Ölen olsa		kalan olsa

×

Âşık sözü		sever sazi
Ördek kazı	×	biber tuzu
Kebap közü		ister kuzu
Sofra konak		bulan olsa

×

Gökte yıldız		olmaz aysız
Çirkin huysuz	×	köse tuysuz

Arsız öysüz		hırsız soysuz
Çalan olsa		talan olsa

×

Kara boran		borana kar
Nara ayva	×	ayvaya nar
Mehmet Oktay		diyer ne var
Gönül bağı		talan olsa

5.1.1.12. İnsanoğlu ¹⁴

İnsanoğlu bir çiçektir
Doğunca yaprağa benzer
Ömür gününden bitince
Siyah bir toprağa benzer

Altın idim oldum bakır
Zamaneye düştüm fakir
Yüzümdeki çakır çukur
Gün vurmuş çatlağa benzer

Hak yapan bu binamıza
Cila vurmaz hanamıza
Gelen olmaz yanımıza
Komşular kırağa benzer

Her gün tor gelir gözüme
Hiç kimse bakmaz sözüme

¹⁴ İhtiyarlarla otururken âşığın kendisine söyleyip ihtiyarlara söz vurduğu bir şiiirdir.

Ağrılar iner dizime
Bedenim çarığa benzer

Mehmet Oktay der erkana
Ömrümü yedi zamana
Koydular bir kabristana
Dört yanım kuruğa benzer

5.1.1.13. Bir O Yandan Bir Bu Yandan ¹⁵

İki güzel soru sordu
Bir o yandan bir bu yandan
Yavaştan yanıma vardı
Bir o yandan bir bu yandan

Biri çiçek biri güldü
Biri şeker biri baldı
Aklımı başımdan aldı
Bir o yandan bir bu yandan

Mehmet Oktay'ı kandırdı
Aşkın narına yandırdı
Rüya imiş uyandırdı
Bir o yandan bir bu yandan

5.1.1.14. Sevdası Bendedi ¹⁶

Bülbül kim figan eyledim
Gülün sevdası bendedi

¹⁵ Gençliğinde gördüğü kızlar için yazmıştır.

¹⁶ Âşık Yılmaz 'ın bir sözü üzerine söylemiştir.

Aşkın kudret kaynağından
Selin sevdası bendedi

Arifler eritti süzdü
Kamiller işaret sezdi
Mecnun Leyla için gezdi
Çölün sevdası bendedi

Mehmet Oktay 'a ayandı
Müminle Hakka dayandı
Kerem Aslı için yandı
Külün sevdası bendedi

5.1.1.15. Kıymetimi Bilen De Yok ¹⁷

Ömrünü boşa çürüttüm
Kıymetimi bilende yok
Birazda yaşlandım diye
Hiç yanıma gelen de yok

Geçen günüm kahr oldu
Yemeklerim zehir oldu
Göz yaşlarım zehir oldu
Mendil alıp silende yok

Gözüm yok dünya varında
Hata almaz ikrarında
Matahım halk pazarında
Satam dedim alanda yok

¹⁷ Emektar insanlar için kendisini kastederek söylediği bir şiiirdir.

Ne paşayım ne de beyim
 Sözüm anlayana deyim
 Parasız akan çeşmeyim
 Bulağımdan dolan da yok

Mehmet Oktay söz der boşa
 Girme feleynen savaşa
 Bu dünyada baştan başa
 Sefa sürüp kalan da yok

5.1.1.16. Efsane Ol ¹⁸

Nasihatim eşe dostu
 Sigara bırak efsane ol
 Kanın emer yapar hasta
 Sigara bırak efsane ol

Çevreye zarar dumanı
 Ciğerde döver harmanı
 Hayat sağlığı düşmanı
 Sigara bırak efsane ol

Cebinde bırakmaz para
 Nefes üfler kalp avara
 Doktorlar bulamaz çara
 Sigara bırak efsane ol

Mevlâna der ne olursan ol

¹⁸ Sigara içen gençler için söylenmiştir.

Tövbekar ol sen yine gel
Yaşamında sağlıklı kal
Sigara bırak efsane ol

Bırakmanın tam zamanı
Gel ol nefis kahramanı
Der Mehmet Oktay Erkanî
Sigara bırak efsane ol

5.1.1.17. Kara Usta ¹⁹

İl Artvin ilçesi Şavşat
Kara Usta Kara Usta
Yüzü güleçti hoş sufat
Kara Usta Kara Usta

Doğumu Meşeli Köyü
Hazırdı ekmeği, çayı
Tatlı sohbet güzel huyu
Kara Usta Kara Usta

Çocuktuk dinlerdik sizi
Radyo toplardı bizi
Şenlendirdi evimizi
Kara Usta Kara Usta

Gittim eyledim ziyaret
Çok güzel eyledik sohbet
Uzadı tatlı muhabbet

¹⁹ 10.12. 2021 tarihinde Şavşatlı İbrahim Kara Usta'nın ölümü üzerine yazılmış bir methiyedir.

Kara Usta Kara Usta

Zihni arif zekalıydı

İnsanlara vefalıydı

Sanatta hazret Ali'ydi

Kara Usta Kara Usta

Meşhurdu Hazar Türküsü

Olmuştu radyonun süsü

Kimseyle çekmezdi küsü

Kara Usta Kara Usta

Mehmet Oktay 'ın destanı

Senden öncekiler hani

Emanet toprağa canı

Kara Usta Kara Usta

5.1.1.18. Amerika ²⁰

Sen dünyayı birbirine

Kattır Amerika kattır

Çocuk öldür silahları

Sattır Amerika sattır

Kanmazı salar toruna

Hiç sebep tutmaz soruna

Yükü silah tüccarına

Tuttur Amerika tuttur

²⁰ Ukrayna ve Rusya savaşında Amerika'nın yaptıkları şeyler için söylenmiştir.

Sana da kapanır kapı
 Bir gün bozur yapı
 Cahil ülkelere hapı
 Yuttur Amerika yuttur

Atmışsın edebi arı
 Fitol ateşler doları
 Birbirine akılsızları
 Çattır Amerika çattır

Acımaz hiçbir insana
 Göz doymaz içtiği kana
 Füzeyi hak veren cana
 Attır Amerika attır

Mehmet Oktay var endişe
 Dünyayı saldın telaşa
 Düz yolu dağdan inişe
 İttir Amerika ittir

5.1.1.19. Gidiyorum ²¹

Üç günlük fani dünyaya
 Geldim ama gidiyorum
 Eş dost ile bir muhabbet
 Buldum ama gidiyorum

Geçirdim bahar yazımı
 İçime saldım sızımı

²¹ Bir toplumda otururken âşığın kendi yaşlılığı için söylediği bir şiiirdir.

Bağrıma bastım sazımı
Çaldım ama gidiyorum

Hiç kimse canına kıymaz
Girip mezara baş koymaz
Bazı da beş vakit namaz
Kıldım ama gidiyorum

Her gül biter zamanında
Sümbül olur gül dalında
Arif kamiller yanında
Kaldım ama gidiyorum

Mehmet Oktay var halıma
Felekle kalma kalıma
Öz amelim öz dalıma
Aldım ama gidiyorum

5.1.1.20. Karabağ'da ²²

Sevgi, saygı, barış olsun
Azerbaycan Karabağ 'da
Adalet yerini bulsun
Azerbaycan Karabağ 'da

Yandı yürekler dağladı
Kız gelin kara bağladı
Nice analar ağladı
Azerbaycan Karabağ 'da

²² Karabağ savaşında sevgi, saygı ve barış olması için söylenmiştir.

Toprak namus şeref şandı
 Yurt dediğimiz vatandı
 Barış diyen hoş lisandı
 Azerbaycan Karabağ 'da

Bozulmasın dağın süsü
 Sabahın serin nefesi
 Kesilsin top tüfek sesi
 Azerbaycan Karabağ 'da

Der Mehmet Oktay Erkanî
 Barışmanın tam zamanı
 Akmasın insan kanı
 Azerbaycan Karabağ 'da

5.1.1.21. Köylü Kızları ²³

Sabahtan erken kalkardı
 Bir zaman köylü kızları
 Çör çöple ocak yakardı
 Bir zaman köylü kızları

Tarif gelmezdi methine
 Paha biçmem kıymetine
 Boğardı ev hizmetine
 Bir zaman köylü kızları

Sağardılar inek, koyun

²³ Geçmiş tarihteki köylü kızlarının marifetlerini günümüzdeki kızlar yapamadığı için söylenmiştir.

Oynardılar güzel oyun
Gençleri severdi köyün
Bir zaman köylü kızları

Sütten çekerdiler kaymak
Yapardılar ondan kuymak
Üzdü pendirmen tereyağ
Bir zaman köylü kızları

Mehmet Oktay etmez kemlik
Toplarıdık kımı, yemlik
Yaylada keserdik emlik
Bir zaman köylü kızları

5.1.1.22. Gel ²⁴

Eğer dostum vefalıysan
Gençlik elden getmeden gel
Benim gibi cefalıysan
Sırrın ele açmadan gel

Anlamadım hallerini
Doldurmadan güllerini
Çok bekledim yollarını
Gurbet ele göçmeden gel

Mehmet Oktay der methini
Dost bilir dost kıymetini
Ben de ecel şerbetini

²⁴ Ensar Karahan'ın isteği üzerine kendisine söylenen şiiirdir.

Doldurup da içmeden gel

5.1.1.23. Anam ²⁵

Beni kundağa beledin
 Anam keşke ölmeseydin
 Beşiğime nenni söyledin
 Anam keşke ölmeseydin

Güler yüzünen sesledin
 Büyüttün bizi besledin
 Okul yolunda süsledin
 Anam keşke ölmeseydin

Su verirdin fincan fincan
 Hak emretti verdin bir can
 Senden sonra kim diyer can
 Anam keşke ölmeseydin

Yemedin bize yedirdin
 Geymedin bize geydirdin
 Aç iken söznen doyurdun
 Anam keşke ölmeseydin

Kara günler sennen getti
 Mezarın üstün ot bitti
 Çıldırılı Mehmet hasretti
 Anam keşke ölmeseydin

²⁵ Âşığın kendi annesine ve tüm annelere yazdığı bir şiiirdir.

5.1.1.24. Yavaştan Yavaştan ²⁶

Bu fani bir gün yakamız

Tutar yavaştan yavaştan

Güleş tutsan kara yere

Atar yavaştan yavaştan

Dünya dediğin pencere

Boğan gider göre göre

Gün gelir ki kara yere

Katar yavaştan yavaştan

Sözümü tut da iyi bil

Nefes biter tutulur dil

Günü gelince Azrail

Çatar yavaştan yavaştan

Birgün paylaşacak kozu

Gözün görmez bahar yazı

Başında vakit horozu

Öter yavaştan yavaştan

Der Mehmet Oktay Erkânı

Unutma geçen zamanı

Kara toprak tüm insanı

Yutar yavaştan yavaştan

²⁶ Yaşlılarla köy ortasında otururken onlar için söylenmiştir.

5.1.1.25. Atar Seni ²⁷

Muhannetten akıl alma
 Çabuk baştan atar seni
 Gözün aç gaflete dalma
 Menfaate satar seni

Akşam hava karalanda
 Sennen dostu para olanda
 Yolda menzıl daralanda
 Muallağa atar seni

Hor görünür baba anan
 Ailen olur sana yaban
 Sürüye yaparlar çoban
 Aç kurt gibi yutar seni

Mehmet Oktay der göz dağı
 Sanki sennen mal ortağı
 Denizde köpek balığı
 Pusu kurar yutar seni

5.1.2. 11'liler

5.1.2.1. Dedim Dedi ²⁸

Dedim ki Azrail elinden kaçtım
 Dedi ki gelip de bulacam seni
 Dedim ki demirden kapı yaptırdım

²⁷ Gençlere kahvede söylenen bir nasihattir.

²⁸ Âşık dalında “Dedim Dedi” vardır. Âşık Yılmaz rahmetli olduğunda yazılan bir şiiirdir.

Dedi ki kapını çalacam bir gün

Dedim ki eş dostum taşıdın tek tek

Dedi ki zal olsan bükerem bilek

Dedim ki beni de al etsin felek

Dedi ki size de geleceğim bir gün

Dedim Mehmet Oktay sennen aram yok

Dedim al canımı dedi sıran yok

Dedim ki bağışla dedi çaren yok

Dedi ki canını alacam bir gün

5.1.2.2. Ardahan ²⁹

Kültür hazinesi serhat Ardahan

Sayın bakan yardımcımız sözde gör

Düz ovası, Kura Nehri, kalesi

Sayın bakan yardımcımız gözde gör

Kars, Ardahan, Yeşil Göle Kaşkarı

Dünya markası büyük başarı

Hanak Damal Balı, saf Kars Kaşkarı

Sayın bakan yardımcımız bizde gör

Posof Kuş Burnusu, hastır elması

Çıldır Kurt Kale'nin has pelverdesi

Mehmet Oktay söyler Şenlik havası

Sayın bakan yardımcımız izde gör

²⁹ Ardahan'a bakan geldiğinde Ardahan için yazılan bir şiirdir.

5.1.2.3. Naile Hoca ³⁰

Senin muammana ilim yetmiyor
Güneşim buludum ayım anadı
Bir ocağ yağırdı horoz ötende
Çöreğim, böreğim, çayım anadı

Köylü kadınları kokar bereket
Kir kireyle teşi çeker hareket
Peştamal kofdası eski bir ceket
Beşiğim, beleğim öyüm anadı

Soyuna yaraşır asker Naile
Değerli konuştun sen bile bile
Çıldırılı Mehmet der hocam Naile
Şehirim, meskenim, köyüm anadı

5.1.2.4. Unutmam³¹

On beş yaşındayken sevdiğim senin
Uzaklardan baktığını unutmam
Teten tezeğinen sabah ocağı
Çör çöpünen yaktığını unutmam

Sırtını sıvardık sarı öküzün
Sepete koyardık tavukla kazın
Kaşka furgununnan yaylıya yazın
Beş saatta çıktığımı unutmam

³⁰ Azerbaycan ‘dan gelen Doçent Doktor Naile Aşkar için Ardahan Şeref Gecesi ‘nde söylenmiştir.

³¹ Nevruz bayramında âşığın kendisini kastederek gençlere söylediği şiiirdir.

O zamanda vardı bereket bolluğ
 Nehre çalkar idi keserdi soluğ
 On teneke yağla zomide tuluğ
 Aş haneye yıkadığımı unutmam

Sen benim anama diyerdin ana
 Tığ savurup sap olurduğ harmana
 Bayramdan bayrama eline kına
 Ezip ezip yaktığımı unutmam

Mehmet Oktay Erkanî de ne demiş
 Zaman belin bükmüş gametin eğmiş
 Bir gün belki olur yaşında yetmiş
 Tatlı candan bıktığımı unutmam

5.1.2.5. Eline Saz Alan Gelmiş ³²

Ben âşığım diye elinde keman
 Dıngırdatıp eline saz alan gelmiş
 Ağzından çıkanı kulağı duymaz
 Derme çatma üç beş söz alan gelmiş

Kendisini birilerine yaslayıp
 Kafasında provalar taslayıp
 Gidip kuaföre kendin süsleyip
 Makyaj yapıp cilve pazalan gelmiş

Kimi remci olmuş kimi falcı

³² Konya Âşıklar Toplantısı 'nda oradaki âşıklar için söylenmiştir.

Gerçekçiler oldu sözde yalancı
 Turşuya lazımdır demiş tıkaçı
 Biberin yerine tuz alan gelmiş

Bir gün gelir yerin bulur hakikat
 El elden üstündü arşatan gat gat
 İstemedim ki verem öğüt, nasihat
 Ne yazık ki bilgi azalan gelmiş

Çıldırılı Mehmet 'im olmuşam goca
 Güneşim batıpdı garannığ gece
 Cahil ganmaz yobaz olupdu hoca
 Çantada Elifle Cüz alan gelmiş

5.1.2.6. Solmuşam Beyim ³³

Anadan doğanda bir çiçek idim
 Hem açılıp hem de solmuşam beyim
 Ne paha biçen var ne kıymet veren
 Kudret bulağından dolmuşam beyim

On beşinde mücevherdim taş idim
 Güzellerin göz üstünde kaş idim
 Havadaki uçan kuşa eş idim
 Kanadım kırılmış kalmışam beyim

Elimde saz diyar diyar gezerdim
 Toplumlari simzarla bezerdim
 Dünya barışına destan yazardım

³³ Efkarlanarak gençliğine söylediği bir şiiirdir.

Şimdide akılsız olmuşam beyim

Beyinler yıkandı kafa kalmadı
Var devlet çoğaldı sıla kalmadı
Konuştuğum dost vefa kalmadı
Dünyayı gözümde silmişem beyim

Mehmet Oktay Erkanî de yok oldu
Sabah erken çorba içtim çok oldu
Yemek yedim bu dert bana hak oldu
Belamı özümde bulmuşam beyim

5.1.2.7. Dostum Sana Bir Nasihat ³⁴

Dostum sana bir nasihat edeyim
Muhannetle yola gitmeyesin ki
İki düşün bir de söyle sözünü
Arkasından böhten etmeyesin ki

Namert her an şeytan ile beraber
Mert dostundur senin ile beraber
Namert başı bir kuruşla beraber
Mertleri namerde satmayasın ki

Boş geçirme ömürdeki zamanı
Hilekarlar şeytanıdı insanın
İster dostun olsun ister düşmanın
Kibirlenip hava atmıyasın ki

³⁴ Bir Âşıklar toplantısında gençlere nasihat olsun diye söylenmiştir.

Hızlı gider menzil kesmez yorulur
 Aç göz cimri fazla yiyer cırılır
 Koltuğundan hemen düşer kırılır
 Bir elde çift karpuz tutmuyasın ki

Çıldırılı Mehmet de kadere küser
 Anlayan adama şiirim eser
 Uykuya verince kafanı keser
 Şahmeran koynunda yatmayasın ki

5.1.2.8. Vatanım ³⁵

Herkesin vatanı özüne mahsus
 Türkiye'min toprağına kurbanam
 Bir senede dört mevsim var dediler
 Yeşil yeşil yaprağına kurbanam

Bize kem bakanın kör olsun gözü
 Vurdurmaktır gaye birbirimizi
 Makamın nur olsun şehitle gazi
 Kan kırmızı bayrağına kurbanam

Asker, polis benzer kükremiş sele
 Gören benzetiyor Rüstem 'i zale
 Bakışları şahin sinesi kale
 Ay yıldızlı sancağına kurbanam

Bandırmadan Samsun' atan yüzdüler
 Erzurum, Sivas'ta plan çizdiler

³⁵ Kurtuluş bayramında söylenmiştir .

Kahramanlık destanını yazdılar
Çanakkale Boğazı 'na kurbanam

Dört yan mavi deniz derya ummanı
Ovaları sisli dağın dumanı
Der Çıldırli Mehmet Oktay Erkanî
Soğuk çeşme bulağına kurbanam

5.1.2.9. Tutmadı ³⁶

Ben kendi kendime bir ayar verdim
Hesaplarım düz tutmadı ne diyem
Cahiller kâmilî beşe katlamış
Matematik düz tutmadı ne diyem

Gerçekleri anlayana der idim
Cahile rast geldim tuz kim eridim
Şehirde asfaltta yolda yürüdüm
Bacaklarım düz tutmadı ne diyem

Mehmet Oktay zamannaya şaşırdı
Haksızlık vicdanda sabur taşırdı
Yalan gerçekleri dağdan aşırđı
Hiçbir sözüm düz tutmadı ne diyem

5.1.2.10. Baş Koyulmaz Mı ³⁷

Gerçek âşıklara gerçek ozana
Temenna eyleyip baş koyulmaz mı

³⁶ Çıldır 'da kahvenin önünde yaşlılarla otururken söylenmiş bir şiirdir.

³⁷ İstanbul 'da usta âşıklar için söylenmiştir.

Kalemi bir ilme sayfa açarsa
Göz mürekkebinden yaş koyulmaz mı

Mücevher sözlünün cevher lisanın
Kâmil meclisinde arif insanın
Hakk'ın yarattığı mülki binanın
Gönül köşesine daş koyulmaz mı

Mehmet Oktay söz söyleme boşuna
Ecel hiç kimsenin bakmaz yaşına
Konu komşu toplanırsa başına
Ölende kabire hoş koyulmaz mı

5.1.2.11. Cumhuriyet Atatürk ³⁸

Bu milletin, bu ülkenin kalbinde
Al kanında Cumhuriyet Atatürk
Şehidin, gazinin çıkan nefesi
Dumanında Cumhuriyet Atatürk

Asker, polis canın verir vatana
Gözünü kırpmadan kıyarlar cana
Öksüz yavrusuna sarılan ana
Kucağında Cumhuriyet Atatürk

Mevla izin verdi kurtardı bizi
Sevin sayın dedi birbirinizi
Alevi , Sünni, Laz'ı, Çerkez 'i
Harmanında Cumhuriyet Atatürk

³⁸ Kurtuluş bayramında Atatürk için söylenmiştir.

Yediden yetmişe kalmıştık yasta
 Aç çıplak savaştık Ardahan Kars'ta
 Gitti Erzurum'da Samsun Sivas'ta
 Divanında Cumhuriyet Atatürk

Çıldır'dan der Mehmet Oktay Erkanîn
 Kelamı kibarın tatlı lisanın
 Vicdanı lekesiz olan insanın
 İmanında Cumhuriyet Atatürk

5.1.2.12. Sevgide Saygıda Barışta Gördüm ³⁹

Tatlı muhabbeti, tatlı sohbeti
 Sevgide, saygıda, barışta gördüm
 Gönül alçaklığı, dost ziyareti
 Sevgide, saygıda, barışta gördüm

Okuma yazmada ilimdir hedef
 Çekersen besmele bela olur def
 Küçüklerde kusur büyüklerde af
 Sevgide, saygıda, barışta gördüm

Mehmet hassas gözde yolu Erkanî
 Her lokmanın ilaç olmaz dermanı
 Bu güzel milleti güzel insanı
 Sevgide, saygıda, barışta gördüm

³⁹ 15 Temmuz gecesinde sevgi, saygı ve barış için söylenmiştir.

5.1.2.13. Ezgi Hoca ‘ya ⁴⁰

Gaderime boyun eğdim giderim
 Bana Hanak'ta bir gurbet elde bir
 Eğer yüklenirsem dedi kederim
 Bana Hanak'ta bir gurbet elde bir

İnsanlar olmadan kader yazılır
 Kimi memnun olur kimi üzüdür
 Kızlar baba ocağından çözülür
 Bana Hanak'ta bir gurbet elde bir

Âşık Mehmet bir gün ele verirler
 Âşıklar aşkını tele verirler
 İki genç bir el ele verirler
 Bana Hanak'ta bir gurbet elde bir

5.1.2.14. Ay Gözel ⁴¹

Gözünün içinde aşkın ziyası
 Benzettim on dörtlük aya ay güzel
 Sohbeti yerinde sözü yerinde
 Aşık oldum tatlı huya ay güzel

Dinleyen demesin zeka zayıftı
 Gönül dalgalandı akıl kayıptı
 İsmi söylesem elden ayıptı
 Bezenif gidende toya ay güzel

Yanakları billor lebi mezedi

⁴⁰ Köyün Müzik Hoca'sı Ezgi Hoca için söylenmiş bir methiyedir.

⁴¹ Köydeki esprili bir akraba için söylenmiştir.

Yanından geçeni mest eder yeli
Orta boylu dal gerdanlı valalı
Salıpsan başıma kaya ay güzel

Doğruyu demerem biraz naçaram
Kalp sırrını bakışından seçerem
Eğer ısrar etse ismin açaram
Eylemezem abur haya ay güzel

Aylar geçti yıllar geçti zamanı
Ne yiğit ne güzel kaldı mı hanı
Der Çıldırlı Mehmet Oktay Erkanî
Genç ömrümü verdin zaya ay güzel

5.1.2.15. Kaybettim ⁴²

Gönlüm ummanına gemim yürütem
Taşla vakim bir kaptanı kaybettim
Elifi, hecesi, edebiyatı
Şeref kimi hoş lisanı kaybettim

Perdede mızrapta kurmuştu düzen
Hikâye destanı vardı her zaman
Hem şairdi hem âşıktı hem ozan
Divan tecnis kahramanı kaybettim

Dolaşıp dünyayı gezdiğim zaman
Hem eritip hemi süzdüğüm zaman
Kültüre bir ilaç yazdığım zaman

⁴² Şeref Taşlıova için yazılmış bir şiirdir.

Eş emsalsiz bir Lokman'ı kaybettim

Kudret bulağından dolu kimiydi

Meydanda Hazreti Ali kimiydi

Coşan derelerin seli kimiydi

Dalgalanan göl ummanı kaybettim

Yılmaz Şenlik Dursun seksene geldi

Üçüde Kasım 'dan gidip ders aldı

En son mülki kabristan oldu

Mehmet Oktay yol Erkânı kaybettim

5.1.2.16. Çobanlar ⁴³

İlkbaharın çoban tuttuk nahıra

Üç aşağı beş yukarı aynıdı

Çiftine isterler bilmem kaç para

Üç aşağı beş yukarı aynıdı

Toplanmışlar muhtar ile heyeti

Çobanların bilmem nedir niyeti

Büyükleri keser arda fiyeti

Üç aşağı beş yukarı aynıdı

Kalkınca Kalaca Dağı 'nın karı

Haziranda sürü çıkar dışarı

Mor alaca inek kırmızı sarı

Üç aşağı beş yukarı aynıdı

⁴³ Köydeki çobanlar için söylenmiştir.

Yayla çıkar iner öteden beri
 On beş Eylül sürü girer içeri
 On Kasımda yağarsan bahar karı
 Üç aşağı beş yukarı aynıdı

Böyle bilir Oktay Mehmet Erkanî
 Arif bilir edep ile erkanı
 Köyümüzün budur usul erkanı
 Üç aşağı beş yukarı aynıdı

5.1.2.17. Vatanına Sahip Çıktı Bu Millet⁴⁴

15 Temmuz gece Feto şerrinde
 Vatanına sahip çıktı bu millet
 Kötü emelleri çiğneyip aşıp
 Vatanına sahip çıktı bu millet

Tarihlerde belli özümüz bizim
 Asla silinmez ki yazımız bizim
 Cephede karadı gözümüz bizim
 Vatanına sahip çıktı bu millet

Feto haberin yok dinden imandan
 Vücudun beslenmiş hile haramdan
 Millete göründün hoca yalandan
 Vatanına sahip çıktı bu millet

Asla böldürmeyiz biz ülkemizi
 Sevip saymalıyız birbirimizi

⁴⁴ Ardahan ‘da 15 Temmuz gecesinde söylenmiştir.

Alevî, Kürt'ü, Laz'ı, Çerkez'i
Vatanına sahip çıktı bu millet

Asker, polis, millet siperdi canı
Tarihlere yazmış nice destanı
Çıldır'dan der Oktay Mehmet Erkanî
Vatanına sahip çıktı bu millet

5.1.2.18. Birlik İçinde ⁴⁵

Bu bayrağın bacasının altında
Kaynayıp coşarız birlik içinde
Duysak ki vatana bir hıyanet var
Yollara düşeriz birlik içinde

Erzurum Sivas'a , Edirne Van'a
Samsun'dan İzmir'e , Kars Ardahan'a
Düşman eli vurdurmayız vatana
Mevziler ezeriz birlik içinde

Çıldır'lı Mehmet der bu Türk elinde
Aklı fikri aydın hakkın yolunda
İrfan mektebinde ilim yolunda
Kükreyip taşarız birlik içinde

5.1.2.19. Gördüm

Galiba dünyanın çivisi çıktı
Beş kuruşa iman satanı gördüm
Kendi hesabını kendi bilmeyen

⁴⁵ Birlik ve beraberlik için söylenmiştir.

Cahilde yerinden yeteni gördüm

Ömür boyu başta gezip yorulan
Kirli suyla çalkanıban durulan
Leş görende bir kemiğe sarılan
Yüz liraya vicdan satanı gördüm

Sözün belli değil uzununu eni
Oturunca kurar yel değirmeni
Cimriden ders almış fitneden feni
Şeytanın yolunu tutanı gördüm

Gözlerinin çapağını silemez
Doğru dürüst namazını kılamaz
Erkanıyla abdestini alamaz
Dünyayı birbirine katanı gördüm

Mehmet Oktay Erkân bulamaz çara
Vatan için ölür fakir fukara
İmansız elinde görürse para
Koşarak altına yatmanı gördüm

5.1.2.20. Ne Sevgi Ne Saygı Ne Barış ⁴⁶

Birlik beraberlik olmayan yerde
Ne sevgi ne saygı ne barış olmaz
Büyük küçüğünü bilmeyen yerde
Ne sevgi ne saygı ne barış olmaz

⁴⁶ Toplumda sevgi, saygı ve barış olması için söylenmiştir.

Hanenin büyüğü bir cahil ise
 İlmi kamillerden ders almaz ise
 Oğul babasına itaatsizse
 Ne sevgi ne saygı ne barış olmaz

Adap cahillerde gelir bir tuhaf
 Cahil bir yanlış asla etmez af
 Geda toplumda olur itilaf
 Ne sevgi ne saygı ne barış olmaz

Yaban çalısını besleha büyüt
 Boş emek eyleme bar vermez söğüt
 Bir adam almasa nasihat öğüt
 Ne sevgi ne saygı ne barış olmaz

Yüz konuş sen Mehmet Oktay Erkanî
 Zaman ister şehir yapmak viranı
 Bir kişinin şer böhtense her anı
 Ne sevgi ne saygı ne barış olmaz

5.1.2.21. Ne Zaman ⁴⁷

Her gülün açmaya var bir vakiti
 Bilmem kimler kapım çalar ne zaman
 Kaderin gelince vakti, saati
 Gençliğim muradın alır ne zaman

Yaş on dörtte bedirlenmiş ay olur
 Kız anadan doğar ele pay olur

⁴⁷ Vaktin ne zaman geleceğini merak ettiği için yazılmıştır.

Sevda sevda derler üç beş ay olur
Bizim kader yerin bulur ne zaman

Ceylanlar kayada taşta dolanır
Sevda çeken karda kışta dolanır
Alın yazısıdır başta dolanır
Talih bize konuk olur ne zaman

Aşkın yeli vurdu hep emekledim
Günlerimi aya yıla ekledim
Akşam sabah yollarını bekledim
Dostun yolu bize gelir ne zaman

Mehmet Oktay Erkanî der engine
Aldanılmaz aklı noksan zengine
İki sevda gelse dengi dengine
Bilmem ki baş başa kalır ne zaman

5.1.2.22. Asılsızda Soy Olmaz ⁴⁸

Bel bağlama aslı hariç olana
Asılsız da soy demekle soy olmaz
Çirkince dert bela güzelde de huy
Her güzele huy demekle huy olmaz

Seyreyle nehiri dikkat et küre
Çalkalayıp mikrobu atar kenara
Yağmur suyu ile oluşan dere
Çabuk kurur çay demekle çay olmaz

⁴⁸ Asılsız insanlar için yazılmıştır.

Zengin namertdense namuslu fakir
 Şükreder Allah'a eyleyer zikir
 Demire demir de bakıra bakır
 Tunç demire yay demekle yay olmaz

Kulak ver sen Mehmet Oktay erkana
 İnsan doyabilmez tatlı lisana
 Kendini bilmeyen cahil insana
 Sen saygın de say demekle sayılmaz

5.1.2.23. Atatürk ⁴⁹

Sanarsın bir çiçek vatan kalbinde
 Artırmıştı Ankara'da Atatürk
 Karanlıkta kalmış iken bir ışık
 Saçtırmıştı Ankara'da Atatürk

Dolmuş idi düşman hem sağ hem sol
 Diyordu millete cesaretli ol
 Kurtarmak için de vatana bir yol
 Seçtirmişti Ankara'da Atatürk

Sınır çizmek idi asıl niyeti
 Toplayım milleti yaptı sohbeti
 Önce vatan deyip ecel şerbeti
 İçtirmişti Ankara'da Atatürk

Mağlup olsak od olurdu kabrimiz

⁴⁹ Atatürk için yazılan şiirlerden biridir.

Dimdik durduk değişmedi tavrımız
 Düşmanlara karşı artık sabrımız
 Taşırmıştı Ankara'da Atatürk

Düşmanlarda başladılar kaçmaya
 Allah yardım etti kapı açmaya
 Mehmet Oktay aydınlığa çıkmaya
 Koşturmuştu Ankara'da Atatürk

5.1.2.24. Az Kaldı ⁵⁰

Anadan doğanda mil taşı gibi
 Kirpiğe el attım göze az kaldı
 Sazım alıp diyar diyar dolaştım
 Çok sohbet eyledim söze az kaldı

Bu fani dünyada duymadım kalan
 Bir gün dolu döver bağ olur talan
 Kimi gerçek diyar kimi de yalan
 Sararlar bir beyaz beze az kaldı

Bazı sinirliydim bazı hoş oldum
 Bazı çok doluydum bazı boş oldum
 Bazı rüya oldum bazı düş oldum
 Yetmişi geçirdim yüz az kaldı

Şemine dolandım perim kalmadı
 Her gün zarar ettim kârım kalmadı
 Diz üstü yürüdüm ferim kalmadı

⁵⁰ Hayatın basamağı için söylenmiştir.

Aştım yüce dağı düze az kaldı

Mehmet Oktay anlat yol ile erkan
İstersen sultan ol istersen han
Evin mezarlıktır köyün kabristan
Doldurdular toprak göze az kaldı

5.1.2.25. Şikayetim Var ⁵¹

Kilit vurduk ilim ile irfana
Koç Köroğlu sana şikayetim var
Fare kedi tuzak kurdu aslana
Koç Köroğlu sana şikayetim var

Sazım alıp rahat çalabilmedim
Eş yarenle birlik olabilmedim
Gönül muhabbeti bulabilmedim
Koç Köroğlu sana şikayetim var

Duvar da askıda kaldı sazımız
Sansürlendi gerçek sohbet sözümüz
Esaretle yaşıyoruz özümüz
Koç Köroğlu sana şikayetim var

Milli bayramların adı kalmadı
Tüten ocakların odu kalmadı
Düğünün, bayramın tadı kalmadı
Koç Köroğlu sana şikayetim var

⁵¹ Koç Köroğlu için yazılmıştır .

Yeşil alanları ettik harabe
 Villalar, binalar sattık araba
 Gece göz altılar sabaha sopa
 Koç Köroğlu sana şikayetim var

Uzağı yakını seçebilmedim
 Vatan candan şirin geçebilmedim
 Yaram çok derindi açabilmedim
 Koç Köroğlu sana şikayetim var

İlimi, irfanı aldı götürdü
 İftirayla şerre saldı götürdü
 Kimi haram maya çaldı götürdü
 Koç Köroğlu sana şikayetim var

Sabrimız kesildi zaman kalmadı
 Zamlar bir bir üste aman kalmadı
 Haramla beslendik iman kalmadı
 Koç Köroğlu sana şikayetim var

Çıldır'dan der Oktay Mehmet erkanın
 Sedir olmuş çakalların mekanın
 Konuşmaya söz hakkı yok insanın
 Koç Köroğlu sana şikayetim

5.1.2.26. Elde Neler Var ⁵²

Nice hayal ettim nice düş ettim
 Bilemedim gurbet elde neler var

⁵² Kendi kendisine etkilenecek yazılmış bir şiirdir.

Hakk'ın hikmetine akıl da ermez
Arının yaptığı balda neler var

Akıl fikir verdi Mevla bizlere
Kuvvet geldi ayaklara dizlere
Mecnun Leyla için düştü düzlere
Ovada, sahrada, çölde neler var

Hani Şenlik hani Zülal hani Summani
Guraçı hoş damak tecnis divanı
Çıldır'dan der Oktay Mehmet Erkanî
Âşıklar çaldığı telde neler var

5.1.2.27. Çocuklar ⁵³

Diyor ki dünyada hep barış olsun
Karabağ 'ın bülbül gülü çocuklar
Ne büyükler ölsün ne de küçükler
Akmasın gözünün seli çocuklar

Gökyüzünde yıldızlarla uçsunlar
Etrafına aydınlıklar saçsınlar
Barışın yoluna çığır açsınlar
Olsunlar ilimin gölü çocuklar

Ademle Havva'dan yarattı bizi
Sevip saymalıyız birbirimizi
Alevi, Azeri , Yerli , Çerkez 'i
Sevgi ile dolu olsun çocuklar

⁵³ Çocuklar ölmesin diye dünya çocuklarına yazılmış bir şiiirdir.

Ekilsin topraklar dikilsin fidan
 Yanmasın ormanlar bir can bir fidan
 Çocuklar diyor ki bir can bir fidan
 Olsun Karabağ 'ın dalı çocuklar

Dünyada akmasın insanın kanı
 Tatlı sözdür insanların Lokman'ı
 Çıldır'dan der Oktay Mehmet Erkanî
 Her millet Allah'ın kulu çocuklar

5.1.2.28. Sevdığım⁵⁴

On dört yaşındayken aşık olduğum
 Bakardı uzaktan bele sevdiğim
 Ne bir mektup yazdım ne bir name
 Verip göndereydim yele sevdiğim

Duzdu gılih yeyip düşe yatardık
 Aşın kazanına bir şans atardık
 İçimizde biz bir dilek tutardık
 Unutmam o günü hele sevdiğim

Her bayramda ele kına yakardık
 Yüksek yüksek bacalara çıkardık
 Uzaklardan birbirimize bakardık
 Komşulardan saklı yola sevdiğim

Sevda dediğimiz gizli sırdı

⁵⁴ Âşığın gençliğinde yazdığı bir türküdür.

Geniş dünya sanki bize darıdı
 Her yiğidin bir sevdiği varıdı
 Bahmazdı keçe keke sevdiğim

Köylerde de toyla düğün olanda
 Yarın ahbap toplanıp da gelende
 Çıldırılı Mehmet de sazı çalanda
 Kulak veridi tele sevdiğim

5.1.2.29. Zaman ⁵⁵

Belki de bir acı hissediyorum
 Azrail canıma kıydığı zaman
 Sevdiğim dostları görmek isterem
 Gözüm sağa sola kaydığı zaman

Uzaktan yakından sökülür gelir
 Elleri koynunda bükülür gelir
 Her taraftan eş dost dökülür gelir
 Ahret yolculuğu duyduğu zaman

İstersen ağa ol istersen nöker
 Ecel gelir tek tek başına çöker
 Torunların başında su döker
 Teneşirde hoca yuyduğu zaman

Gün gelir adalet yerini bulur
 Yeme el malını hesabın alır

⁵⁵ Usta Âşık Yılmaz 'ın hastalığı nedeniyle ziyarete gidildiğinde kendisinin isteği üzerine söylenen bir şiiirdir.

Kolu komşu hakkı aklına gelir
Yılan çayan göznü oyduğu zaman

Çıldır'dan der Oktay Mehmet Erkâni
Üstün toprak örter diyerler hani
Ne gelmiş ne gitmiş yalanmış fani
Komşular kabire koyduğu zaman

5.1.2.30. Zamana ⁵⁶

Hele bakın zamananın işine
Ham danalar koca öküze eş gelir
Biri öne çekir biri arkaya
İkisi birbirine başa baş gelir

İleriyi görmez gözder olmuş toz
Biri sarı olmuş birisi de boz
Biri Temmuz olmuş biri Ağustos
Düşünmezder önümüze kış gelir

Mehmet Oktay Erkâniyam sözüm düz
Bir kulak ver konuştuğum iyi düz
Dereyi tepeyi görüyorsun düz
Belki de önünüze bir yokuş gelir

5.1.2.31. Bir Yandadı ⁵⁷

Bir yâr sevdim içerime od saldı
Alev bir yandadı kor bir yandadı
Bağman oldum hizmet ettim bir bağa

⁵⁶ Gençlerle karşılaşınca onlar için söylenmiştir.

⁵⁷ Aşığın amcaoğlunun sevdiği kız için kendisinin isteği üzerine söylenen bir şiiirdir.

Ayva bir yandadı nar bir yandadı

Kaderim gülmedi öteden beri
Bana mı çevirdi çarkı çemberi
O yâr davet etti girdim içeri
Sağır bir yandadı kâr bir yandadı

Zalim felek bildiğini gayırır
Nasip yoksa anca kader ayırır
Ahıl kesmez el aleme duyurur
Leke bir yandadı kir bir yandadı

Bilemedim belki haddimi aştım
Aşkın badesini yarı mı içtim
Bulanık bir suda ağna düştüm
Avcı bir yandadı tor bir yandadı

Mehmet Oktay Erkan bu bahre daldım
Sözde öz özüme bir dalgıç oldum
Çıkamam kenara çırpındım kaldım
Araz bir yandadı kür bir yandadı

5.1.2.32. Doğunma ⁵⁸

Vakitsiz girip de dostun bağına
Çiçeğe doğunma, güle doğunma
Mevsimi gelmeden meyve derilmez
Başağa doğunma, bağa doğunma

⁵⁸ Gençlere nasihat için söylenmiştir.

Kışın ayaz buzdu ilkbahar gelsin
 Gönül aşkı tabiatı canlansın
 Bekle zamanını sonalar gelsin
 Dereye doğunma, göle doğunma

Kader gelip kapımızı çalmadan
 Birbirimizin rızasını almadan
 İki sevgi kararını kılmadan
 Puhağa dokunma, hala doğunma

Gözderinin şevki seni vurmasa
 Gelennen, gidennen eğer sormasa
 Bir güzel ki sana gönül vermese
 Dal gerdanda sırma tele doğunma

Mehmet Oktay Erkânı ‘dan nasihat
 Sevda sevda üste olurmuş kat kat
 Derininde terk et adımını at
 Bedene doğunma, bele doğunma

5.1.2.33. Kalamazsın Ki ⁵⁹

İster tapun olsun ister senetin
 Dünyaya bir daha gelemesin ki
 Helal haram toplamaktır niyetin
 Gelip de yerinde bulamazsın ki

Vakit zaman gelir çalınır Sûr'un
 Kul hakkı yemişsen cehennem yerin

⁵⁹ Dünya malını çok seven insanlara nasihat olsun diye söylenmiştir.

İster gemin olsun ister vapurun
Beş on gram imandan alamazsın ki

Gantar çekemeyen guru yalanlar
Hesap tutmaz göz göredir talanlar
Şeytan ile kuruluyor hep planlar
Yönün doğru yola salamazsın ki

Beni kurtaracak deme paramdı
İnsanı koruyan anca imandı
Yediğin içtiğin bütün haramdı
İlmi alim insan olamazsın ki

Mehmet Oktay bu sözlerin rüyadı
Çok var devletlinin anılmaz adı
İbadetin gösterişle riyadı
Kalbi temiz namaz kılamazsın ki

5.1.2.34. Yusuf Bayraktar ⁶⁰

Çıldır ilçemize hizmet getirdin
Sayın Profesör Yusuf Bayraktar
Kesme taşlar köşesine oturdun
Sayın Profesör Yusuf Bayraktar

Serhat ilçemize güzel süs verir
Antalya'ya Marmaris 'e ses verir
Taş yapısı gökdelene bes verir
Sayın Profesör Yusuf Bayraktar

⁶⁰ Sazlısu Köyü'nde görev yapmış ve âşığı'n yakın dostu olan Doktor Yusuf Bayraktar için söylenen bir şiirdir.

Gelene gidene sen oldun şifa
 Mevla zekâ verdi hazmetti kafa
 Fakire yoksula baktın bedava
 Sayın Profesör Yusuf Bayraktar

Etrafa aydınlık saçanlar bilir
 İlimi irfanı seçenler bilir
 Geleceğe çığır açanlar bilir
 Sayın Profesör Yusuf Bayraktar

Çalışana açtın iş kapısını
 Gelene gidene hoş kapısını
 Göl buz tutanda da kış kapısını
 Sayın Profesör Yusuf Bayraktar

Ana Seringül'dür baban Süleyman
 Adamı incitmez mücevher lisan
 Sende yetiştirdin kendin kim insan
 Sayın Profesör Yusuf Bayraktar

Çıldırılı Mehmet der layıktır methin
 Anlayanlar bilir eser kıymetin
 Doğuya hizmettir asıl niyetin
 Sayın Profesör Yusuf Bayraktar

5.1.3. Divaniler

5.1.3.1. Divan ⁶¹

⁶¹ Âşıklar bir divan yazarken bir şeyden etkilenecek kendiliğinden dile dökülür ve yazılır. Güvenocak Köyü 'nde yaşlı bir dede ve nene için onların gençlik fotoğraflarına bakılınca yazılmıştır.

İnsanoğlu bir çiçektir biterse lale olur
 Bu dünya kimseye kalmaz güzellik bela olur
 Her aşığın bir ahı var feryadı arşa çıkar
 Taht kurarsa gönüllerde yıkılmaz kale olur

Yüce dağda Ağustos ‘ta gün de vursa kar olur
 Sevgi gönül bostanıdı zemheride nur olur
 Sevgi sevdasıyla her an hem fikirde bir olur
 Yâr yâre yaren olmazsa çekilmez çile olur

Kâmil cahilin önünde imtihan verir ise
 Kendi özün kıymetini bil halk değer verir ise
 Cömert merdi cimrilerin ayağına verir ise
 Çıldır ‘daki Mehmet Oktay Erkanî köle olur

5.1.3.2. Öğretmenim ⁶²

Etrafına ı ışık saçar her anı öğretmenim
 Tatlı sohbet hoş muhabbet lisanı öğretmenim
 Öğretmen bağmana benzer bizlerde bağ misali
 Bin bir çeşit meyve verir fidanı öğretmenim

Tüm dünyaya rehber olur kalem ile yazısı
 Vatanına lazım olur gün gelir ki imzası
 Tarihlerle destan yazar alır altın kupası
 Kurar bir ilim ordusu irfan öğretmenim

Okuma yazma başarır dünya ile yarışı

⁶² Öğretmenler için söylenmiştir.

İki ölçer bir de biçer aydın olur görüşü
 Öğrencisine öğretir sevgi, saygı, barışı
 Mehmet der ki edep ile erkanı öğretmenim

5.1.3.3. Utanır Mı Hiç ⁶³

Haram yiyip faiz verip alan utanır mı hiç
 Yetim malı fakir hakkı çalan utanır mı hiç
 Ben ona insan derim ki içi dışı bir olsun
 Gösterişle riya namaz kılan utanır mı hiç

İtimat, itibar kalktı gösteriyor zamane
 Ey kötü seçemedim aklım döndü harmana
 Aniden kurmuş on beş kat gökdelenler yan yana
 Tepeden tırnağa haram olan utanır mı hiç

Âşık Mehmet Erkanî der cehalet üzdü bizi
 Kamillerden ders almayan yobazlar çizdi bizi
 Ne onur var ne de gurur asla kızarmaz yüzü
 Vicdanı ayak altına salan utanır mı hiç

5.1.3.4. Satranç

Hasretinden> deli oldum> yaktı beni > köz oldum
 Deli oldum > hasretinden > yıkıldım > dümdüz oldum
 Yaktı beni > yıkıldım > aklımda > dümdüz oldum
 Köz ettin > dümdüz oldum > yaz güz oldum > cananıma

Her kişiye > adam deme > hılgete > hile olur
 Adam deme > muhannete > başına > bela olur

⁶³ Haktan, hukuktan bahsedip her türlü hilekârlığı yapan cimri bir adama söylenmiştir.

Seni verir > dar gününde > düşmana > köle olur
 Köle olur > hile olur > bela olur > sultanıma

Mehmet Oktay > boş geçti > ter döktüğün > emeğin
 Boş geçti > bu dünyada > yedirdiğin > ekmeğin
 Ter döktüğün > çalıştığın > deryadaki > semeyin
 Ataş olur > alev olur > deryada > ummanına

5.2. ATIŞMALAR

5.2.1. Karahanlı Murat Yıldız – Âşık Mehmet Atışması

Karağanlı Murat Yıldız⁶⁴

Ol Huda'mın izni ile muhabbete yetiştim
 Gönlüm sizi arz ederek bu hizmete yetiştin
 Ehl- i dilsen bir kamilsen bu ilmin evganında
 Arif meclisi içinde selamete yetiştim

Mehmet Oktay

Arz ederdim şansınızı muhabbete yetiştin
 Çok şükür şahlar şahına malumata yetiştin
 Garyemizde hürmetin var gönüllerin şahında
 Başım üste hoş gelipsen ziyarete yetiştin

Karağanlı Murat Yıldız

Hürmet ile izzetiniz kamillerin safında
 Ehl-i kelam sohbetiniz kamillerin safında
 Kaftan kafa hürmetiniz kamillerin safında

⁶⁴ 01. 01. 1985 yılında saat öğleden sonra 16.00 civarı, mahalle kahvesinde Karağanlı Murat Yıldız ve Âşık Mehmet Oktay Erganî arasında yapılan atışma.

Taksimatta icrat edip bu hizmete yetiştim

Mehmet Oktay

Hikmeti taksim babından marifetin var senin
 Alemi seyhat içinde hoş niyetin var senin
 Tafsilatta taksimatta malumatın var senin
 Kalemi kadim içinde herayete yetiştin

Karağanlı Murat Yıldız

Karağanlı Murat Yıldız mihman olmuşam size
 Hakikatin dergahından selam var cümlenize
 Devralan bu şifa çağı inşallah döner yaza
 Erenlerden dersin alıf nihayete yetiştin

Mehmet Oktay

Mehmet derki serim üste sohbetin sazın senin
 Kabillere şöyle verir manalı sözün senin
 Üstatların sedirine geçipsen özün senin
 Mana mantık mısra lügat tafsilata yetiştin

Mehmet Oktay⁶⁵

Evvel on beşindeydin indi yetmişinde
 Çağlarda gocaldı sende gocaldın
 Üzerine koyun kuzu yaydığın
 Dağlarda gocaldı sende gocaldın

Karağanlı Murat Yıldız

Bir zaman bağmandım dostun bağında

⁶⁵ İkinci sefer Âşık Mehmet ayak açar ustasına.

Bağlarda gocaldı mende gocaldım
 Şamalar teki gül yaprağında
 Bağlarda gocaldı mende gocaldım

Mehmet Oktay

Gen zaman dert kervanı taşıyan
 Şimdi ceset zayıf canı üşüyen
 Adem kimi tam binsene yaşıyan
 Sağlarda gocaldı sende gocaldın

Karağanlı Murat Yıldız

Gönlümün siyahı beyaza döndü
 Galibimin aynası ayaza döndü
 Attığım adımlar çağ aza döndü
 Sağlarda gocaldı mende gocaldım

Mehmet Oktay

Ozan Mehmet hasretini çektiği
 Senden kendisine nakış çektiği
 Felek kaslarına kalem çektiği
 Tığlarda gocaldı sende gocaldın

Karağanlı Murat Yıldız

Bu Murat Yıldız 'ın ahu ahlası
 Yeşermez göğhermez sinem yaylası
 Gönül sarayının burcu kalesi
 Mağlarda gocaldı mende gocaldım

5.2.2. İbrahim Hoca – Âşık Mehmet Atışması

İbrahim Hoca⁶⁶

Köşe dönmek kolaylaştı bugünner
Çalışıp da adam olmak zor biraz
Nice yıldır devlet malı talanda
Biri çıkıp demiyor ki dur biraz

Mehmet Oktay

Bizler seçtik sizi Allah vekili
Demedik ki her gün zammı vur biraz
Biz olduk bir çiçek sizler de arı
Hortumlayıp balımızı sor biraz

İbrahim Hoca

Marka ağa oldu dolarlı paşa
Borsa dibe vurdu liraysa düşe
Katar elli arka çıktı bu işe
İmfenin parmağı da var biraz

Mehmet Oktay

İşçi ile memur sokakta kaldı
Bileği kuvvetli bankayı çaldı
Esnaf hasta oldu köylü de öldü
Cesetini ucuz beze sar biraz

İbrahim Hoca

Enflasyon başımızı döndürdü
Esnaf kilit vurup kepenk indirdi

⁶⁶ Çıldır'dan cami imamı İbrahim Karabulut ile Âşık Mehmet Oktay Erganî arasında 1988 yılında yapılan karşılıklı atışma.

Danayı doluğu vergilendirdi
Kemer tutmaz belimizi gör biraz

Mehmet Oktay

Utansınlar biraz kime ne diyem
Anlasalar ancak budur hediyem
Zemheride çiçek açan Türkiyem
Ağustosta yağdı bize kar biraz

İbrahim Hoca

Düşünce suç oldu fikir hapiste
Çalanlar dışarda fakir hapiste
Aza yarım deli muhtarda hasta
Baş efendi göremiyor kör biraz

Mehmet Oktay

Mazot yüzde yüz zam belimizi büktü
Hayvanı alan yol çiftine çöktü
Fabrika işçiyi dışarı döktü
Hiç diyen yok yeter artık dur biraz

İbrahim Hoca

Bizi fakir etti süslü yalanlar
Birkaç yıla çıkar banka soyanlar
Demek istediğimi anlayan anlar
Orasını demiyorum sır biraz

Mehmet Oktay

Dedemizden aldık bağı dikili

Niçin değişiyor böyle şekli
Türkiye'min beş yüz elli vekili
Millet diyor halimizi sor biraz

İbrahim Hoca

Benim sözüm devlet malı çalana
Bu talana hem seyirci kalana
Memleketin karnı toktur yalana
Utansanız edersiniz ar biraz

Mehmet Oktay

Acep kim soracak bizim yarayı
Hepsi süslü açamıyor arayı
Talancıya bankamızdan parayı
Şebekeye kim diyor ki vur biraz

İbrahim Hoca

Kimse şüphelenmez İbrahim Hoca
Elinden gelirse yardım et aç
Kurban olur diyenler var pilice
Aklı evvel zekası kıttır biraz

Mehmet Oktay

Dokunanlar bu Mehmet'e darılır
Söylediğı suçsa ceza verilir
Bir ekmeğı bütün yiyen cırılır
Yüzde birni bu millete gır biraz

5.2.3. Âşık Mehmet - Sıddık Alagöz Atışması

Âşık Mehmet ⁶⁷

Bilirsen Süleyman hikayetinnen
 Haber ver okusun şikayetinnen
 Hangi suresinde nasıl bahseder
 Şaşırp kalırsın sen hikmetinden

Sıddık Alagöz

Sapıtmış bir kavmin garip halinden
 Hutut haber için oldu yolundan
 Sure-i nemide hikmetler çoktur
 Şaşırp kalırsın sen hikmetinden

Âşık Mehmet

Ney idi Belkıs'a peygamber cehti
 Kim aldı getirdi sebadan tahtı
 Nelere inanıp nelere taptı
 Bahşeyle bizlere ibadetinden

Sıddık Alagöz

Nücube inanıp güneşe tapan
 Hâktan yüz çevirip batıla tapan
 O millet sahibi dininden zahir
 O kulun kitabı malumatından

Âşık Mehmet

Bilirdi Süleyman ne türlü diller
 Kim idi meçitte amele kullar
 Çekilip yuvaya ferman eyleyen

⁶⁷ Şavşatlı Sıddık Alagöz 'ün şiirine karşılık yapılan atışmadır.

Haber ver reisin cinayetinden

Sıddık Alagöz

Kuştan karıncadan lisanlar haller
Mescide amele cinlerden kullar
Kuran'da kalet nemlütam diyar
Müennes lugatın ünsiyetinden

Âşık Mehmet

Erkanı hayranım Savt-ı Davut ‘a
Nasıl bir sanattı vermişti Huda
Hangi lisan ile eylerdi nida
Ne derdi Zebur'un mahiyetinden

Sıddık Alagöz

Alagöz kitaplı peygamber o da
Dualar zikreder ibranı cade
Demirciler piri yanık bir seda
Gözler yaş dolardı Hak rahmetinden

5.2.4. Sıddık Alagöz– Âşık Mehmet Atışması

Sıddık Alagöz ⁶⁸

Yaylalar çıkınca koşup geldiğin
Köpüksüz sabuna odun aldığın
Güzel anıları iyi bildiğin
Şimdi o günleri hatırladın mı

⁶⁸ Ardahan Konuk Evi'nde Sıddık Alagöz ‘ün esprisi üzerine yapılan atışmadır.

Âşık Mehmet

Şavşat ilçesinden sen Sıddık hocam
 Çocukluk anları hatırladın mı
 Bandaya koyunun karın altının
 Aldığın yünleri hatırladın mı

Sıddık Alagöz

Bizde gelirdikya meyveyle size
 Kalburun altından verirdiz bize
 Bazen de yok deyip çektiğin naza
 Mazide dünlerin hatırladın mı

Âşık Mehmet

Armudun yerine fırıcı niçin
 Dedin ekşi dursun dığamelicin
 Ayağna giymeye çarıklık için
 Aldığın günleri hatırladın mı

Sıddık Alagöz

Meyve istemiştin cevize bakıp
 Telisi sırmıştın üstüne çıkıp
 Tadı beğenmeyip dişini sıkıp
 Hani o anları hatırladın mı

Âşık Mehmet

Çürük peynir cevizi çok atladı
 Mürte öküz muran koştun patladı
 Üç gün yol yürüdün ayak çatladı
 O akan kanları hatırladın mı

5.2.5. Mahperi – Âşık Mehmet Atışması

Mahperi⁶⁹

Bir zamanlar ağa, vardı bey vardı
Herkes açız diye dolandır oldu
İkram vardı, kahve vardı, çay vardı
Dosta menfaate yalanır oldu

Âşık Mehmet

Zaman da değişti, çağ da değişti
Ekmeğin elinden alınır oldu
Yemek dostu, safra dostu, aş dostu
Soysuza yediren yanılır oldu

Mahperi

Ne bir vefa kalmış, ne kadir , ne kıymet
Küçüğe şefkat yok büyüğe hürmet
Hiç kimse diyemez hayra alamet
Gerçek sevda seven dilenir oldu

Âşık Mehmet

Konuştğun dosta kalmadı vefa
Cahil ile yobaz çektirir cefa
Kendi bilgisayar olmuş boş kafa
Toplumda sözüne gülünür oldu

Mahperi

⁶⁹ Çıldır 'ın Baltalı Köyü 'nden İzmir'e göçen Songül Mahperi Irmak'ın sözüne karşı yapılan atışmadır.

Çırak sayılmadan olmuşlar mahir
 Kendi damlasını görüyor bahir
 Kültürü sevene ederler zehir
 Gelenek ırmağı bulanır oldu

Âşık Mehmet

Cahil doktor olmuş alim de hasta
 İlme adım atsan olursun hasta
 Çıraklık yapmadan olmuşlar usta
 Sonsuz hayallere dalınır oldu

Mahperi

Cahilin elinden yıldık usandık
 Akılsız sözünde arama mantık
 Arsıza, hırsıza hürmet var artık
 Doğruya dişleri bilenir oldu

Âşık Mehmet

Para hırsı gözümüzü bürüdü
 Dudak terpenmiyor dilim çürüdü
 Cehalet başını aldı yürüdü
 Gerçekler tarihten çalınır oldu

Mahperi

Nice vefasızdan ellik eleman
 Sığındım Mevla'ya bekledim güman
 Böyle haksızlıklar duyduğumuz zaman
 Mahperi'yim gözüm sulanır oldu

Âşık Mehmet

Tilkiler aslana vermiyor aman
Çakal sofrasında kedi kahraman
Mazlumlara zulüm duyduğum zaman
Çıldırılı Mehmet de ilenir oldu

5.2.6. Âşık Mehmet – Âşık Kara Atışması

Âşık Mehmet ⁷⁰

Şavşat ilçesinde duymuştum seni
Gara Usta ziyarete gelmişem
Elması, ayvası, meyvesi boldu
Demesinler ticarete gelmişem

Âşık Kara

Ben severim aşıkları, ozanı
Benim için nezakete gelipsen
Dostun dosta armağanı olmaz mı
Arzu edip sen hürmete gelipsen

Âşık Mehmet

Sazda, sözde bir kahraman dediler
İlmi alim lütfu ihsan dediler
Seni bana derya umman dediler
Araza gelmişem küre gelmişem

Âşık Kara

İnsanı anlaram tatlı dilinden

⁷⁰ Şavşat ‘a bir programa gidince Âşık Kara ile tanıştıktan sonra söylenen bir methiye üzerine yapılan atışmadır.

Edebinnen, erkanından, yolunnnan
 Şenlik ilçesine Şenlik elinnen
 Var merfete bir hünere gelipsen

Âşık Mehmet

Yıllar yedi ömürdeki zamanı
 Kuruttu damarda dolaşan kanı
 Der Çıldırlı Mehmet Oktay Erganî
 Ardahan Artvin’di yöre gelmişem

Âşık Kara

Kara der ki bizde bizi hoş görek
 Gönül alak başka yöne ne gerek
 Elimizde geleneknen görenek
 Usül erkan budu töre gelipsen

5.2.7. Âşık Mehmet – Ezgi Hoca Atışması

Âşık Mehmet ⁷¹

Şaz almışsın Ezgi Hoca
 Bir baş pehlivan gibisin
 Mızrabı tele vuranda
 Çok usta ozan gibisin

Ezgi Hoca

Ses verende Mehmet Usta
 Kuru kahraman gibisin

⁷¹ Köyün Müzik Hocası Ezgi Hoca'nın isteği üzerine yapılan atışmadır.

El fazında hazır beste
Sohbette lisan gibisin

Âşık Mehmet

Kırav vurmuş bağda talan
Doğru sözde olmaz yalan
Yel estikçe sürgün alan
Dağda ki duman gibisin

Ezgi Hoca

Şimdi ölçerem boyunu
Kuracam sana oyunu
Kurda yedirdin koyunu
Sürüsüz çoban gibisin

Âşık Mehmet

Çıldırılı Mehmet 'e kastın
Sazımı duvardan astın
Ne dedimse sözüm kestın
Ustura tırpan gibisin

Ezgi Hoca

Yazın sıcak havasında
Ezgi Hoca söz bahsında
Kısır Dağı yaylasında
Ekşimiş ayran gibisin

5.2.8. Şahbazoğlu - Âşık Mehmet Atışması

Şahbazoğlu⁷²

Dinle sözlerimi sen Mehmet Usta
 Gönüller hoş eder sohbetin senin
 Arife ne tarif her şey ortada
 Özünü anlatır sanatın senin

Âşık Mehmet

Anlamışam seni ben Şahbazoğlu
 İnsani mest eder hürmetin senin
 Kâmil olan anlar kirpikten, gözden
 Tatlı muhabbetti niyetin senin

Şahbazoğlu

Bu sevdanın ataşına alışan
 Zirvelerin zirvesine ulaşan
 Mecnun teki dertli dertli dolaşan
 Taktire şayandır şöhretin senin

Âşık Mehmet

Sedirini bilir özü yerinde
 Makamı, havası, sazı yerinde
 Sohbeti yerinde, sözü yerinde
 Paha biçilmeyen kıymetin senin

Şahbazoğlu

Ensar Şahbazoğlu adın bir başka
 Lezzetin bir başka, tadın bir başka
 İkrarına sadık vadın bir başka

⁷² Ensar Şahbazoğlu ile methiye olarak yapılan atışmadır.

Değişmeyen desen kısmetin senin

Âşık Mehmet

Divanı, tecnisi, âşık ozanı

Ağız anahtarı, cevher dükkanı

Çıldır'dan der Oktay Mehmet Erganî

Eyüp sabrındadı hasyetin senin

5.2.9. Âşık Nargile Mehtiova - Âşık Mehmet Oktay Erkânı Atışması

Âşık Nargile Mehtiova⁷³

Borçalı elinnen sazımı alıp

Mehmet usta ziyarete gelmişem

Karağanlı Murat Yıldız gecesi

Anmasına iltifata gelmişem

Âşık Mehmet Oktay Erkânı

Âşıklar vatanı Şenlik yurdunu

Anlamışam ziyarete gelipsen

Bir içim suyun da hakkı var derler

Onun için iltifata gelipsen

Âşık Nargile Mehtiova

Ne kadar ayırısak gönül bağı bir

Tarihte geçirdik bizder çağı bir

İçtiğimiz çayların su bardağı bir

Şu millete sedekata gelmişem

⁷³ Karağanlı Murat Yıldız Gecesi'nde Borçalı 'dan gelen Âşık Nargile Mehtiova ile yapılan atışmadır.

Âşık Mehmet Oktay Erkânı

Herkesin özüne güzel vatani
Konusanda güzel olur lisanı
Osmanlıdan Oğuzlardan bir ganı
Hürmet için sedekata gelmişem

Âşık Nargile Mehtiova

Âşık söylüyer sohbetin en sözinen
Düğün çalar mızrabınan sazınan
Âşık Nargile de hoş avazınan
Gürcistan'dan bir niyete gelmişem

Âşık Mehmet Oktay Erkânı

Çıldırda Mehmet'em hoş lisanınan
Gelene hörmetim başı ile kannan
Seni karşıladığ Günay Yıldız'inen
Anlamışam dür lisana gelmişem

5.2.10. Âşık Dursun - Âşık Mehmet Atışması

Âşık Dursun ⁷⁴

Dinle sözlerimi benim gardaşım
Boş oturma, boş gonusma işe bah
İnsan olan günden güne gocalır
Akıl gider, fikir gider başa bah

Âşık Mehmet

Mevlam emreyledi nurdan yarattı

⁷⁴ TRT Avaz Âşıklar Yarışması 'nda Âşık Dursun Durdağı ile yapılan atışmadır. Bu atışmada ilk ayağı Âşık Dursun açmıştır.

Müjgâna bah, kirpiğe bah, gaşa bah
 Vücutta sıhhatli yaşamak için
 Damağa bah, dudağa bah, dişe bah

Âşık Dursun

Sakın bu dünyada sen geri galma
 Asıl asaletin ayağa salma
 Çalış bu dünyada sen muhtaç olma
 Ekmeğe bah, sofraya bah, aş bah

Âşık Mehmet

Gönül gazel döktü vakitsiz güz oldum
 Şalım para etmez ucuz bez oldum
 Ağustosta balta kesmez buz oldum
 Tipiye bah, borana bah, gışa bah

Âşık Dursun

Âşık Dursun görsen sana ne oldu
 Yazılan gaderin yerini buldu
 Ustanı sorarsan ne zaman öldü
 Tarihi mezarda vardır daşa bah

Âşık Mehmet

Âşık Mehmet el ayahda eşindim
 Tırnağım yoh öz özüme gaşındım
 Oturacak ev yoh beş gat düşündüm
 Rüyaya bah, hayale bah, düşe bah

5.2.11. Âşık Mehmet - Âşık Dursun Atışması

Âşık Mehmet ⁷⁵

Ezel bahar yaz ayları gelince
 Eser hazin hazin yeli Çıldırın
 Temiz havasından tatlı suyundan
 Derman olur gaymak, balı Çıldırın

Âşık Dursun

Tarihi eskidir, çağı eskidir
 Oğuzlardan gelme eli Çıldırın
 Her ahali , ehli dildir gonuşur
 Şeker, şerbet şirin dili Çıldırın

Âşık Mehmet

Misafire hörmət kahvesi, çayı
 Birbirine denktir şehiri, köyü
 Koç yiğit kahraman, çelikten yayı
 Ali'si, Rüstem, 'i Zal'ı Çıldırın

Âşık Dursun

Çayırdı telli turnalar öter
 Öttükçe sedası canlara yeter
 Dağlarında süsen, sümbüller biter
 Süseni, sümbülü, gülü Çıldırın

Âşık Mehmet

Âşık Mehmet bunu bele söyledin
 Bir lokmayı tam on beşe payladın
 Gelen misafire konak eyledin
 Edebî, erkânı, yolu Çıldırın

⁷⁵ Âşık Dursun ile yapılan atışmanın devamıdır ve bu atışmada ki ilk ayağı Âşık Mehmet açmıştır.

5.3. ÂŞIK MEHMET OKTAY'IN TARAFIMIZCA DERLENEN HİKÂYELERİ

5.3.1. Tulumba Hasan İle Kirkire İsmail ⁷⁶

Vakti zamanının birinde Kirkire İsmail varmış. Çok konuşur, kimseyi hazmetmez imiş. Birde komşusu Tulumba Hasan varmış, dünyayı versen gözü doymazmış. Kirkire İsmail bakıp bakıp zorlanıyor: “Ben bu Tulumba‘ya ne yapayım, iki tane güzel oğlu bir tane güzel kızı var.” Bu çocuklarda yetişirse bunun keyfine keyif gelmez. Hilebazlık düşünür. Tulumba Hasan bununla dalga geçmeye başlar. İşi düzgün, keyif adamı, bölgenin beyidir. Kirkire İsmail düşünür, taşınır. Kurt Mösök isminde bir cellât var, Tulumba Hasan bu celladı da kiralamış.

Nereden haber verelim. Kirkire İsmail, Kurt Mösök günlükçü oluncaya kadar Kurt Mösök‘ü kafaya almış. “Gel biz bu Tulumba Hasan‘a bir oyun yapalım, malı da şimdiden taksim edelim.” demiş. Kurt Mösök bir ay kadar düşünmüş, zorla bu işin olmayacağını söylemiş. Kirkire İsmail’e: “Çocukların okul çağı gelsin, ben işi başaracağım.” Kirkire İsmail: “Nasıl?” diye sormuş. Kurt Mösök : “Çocuklarını cahil mektebine vereceğim. Oğulları İmdat ve Mecit‘i cahil mektebine vereceğim, kızı Nargüzel‘i de kız çocuğu okumaz deyip okutmayacağım.” demiş ve plan kurmuşlar. Tulumba Hasan gözünü para hırsı bürüyen biri olduğu için tuzağa düşmüş ve oğlu Mecit‘i ilmi âlim olmayan Mahmut Hoca‘nın yanına vermiş. Mahmut Hoca öylesine yanlış bilgiler veriyorki öğrencilerine dünya ile alakası olmayan boş bilgiler veriyormuş. Diğer oğlu İmdat‘ı da başka bir okula vermiş, hem okusun hem de ticaret ve sanat öğrensini diye. Halbuki bu çocuğun muallimi de bulunduğu bölgede ilmine köfteçer denen biriymiş. Yer, içer, yan gelip yatarmış. Aradan biraz zaman geçmiş. Kirkire İsmail, Kurt Mösök‘e sormuş: “Plan nasıl gidiyor, ne oldu?” Kurt Mösök cevap verir:

Aldı Kurt Mösök

Hile bağman genç fidanlar

Rüzgâr esmez yel kurtulur

Şimşek çakar, dolu döver

Yardan gelen sel kurtulur

⁷⁶ Bu hikâye daha önce Orta Zinzal Köyü ‘nde yaşayan iki ağanın gerçek, yaşanmış hikâyesidir.

Temel çürük, bina berbat
 Ne ilim var ne sanat
 Yanlış öğüt, boş nasihat
 Cahildeki dil kurutur

Şimdiden bölek hisseyi
 Öfke tahttan salar beyi
 Kurt Mösük derki keseyi
 Para yetmez el kurutur

Çocuklar okulu bitirir, Kurt Mösük, Tulumba Hasan'a ikide bir bu kadar para lazım çocuklara der dururmuş. Birgün bir kız bulur. Tulumba Hasan'a derki: "Bu kız Cimcime Began'un kızıdır. Oğlun İmdat bu kızla evlenmek istiyor." demiş. Cimcime Began da hazır yiyen, elini verenin kolunu koparan birisiymiş. Cimcime Began bir yandan da Tulumba Hasan'a göz dikmiş. Öteki oğlu Mecit ile Batakçı Yusuf'un kızını da evlendirmek istemişler. Mecit, Batakçı Yusuf'un kızını almış. Aradan zaman geçiyor. Tulumba Hasan yaşlanmış, hiçbir iş yapamaz hale gelmiş. Tulumba Hasan'ın yaşlandığını gören fırsatçılar yağmaya başlamışlar. Bütün malını yağma etmişler. Dost girip düşman çıkanın haddi hesabı yok. Tulumba Hasan oturur ve düşünür. Çocuklarının boş okuduğunu anlar ve bakalım ne söyler:

Ekmek elden su göldendir
 İç içebildiğin kadar
 Öğüt, nasihat eldendir
 Seç seçebildiğin kadar

Akıl alıyorsun elden
 Hocan şeytan fitne telden
 Dini görünmeyen gölden
 Geç geçebildiğin kadar

Tulumba da söyler bele
 Kimse bakmaz ehli dile
 Yonulmuş kol kanat ile
 Uç uçabildiğin kadar

Böylece Kurt Mösök ve Kirkire İsmail bir plan ile Tulumba Hasan'ı cehaletin pençesine düşürür ve dize getirirler.

5.3.2. Daş Çoban ⁷⁷

Çıldır'ın Kısır Dağı'nın Ciyahor mevkiinde tarihi meçhul, taş oyması bir mağara varmış. Kafkaslardan gelip geçen Emin Bey adlı bir göçebe burada gördüğü bir dağı çok beğenir ve yanındaki yüz elli kişiyle burada kalmaya karar verir. Emin Bey'in hanımı Şehriban ve güzeller güzeli kızı Naile de burayı çok sever. Zamanla Emin Bey, bölgeye hakim olmaya başlar. O zamanda göçebelerin zenginliği hayvanlarının sayısıyla ölçülürdü. Emin Bey'in de çok fazla hayvanı olur ve on on beş tane çoban tutar. Yaşamak içinde buradaki mağaraları kışlak ustalar tutarak oydurur ve güzel bir barınak haline getirmek ister. Mağara oyulurken içinde bir kaya bulur, bu kaya kimsenin işine yaramaz. Emin Bey de bu kayayı kuzularını oturan çobanlarından genç bir çobana verir. Bu çobanın gözü Emin Bey'in kızı Naile'ye düşer. Birgün kuzuları otarırken bir türlü yakar:

Rüyamda seni görmüştüm
 Emin Bey kızı Naile
 Sana bir ikrar vermiştim
 Emin Bey kızı Naile

Almasam olurum bele
 Alır isem ollam köle
 Sen babanı getir yola

⁷⁷ Çıldır 'ın Kısır Dağı'nda Ciyahor mevkiinde bulunan Taş Mağara ve Taş Çoban Efsanesi araştırılarak yazılmış bir hikâyedir.

Emin Bey kızı Naile

Arasam bana çoğdu yâr

Gönlümde sana doğdu yâr

Rüyada gördü Bahtiyar

Emin Bey kızı Naile

Haber Emin Bey'e gider, Emin Bey çok kızar ama mağarayı bitirmek istediği için hiçbir şey söylemez. Karşılarına çıkan taşı yarabilen biri çıkarsa o mağara üç yüz kişilik bir saraya dönüşecek. Çoban Bahtiyar: “Ben taşı yararım.” der. Ama kimse çobana inanmaz. Çobanın bu sözü Emin Bey’e haber edilir. Emin Bey beş tane delikanlı gönderir ve çobanı getirmeleri için emir verir. Emin Bey’in adamları çobanın yanına gider ve Emin Bey’in onu çağırdığını söylerler. Çoban sebebini sorar, Emin Bey’in adamları da : “Sen Emin Bey’in kızını çok seviyormuşsun, kızı istiyormuşsun bu yüzden Emin Bey sana çok kızgın seni götüreceğiz.” deyip çobanı götürmek isterler. Çoban: “Ben önce taşı yarmak için gelirim daha sonra kızı istemek için geleceğim.” der. Gençler çobanı zorla götürmek isteyince çoban hepsini bir tarafa atarak gelmeyeceğini söyler. Gençler Emin Bey’in yanına giderek durumu anlatırlar. Emin Bey çok sinirlenir fakat eşi Emin Bey'e : “Bey bırak gelsin, taşı yarsın. Senin bildiğin senin elinde.” diyerek Emin Bey'i ikna eder. Emin Bey, pusula yazan bir yaşlı adam bulur ve çobanın yanına gönderir. Adam çobanın yanına gelerek: “Oğlum senin adın ne?” Çoban: “Bahtiyar.” diye cevap verir. Yaşlı adam Bahtiyar’a Bey’in onu davet ettiğini söyler. Çoban yaşlı adamın sözü üzerine gitmeyi kabul eder. Birlikte giderler. Çoban, Bey’in yanına gelince taşı kırmak için burç (keskin ve ağır bir demir parçası) ve otuz kilo ağırlığında varyos ister. Varyosun ağırlığına dayanacak bir burç olsun diye de tembihler. Emin Bey, çobanın istediği malzemeleri adamlarına buldurur. Bahtiyar, malzemeyi alır ve taşı yarmaya başlar. Emin Bey çobanın taşı kıracağını anlayınca hanımı ve kızı ile konuşur, kaçmaya karar verir. Çoban taşı kırar ve mağara tamamlanır. Bahtiyar, Emin Bey’in kızına arkadaşlarını elçi gönderir fakat kimse gitmeye cesaret edemez. Bunun üzerine Çoban Bahtiyar, Emin Bey ve Şehri Hanım’a bakalım ne söyler:

Nazlı yâre doğru gider

Yolum dolaşa dolaşa

Kalem aldım, name yazdım

Dilim dolaşa dolaşa

Bir kız bir oğlana haktır

Akıbeti bir nikâhtır

Sevda yaşı gözden aktır

Selim dolaşa dolaşa

Bahtiyardım kendim üzdüm

Sevdamı sinme yazdım

Mecnun kim sahrayı gezdim

Çölüm dolaşa dolaşa

Çoban gider bir name okur. Emin Bey ve hanımı kızı çobana vermek istemez ve çobana yakın koymaz. Bahtiyar kızı buradan kaçırmak ister. Emin Bey bir gece habersiz bir şekilde kuzu sürülerini ve kızı adamlarına kaçtırmak isterken Bahtiyar, sevdiği kız olan Naile'ye ve kuzu sürülerine sahip çıkar. Bunun üzerine Emin Bey bunların üzerine iki yüz kişi ile saldırır. Bunlar gider ve bakarlar ki sürü, Bahtiyar ve Naile taşla dönüşmüş. Günümüzde hâlâ orası Taş Çoban ve kuzu sürüsü şeklindedir. Burada Âşık Mehmet ne yazar:

Çokta havalanma divana insan

Yaşadığın ömür düş olur bir gün

Toplasan dünyanın devlet varını

Sana faydası yok boş olur bir gün

Yok ki göstereyim ne baba, ana

Ömür dayanmazmış geçen zamana

Yaşın seksene gelse de doksana

Gider bahar, yazın kış olur bir gün

Yedi kara toprak sultanı, hanı
En son gösteriyor yol kabristanı
Der Çıldırly Mehmet Oktay Erkânı
Mezarın başında daş olur bir gün
Böylece zaman her canlıyı toprak yapar.

PROBLEMLER VE ÇÖZÜM YOLLARI

Âşıklar, toplumun sözcüsü ve kültürün önemli bir parçasıdır. Geçmişten günümüze kadar varlığını sürdüren âşıklık geleneği zaman içerisinde teknolojinin gelişmesi ve yeni müzik dallarının ortaya çıkmasıyla önemini yitirmeye başlamıştır. Bu doğrultuda problemleri tespit etmek ve çözüm yollarını bulmak gerekmektedir. Geleneğin nesillere ulaşması için çözülmesi gereken problemler ve çözüm yolları şu şekildedir:

1. Son yıllarda ortaya çıkan yeni müzik dalları, âşıklık sanatını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durumu âşıkların lehine çevirmek için teknolojiden gerektiği gibi yararlanmak ve âşıkları daha fazla göz önüne sermek gerekmektedir. Günümüzde televizyon programları ve çeşitli sosyal medya uygulamaları çok fazla sayıda müzik çeşitlerine ulaşımı kolaylaştırmaktadır. Bu uygulamalarda ve televizyon programlarında âşıklara daha fazla yer verilmelidir.
2. Âşıklar geçimlerini sağlayamadıkları için farklı işlere yönelmişlerdir. Bu durum geleneğin gelişmesinde olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Bu durumda Kültür Bakanlığı ve ilgili kurumlar ortak hareket ederek âşıklarımızın geçimini kolaylaştıracak düzeyde etkinlikler yapmalı ve düzenli maaş bağlamalıdır.
3. Âşıkların ve geleneğin tanıtımı için yapılan çalışmalar yeterli değildir. Âşıklar için yapılan araştırmalar yaygınlaştırılmalı, etkinlikler ve toplantılar sıklıkla yapılmalı, akademik çalışmalar belli alanlarla sınırlı kalmadan daha geniş alanlarda araştırmalar yapılmalıdır. Geleneğin tanıtımı için teknolojiden yararlanılmalı ve geniş kitlelere tanıtımlar yapılmalıdır. Ayrıca âşıklarımızın her birinin biyografisini anlatan belgeseller çekilerek sosyal medyaya aktarılması ve güvenli internet uzantılarıyla kolayca bu belgesellere ulaşımın sağlanması, âşıklarımızı daha geniş kitlelere tanıtmak için güzel bir fırsattır.
4. Âşıkların şiirlerin ve hikâyelerinin kalıcı olması için düzenli olarak yazıya geçirilmesi, yapılması gereken önemli çalışmalardan biridir.
5. Geleneğin ülke genelinde ve tüm dünyada yaşatılması için, her bölgeden ve farklı ülkelerde icrasını gerçekleştiren âşıklarımız bir araya getirilmeli ve âşıklarımıza konser niteliği taşıyan etkinlikler hazırlanmalıdır.

SONUÇ

Kültürel yapının önemli bir değeri olan âşıklık geleneği, hayatın tüm yaşanmışlığıyla kendini toplumda var eden olgudur. Âşık, tarihin yankısıyla güncelliğin realitesi doğrultusunda harmanlanmış ve halkın düşüncelerinin aynası olarak toplumun içinden doğmuştur. Çalışmada âşıklık geleneğinin önemi vurgulanmış, Çıldır Âşıklık Geleneği hakkında bilgi verilmiştir. Bir âşık adayının âşık olma yolunda geçirdiği evreler, halk şairi sözünü gerçek anlamda doğrulayıcı niteliktedir. Âşığın halkın içinden doğması, bulunduğu coğrafyanın özellikleri doğrultusunda kendisini geliştirmesi, onun âşıklığının gidişatı yönünde geçmişinin ve çevresinin etkili olması, güncel olayların içinde varlığını sürdürmesi gibi etkenler âşıkların ustalığa doğru süreçlerinde büyük bir önem teşkil etmektedir. Zira âşık içinde bulunduğu toplumda yaşadığı sürece toplumun âşığı olabilir. Çalışmada coğrafyanın âşıklık geleneğindeki önemi detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Coğrafya insanın insan ise toplumun var oluşudur. Bu şekilde ilerleyen bir döngünün söz konusu olduğu açıkça belirtilmiştir.

Âşık, hayatın sarmal döngüsüyle birleşerek anılarını, düşüncelerini, yaşadığı ve gördüğü bütün olayları eserlerinde dile getirir. Tarihin ilk çağlarından günümüze kadar olan süreçte insanların çağlar boyunca nesilden nesile aktardığı her şey âşıkta toplanır ve dile dökülür. Halk şairlerinden olan Erkanî'nin şiirlerini incelediğimizde tarihsel süreçten güncel olaylara kadar birçok tema karşımıza çıkmaktadır. Bu temalar hakkında yapılan çalışmada geleneğin bir parçası olan âşığımızın zengin bir bilgi ve yaşantı birikimine ve geleneğin temel değerlerine sahip olduğu anlaşılmıştır. Nitekim kültürün temeli toplumun yaşantısıyla, toplumun yaşantısı ise insanın anılarıyla var olur.

KAYNAKÇA

- Agara, İ. (2004). *Ahıska Türkleri (Sürgünün 60. Yılı Anısına) İnsanlık Dramı, İzmir Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği*. İzmir: Karaca Matbaası Yayınları.
- Alptekin, A.B. (2014). *Türk Saz Şiiri Antolijisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Altinkaynak, E. (2015). *Çıldırılı Âşık Mehmet Oktay Erganî Hayatı- Sanatı- Eserleri*. Ankara: Karadeniz Dergi Yayınları.
- Altinkaynak, E. (2019). *Anlatımlara-Derlemelere Dayalı Halk Kültürü Makaleler*. Ankara: Kültür Ajans Yayınları.
- Araz, F. (2007). Yunus'da Gördüğümüz İnsan Sevgisi ve Hoşgörü Yaklaşımları. *Mürekkep Kültür Sanat Edebiyat Dergisi*, 1-4.
- Artun, E. (2007). *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*. Ankara: Maya Akademi.
- Artun, E. (2019). Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı. *Türk Tarih Araştırmaları*, 4.
- Artun, E. (2011). *Dini Tasavvufî Halk Edebiyatı*. Ankara: Karahan Kitabevi.
- Aslan, N. (1973). *Türk Halk Edebiyatı*. Ankara: Yargıçoğlu Yayınları.
- Ata, B. (2013). *Emile Durkheim'e Göre Eğitim*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Aytaç, Ö. ve Tan, M. (2019). Arkadaşlık Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 345-359.
- Balkaya, A. (2015). *Halk Anlatılarında Kahramanın Yardımcıları*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Bars, M.E. (2014). Türk Kültüründe Anne ve Âşık Garip Hikâyesinde Görünüşü. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 82-84.
- Boratav, P.N. (1982). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Bozkurt, F. ve Özgüzel, S. (2019). Türklerde Yaşam Tarzı Olarak Göç Olgusu. *Folklor Edebiyat Dergisi*, 815-824.
- Can, Ş. (2020). *Klasik Yunan Mitolojisi*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Çetin, N. (2018). Türk Töresinde Askerliğin Yeri ve Türkiye 'de Askerliğe Bakış Açısında Meydana Gelen Değişmeler. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 161-165.
- Çobanoğlu, Ö. (2006). *Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Destan Türü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2020). *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Çobanoğlu, S. (2019). Dede Korkut'un 13. Destanı "Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi" Boyunun Axel Olric Epik Yasaları Bağlamında İncelenmesi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 81-101.
- Değ, A. (2003). *Çıldır İlçe Merkezinin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası* (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Demirbilek, S. (2020). Dede Korkut Oğuznamelerinde Aile. *Kesit Akademi Dergisi*, 259.
- Dilçin, C. (1983). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Dizdaroğlu, H. (1968). Halk Şiirinde Türkler. *Türk Dili (Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı)*, 186- 293.
- Durbilmez, B. (2008). *Âşık Edebiyatı Araştırmaları*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Dursun, D. (2018). *Kültürel ve Yapısal Bakımdan Ardahan İli Âşıklık Geleneği*, (Yüksek Lisans Tezi). T.C. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Ege, F. (2019). Âşık Mehmet Oktay (Erganî) Örnekleminde Halk Şiirinde Gölge Arketipi Unsurlarının Tespiti, *Erasmus Sempozyum Bildirisi*.
- Elçin, Ş. (1988). *Halk Şiiri Antolojisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Erdoğan, E. (2008). Platon'da Bilgisizlikten Bilgiye Giden Süreç. *Uludağ Üniversitesi Yayınları*, 211- 221.
- Ergen, G. (2006). Eleştirel Bilinçli Sevgi Eğitimi. *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 144-152.
- Ergin, M. (1986). *Dede Korkut Kitabı: Metin- Sözlük*. İstanbul: Ebru Yayınları.
- Ergin, M. (2016). *Dede Korkut Kitabı 1-2*. Ankara: TDK Yayınları.
- Ergun, P. (2014). Toplumsal Uygulamalarda Âşıkların İşlevi. *Karadeniz Uluslararası Dergisi*, 22.
- Esen, Y. (2004). *Öğretmenlerin Toplumsal/Mesleki Rollerine İlişkin Değerlendirmeler* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Evola, J. (2003). Savaş Metafiziği ve Sembolik Silahlar. Çeviri: Atilla Ataman. *İnsan Yayınları*, 9-48.
- Eyüboğlu, D. (2021). Dede Korkut'taki Karacuk Çoban. *Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, 134-179.
- Göde, H. Ve Tatlıcan, N. (2019). Türk Halk Anlatılarında Ölüme İlişkin Tabu ve Kaçınmalar. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 113- 127.

- Görkem, B. (2021). Türkülerde “Evlilik Geçiş Dönemi “Metafor Olarak Köprü “. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 631-646.
- Günay, U. (2021). *Türkiye ‘de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gündoğdu, R. (2017). *19. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinde Mevsimler* (Yüksek Lisans Tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Güngör, B. (2021). Atatürk ‘e Saygı. *Atatürkçü Düşünce Derneği*, 1-2.
- Güven, E. (2018). *Erganî, Mehmet Oktay*. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü.
- İşyar, Ö. (2004). *Sovyet-Rus Dış Politikaları ve Karabağ Sorunu*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (1998). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kara, Ç. (2014). Halk Hikâyelerindeki Aşkın Antropolojik Betimlemesi. *Folklor-Edebiyat Dergisi*, 53-84.
- Kara, Ü. (2012). Türk Destanlarında Merkezi Kahraman Tipinin Topolojisi. *Folklor Edebiyat Dergisi*, 9-46.
- Karahan, D. (2016). Antik Yunan'da Kadın Olmak. *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 159-174.
- Kaya, D. (1997). Edebiyatımızda Âşık Kolları ve Şenlik Kolu. *Türk Kültürü Yayınları*, 499-518.
- Kaya, D. (2007). *Türk Halk Edebiyatı Terimler Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaya, D. (2011). *Âşık Veysel, 2. Baskı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaya, D. (2017). Dede Korkut. Sivas Türk Ocağı Dede Korkut Konferansı. (s. 1-7). Sivas.
- Kiş, E. (2021). Bir Tarafta Pandemi Diğer Tarafta Savaş: Tarihi ve Siyasi Yönleri ile 2020 Dağlık Karabağ Savaşı. *Atatürk Üniversitesi Yayınları*, 1-8.
- Koç, Y. (1994). Önyargılar, Hoşgörüsüzlük, Bilgisizlik. *Aydınlık Dergisi*, 1-2.
- Koçyiğit, Ö. ve Aksu, Y. (2018). Çıldır Gölü’ndeki Kerevit Avcılığının Sosyal, Yapısal ve Ekonomik Yönden Değerlendirilmesi. *Uluslararası Veteriner ve Hayvan Araştırmaları Dergisi*, 8-12.
- Kola, F. (2016). Aşka Dair Bazı Tasavvurlar (16. Yüzyıl Divanlarında ki Aşk Redifli Gazellerden Hareketle). *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 67-94.

- Köprülü, M.F. (1993). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Köprülü, M.F. (1989). *Edebiyat Araştırmaları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kuran, E. (1992). Birinci Dünya Savaşı. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 197-200.
- Kurt, A. (2009). Tanzimat'tan Günümüze Türk Şiirinde Vatan Temi. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 105-137.
- Kurtuluş, B. (2016). Amerika Kıtası 'nın Keşfi: Kuzey Amerika- Asya Bağlantısı. *Dergipark*, 873-886.
- Ocak, A. (2010). *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oğuz, M. Ö., Ekici, M., Aça, M., Düzgün, D., Akpınar, R. B., Aslan, M., Yılmaz, A. M., Ögüt, E. G. ve Özkan, T. (2016). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Oygür, A.V. (2020). Çağlar Boyu Ankara. *Tarih Çevresi Dergisi*, 4-24.
- Ögel, B. (1971). *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Örnek, S. (1995). *Türk Halk Bilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Hegem Yayınları.
- Özcan, R. (2014). *Türk Romanında Aşk*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Özçelik, P. (2011). 12 Eylül 'ü Anlamak. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 73-93.
- Öztürk, D. (2004). *Çıldırli Âşık Mehmet Oktay Erganî*. (Basılmamış Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği, Ankara.
- Özyılmaz, V. E. (2013). Geçmişten Günümüze Dağlık Karabağ. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bölümler Fakültesi Dergisi*, 191-208.
- Sağır, A. (2017). *Ölüm Sosyolojisi*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Sandıklı, A. ve Kaya, E. (2013). Barış Kavramına Teorik Yaklaşımlar ve Küresel Yönetişim. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 59-79.
- Sayın, Ö. (1990). Aile Sosyolojisi. *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları*, 57.
- Seferov, R. ve Akış, A. (2008). *Sovyet Döneminden Günümüze Ahıska Türklerinin Yaşadıkları Coğrafyaya Göçlerle Birlikte Genel Bir Bakış*. Konya: Türkiyat Araştırmaları.
- Sönmez, V. (2004). *Eğitimin Tarihsel Temelleri, Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Şafak, Y. (2009). Mevlâna'ya Atfedilen “Yine Gel...” Rubâîsine Dair. *İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi*, 75-80.
- Şahin, V. (2020). *Türk Roman ve Hikâyesinde Cezaevi Ritüelleri* (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Şayhan, F. (2018). “Altay Türklerinin İnanmalarındaki Su Kültünün Mitsel Okuması”. *Bilig – Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 83-100.
- Şentürk, H. (2008). Sosyal İlişkilerde Saygı Kavramı: Psikoloji ve Din Açısından Bir Bakış. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 217-228.
- Taşkıran, C. (1995). *Geçmişten Günümüze Karabağ Meselesi*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Kars İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. Erişim Adresi: <https://images.app.goo.gl/pSLdkFgRz8sKjlmQ6>
- Tereci, D. (2016). Yaşlılık Kavramına Bir Bakış “Derleme”. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 84-116.
- Topçuoğlu, A. Oral, İ. ve Demir, M. (2016). Ardahan İlinin Sosyo-Ekonomik Yapısının Görünümü. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 131-142.
- Türkdoğan, B. (1999). Atatürk ‘ün Türk Gençliği Hakkında Düşünceleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 683-692.
- Türkmen, Z. (2004). 19. Yüzyıl Başlarında Rusya’nın Güney Kafkasya Politikaları. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9-24.
- Uysal, B. (2020). Memleket Bağı. *İbni Haldun Üniversitesi Yayınları*, 1-2.
- Uzuntaş, H. (2021). Sertkaya O.F. Dede Korkut Kitabı Üzerine Araştırmalar ve İncelemeler. *Bilge Kültür Sanat Yayınları*, 220-233.
- Varlık, A.B. (2013). Savaşı Tanımlamak: Terminolojik Bir Yaklaşım. *Avrasya Terim Dergisi*, 114-129.
- Viroli, M. (1997). *Vatan Aşkı Yurtseverlik ve Milliyetçilik Üzerine Bir Deneme*, Çeviren: Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Yılmaz, A. M. (2011). Masal Dünyasındaki Çoban. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 519-531.
- Yılmaz, A. (2004). Türk Kültüründe Kadın. *Milli Folklor Dergisi*, 111-123.

Yılmaz, B. (2016). Dini İçerikli Halk Anlatılarında Ebeveynin Evlat Sevgisi İle İmtihanı.
Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi.

EKLER

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU FORMU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 30/05/2024

Tez Başlığı: “Âşık Mehmet Oktay Erkanî'nin Şiirlerinin Tematik Bakımdan İncelenmesi”

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 184 sayfalık kısmına ilişkin, 30/05/2024 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 5'tir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- ☒ Kaynakça hariç
- 3- ☒ Alıntılar hariç/dâhil
- 4- ☒ 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nde belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı:	Buse Eda ERKAYA
Öğrenci No:	2103300003
Ana Bilim Dalı:	Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Programı:	Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı
Statüsü:	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Dr. Öğr. Üyesi Serkan BALCI

Detaylı Bilgi: <https://www.ardahan.edu.tr/birim.aspx?id=1002003>

Telefon: 0-4782117522

Faks: 0-4782117523

E-posta: sbe@ardahan.edu.tr

EK 2. ETİK KURUL İZNİ

T.C.
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı :E-67796128-819-2400012319
Konu :Bilimsel Yayın ve Etik Kurul Kararı
(Dr.Öğr.Üyesi Serkan BALCI)

04.04.2024

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Serkan BALCI

Danışmanı olduğunuz Yüksek Lisans Öğrencisi Buse Eda ERKAYA'nın "**Ardahan-Çıldır Aşıklık Geleneği ve Aşık Mehmet Oktay Erkani**" başlıklı tez çalışması ve bu çalışma kapsamında yapılacak araştırmalarda uygulayacağınız yöntem ve derleme soruları Üniversitemiz Etik Kurulu tarafından değerlendirilmiş olup, yapılan değerlendirme sonucu söz konusu çalışmanızın Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kriterlerine uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Mustafa YILDIZ

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu Başkanı

Bu belge: güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: T7FMAFF

<https://ubys.ardahan.edu.tr/ERMS/Record/ConfirmationPage/Index>

Adres: Ardahan Üniversitesi Yenisey Kampüsü Rektörlük Hizmet Binası, Çamlıçatak Mevkii, Ardahan
75002

Bilgi İçin,

Belge TakipAdresi:

Kubilay Aras

Telefon No: (0478) 2117575

Faks No: (0478) 2117509

Telefon No:

Etik Kurul
Raporörü
(0478) 2117575

Direkt Hat:

e-Pasta:İnternet Adresi: bayek@ardahan.edu.trİnternet Adresi: www.ardahan.edu.trKep Adresi: ardahanuni@hs01.kep.tr

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Buse Eda Erkaya

Doğum Yeri ve Tarihi

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi Kafkas Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve
Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana
Bilim Dalı Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller :

Bilimsel Faaliyetleri Erkaya, B.E. (2023). Prens Kalyanamkara ve
Papamkara Hikâyesinin Axel Olrik'in Halk
Anlatılarının Epik Yasaları Bağlamında
İncelenmesi. *Belgü Dergisi Yayınları*, 27-41.

İş Deneyimi

Stajlar Kars 15 Temmuz Şehitler Anadolu Lisesi –
Kars M. Hüsnü Özyeğin Anadolu Lisesi
Pedagojik Formasyon Stajı

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar :

İletişim

E-Posta Adresi

Tarih : 25.06.2024